

Adana'da Konut Kültürü ve Apartman

- KİMLİK / KORUMA
Cengiz BEKTAŞ
- TÜRKİYE'DE APARTMANLAŞMA SÜRECİ VE
KONUT KÜLTÜRÜ
Gülçin PULAT GÖKMEN
- ÇUKUROVA BÖLGESİNİN YENİ BİR
HAVAALANINA İHTİYACI VAR MI?
İbrahim ORTAŞ
- KAYA ARIKOĞLU İLE SÖYLEŞİ
Samet KARYALDIZ

EYLÜL 2011, SAYI 5

GÜNEY MİMARLIK DERGİSİ

ISSN 1309-9639 EYLÜL 2011 SAYI: 5

Kapak fotoğrafı: Gözde Tantekin, Üçyaşam

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından
3 ayda bir yayımlanır.
Yerel Süreli Yayın

SAHİBİ

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi adına
Bekir Kamışlı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Kamuran Pekçetin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

H. Bülend Tuna

YAYIN SEKRETERİ

Tülay Sarı

YAYIN KOMİTESİ

Gaye Beler, Yusuf Gürcinar, Samet Karyaldız, Tülay Sarı,
Çiğdem Taner, Bülend Tuna

KONSEPT TASARIM

Ferhat Babacan

GRAFİK UYGULAMA

Ebru Laçın

YAPIM

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankuş Cad. No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Telefon: (0212) 244 86 87

BASKI

Acar Basım ve Cilt Sanayi Ticaret A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası 34524
Beylikdüzü / İstanbul
Telefon: (0212) 422 18 34

İLETİŞİM ADRESİ:

Güney Mimarlık Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Reşatbey Mah. 62009 Sokak No: 2
Baskın Ap. Zemin kat ADANA

Telefon: (0322) 454 17 95 - 457 77 17

Faks: (0322) 457 24 20

e-Posta: guneymimarlik@mo.org.tr

MAKALE YAZIM KURALLARI

Derginin yazım dili Türkçedir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilecek çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır.

Yazarlar Adam Yayınları'nın **Ana Yazım Kılavuzu** kurallarına uymalıdır.

Yazılar, elektronik kopya (CD veya e-posta) olarak editöre iletilmelidir. CD üzerine yazarın ismi ve yazının kısaltılmış başlığı yazılmalıdır. Yazarlara ait bilgilerin tümü (isim, adres, kurum, unvan, telefon, faks, e-posta adresi) yazıyla birlikte iletilmelidir. Dergiye teslim edilen yazılar yazarlarına iade edilmez. Yazının ilk sayfasında, yeterli bilgiyi içeren bir başlık altında tüm yazarların isimleri, çalıştıkları kurum ve adres bilgileri olmalıdır. Bu sayfada iletişimin sağlanacağı yazar belirtilmelidir. Metnin sonunda kaynakça yer almalı, tablo ve şekiller ise her biri ayrı bir sayfada ve metin içindeki akışlarına göre numaralandırılmış olarak yer almalıdır.

Makalede kullanılacak görsel malzemeler dijital ise, jpg veya tiff formatında olmalı, kısa kenarları 10 cm'den, çözünürlüğü ise 300 dpi'dan daha düşük olmamalıdır. Dijital görseller metnin içine veya başka bir word dosyasına kesinlikle yapıştırılmamalı, ayrı ayrı dosyalar olarak teslim edilmelidir. Tüm görsel malzemelerin varsa metin içindeki yerleri belirtilmeli ve açıklamaları mutlaka yer almalıdır. Dijital olmayan fotoğraflar dia pozitif veya orijinal baskı olarak, çizim ve şekiller ise temiz kâğıt çıktısı olarak teslim edilebilir.

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı, basım yılı olarak verilmelidir. Aynı yazarın bir yıl içinde birden çok kaynağına referans veriliyorsa, bunlara a, b şeklinde ek yapılmalıdır. Aynı aktarılan yazılar için sayfa numarası verilmelidir. Kaynaklar metnin en sonunda soyadı sırasına ve aynı yazara ait yazılarda kronolojik sıraya göre listelenmelidir. Kitap ve dergilerin isimlerinin tümü yazılmalıdır. Kitap ve bildiri kitaplarının basımevi ve basım yeri belirtilmelidir. Basılmamış bildiriler için sunulduğu yer ve bulunma koşulları belirtilmelidir. - Köksal, A. (1998) "Aalto Bir Bağlam Mimarı mıydı?", *Aredamento Mimarlık*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, Sayı: 100+3, s. 52-67. - Schildt, G. (1995) *Alvar Aalto*, Phaidon Press Limited, London.

Teslim edilen yazılarda kaynak gösterilen, kullanılan, daha önce yayımlanmış malzeme, metin, tablo, şekil ve benzeri için yazılı izin almak yazarların sorumluluğundadır. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde görsel malzemesiyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.

Adana'da Konut Kültürü ve Apartman

Bu sayımızın dosya konusunu **"Adana'daki Konut Kültürü ve Apartman"** olarak belirledik. Yüzyıllardır yerleşim yeri olarak farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Adana'nın yörenin iklimine ve yaşam tarzına uygun bir konut ve yerleşme kültürünün mimari izlerini yakın zamana kadar taşıdığını biliyoruz. Ne yazık ki her geçen gün teker teker eksildiğini, yok olduğunu gördüğümüz bu yapıların korunarak geleceğe taşınmamasının; bu yaşam kültürünün günümüze, çağdaş mimari dokuya, yeni konut alanlarına aktarılmasının üzüntüsünü ve ayıbını duyuyoruz.

Elbette bugünkü yapı üretimi sürecinde karşılaşılan sorunlar hepimizin önünde duruyor. Günümüzde apartman mimarisinin standart yapı teknolojisi, uygulama pratiği ve yeni imar düzenlerinin yönlendirdiği bir tipoloji olduğu açık. Ayrıca mimarlık basını kanalıyla yönlendirilen ve bütün dünyayla birlikte ülkemizin her yanında iyi ve kötü örneklerini gördüğümüz modallardan; özellikle bu yaklaşımların Adana'ya uyup uymadığı çok irdelenmeden benimsenmesinin yarattığı sıkıntılardan söz edilebilir. Özellikle yaz aylarının sıcaklığı düşünüldüğünde Adana ikliminde herhangi bir yerdekine benzer bir apartman yapısının tercih edilmesinin acı sonucu olarak ciddi bir iklimlendirme ihtiyacı belirmesi ve bunun yapılı çevrede oluşturduğu ekolojik sorunlar ve görsel kirlilik önemli bir sorun olarak önümüzde duruyor.

Ayrıca bu yapı formunun günlük yaşam kültürümüz içerisindeki yerinin sorgulanması gerektiğini de düşünüyoruz. Adana'daki her türlü sosyal çevreye hitap eden apartmanlarda rastlanan kullanım sorunları ayrıntılı irdelenmeyi gerektiriyor. Mimari çözümlerin bu sosyal davranış kalıplarına dikkat edip etmediğinin gündeme gelmesi, geleneksel konutlardan farklı olarak bu yapıların getirdiği sosyal problemlere dikkat çekilmesi önemli. Bu konuda değerli hocamız Gülçin Pulat Gökmen dosyada yer alan yazısında apartmanların zaman içerisindeki gelişimini ve ülkemizdeki durumunu irdelerken şu tespitleri yapıyor:

"Zaman içinde görülmüştür ki geleneksel konutta yaşayanlar apartman yaşamını ideal olarak görmekte, apartmanda yaşayanlar ise tek, bağımsız, az katlı konutun hayalini kurmaktadır. Geleneksel konutta yaşayan birey apartman yaşamını modern, konforlu ve zengin bir yaşam olarak düşünmektedir. Yeni bir toplumsallaşma yorumunu beraberinde getiren apartman, geleneksel ile modern arasındaki ilişkilerin özelliklerini ve boyutlarını tanımlarken ve farklı ekonomik, sosyal, kültürel, inanç, mesleklerle sahip bireylerin ve ailelerin bir arada yaşamasına olanak vermektedir. Apartman geleneksel konutta ve gecekonduda yaşayan toplumsal gruplara göre modern teknolojinin bir ürünü olduğu için lüks ve konforludur. Bu yüzden, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de zenginlik, lüks, iktidar ve seçkinlik ögesi olarak görülmektedir."

Apartmanlardaki sosyal sorunları çözümlmeye çalışırken özellikle büyük kentlerin çevrelerinde oluşmaya başlayan kapalı site uygulamalarının giderek yaygınlaşması, bu sitelere yönelişin arkasındaki arayışın nedenleri epey bir zamandır gündemimize girmiş durumda.

Yeni apartmanların yoğunlaştığı bölgelerdeki çevre düzenlerinin en az apartmanların iç mimarisi kadar önemli olduğunu, ne yazık ki apartman bloklarından oluşan konut silolarında yaşayan insanların sosyalleşebilecekleri yerlerin yeterince düşünülmendiğini görüyoruz.

Orta büyüklükte bir apartmanda yaşayanların bir mahalle kültürünü kendi bünyelerinde taşıyabilecekleri bir mekânsal düzeneğin oluşturulamadığı, bunun çok da istenmediği görülüyor; ortak kullanım alanlarının bakımsızlığı, ortak kullanılabilecek çamaşırhane, oyun ve jimnastik alanı gibi yerlerin yapılmasının gereksiz masraf olarak görülmesi ve istenmemesi gibi konular ne yazık ki henüz gündeme gelmemektedir.

Bütün bu olumsuz şartlar altında, aynı imar düzeni, aynı kullanıcı profili ve istekler manzumesi karşısında sıra dışı mimari katkı alabilen apartman projeleri de görüyoruz. Mimarlarımıza meslekleriyle ilgili duyarlılık çağrısı yapılmasını, kötünün teşhirinin yanı sıra iyinin teşviki, özendirilmesi gibi yöntemlerin gündeme gelmesini önemsememiz gerekiyor.

Sağlıklı, güvenli, yaşanılır kentler özlemimizin gerçekleşmesi yapı üretim sürecindeki pek çok aktörün olumlu katkısına bağlı. Kaliteli hizmetin aranacağı, ayıplı eksik hizmetin reddedileceği bir mimarlık ortamına ulaşmayı yürekten diliyoruz.

Yeni sayılarda görüşmek üzere...

H. Bülend Tuna

İÇİNDEKİLER

- 3 GÖRÜŞ
3 – Kimlik / Koruma / *Cengiz Bektaş*
5 – Kentsel Kimlik / Yapısal Kimlik: Adana Örneği / *Emre Madran*
- 11 DOSYA
Adana'da Konut Kültürü ve Apartman
12 – Türkiye'de Apartmanlaşma Süreci ve Konut Kültürü / *Gülçin Pulat Gökmen*
17 – Konutun Modernleşmesi ve Modern Dünya'da Mimarın Meşruiyet Sorunu / *Serhat Başdoğan*
24 – Evimiz Hayatımız / *Esra Fidanoğlu*
25 – Yuvarlak Masa "Adana'da Konut Kültürü ve Apartman"
40 – Adana Kent Sorunlarına Kooperatif Çözümler / *İsmail Arslan*
44 – Kentler ve Konut Kültürünün Gelişimi... / *Cüneyt K. Erginkaya*
45 – Kadın ve Mimarlık / *Çiğdem Baykal Taner*
46 – Adana Kaldırımları / *Fethi Dağlık*
- 49 ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ
49 – Seyfi Arkan Adana'da Ucuz Evler Mahallesi / *Bilgen Boyacioğlu Dündar*
- 53 İNCELEME
53 – Adana'da Mübadil Yerleşimi / *Aslı Emine Çomu*
- 57 ÇEVRE SORUNLARI - ENERJİ ETKİN YAPILAR
57 – Çukurova Bölgesinin Yeni Bir Havaalanına İhtiyacı var mı? / *İbrahim Ortaş*
61 – Sermayenin Yeni Gözdesi: HES'ler / *Mehmet Mak*
63 – HES Sorunu Neden ve Nasıl Çıktı? / *Yaşar Gökoğlu*
- 66 PROJE/PROFİL
66 – Kaya Arıkoğlu ile Söyleşi / *Samet Karyaldız*
77 – "Arıkoğlu Plaza" Apartmanı / *Kaya Arıkoğlu*
- 81 MİMARLIK EĞİTİMİ - ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI
81 – Adana Seyhan Nehri Kıyısı Kültür Odaklı Kentsel Canlandırma Projesi
- 88 KÜTÜPHANE

KİMLİK / KORUMA

Cengiz BEKTAŞ

Dergimizin bu sayısında TMMOB Adana İl Koordinasyon Kurulu'nun düzenlediği Adana Kent Sorunları Sempozyumu'nda değerli meslektaşlarımız Cengiz Bektaş ve Emre Madran tarafından gerçekleştirilen sunuşları yayınlıyoruz. Sempozyumda yapılan bildirilerin kitaplaştığını ve ilgilenenlerin bu yayına ulaşabileceğini de duyurmak isteriz. İlginizi çekeceği düşüncesiyle bu iki bildiriye sizlerle paylaşmak istedik.

Önce, bundan yirmi yıl önce yazdığım bir betiğimin (kitabımın) başındaki ilk bölümü buraya almak istiyorum: görülecektir ki o günden bugüne değişen hiçbir şey yoktur.

Her şeyden önce...

İnsan elinden çıkmış hiçbir şey ondan daha değerli olamaz. İçinde dengede bulunduğu doğasıyla, bütün demokratik haklarıyla önce insanın korunması gereği her şeyin önündedir. Benim sözünü edeceğim koruma, bu insanlık gereğinin ardından gelir. Bu bile insanın kendi gelişmesinin, yaşadığı ortamın sağlığı için yapılması gerekenlerin ancak bir bölümüdür. Söz konusu gerekliliğin herkese yüklediği zorunluğun bilincinde olmayan, bunun savaşımı içinde bulunmayanların korumadan söz etmeleri, aracın, amaçtan daha önemsenmesi yanlıgsıdır.

Neyi korumak isteriz?

Bizim için değerli olanı, anıları olanı, tarihsel olanı...

Bize dek yaşayarak gelebilmiş olanı, ön açmış, ön açan geleneği...

Böyle bir şeyin bozulmamasını, niteliklerini yitirmemesini, yıpranmamasını, yok olmasını isteriz. Giderek bütün bu özellikleriyle bizden sonra da sürsün, yaşasın isteriz... Çocuklarımızı, torunlarımıza da aktarmak isteriz onu... Onlar da değerini bilsinler isteriz... Böylece onlar da kişiliklerini, geleceklerini daha sağlıklı, daha insana yakışacak biçimde kurabileceklerdir.

Bunun için aldığımız önlemlerin tümü, koruma eylemine girer. Bu önlemler, bir kandilin, bir resmin, yontunun, kilimin, bir yapının, her türlü sanat yapıtının, niteliklerini yitirmesini önlemeye, yıpranmasını durdurarak yaşamını uzatmaya dek varır.

Yurdumuz yalnız üzerinde yaşayan bizler için değil, bütün insanlık için korunacak yapıtlarla doludur.

Yüz yılı aşkın bir süredir koruma işi, kişilerin anlayışlarına, tekil davranışlarına bırakılmayıp, toplum sorunu olarak, yasalarla düzenlenmeye çalışılmaktadır.

Ancak günümüzde bile, kimi kişilerin, kimi toplumların bakış açılarına göre neyin korumaya değer olduğu, neyin olmadığı konusu değişebilmektedir. Şu ya da bu dine, şu ya da bu anlayışa bağlı görüşler açısından düşünülürse ne demek istediğim daha iyi anlaşılır.

Anadolumuz, bu türlü dar görüşlerden yüzlerce yıldır çektiği yetmiyormuş gibi bugün de çok zarar görmektedir. Bu nedenle, bu topraklara yakışacak bir kültür yorumunun geçerli kılınması bugün de belki en önemli sorunlarımızdan biridir.

Kültür Yorumunun Korumaya Etkisi

Yaşadığımız bu topraklar üzerinde nasıl bir kültür yorumu olabilir ki?

İnsanın bilinen ilk yerleşmeleri bu topraklar üzerinde...

İlk kez burada çift sürmüş insanoğlu. O günlerden beri, yeryüzünün belki de en çok bu köşesinde dinler, inanışlar birbirlerinin yerine geçmişler... Ya da bir arada yaşamışlar...

En çok, en çeşitli yönetim burada kurulup dağılmış...

Dünyaya egemen üç büyük imparatorluğun beşiği burası...

Bunlardan birine değil, bu coğrafyanın tümüne birden sahip çıkmak en insanca yol değil mi?

Yalnızca birine sahip çıkıp, yalnızca onun açısından bakıp, ötekileri önemsiz, yanlış, yabancı, yok saymak; ürünlerine, yapıtlarına değer vermemek doğru olabilir mi?

Elbette doğru olmaz...

Ama ne yazık ki günümüzde bile böyle kişiler, gruplar, yönetimde yetkili yerlere bile gelebiliyorlar. Bir de her yönetimce, damara göre şerbet veren sözüm ona bilim kişilerini buna eklediniz mi sorun iyice önem kazanıyor.

12 Eylül'den sonra en önemli kültür kuruluşlarımızdan bir üniversite adına beş profesörden oluşan kurul, bir kültür şurasına (?) sundukları

bildiride, bin yıllık kültür tarihimiz diyebildiler. Bu kişiler, bu toprakların bin yıl önceki geçmişi kimlerin sahip çıkacağını düşünüyorlardı dersiniz?

Bu kişilerin açısından bakarsak, onların "kültür"lerinin yorumuna göre nelerin korunup nelerin korunamayacağını bir düşünün...

Bu kişilerin yetiştirdikleri gençlerimizin sorunlarını bir düşünün...

Kent

Korunacak değerler yaşama kültürümüzden doğar.

Bunların en önemlisi "kent"tir. Kent, tüm kültür değerlerimizin, en önemlisidir. Kent insanın yaratıcısıdır. Kenti, onun yarattığı insanı koruma elbette bu alanda en önemli amaç olmalıdır. Bunu en başta söyleyerek girdim konuya biliyorsunuz. İnsanı koruma, kültürel anlamda, yaratılan kültürün eş paylaşımını sağlamak demektir.

Bir yerleşmenin "kent" adını alabilmesi için, orada yaşayanların, çağcıl gereksinimlerini karşılaması gerekir.

Anadolumuzda, "kent"in yaratılmasının bütün aşamaları kesintisiz yaşanmıştır. İlk yerleşmeler biliyorsunuz Anadolu'dadır.

Gerekli donanımı (alt yapı, kültür, sanat, bilim, sağlık, eğitim, güven) sağlayıp, insanın daha insan olmasının ortamını kuran, böylece "kent" adını alabilen yerleşmelerin ilk örnekleri de Anadolu'da...

Şimdi en büyük sorun bunun, çağdaş örneklerini de verebilmemizdir.

Bugünün kentinde, bütün hizmetlerin, (çağın gerektirdiği çağdaş nitelikleri de sağlayarak, örneğin azınlığın çoğunluk içinde var olabilmesi, düşünce özgürlüğü gibi) dengeli olarak, eş paylaşımaları sağlanarak gerçekleştirilmesi gerekir. Ancak böyle bir ortamda geleceğin insanı yaratılabilir çünkü. (Oysa bugün dış odaklar ilişkili olduklarını sandığımız iç odaklarla işbirliğiyle, tam bir bilisizleştirme siyasası uygulamaktadırlar.)

Bu konuda hepimiz sorumluluk taşıyoruz.

Önceden tasarlanıp, yoktan var edilen ilk kent Anadolu'daysa, ülkemizin her yanı, kent adını verebildiğimiz eski kentlerle doluysa, çağdaşlığı yakalamak için gerekli donanımları sağlanarak bir kasabanın, başkentliğe yükseltilmesi ilk kez bu ülkede başarılmışsa; bizim de bugünün kentinin yaratılmasını üstlenebilecek insanlar olabilmemiz gerekiyor.

Bugün, çağdaşlaşmayı, çağın insanı olmayı olanaklı kılamayan, oturanlarının sayısı ile orantılı kültürel-sosyal donanımı olmayan hiçbir yerleşim "kent" olarak tanımlanamaz.

Kentler tükettiklerinden çok erke üretmezlerse yaşamlarını sürdüremeyecekleri ortadadır.

Yerleşimlerimizin bu tanımlara göre, güçle gelenleri karşılayacak hiçbir önlemleri yoktur. Oysa göç aralıksız sürmektedir.

Kentlerimiz kamudan çalmalara karşı savunmasızdır.

Şöyle ya da böyle varıl olmuş olanların çoğunluğu yalnızca paraya inanıyorlar. Sinemada, TV'de görülen yalancı, kopya yaşama biçimlerine özeniyorlar.

Tecim koşullarına yenik düşüp, etik şu-bu tanımadan yalnızca daha çok kazanmak için ormandan, su havzalarından çalabiliyorlar. Kendilerine bir getto kurup, kişisiz, kimiksiz,

başka iklimlerden kopyalanmış özentî konutlarda, yeterli sosyal-kültürel özekleri olmadan oturabiliyorlar.

Yerleşmelerimizin, asit yağmurlarına, hava, ses-ışık kirliliğine karşı önlemleri yoktur.

Kısacası, 1968 kuşağının söylediklerinden bir adım öteye gidilememiştir.

Özetle,

- Kirlilik,
 - Besin kıtlığı,
 - Yoksulluk,
 - Enerji yetersizliği,
 - Kirlenmiş su kaynakları,
 - Kamudan hırsızlık,
- söz konusudur kentlerimizde...

Bütün bunları düzeltebilirsek kentlerimizin bir kimliği olacak.

Böyle bir kimlikle, her şeyden önce insanımızı koruyabileceğiz. ■

KENTSEL KİMLİK / YAPISAL KİMLİK: ADANA ÖRNEĞİ

Emre MADRAN

Doç. Dr.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

"...veriler Adana'nın kimlikli bir kent olduğunu göstermektedir. Ancak kent bu kimliklerinin yeterince farkında mıdır? Bu kimliklerini yeterince tanıtabilmekte midir? Yoksa çağımızın modası olan "marka kent" olmak amacıyla, yeni kimlik arayışı içinde midir? Bu sorular doğal olarak kentliler tarafından yanıtlanacaktır. Ancak bu süreçte hatırlanması gereken, kimliğin kısa sürede ve yasal yaptırımlarla kazanılmayacağıdır."

Kentsel Kimlik

Mekâna bağlı kimlik genellikle mekânın geçmişten bugüne değin sergilediği değerleri oranında betimlenmekte ve ölçülmektedir. Bu husus bir mekânın kimliğinin geçmişle ilişkilendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada kentsel kimliğin bir tanımına gereksinme vardır. Çöl, kentsel kimliği "Kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük" olarak tanımlar.¹ Bu tanım kentsel kimliğin sadece mekânsal bir olgu olmadığını, sosyal, kültürel ekonomik vb. boyutlarının da bulunduğunu göstermektedir.

Bu tanım analiz edildiğinde kent kimliğinin:

- Dinamik ve gelişmeye açık olduğu,
- Sadece fiziksel girdileri ve onların yarattığı görsel boyutu değil, yaşamın sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarını da içerdiği,
- Farklılık ve kendine özgülük aradığı söylenebilir.

Kimliğin belli bir zaman dilimine bağlı kalması ve sürekliliğin sağlanması için, onu oluşturan ana girdiler olan doğal ve kültürel değerlerin korunmasının esas olduğunu da vurgulamak gerekir. Bu bağlamda kentsel ve mimari kimliğin bozulması hem kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek hem de kentin doğru algılanmasında sorunlar oluşacaktır.

Kentsel Kimlik tanımının diğer girdilerine bakıldığında şu hususlar saptanabilmektedir:

- Kentsel kimliği sadece korunması gerekli doğal ve kültürel değerler oluşturmaz. Bir diğer deyişle her yerleşmede mutlaka "eski", "göremeli", "olağandışı" aramak gerekli değildir.
- Kentsel kimlik özgün mimari ve mekânsal özellikler gerektirir.
- Kentsel kimlik toplumun birikimini ve kültürel unsurları (yaşam biçimi) da içerir.
- Yeni gelişen kentsel kesimlerinde de kimlikli yapıya sahip yapı ve çevreler oluşturulabilir.
- Eski ve geleneksel yapılar kadar, modern mimarlık ürünleri de, belli bir kaliteyi yakaladığı

takdirde kentsel kimliğe katkıda bulurlar. Ancak bu tek tipleşmeye yol açan yapılaşma ve mekân düzenleme pratiklerini içermez.

Kentsel Kimliğin Türleri

Bu tanımdan yola çıkarak kentsel kimliğin bileşenleri ele alındığında tanımda yer alan hemen her girdinin kentsel kimliği oluşturduğu görülür:

Fiziksel Kimlik: Bu kimlik kimi araştırmacılar tarafından doğal yapı ve mekânsal yapı üzerine kurgulanmıştır.² Doğal yapının bileşenleri arasında tepeler, kayalıklar, su öğeleri (göl, akarsu vb.), iklim koşulları, yaşamı kolaylaştıran çevre koşulları yer alır. Bu yapıda insanoğlu doğanın verdiklerini bir oranda şekillendirmeye ve düzenlemeye çalışmıştır. Mekânsal yapı ise hemen tümüyle insanoğlunun tasarımı ile oluşmuştur. Toplumların bu süreçte doğal yapıyı göz önünde tuttıkları, kimi hallerde doğayı değiştirmekten vazgeçerek ona uyum sağlamayı yeğledikleri de görülmektedir.

Doğu Karadeniz Yayıları.

Uçhisar Kalesi.

Antalya: Geleneksel Sivil Mimari.

Sosyal Kimlik: Toplumsal yapı, ekonomik yapı, siyasal yapı ve bu yapıların ortaya koyduğu demografik göstergeler, sosyal kimliği oluşturur. Kent sakinlerinin toplumsal yapısı, kökenleri, etnik gurupların niteliği ve nüfus içindeki yerleri, okumuşluk düzeyi, toplumdaki ekonomik ilişkileri, kişilerin ekonomik yapıda üstlendiği roller ve aldıkları paylar; siyasal yapının nitelikleri, bu yapının merkezi ve yerel yönetimleri ne ölçüde etkilediği, ülke, bölge ve kent sorunları ile ilgilenme düzeyi, toplumsal hareketlere katılma ve görev üstlenme eğilimleri sosyal kimliğin oluşumunda rol oynar.

Kültürel Kimlik: Kültürü en geniş anlamıyla “yaşam biçimi” olarak tanımlarsak, kenti oluşturan toplumun yaşam biçimini kente yansıtan yollar, meydanlar, konutlar, konutların iç donanımları somut kültürü; gelenekler, alışkanlıklar, adetler vb. ise soyut kültürü oluşturur. Bu kimlik geçmişte oluşmuş, gelişmiş ve bugünkü kültürü oluşturmuştur. Bu nedenle oldukça geniş bir zaman dilimini kapsar.

Toplumlar kendilerine özgü yaşamlarını sürdürebilmek için değişik mekânlara gereksinim gösterirler. Aynı coğrafyada yerleşmiş değişik toplumların aynı tür yapı ve mekânları kullanmaları beklenemez. Birçok kültüre ev sahipliği yapan Anadolu bu yönüyle çok katmanlı / çok kültürlü bir kentsel yapıya sahiptir. Bu birliktelik kentin kimliğini güçlendirir, onu daha değerli kılar, toplumlar arası ilişkilerin çözülmesine önemli ölçüde katkı sağlar. Bu bağlamda çok katmanlılığı Ankara üzerinden okumak, bu kavramı anlayabilmek için yardımcı olacaktır. Ankara’da değişik uygarlıklar birbiri üzerine yerleşmiş ve ürün vermişlerdir. Burada 13. yüzyıla kadarki çok katmanlılıktan örnekler verilecektir.

Kula.

Rasattepe Höyüğü: MÖ 7. yy, Frig Dönemi.

Ahi Şerafettin (Arslanhane) Camii: 13. yüzyıl / Selçuklu Dönemi.

Tarihsel Kimlik: Kimliğin, bir yerleşmenin geçmişte günümüze yaşam öyküsü üzerinden okunması kabul görmüş bir yöntemdir. Bu kabul geçmişteki kimliğin sorgulanmasını ve kenti bugüne taşıyan önemli tarihsel olayların, toplum yaşamındaki değişik olaylara bağlı kırılma noktalarının, geçmişten günümüze yönetsel, sosyal, politik ve ekonomik değişik yapılanmaların bilinmesini zorunlu hale getirir.

Biçimsel Kimlik: Bu kimliğin oluşumunda kentin topografyası, seçilen planlama yaklaşımları (grid, organik, karışık vb.), yerleşimi etkileyen temel coğrafik öğeler (göl, nehir, sıra dağ vb.) rol oynar. Erzurum bir yüksek plato kenti, İzmir bir deniz boyu kentimizdir.

İşlevsel Kimlik: Günümüz toplumunun yaşam düzeyinin belirlenmesinde, kent ve kasabaların gelişme eğilimlerinin mekânsal çözümlemesinde, o yerleşme için öngörülen yeni işlevlerin seçiminde giderek önem taşıyan bir kimlik türüdür. Sanayi kenti, üniversite kenti, turizm kenti, maden kenti, fuar kenti, eğlence kenti vb. sıfatlar işlevsel kimlik ögesi olarak kabul edilmektedir.

Roma Hamamı: MS 2. yüzyıl / Roma Dönemi.

Ankara Kalesi: Bugünkü biçimlenişi Bizans Dönemi.

İzmir.

Erzurum.

Eskişehir: Üniversite Kenti.

Zonguldak: Maden Kenti.

Izmit: Sanayi Kenti.

Yerleşmelerin Kimliğinin Belirlenmesinde Kullanılan Ölçütler:

Kent Tarihi: Kimliğin tarihsel boyutunun önemli olduğu düşünüldüğünde, kentin yaşam öyküsünün ve bu öykü içinde yer alan olağandışı olayların bir kimlik altyapısı oluşturması beklenebılır.

Kentin Kültürel Yapısı: Yukarıda da değinildiği gibi, kültür en geniş anlamıyla bir yaşam biçimi olarak tanımlandığında, o yerleşme sakinlerinin okumuşluk düzeyi, soyut ya da somut kültür verilerinin niteliği ve niceliği kültürel yapıyı belirleyecektir.

Kentin Fiziksel Yapısı: Bu ölçüt kentlerin tanımlanmasında birinci derecede rol oynadığı için, içerdığı öğelerle de kentsel kimliğin belirlenmesinde de önem taşımaktadır. Topografik yapı, flora'nın yoğunluk ve dağılımı, endemik bitkilerin varlığı, peyzaj karakteristikleri bu başlık altında yer alan girdilerdir.

Kentin Mekânsal Karakteristikleri: Kentin oluşumundan günümüze kadar geçirdiği kullanım evrelerinin oluşturduğu değişik mekân türleri; bunların birbiriyle ilişkileri; kent yaşamında önemli dönüm ya da kırılma noktaları olan dönemlerin oluşturduğu özel mekânlar; topografya, iklim, çevredeki hâkim alan kullanımları vb. girdilerin kentin mekânsal biçimlenmesine etkileri bu başlık altında yer alır.

Kentte Süregelen Yaşam Biçimi: Yaşam biçimi yerleşmeleri biçimlendiren en önemli birkaç etkenin arasındadır. Toplumlar kendilerine özgü gelenekleri, âdetleri, inançları, ekonomik ilişkileri, sosyal yapıları, kültürel profilleri özetle yaşam biçimlerinin gerektirdiği mekânları yeğler. Dolayısıyla kentin kimliğinde "insan"ın izlerinin olmasından daha doğal bir neden olamaz.

Ankara: Cumhuriyet Kenti. Merkez Bankası.

II. TBMM Binası.

Amasya: Nehir Boyu Kenti.

Antalya: Turizm Kenti.

Adana Kent Kimliği Üzerine Notlar:

Yukarıda sıralanan hususlar bir kentin kimliğinin tanımlanmasında çok değişik parametrelerin kullanıldığını ve değişik kimlik tanımlarının yapılabileceğini göstermektedir. Bu bölümde amacın Adana'ya yeni bir kentsel kimlik biçmek olmadığını özellikle belirterek, sadece "zihin egzersizi" niteliğinde bazı gözlemler yapılmaya çalışılacak ve tartışmaya zemin hazırlamak için kimi bilgiler bir araya getirilecektir.

Öncelikle birkaç soruya yanıt aramakta yarar vardır:

1. Her yerleşmede bir kimlik aranmalı mıdır? O yerleşme sakinlerinin yaşamlarını mutlu olarak sürdürmeleri ve kentleri ile gurur duymaları vb. yerel göstergeler yeterli olarak kabul edilemez mi?
2. Kimliğin belirlenme ve kabul görme süreçleri nedir?

Sayıştay.

Kızılay Genel Merkezi.

Amasya: Nehir Boyu Kenti.

Istanbul: Her şey.

3. Kent kimliği olmadığı varsayılan ya da kimliğini tüm ulus ölçeğinde kabul ettirme çabasına girmeyen yerleşmeler kimliksiz midir? Bu eksiklerinden dolayı neler kaybetmektedir?

Bu ve benzeri soruları sorup yanıt aramaktan amaç kimlik kazanmanın ne kadar geçerli bir eylemler dizisi olduğunu sinamaktır. Kent ve kasabalarımızın hâkim nitelikleri, uzun yıllardır üstlendikleri görevleri, ülke ya da evrensel ölçekte tanındıkları yönleri, belli konularda değişik nedenlere dayalı olarak ön planda olmaları, günümüzde yeterli güçte olmasa bile tarih içindeki tanınan misyonları vb. kimlik göstergeleri değil midir?

Adana bu birikimin neresinde yer alır? Ya da almalı mıdır? Mutlaka "bir şey kent" olunması gerekmede midir? Bir an için kentsel kimliğin bu tür sıfatların yardımı ya da desteğiyle kazanıldığını düşünelim, Adana'yı çok yorulmadan, çok derin araştırmalar yapmadan irdeleyelim:

Adana bir nehir kentidir: Seyhan nehri tüm görkemiyle Adana'dan geçmekte, kent beklenen ve özlenen düzeyde olmasa bile nehirle birlikte yaşamaya, onun olumluluklarından yararlanmaya çalışmaktadır. Birçok eğlence ve dinlenme mekânı bu suyun kenarında kendilerine hayat bulmuştur. Seyhan olmasaydı "Baraj", "Taşköprü", "Demirköprü" olur muydu?

Adana bir sanayi kentidir: Özellikle dokuma sanayi denilince hâlâ akla ilk gelen kettir. 1860'larda başlayan ve günümüze kadar devam eden zaman diliminde dokuma sanayi ve onun yan sektörlerinde yaşanan gelişim Adana'nın fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel değişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Çırçır, iplik, dokuma, prese gibi dokuma ve onun yan sektörlerine hizmet veren tesislerin sayısı 1960'lara kadar 60'a ulaşmıştır.³

Adana "çok katmanlı", "çok kültürlü" bir kenttir: Anadolu jeopolitik durumundan dolayı, değişik toplumların yerleştiği bir coğrafyadır. Kent ve kasabalarımızın büyük bir çoğunluğu birden fazla kültüre ev sahipliği yapmış ve çok katmanlı / çok kültürlü olarak tanımlanabilecek bir nitelik kazanmışlardır. Adana da bu kentlerin önde gelenleri arasındadır.

Adana'nın merkezinde bulunan Tepebağ höyüğü, İnsanoğlunun yerleşik hayata geçtiği neolitik döneme aittir. Tarihi MÖ 6000'lere kadar dayanan Dünyanın en eski yerleşim birimlerinden birisidir. MÖ 1900 Luvi Krallığı (Hititlerin bir kolu), MÖ 1500-1333 Arzava Krallığı (Hititlerden ayrı doğu kökenli bir grup), MÖ 1900-1200 Hitit Krallığı, MÖ 1190-713 Kue Krallığı (Frigler), MÖ 713-660 Asur Krallığı, MÖ 663-612 Kilikya Krallığı, MÖ 612-333 Pers Satraplığı, MÖ 333-323 Helenistik dönemi, MÖ 312-133 Selökidler, MÖ 178-112 Karsunlar dönemi, MÖ 395-638 Bizanslılar ve MS 638 İslam devri sırasıyla Ermeni Krallığı, Mısır Türk Memlûkluları, Ramazanoğulları, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti. Böylece tarih boyunca on ayrı ve büyük medeniyete, 18 ayrı siyasi yapılaşmaya şahit olmuştur.

Adana ilk kapsamlı ve bilimsel kentsel planlamaya yönelen kentler arasındadır: Ankara'nın da uygulanan ilk imar planını yapan Herman Jansen tarafından 1937'de hazırlanan plan bazı revizyonlarla 1940 yılında uygulanmaya başlamıştır. Bu bağlamda ilk toplu konut uygulamaları içinde sayabileceğimiz 100 evler 1940-47 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Adana bir Cumhuriyet kentidir: Ülkemizin her kentinde Cumhuriyet sonrası yapılaşma örnekleri bulunmaktadır. Bu savaştan çıkmış, yeni bir yönetim biçimini benimsemiş ve "muasır medeniyetler" düzeyine çıkmayı hedeflemiş bir ülkenin gerçekleştirmekle yükümlü oldu-

Taşköprü.

Milli Mensucat Fabrikası.

BOSSA Fabrikası.

Seyhan Hidroelektrik Santrali.

ğu bir programdır. Adana'da 1923-1970 yılları arasında yapılan ve değişik işlevlere sahip olan 70'den fazla yapı halen izlenebilmektedir. Bu sayıya başta yanlış imar kararları olmak üzere yok olan yapılar da eklenirse, Adana'nın Cumhuriyet portföyünün oldukça zengin olduğu görülecektir.⁴

Adana bir tarım kentidir: Çukurova; Toros sıradağları, Seyhan ve Ceyhan nehirleri sistemi sayesinde on binlerce yılda oluşmuş, ülkemizin en verimli topraklarına sahip ovasıdır. Pa-

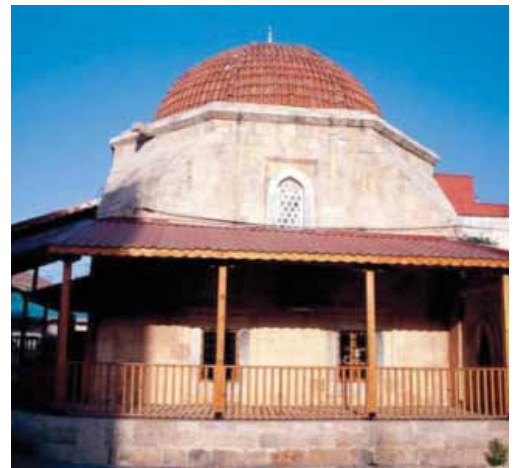
Demir köprü.

Milli Mensucat Fabrikası.

SASA Fabrikası.

Ağca Mescidi.

Misis Mozayikleri.

Adana ilk kapsamlı ve bilimsel kentsel planlamaya yönelik kentler arasındadır.

muk deyince akla ilk gelen Adana'dır. Bu verimli topraklarda kamu kaynakları ile yapılan sulama, drenaj ve tesviye gibi tarla içi geliştirme yatırımları ile bölge, ülkenin en önemli tarımsal üretim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Ancak son yıllardaki yanlış politikalar Adana'nın tarım kenti niteliğini tehlikeye düşürebilecek boyuttadır.

Adana için başka tanımlar da bulunabilir. Yukarıdaki tanımlar analiz edildiğinde ise şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

1. Adana'nın önemini ortaya koyan, kimliğinin oluşmasında payı olan bu tanımların bir bölümü diğer Anadolu kent ve kasabaları için de geçerlidir.
2. Kent kimliğinin dinamik bir yönü olduğu söylenmektedir. Bu söylem doğrudur, çünkü belli bir zaman diliminde Adana ile birlikte anılan sözcükler günümüz Adana'sında neredeyse tarih olmuşlardır. Dokuma sanayi bunların en belirginidir.
3. Bu dinamizme karşın bazı özellikler, bilim dışı planlama, kamu yararını göz ardı etme, kentsel rantı toplum zararına üst düzeylere çıkartma gibi büyük yanlışlar yapılmadığı takdirde Adana ile anılmaya devam edilecektir. Kıyı kenti Adana bu tür bir söylemdir.
4. Bazı özelliklerin yitirilmesine karşın bir kısmı çağın ürünü olan yeni kimlikler ve söylemler ortaya çıkacaktır. "Citta slow" (Yavaş Şehir) bunlardan bir tanesidir ve Seferihisar'ı çok kısa sürede marka kent yapabildiği. Adana'nın da seçmeci bir yaklaşımla bu yeni dinamiklere hazırlı olması gerekir.

Adana Yapı Kimliği Üzerine Notlar

Mimarlık yapıtları kentin belli bir dönemdeki statüsünü, yaşayanlarının bilgi, beğeni ve bece-

Adana ilk kapsamlı ve bilimsel kentsel planlamaya yönelik kentler arasındadır.

Adana bir tarım kentidir.

rilerini, sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini, hâkim üretim biçimini yansıtır.

Yapıların kent kimliğinin oluşumuna katkıları şöyle sıralanabilir:

- Yapılar ve onların oluşturdukları çevreler, onları oluşturan toplumun yaşam biçimini okuyabileceğimiz en somut verilerdir.
- Yapılar kentin, bölgenin ya da ülkenin yaşamındaki önemli olayların da en somut belgeleridir.
- Tüm bunlar kadar önemli bir husus, yapıların yapıldıkları dönemden günümüze değin geçirdikleri değişikliklerle bir yerel tarih belgesi olmasıdır.
- Yapılar, ilk inşa edildikleri dönemin tasarım anlayışını, bezemeye yönelik beğenileri, o dönem için geçerli malzeme ve yapım tekniklerini yansıttıkları gibi, yaşam öykülerinde izlenen değişimler de değişik dönemleri anlamamıza yardımcı olur.

Yapıları bu işlevleri doğrultusunda sınıflanması ve Adana üzerinden bir okuma yapılmasının sonuçları aşağıda sıralanmıştır:

Simge yapılar: kent yaşamında önem kazanmış, kent sakinlerinin referans verdiği, adres tanımlayan ve yapıldığı dönemin mimari niteliklerini taşıyan yapılardır. **Büyük Saat** ve **Adana Gar Binası** ilk akla gelen simge yapılarıdır.

Adana Mezbahe Binası (Kanara).

İlkokul.

Adana bir tarım kentidir.

Büyük Saat.

Küçük Saat.

Adana Gar Binası.

Halkevi.

Hamidiye Sanayi Mektebi.

Eski Vilayet Binası.

Yüzevler.

Anıtsal Yapılar.

Ulu (Ramazanoğlu Camii).

Yağ Camii.

Anı yapılar: Kent ve kentli için önemli bir olayın anısı için inşa edilen yapılardır. 19. yüzyılın sonunda inşa edilen "Hamidiye Sanayi Mektebi", Atatürk'ün 15 Mart 1925'deki gezisi sırasında yapının tekrar okul olarak açılmasını istemesi üzerine İnkılap İlkokulu adıyla yeniden öğrenime tahsis edilmiştir.

Tanık yapılar: Yine kent ve kentli için önemli bir olaya tanıklık etmiş yapılardır. **Yüzevler**'den günümüze kadar gelebilen birkaç yapı, Adana'nın ilk planlı toplu konut girişiminin tanıkları olarak bu kategori altında yer alabilirler.

Belge yapılar: Halen Büyükşehir Belediye Başkanlığınca kullanılan **Halkevi Yapısı** (Seyfi Arıkan, 1940) erken Cumhuriyet döneminde birbiri ardına açılan ve ulusun gurur kaynağı olan halkevlerinden bir tanesidir. Halkevleri toplumun gelişmesi ve çağdaş yaşamla bütünleşmesi bağlamında bir dönemin belgesini oluşturmaktadır.

Temsiliyet yapıları: Kentin yönetiminde rol oynamış yapılardır. Adana'da **eski Vilayet Binası, Adalet Sarayı** kentin yönetimini temsil eden yapılardır.

Teknolojik yapılar: Bir işlevin, bir üretimin, bir sanayi kolunun içinde yer aldığı yapılardır. **Milli Mensucat Fabrikası, Belediye Mezbahası, Güney Sanayi Fabrikası, Bossa tesisleri** bu tür yapıların Adana'daki özgün örnekleridir.

Geleneksel yapılar: Yöreye özgü geleneklerin ve kişilerin günlük yaşamlarının yer aldığı yapı-

lardır. **Tepebağ** ve **Sarıyakup Mahallelerinde** **ki geleneksel yapılar** yöreye özgü tasarımları, malzeme kullanımları ve yapım teknikleri ile teknolojik yapı niteliğindedirler.

Anıtsal yapılar: Toplumun dini, kültürel, sosyal, ekonomik ortak gereksinmelerini karşılayan yapılardır. Boyut ve nitelik olarak geleneksel yapılardan daha görkemli, daha büyük programlı ve süslemelidir.

Son Söz

Bu veriler Adana'nın kimlikli bir kent olduğunu göstermektedir.

Ancak kent bu kimliklerinin yeterince farkında mıdır?

Bu kimliklerini yeterince tanıtabilmekte midir?

Yoksa çağımızın modası olan "marka kent" olmak amacıyla, yeni kimlik arayışı içinde midir?

Bu sorular doğal olarak kentliler tarafından yanıtlanacaktır. Ancak bu süreçte hatırlanması gereken, kimliğin kısa sürede ve yasal yaptırımlarla kazanılmayacağıdır. ■

1. Şölen Çöl; Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi; Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 1996.
2. Çöl.
3. Ayça Aslıhan Özudoğru - Onur Erman; "Adana'da Dokuma Sanayi Yapıları", Güney Mimarlık, sayı: 3, Mart 2011.
4. Adana Mimarlık Rehberi 1900-2005, Mimarlar Odası Adana Şubesi Yayını.

ADANA'DA KONUT KÜLTÜRÜ VE APARTMAN

Bu sayımızda Adana'daki Konut Kültürü ve Apartman konusuna ağırlık vermek istedik. İşlemek istediğimiz ana konu yörenin iklimine ve yaşam tarzına uygun geleneksel evlerdeki mekân kurgusunun apartmanlara yansıyor yansıyamadığıdır. Adana'daki ilk apartmanlardan başlayarak sürecin başarılı uygulamalarını ele almak ve neden başarılı olarak görüldüklerini irdelemek istedik. Apartman olgusunun dünyada ve Türkiye'deki gelişimi konusunda kuramsal giriş yazılarından sonra özellikle Adana'da yapısal çevrenin oluşumunda yer alan farklı disiplinlerin temsilcilerinin bir araya geldiği bir değerlendirme söyleşisini yayımlıyoruz. Dergimizdeki yazılarda Adana'daki konutlardan kentin kaldırımlarına dek her yerde yansımaları gördüğümüz kent kültürünün bir tür sergilemesini bulacaksınız.

TÜRKİYE'DE APARTMANLAŞMA SÜRECİ VE KONUT KÜLTÜRÜ

Gülçin PULAT GÖKMEN

Prof. Dr.

İTÜ Mimarlık Fakültesi,

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

"Yap-sat yöntemiyle üretilen apartmanlarda müteahhidin sınırlı sermayesi, maksimum kâr sağlama amacı, malzemeden ödün vermesine ve nitelikli usta ve işçi kullanımının yetersiz olmasına neden olmuş, ortaya çıkan kalitesiz apartmanlarda mimari estetik giderek azalmış, kentler birbirine benzer apartman bloklarından oluşmaya başlamış, konut mimarisinde kentlere özgü kimlik kaybolmuştur. Geleneksel konutta yılların deneyimi ile oluşmuş özellikler modernleşme adına terkedilmiş, ancak günlük yaşamdaki alışkanlıklar değişmediği için apartman dairelerinde değişikliklere gidilerek konut günlük yaşama uydurulmaya çalışılmıştır. Çağdaş yaşamın gereği olarak ortaya çıkan sağlam strüktürlü betonarme yapılar olan apartmanların planları baştan itibaren aynı kalmış, zaman içinde çok az değişiklik geçirmiştir."

Apartman, evin geçirdiği tarihsel süreçte 19. yüzyıldan sonra ortaya çıkan ve hızla yayılan yeni bir ev biçimidir. Ortaya çıktığından bu yana endüstrileşme, siyasal, ekonomik, mimari ve sosyo-kültürel gibi faktörlerin etkisi ile gelişen apartmanlar öncesi dönemde görülen evin pek çok özelliğini taşısa da biçimsel ve anlamsal bir değişimi ve dönüşümü ile yeni bir model oluşturmaktadır. Apartmanlaşma kentlerde endüstrileşme ile gelişmiş, modernleşme, kentleşme, konfor, zenginlik gibi kavramlar ile birlikte tüm dünya kentlerde yerini almıştır. Endüstrileşmenin görüldüğü kentlerde sayıları hızla artan apartmanlar endüstrileşmenin özellikleri olan "seri üretim, hızlı yapım, rasyonalite" gibi kavramlar dikkate alınarak tasarlanmakta ve yapılmaktadır. Endüstrileşme ile ortaya çıkan nüfus artışı, kentleşme ve konut sorununa çözüm apartman yapımı olarak görülür. Kentlerde sınırlı alanlarda daha fazla kişinin barınmasına olanak veren katlı yapılar olan apartmanlar modern teknolojinin ürünü olarak gerçekleştirilir, bu yüzden içinde yaşayan bireylere konforlu ve lüks bir yaşam sunar.

Geleneksel Yaşam İle Modern Apartman Yaşamı

Apartman farklı bireylere ve ailelere bir arada yaşamı sunan bir konut modeli olarak bağımsız az katlı tek aile konutundan farklıdır, ortak yaşam kuralları, standartları ve alışkanlıkları ile yeni bir konut kültürü oluşturur. Apartmanda yaşam mahremiyet, kimlik, aidiyet, sosyal etkileşim, güvenlik alanı, kişisel alan, komşuluk gibi kavramlara yeni yorumlar getirirken paylaşım, katılım, uzlaşma gibi yeni kavramlarla tanışır...

Ortak yaşamda hiçbir şey eski bağımsız konutta olduğu gibi değildir, tüm eski alışkanlıkların değişmesi gerekir. Avantajları olduğu kadar dezavantajları da vardır. Eski bağımsız konutta daha özgür olan, istediği her şeyi yapabilen birey, apartmanda, ortak yaşam nedeniyle daha dikkatli olmak, diğer apartman sakinlerini rahatsız etmemek durumundadır. Odasının bir duvarını komşusuyla paylaştığı için istediği kadar yüksek seste ve istediği saatte müzik dinleyemez, gürültü yapamaz. Alt katta ya da üst katta oturan komşularını düşünmek ve apartmanın ortak giderlerine katılmak zorundadır, bunları reddedemez veya erteleyemez. Tek

evde yaşadığında tek başına çözmek zorunda olduğu yapısal sorunları apartmanda paylaştığı için ekonomik olarak avantajlıdır, ancak kendi dairesinde olmasa da yapıda oluşan herhangi bir yapısal sorunda ödemelere katılmak zorundadır. Buna karşılık apartmanda yaşamın daha ekonomik olduğu görülür, evi ısıtmak ortak olduğu için daha kolaydır, çatı, bahçe, asansör, çamaşırlik, bodrum gibi ortak alanların bakımı ve onarımında masraflar paylaşılır. Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan farklı bireylerin bir arada yaşamasına olanak veren apartmanlarda geleneksel mahalle yaşamından farklı bir kurgu söz konusudur. Ortak dış alanların kullanımı alınacak ortak kararlar ile şekillenir, açık alanları istediğiniz gibi kullanmanız, çiçek ya da sebze ekip biçmeniz olası değildir. Oysa bağımsız bir konutta tek başına yaşamda bu özgürlüğünüz vardır, evinizin çevresindeki açık alanları özgürce kullanırsınız.

Geleneksel konutta insan ilişkileri, komşuluklar, mahalle kavramları daha farklıdır, sosyal etkileşim daha güçlüdür, herkes birbirini yakından tanır, gün içinde çeşitli şekillerde ve zamanlarda bir araya gelir, yaşamı paylaşır. Apartmandaki modern yaşamda ise ilişkiler daha sınırlıdır ve kontrollüdür. Komşulara haber vermeden gidilmez, hele apartman sakinleri çalışanlardan oluşuyorsa birbirlerine gidip gelme iyice azalır, çünkü görüşme zamanları sınırlıdır ve insanlar iş dışındaki boş zamanlarında evlerinde dinlenmeyi, ailesi ile zaman geçirmeyi veya yalnız kalmayı tercih eder.

Zaman içinde görülmüştür ki geleneksel konutta yaşayanlar apartman yaşamını ideal olarak görmekte, apartmanda yaşayanlar ise tek, bağımsız, az katlı konutun hayalini kurmaktadır. Geleneksel konutta yaşayan birey apartman yaşamını modern, konforlu ve zengin bir yaşam olarak düşünmektedir. Yeni bir toplumsallaşma yorumunu beraberinde getiren apartman, geleneksel ile modern arasındaki ilişkilerin özelliklerini ve boyutlarını tanımlarken ve farklı ekonomik, sosyal, kültür, inanç, mesleklere sahip bireylerin ve ailelerin bir arada yaşamasına olanak vermektedir. (Alver, 2011)

Apartman geleneksel konutta ve gecekonuda yaşayan toplumsal gruplara göre modern teknolojinin bir ürünü olduğu için lüks

ve konforludur. Bu yüzden, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de zenginlik, lüks, iktidar ve seçkinlik ögesi olarak görülmektedir.

Apartman, fiziksel ve biçimsel özellikleriyle dik-kat çeken bir model oluşturmaktadır; katlı, yüksek, dikey bir yapıdır, farklı kullanıcıları farklı katlara yerleştiren, yerden ve bahçeden koparan ve yüksek bir yerlerde yaşamalarını sağlayan bir yapıdır. Üst katlardan sokağa bakış çevreye farklı bir bakıştır. Apartman dairelerdeki mekânsal organizasyonu da kendine göre yorumlar, odalar uzmanlaşır ve içinde yapılacak eylemlere göre isimler alır, oturma odası, mutfak, yemek odası, çalışma odası, yatak odası, çocuk odası, ebeveyn odası gibi. Gelenekselden farklı olarak modern mimari tarzın getirdiği sürekli pencereler veya yere kadar pencereler gibi mekânı dışa daha çok açan çağdaş anlayışın yanı sıra neredeyse tüm evlerde balkon ve teras kullanımı cephe oluşumunda öne çıkan unsurlardır. Geleneksel evde görülen dış sofa ve bahçe kullanımı, modern evin balkonunda görülmektedir, ancak farklı olarak gelenekselde dış sofa iç bahçeye açılırken apartmanda balkon sokaktan görülen ve ev halkını dışa açan bir unsur olmaktadır.

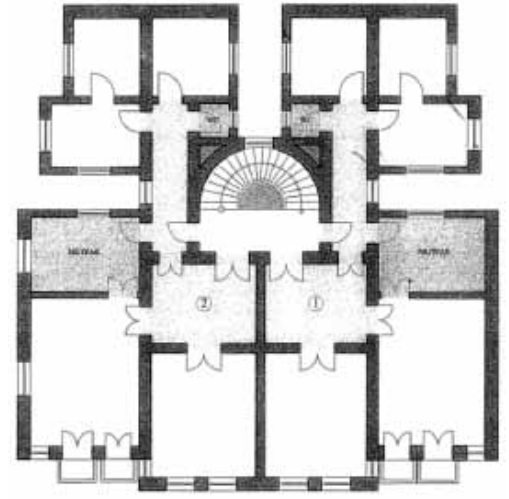
Apartmanın Gelişimi ve Değişimi

Evden apartmana geçiş batı dünyasında 17. yüzyıldan daha önce görülmemektedir. Apartman türü konut Avrupa kentlerinde 19. yüzyılın ikinci yarısında endüstrileşme ve bunun sonucunda artan nüfus artışı ve kentleşme ile ortaya çıkmış bir konut türüdür. Yeni orta sınıf olarak nitelendirilen ve sayıları yüz binlere varan endüstride çalışan işçi ve memurların konut sorununa çözüm, aynı arsa üzerinde çok konut birimi içeren apartman yapımı ile olmuştur. Endüstrileşme ile birlikte demir, çelik ve beton gibi yeni malzemelerin kullanılması, yeni malzemelerle birlikte yeni yapı teknolojilerinin geliştirilmesi apartmanların bu yeni malzeme ve tekniklerle yapılmasına olanak vermiş, böylece kentlerde farklı kesimlerin ihtiyaçlarına yönelik modern ve çağdaş konut tasarımı ve yapımında apartmanlar birden çok tercih edilen yapı türü haline gelmiştir.

Türkiye’de apartmanlaşma Osmanlı İmparatorluğu döneminde başkent olan İstanbul’da başlamış ve gelişmiştir. Cumhuriyetin kurulması ve Ankara’nın başkent olmasının ardından Ankara yeni imar hareketleri ile baştan kurulurken yeni kentte yeni ve modern çağı simgeleyen konut türü olarak apartmanlar inşa edilmeye başlanmıştır. İstanbul ve Ankara’nın ardından zaman içinde apartmanlaşma tüm ülkeye yayılmış, diğer büyük kentlerde de modernleşmenin ve çağdaşlaşmanın bir göstergesi olarak özellikle apartmanlar görülmeye başlamıştır. Tüm kentlerde apartmanların ilk müşterileri İstanbul’a sık

sık gidip gelen ve oradaki apartmanları ve yaşamı gören, kendi kentinde de böyle bir konutta oturmak isteyip apartman yaptırmaya başlayan ticaretle uğraşan üst gelir gruplarıdır. Bu dönemde bazı Anadolu kentlerinde çeşitli nedenlerle ülkede bulunan, İtalyan, Fransız ve Alman mimarların kentin ileri gelen aileleri için apartman tasarladığı ve inşa ettiği bilinmektedir.

Türkiye’de ilk apartmanlar İstanbul kentinde 19. yüzyılın sonuna doğru Galata-Beyoğlu’nda çalışan elçilik mensupları, yabancı tüccarlar ve kentte yaşayan levantenlerin genellikle Rum veya Ermeni mimarlara yaptırdıkları konutlar olarak ortaya çıkmıştır (Tanyeli, 2004). Apartmanların kentteki bu ilk örneklerinde geleneksel konutun en önemli mekânlarından biri olan sofanın bu yapılarda da yer aldığı görülmekte, ancak bu mekânlar, sıkışık kent dokusu içinde planlanan apartmanlarda aydınlık boşluklarına bakmaktadır. Bu ilk apartmanların bazılarının plan düzenlemelerinde orta mekânların küçülerek ve kullanımlarının da değişerek giriş hollerine dönüştüğü görülmektedir (Şekil 1) (Öncel, 2011). Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında, batıya bağımlı yabancı banka, şirket gibi işyerlerinde çalışanların konutu olarak ortaya çıkan apartmanlar bu çalışma ortamına Müslüman kesimin de katılması ve kentte aile yapısındaki değişimlerle yaygınlaşmıştır (Ünal, 1979). Bu dönemde apartmanlar çok katlı bir konutta yaşayabilecek ekonomik güce sahip kişilerce yabancıların oturdukları yerlere yakın konut gelişme bölgelerinde, batı kültürünü benimsemiş, refah düzeyi yüksek çevrelerde yer almaktadır. Sıraselviler, Taksim’den sonra Şişli, Nişantaşı ve Teşvikiye’ye doğru apartman yapımı devam etmiş, bu semtlerdeki aile konakları yıkılarak yerine apartmanlar yaptırılmıştır. Bu dönemde apartmanda oturmak Türk aileler tarafından batılılaşma ve modernleşme olarak görülmüş, ancak apartmanlar henüz kat mülkiyeti yasası olmadığından ve mahremiyet, güvenlik vb. gibi nedenlerle başka kişilere kiralanamadığından akrabaların bir arada oturduğu yerler haline gelmiştir. Orhan Pamuk İstanbul romanında ailesine ait konağın yıkılıp yerine yapılan Pamuk apartmanında aynı binadaki farklı dairelerde oturan hala, dayı, teyze gibi yakın akrabalarla yaşanan ortak günlük yaşamdan bahsetmektedir (Pamuk, 2006). Bu durum, zaman içinde, apartman binalarının yapıldığı tüm kentlerde, yaygın bir kullanım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Karadeniz kıyısındaki kentlerde yakın akrabaların birlikte oturduğu, dışarıdan yabancıların binaya daire sahibi olarak alınmadığı apartmanlar vardır. Bu yörede geleneksel, aile dışından birine kız vermeme kültürüne benzer bir tutumla, aile dışından birine daire satılmamakta, bu aile mahremiyetini zedeleyecek bir durum olarak görülmektedir.

Şekil 1. Giriş holüne dönüşen sofa örneği. (Sunalp, 1999)

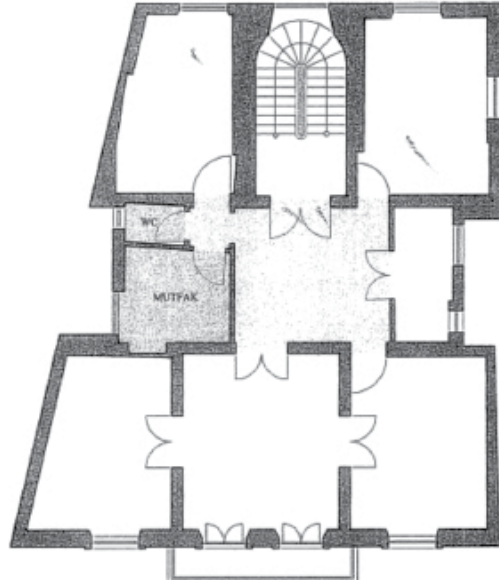
Apartmanların tüm ülkede yaygınlaşmasında batılılaşma ve modernleşme isteği kadar kentlerde yapılan imar hareketlerinin ve ulaşım kolaylıklarının da etkisi büyüktür. Yangınlara önlem olarak önce ahşap ev yapımı yasaklanmış ve kâgir ev yapımı zorunlu tutulmuş, ardından apartman yapımının yaygınlaşması kentlerde modern yaşama geçişi hızlandıran etken olmuştur.

2. Dünya Savaşı’ndan sonra endüstrileşmeyle birlikte nüfusun artması ve Anadolu’dan kente göç İstanbul’da gerçek konut ihtiyacının ortaya çıkmasına ve arsa fiyatlarının çok hızlı artmasına neden olmuş, bu dönemde apartmanlar arsa maliyetini birden fazla ailenin bölüşmesine olanak veren çözüm olarak görülmüş ve mimari bir tercih olmaktan çok ekonomik zorunluluk olarak hızla yaygınlaşmıştır (Tekeli, 2011). Konut açığını kapatma amacıyla yapı kooperatiflerinin kurulması, bankaların ve sosyal güvenlik kurumlarının kredi vermesi ve Kat Mülkiyeti Kanunu’nun kabulü gibi etkenler de apartman yapımının hızlanmasına katkıda bulunmuştur.

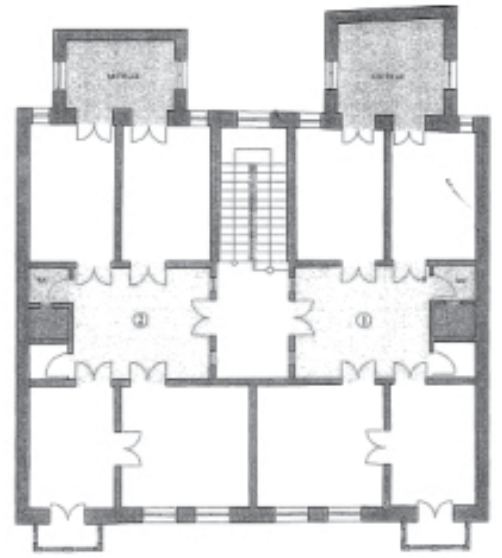
Cumhuriyetin ilanından sonra ülkedeki siyasal ve toplumsal yaşam biçimindeki değişiklikler kentlerde konuta yansımış, apartman türü konutların artması o dönemin gazete ve dergilerinde eleştirilmiş, apartman hayatının Türk gelenek ve göreneklerine uymadığı, aile yaşamına ters düştüğü ifade edilmiş, ancak modern bir hayat yaşamak isteyenlerce apartmanın tercih edildiği yazılmıştır (Kızıldere, Sözen, 2005). Modernleşme çabaları ile 1920-30 yılları arasında üst gelir grubu eski konaklarını bırakıp ya da yıktırıp apartmanda yaşamaya başlamıştır. Tanyeli (2004) o yıllarda zengin kentli ailelerin çocuklarının eğer apartmanda yaşamıyorlarsa arkadaşlarını eve davet etmek istemediklerinden söz etmektedir. Kentlerde apartmanlarda oturmayan dar gelirli kesim için, bugün bile apartmanda oturmak modern, sağlam bir konutta yaşıyor olmanın yanı sıra, içinde daha iyi yaşanabileceğine ilişkin inanç nedeniyle “çağdaş”tır.

1930'lardan itibaren toplumda meydana gelen değişime bağlı olarak konut olarak apartman yapımının yaygınlaştığı görülmektedir. Kentlerde katlı ve çok dairesi bir apartman yapımı için gerekli birikime sahip kişilerin sayısının az olması, 1950'lere kadar apartman yapımını sınırlamış, bu dönemde yüksek gelirli kesimler tarafından yaptırılan apartmanlar kentlerin prestijli semtlerinde yapılmıştır. Apartmanda yaşamının modernliği simgelemesinin yanı sıra, toplumda bir statü göstergesi olarak görülmesi dönemin sanat eserlerine konu olmuş ve Lüküs Hayat operetinde "Şişli'de bir apartman, yoksa eğer halin yaman" sözleriyle bu durum karikatürize edilmiştir (Sey, 1995). Binaları yaptıranların üst gelir grubundan kişiler olması yeni apartmanların mimarlar tarafından tasarlanmış, nitelikli yapılar olmalarını sağlamıştır. Mimar Kemaleddin, Sedat Hakkı Eldem, Seyfi Arkan, Şevki Balmumcu, Bekir İhsan Ünal, Bedri Uçar, Zeki Sayar, Adil Denктаş dönemin apartman binalarının tasarımını yapan mimarlardır.

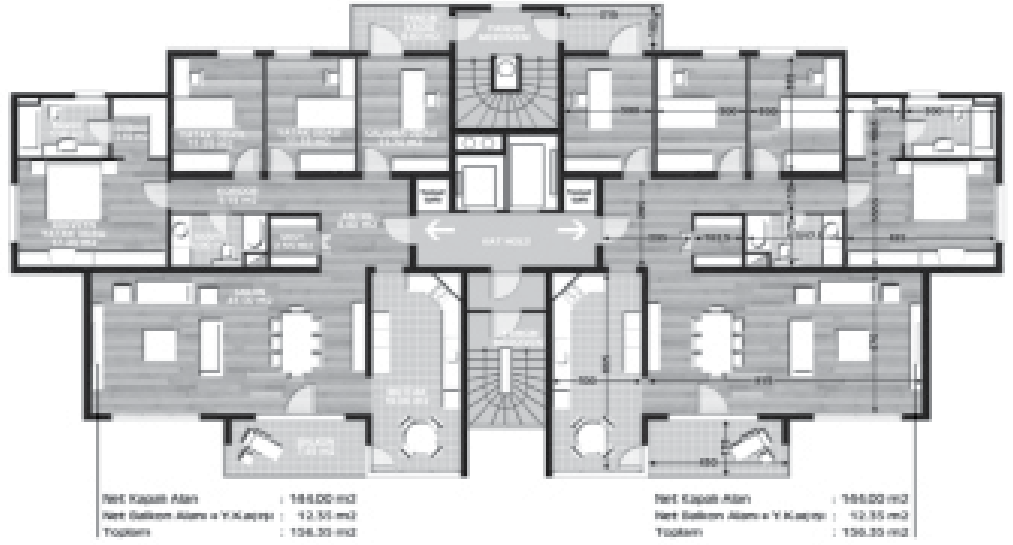
Bu dönemde yapılan apartmanların sokaktan ana girişlerinde geniş bir kabul alanının olduğu görülmektedir, bu alanda bekleme salonu ve havuzu olan örnekler de rastlanmaktadır. Bu dönemde yapılan apartmanların büyük bir bölümünde asansör vardır, binalarda her katta bir daire olması yaygın bir biçimde görülmekte, bunu arazinin büyüklüğüne göre her katta iki daire izlemektedir (Şekil 2) (Şekil 3). Dairelerin çoğunda hizmetli odası vardır ve dairenin ana girişi yanında mutfağa servis için ikinci bir giriş bulunmaktadır. Dairedeki tüm odalar genellikle kare formundadır, geleneksel konutta odaların içinde yer alan gömme dolaplar kaldırılmıştır, mutfak ile ilişkili bir yemek odası ve kiler çoğu tasarımda yer almaktadır (Pulat Gökmen, 2011). Dairelerin çoğunun ana girişinde geleneksel konuttaki sofaya benzer geniş bir antre ya da orta mekân bulunmaktadır, odalara geçiş buradan olmaktadır. Koridor apartmanlara daha sonra girmiştir, Pera apartmanlarında orta mekâna eklenen oldukça kısa tutulmuş bir geçit şeklindedir. 1950'li yıllarda ülkenin tüm kentlerinde orta sınıf için yapılan apartmanlarda standartlaşan apartman planlarında evin merkezi her yerde "hol" olarak adlandırılan orta mekândır. Yatak odaları ve banyodan oluşan ve daha fazla mahremiyetin söz konusu olduğu bir bölüm kısa bir koridorla orta hole eklenir (Şekil 4). Bu evlerde misafir odası olarak ayrılmış bir oda bulunur. Geleneksel konutta var olmayan bu mekân modernleşmenin getirdiği bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Habersiz gelen misafirin kabul edildiği bu oda gösterişli mobilyalarla donatılmıştır ve evin dışı açık yüzünü oluşturmaktadır, salon yerine yatak odalarından birinin günlük oturma odasına dönüştürülerek

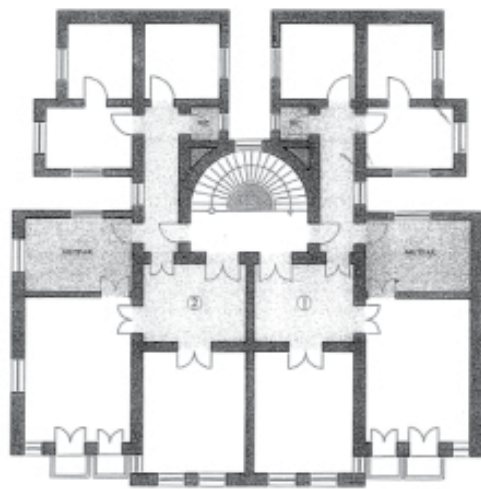
Şekil 2. Geniş giriş holü (sofa) olan tek dairesi apartman planı. (Sunalp, 1999)

Şekil 3. Her katta iki daire olan apartman planı. (Sunalp, 1999)

Şekil 4. Yatak odası holü eklenmiş daire planı örneği. (Mesa Çamlıpark Evleri)

Şekil 5. Yatak odaları bölümünün özelleştiği daire planı örnekleri. (Sunalp, 1999), (Güneş Park Evleri)

kullanılması bugün bile pek çok kesimin evinde yaygın bir biçimde yer almaktadır. (Tanyeli, 2004)

Apartmanlarda koridor kullanımı 1930'lu yılların başında Şişli, Taksim, Nişantaşı çevrelerinde yapılan yapılarda uygulanmaya başlamıştır. Önde tek ya da birkaç birimli bir salon, arka-

da bir koridor üzerine dizilmiş yatak odaları ve banyo yer almakta, iki bölümün arasında mutfak bulunmaktadır. Bu plan şeması bugün bile tüm Türkiye'de kent ve kasabalarda standart apartman daireleri olarak inşa edilmektedir. Öndeki bölüm evin herkese açık kısmı iken arka bölüm dışı kapalı özel bölge olmaktadır (Şekil 5). Evin dışı açık bölümünü oluşturan salon za-

man içinde oda boyutundan öte bir nitelik kazanmıştır. Bireyselleşme olanağının arttığı yüksek gelir grubu apartman dairelerinde ebeveyn yatak odaları ile doğrudan bağlantılı giyinme odası ve özel banyo tasarlanarak mekân iyice kişiselleştirilmiştir. Tüm bu gelişmelere karşın evin içinde mutfak hâlâ duvarları korunan bir biçimde yer almaktadır. Stüdyo daireler dışında salon ve yemek odası ile bütünleşen mutfak çok yaygın değildir. Bunun nedeni Türk yemek kültürü olarak görünse de gerçek durumun mahremiyetle ilişkili olduğu düşünülmektedir (Tanyeli, 2004). Bu dönemde yapılan dairelerin genellikle alan olarak büyük olduğu görülmektedir, bunun konakta yaşayan kesimin büyük ev tercihi olarak tasarıma yansıdığı düşünülmektedir. Daha sonraki dönemlerde evin alanı ekonomik nedenlerle küçülse de günümüzde tekrar büyümüştür. Toplumun 100 m²'den başlayan büyüklükte konutlarda oturmak istediği çeşitli zamanlarda farklı konut türlerinde yapılan (Bayazit ve diğerleri, 1989, Dülgeroğlu vd., 1994, Özsoy vd., 1993) araştırmalarda ortaya çıkmıştır.

1965 yılında Kat Mülkiyeti Kanunu'nun çıkarılması kentlerdeki apartmanlaşma sürecini etkileyen önemli bir faktör olmuş, hızlı kentleşme ve nüfus artışının yanı sıra büyük kentlerde arsa fiyatlarında görülen artışlar ve spekülasyon eğilimleri nedeniyle orta sınıflar konut sorunlarını kat mülkiyeti ile çözme yoluna gitmişlerdir. Bu dönemde apartman yapımı "yapsatçı" olarak adlandırılan konut üreticileri tarafından gerçekleştirilmiş, eski az katlı bahçeli ev sahiplerinden arsayı, daire karşılığı alarak, alan ve yeni bir apartmana dönüştüren, kalan daireleri satarak para kazanan yapsatçı müteahhitler hemen hiç sermaye koymadan apartman inşa etmişlerdir. İlk önce mimarlar tarafından başlatılan yapsatçılık 1960'ların ortalarında mimar müteahhitlerin yanında çalışan eski ustalar tarafından yürütülmüştür (Tanyeli, 2004). Bir grup mimar bu müteahhitlere proje sağlamakta uzmanlaşmıştır. Bu süreçte bahçe içindeki evlerin yerine imar kurallarındaki ön-yan-arka bahçe mesafelerine uygun, taban alanı daha büyük ve eski yapıdan daha fazla katlı apartmanlar inşa edilmiştir. Kentlerde bu yolla apartman yapımı hızla artmıştır. Ekonomik gücüne göre apartman dairesi alan kişi doğrudan ihtiyacına uygun konut alamadığından konuta yerleştikten sonra konutu kendi yaşamına uygun hale getirmek üzere değişiklikler yapmaktadır (Özsoy, Esin, 1989). Depolama ihtiyacını karşılayan bir olanağı olmadığında, genellikle WC ya da balkonlar kapatılarak depo alanına dönüştürülmektedir. Oda sayısı yetersiz gelirse salonun bir bölümünü bir duvarla ayırarak oda elde etmektedir ya da tersine fazla oda ihtiyacı yoksa bir oda ile salon arasındaki duvar kaldırılarak salon büyütülmektedir. 1960-70 yılları arasında, kentlerde ihtiyaç sahibi orta gelir grubu insan-

ların satın aldığı yeni apartmanların inşaatının örgütlenmesi ve yapım kalitesi bu müteahhitlerce belirlenmiştir. En yüksek kârı amaçlayan bu süreçte estetik ve yapım kalitesinden ödün verildiği görülmüş, bu durum bugün kentlerin konut dokusunu ve görünümünü olumsuz olarak etkilemiştir. Yüksek apartman bloklarının ortaya çıktığı bu dönemde konut mimarisinde monotonluk ve kimlik kaybı hâkimdir, ülkedeki büyük kentlerde bu durum yaygınlaşmış ve konut mimarisi giderek sıradanlaşmış ve tüm konut alanları birbirine benzemeye başlamıştır. (Bozdoğan, Kasaba, 1998)

Aynı yıllarda endüstride çalışan işçi ve memurlardan oluşan orta gelir grubunun, büyük ölçüde sosyal güvenlik kurumları ve Emlak Kredi Bankası tarafından verilen krediler ile kooperatif kurarak konut yaptırdıkları ve apartman dairesi sahibi olmaya çalıştıkları görülmektedir. Kent dışında ucuz arsaların fabrika sahipleri tarafından satın alınarak, örgütlenen işçilerin kurduğu konut kooperatiflerine vermesi ve müteahhitlerce apartmanların yapılması yaygınlaşmıştır. 1950'lerin sonlarında Emlak Kredi Bankası'nın İstanbul'da başlattığı katlı apartmanlardan oluşan büyük ölçekli konut yerleşmesi uygulamaları, giderek özel konut firmaları tarafından da benimsenmiştir. 1960-70'li yıllarda büyük kent parçalarında konut inşa edilmesi yönünde girişimler artmış ve bu dönemde tek apartman bloğundan toplu apartman yapımına geçilmiştir (Tekeli, 1979). Toplu konut yapımı olarak adlandırılacak bu uygulamalar genellikle ucuz arsa elde etme ve belediye sınırları dışında yeni imar durumu oluşturabilme gibi nedenlerle kent dışında yer almış, çoklukla orta ve üst-orta gelir gruplarına yönelik olmuştur. Uydu kentlere dönüşen bu yerleşmelerde kullanıcılarının tüm günlük ihtiyaçları yerleşme içinde karşılanmaktadır.

1980'li yıllarda Toplu Konut Yasasının çıkması ve Toplu Konut Fonu oluşturulması büyük sermaye sahibi şirketlerin konut yapım alanına girmesi ile sonuçlanmış. Bu şirketler önce kent merkezine yakın kentin prestijli alanlarında, daha sonra kent dışında ormanlık alanlarda dışa kapalı, güvenli lüks konut siteleri inşa etmeye başlamışlardır. Kent içinde yapılan siteler arazi değerinin yüksek ve yerleşim alanının çok büyük olmaması nedeniyle katlı apartmanlarda oluşurken, kent dışındakiler önce az katlı evler şeklinde inşa edilmiş, sonra talebin çok olması nedeniyle katlı hale gelmişlerdir. Günümüzde de gerek tek, gerekse büyük siteler halinde apartman inşaatı kentin çeşitli yörelerinde büyük bir hızla sürmektedir. Bu yerleşmelerde apartmanların zemin ve çatı katlarındaki daireler dubleks olarak tasarlanmaktadır. Bu apartmanlarda çok farklı tip ve büyüklüklerde dairelere yer verilmekte, böylece toplumun değişen ve gelişen

Şekil 6. Farklı büyüklüklerde dairelerden oluşan plan örneği.

ihtiyaçlarına yanıt verilmeye çalışılmaktadır (Şekil 6). Toplumda tek başına yaşayan birey sayısı artmıştır, ayrıca çocuklu boşanmış kadın veya erkekten oluşan tek ebeveynli aileler ortaya çıkmıştır, aile çekirdek aile büyüklüğünde olmasına karşın, hâlâ geniş aile olarak yaşayan ya da çok çocuklu olup çocuk bakıcısı olan bu yüzden fazla odaya gereksinim duyan ailelerin varlığı vb. gibi nedenlerle yeni yerleşmelerde tek başına yaşayan kişilere uygun stüdyo dairelerden, çok çocuklu ailelerin oturabileceği 4-5 odalı dairelere kadar konut plan ve tipi yelpazesi geniş tutulmaktadır. Bu evlerde geleneksel evlerde görülen gömme dolap geleneği geri gelmiş görünmektedir. Ayrıca çamaşır odası, ütü odası, hobi odası gibi özelleşmiş mekânlara da rastlanmaktadır. Bu durum toplumun daha önce önemsemediği, ancak deneyimledikçe sıkıntı duyduğu konularda isteklerini yeni konutunda gerçekleştirmek istediği şeklinde yorumlanabilir. Yeni yerleşmelerde her daireye birden fazla özel araba park etme olanağı sağlanmakta, apartmanların altında yer alan kapalı otoparktan dairelere doğrudan bir asansörle çıkılması yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu da araba sahipliğinin arttığını, bu yerleşmelerde her evde birden fazla araba olduğunu göstermektedir.

2000'li yıllarda ortaya çıkan bir başka apartman türü gökdelenlerdir. Rezidans olarak adlandırılan bu konutlarda farklı büyüklükte dairelere yer verilmektedir. Kullanıcı isterse evin bakımını para karşılığı yaptırabilmektedir. Çok yoğun çalışan iş sahiplerinin ve yöneticilerin tercih

ettiği bu tür konutlarda otel gibi servis ve hizmetler sunulmaktadır. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi'nin yaptırdığı konut alanlarında da bu tür konutlara yer verilmektedir. Taban alanında az yer kapladığı için çevresinde kullanıcı için daha fazla yeşil açık alan bırakan çok katlı apartmanların ve rezidansların giderek yaygınlaştığı görülmektedir.

Sonuç

Apartmanlaşmanın tarihi Cumhuriyet öncesi başlamış, Cumhuriyetin ilanından sonra yaygınlaşarak tüm kentlerde devam etmiştir. Yapılan çeşitli araştırmalarda halkımızın apartmanlarda yaşamayı tercih ettiği görülmektedir. Tüm kentlerde 1950'lerden bu yana yaygın bir biçimde, yap-sat yöntemiyle üretilen apartmanlarda müteahhidin sınırlı sermayesi, maksimum kâr sağlama amacı, malzemeden ödün vermesine ve nitelikli usta ve işçi kullanımının yetersiz olmasına neden olmuş, ortaya çıkan kalitesiz apartmanlarda mimari estetik giderek azalmış, kentler birbirine benzer apartman bloklarından oluşmaya başlamış, konut mimarisinde kentlere özgü kimlik kaybolmuştur. Geleneksel konutta yılların deneyimi ile oluşmuş özellikler modernleşme adına terkedilmiş, ancak günlük yaşamdaki alışkanlıklar değişmediği için apartman dairelerinde değişikliklere gidilerek konut günlük yaşama uydurulmaya çalışılmıştır. Çağdaş yaşamın gereği olarak ortaya çıkan sağlam strüktürlü betonarme yapılar olan apartmanların planları baştan itibaren aynı kalmış, zaman içinde çok az değişiklik geçirmiştir. Günümüzde daha çok katlı hale gelen apartmanlarda plan tiplerinin ve daire büyüklüklerinin çeşitlendiği görülmektedir. Aile yapısının değişimi, tek başına yaşayan genç ve yaşlı insan sayısının, çocuklu tek ebeveynli ailelerin ve çalışan kadınların artması vb. gibi toplumda yaşanan değişimler konut planlarına da yansımaktadır. Avrupa'da kent plancıları sürdürülebilirlik açısından toplu yaşamı ve kompakt kent formlarını önermekte, böylece daha az enerji harcadığı, toplu taşımanın daha ekonomik olarak işletilebildiği, yaşlı insanların kenti kullanabilmelerinin böyle sağlandığı ileri sürülmektedir (Tekeli, 2011). Ülkemizde de yeni apartman bloklarının daha da yükseldiği ve yerleşmelerin daha kompakt hale geldiği gözlenmektedir. Ancak sürdürülebilirlik henüz gündemde değildir, inşaat firmasının kentin değerli arazileri üzerinde daha fazla sayıda konut ünitesi yapma ve dolayısıyla daha çok kâr elde etme amacıyla bu yönde tasarıma gittiği görülmektedir. Tüm Türkiye'de kentlerde apartman sitelerinin yapılması hâlâ yaygın bir biçimde sürmektedir ve bu yerleşmelerin çok talep görmesi apartmanların daha uzun bir süre Türk toplumunda yaygın bir biçimde tercih edilen konut türü olarak devam edeceğini göstermektedir. ■

KAYNAKLAR

- Alver, Köksal, "Apartman: Yeni Ev, Yeni Hayat", *Mostar Aylık Kültür ve Aktüalite Dergisi*, Nisan 2011, 74. Sayı, Şan Ofset, İstanbul.
- Bayazıt, Nigan; Dülgeroğlu, Yurdanur; Yılmaz, Zerrin; Çıracı, Murat; *Toplu Konutlarda Mekan Standartları Araştırması*, 1987-1990 TÜBİTAK MAG, Emlak Kredi Bankası, Ankara.
- Bozdoğan, Sibel; Kasaba, Reşat; *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Dülgeroğlu, Yurdanur; Aydın, Semra; Pulat Gökmen, Gülçin; "Toplu Konutlarda Nitelik Sorunu: Cilt 1-2, Cilt 1: Toplu Konut Uygulamalarında Niteliksel Değerleri Araştırmaya Yönelik Bir Çevre Analizi", *Başbakanlık Konut Araştırmaları Dizisi*: 4, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- Kızıldere, S., Sözen, M., 2005 "İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları'nın Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi", *itüdergisi/b*, Sosyal Bilimler, Cilt: 2, Sayı: 1, 87-95, İstanbul.
- Öncel, Ayşe Derin, "Apartmanların İlk Örnekleri ve Gelişimi Üzerine Notlar", *Mostar Aylık Kültür ve Aktüalite Dergisi*, Nisan 2011, 74. Sayı, Şan Ofset, İstanbul.
- Özsoy, Ahsen; Esin Altaş, Nur; Ok, Vildan; Pulat, Gülçin; *Toplu Konutlarda Davranışsal Verilere Dayalı Nitelik Değerlendirmesi*, TÜBİTAK İNTAG, Rapor, İstanbul, 1995.
- Özsoy, Ahsen; Esin, Nur, "Toplu Konutlarda Mekan Kullanım Özelliklerinin Değerlendirilmesi - Ataköy Örneği", *Ataköy Toplu Konut Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Panel Bildirileri*, s. 57-66, Der. A. Özsoy, N. Esin, G. Pulat, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1989.
- Pamuk, Orhan, *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- Pulat Gökmen, Gülçin, "İstanbul'da Apartmanlaşma", Konutta Mekân Kullanımı ve Değerlendirmesi Lisans Dersi Basılmamış Ders Notları, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 2011.
- Sey, Yıldız, "Apartman", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Sunalp, Abdullah, Alp, "19. Yüzyıl Galata Ve Pera Apartman-Konutlarında Orta Sofa-Hol Tipolojisinin Gelişimi", İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora tezi, İstanbul, 1999.
- Tanyeli, Uğur, *İstanbul 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak*, Akın Nalça Kitapları 2, İstanbul, 2004.
- Tekeli, İlhan, "Geleneksel Değerler Evlerde de Apartmanlarda da Üretilir", İbrahim Baran, Söyleşi, *Mostar Aylık Kültür ve Aktüalite Dergisi*, Nisan 2011, 74. Sayı, Şan Ofset, İstanbul.
- Tekeli, İlhan, "Türkiye Kentlerinde Apartmanlaşma Sürecinde İki Aşama", *Çevre Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi*, Temmuz Ağustos, Sayı: 4, s. 79, İstanbul, 1979.
- Ünal, Mete, "Türkiye'de Apartman Olgusunun Gelişimi: İstanbul Örneği", *Çevre Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi*, Temmuz Ağustos, Sayı: 4, s. 71-77, İstanbul, 1979.
- <http://gunesparkevleri.com/?id=4&mgs=1>

KONUTUN MODERNLEŞMESİ VE MODERN DÜNYA'DA MİMARIN MEŞRUIYET SORUNU

Serhat BAŞDOĞAN

Yıldız Teknik Üniversitesi
Mimarlık Bölümü Araştırma Görevlisi

"...sanayileşme sonrası ortaya çıkan kentler ve toplumsal ilişkiler hiç şüphesiz ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda son derece önemli değişimler ortaya çıkarmıştır. Günümüz çağdaş yerleşim alanlarının ve konutun mekânsal gelişimini bu süreç üzerinden okumak önemlidir. Modern anlamda kent, insanların istedikleri gibi davranma ve istedikleri gibi olma konusunda özgür oldukları bir alandır. Bu nedenle modernleşme sürecini en kolay anlayabileceğimiz alanın da kentler olması bu nedenledir. Birçok sosyolog ve filozof bu nedenle kentleri bir araç olarak kullanmış, modern insanın toplumsal ilişkilerinin kökenlerini Rönesans'tan bu yana kentler ve barınma kültürü üzerinden incelemiştir."

"... İnsanın yaratılıştan gülünç bir varlık olmasındadır bütün bu terslik zaten. İki kere iki çekilmez bir şey. İki kere iki dört, ellerini böğrüne dayayarak yolumuzu kesen sağa sola tükürük atan bir külhanbeyin ta kendisidir. İki kere iki dördün yetkinliğine inanırım, ama en çok övülmeye değer bir şey varsa, o da iki kere ikinin beş etmesidir."

Dostoyevski

Yer Altından Notlar, 1864

18. yüzyılda endüstride ve üretim yöntemlerinde yapılmış olan icatlar ekonomik hayatın çok hızlı bir biçimde gelişmesine ve değişmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler ve değişimler sonucunda sosyal hayat da değişmiş ve etkilenmiştir. Ancak bu devrim bir anda başlayıp bir anda bitmemiştir. Elbette ki buharlı makinenin kullanılmaya başlaması üretim biçimlerini önemli bir biçimde etkilemiştir, ancak devrimin ve modernleşmenin kökenlerini daha derinlerde aramak gerekmektedir.

Toplumsal yaşamdaki her büyük dönüşüm ekonomik, teknik ve sosyal nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kentli yaşamda ve hatta birim konut ölçeğinde mekân organizasyonunun değişiminde de benzer etkiler görülebilmektedir. İngiltere'den dünyaya yayılan bu değişimin, toplumsal düzenin çok kısa bir sürede köklü bir biçimde çözülmesi ve değişmesi nedeniyle barınma kültürü açısından da bir devrim niteliği taşıdığı düşünülebilir. Barınma kültürü anlamında erken endüstri döneminin etkileri 18. yüzyılda İngiltere'de sanayileşen şehirlerde nüfusun artmasıyla ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde elektriği, suyu ve kanalizasyonu olmayan tek katlı, işçilerin barındığı konutların bir anda çoğaldığı görülmektedir. En ilkel düzeyde işçi konutu olarak adlandırabileceğimiz bu tek odalı işçi konutları, İngiltere'nin sermaye birikiminin artması, işçilerin düzenli bir gelire sahip olmaları ve en önemlisi ilk defa çekirdek ailelerin ortaya çıkması nedeniyle görece mekânsal anlamda gelişmişlerdir.

1850'lerden sonra ise işçi konutları 3-4 metre genişliğinde, 7-10 metre derinliğinde, iki katlı ve 4 odalı üniteler olarak, sıra evler düzeninde (kitlesel üretimin en ilkel düzeyi) üretilmişlerdir. Kira konutları olarak üretilen bu konutlar "Sirt

Sirt Sirta Ev Örneği, Preston, Lancashire (1844).

Sirta Ev" (Back to Back Housing) olarak adlandırılmış, çok yoğun ve sık olarak özellikle Londra, Manchester, Liverpool gibi erken sanayileşmiş kentlerde, işçi mahallelerini oluşturmuşlardır. Arsa mülkiyetinin İngiltere'ye özgü niteliklerinden ve artan sermaye birikiminden dolayı bu konutlar kira konut olarak üretilmiştir. Bu dönemde bireysel konut üretimi ya da mülk konut, işçiler açısından neredeyse yok denecek kadar azdır.

1850'lerden sonra üretilen işçi konutları her ne kadar içerisinde su tesisatını içerse de, kanalizasyonun olmayışı, sadece tek cepheden ışık ve hava alması gibi nedenlerden dolayı sağlıklı yaşam koşullarını sağlayamamaktaydı. Günümüzde neredeyse hiç kalmamış olan bu konut yerleşimleri, daha sonraları çıkarılan sağlık yasaları ile değişime uğramıştır. Sağlık yasalarının çıkarılmasında işçi sınıfının oluşumu, sendikalar ve Robert Owen gibi hayırsever ütöplast (hayalci) iş adamlarının katkıları sıralanabilir. Bu dönemde Owen ve öteki ütöplastlar hiç şüphesiz hatalarına, çocuksu naifliklerine ve hayalciliklerine rağmen, modern mimarlık hareketine son derece önemli katkılarda bulunmuşlardır. İnsan çevrenin bir parçasıdır, sağlıklı çevrelerde sağlıklı insanlar yaşar düşüncesinin ilk defa bu insanlar tarafından konut alanında uygulamaya geçirilmeye çalışıldığını söyleyebiliriz. Sosyal sorunları mimarlık ve fiziksel mekân aracılığı ile çözebileceklerine inanmış olan ütöplast sosyaller, uyguladıkları projeler ile sağlıklı barınma koşullarını işçilere sunabilecekleri toplu yaşam alanları üzerine kafa yormuşlar ve bunu uygulamaya geçirmişlerdir. Bu projelerin en erken örneklerinden İskoçya'daki New Lanark, Robert Owen'ın her ne kadar beklentilere yeterli cevap vermese de, bu anlamda yapılmış en öncül projelerden biridir. Temel amacı, işçilerin yaşam

New Lanark, (Robert Owen, 1800-1810).

Saltaire, (Titus Salt, 1853-63).

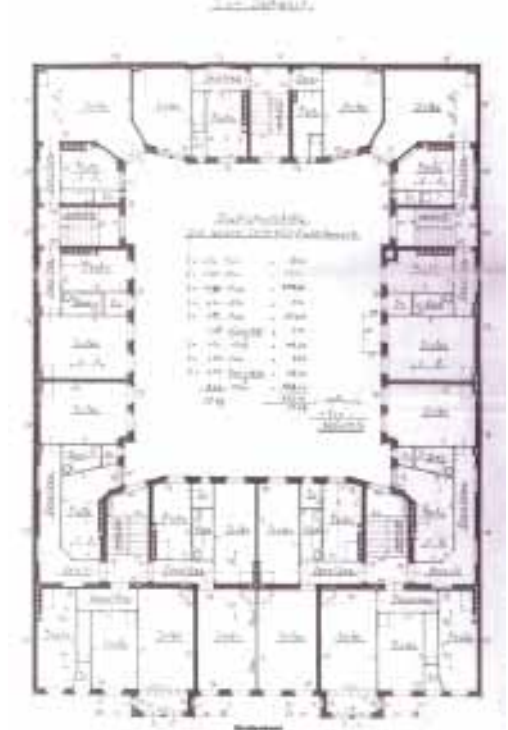
kalitesini ve üretim verimliliğini arttırmak ve perişan durumdaki insanlara yardım etmek olan bu proje, ilk defa sosyal donatı alanlarının bir bütün içerisinde tasarlanması ile barınma kültürü açısından son derece önemli bir gelişmedir.

İdeal kentler, Owen gibi birçok hayırseverin ya da ütöplast olarak adlandırılan aktivistlerin çalışma alanı olmuştur. 1853'te Bradford yakınlarındaki Saltaire Yerleşkesi (Titus Salt), Birmingham yakınlarındaki Bournville Yerleşkesi (1880), (George Cadbury) ve Birkenhead yakınlarındaki Port Sunlight Yerleşkesi (1888), (William Lever) bu dönemdeki benzer girişimlerdir. Bu sanayicilerin elbette ki tek amacı insanları sağlıklı koşullarda yaşatmak değildi. Projelere bakıldığında işçilerin yaşam koşullarını iyileştirerek, çalışma saatlerinin ve verimliliğin kontrol altına alındığını da düşünebiliriz. Bu projelerin kent merkezlerinin dışında yapılmış olmaları, mekân organizasyonu açısından üretimi ve verimliliği arttıracak biçimde tasarlanmış olmaları bunun bir kanıtıdır.

Konutun mekânsal anlamda modernleşme süreci benzer şekilde İngiltere'den hemen sonra sanayileşmeye başlayan Almanya'da da gelişme göstermiştir. Almanya'ya da 1860'larda Hobrecht'in Berlin için yaptığı plan, birim konut ölçeğinde mekânsal organizasyonun yasalar aracılığıyla tanımlanması açısından son derece önemli bir gelişmedir. Toplu yaşam alanlarında yasalar ile belirlenen mimari koşullar günümüz toplu konutlarının temellerini oluşturmaktadır. Yangın yönetmelikleri, ışık ve hava gibi etmenler bu dönemdeki konut planlarının temel belirleyicileri olmuştur.

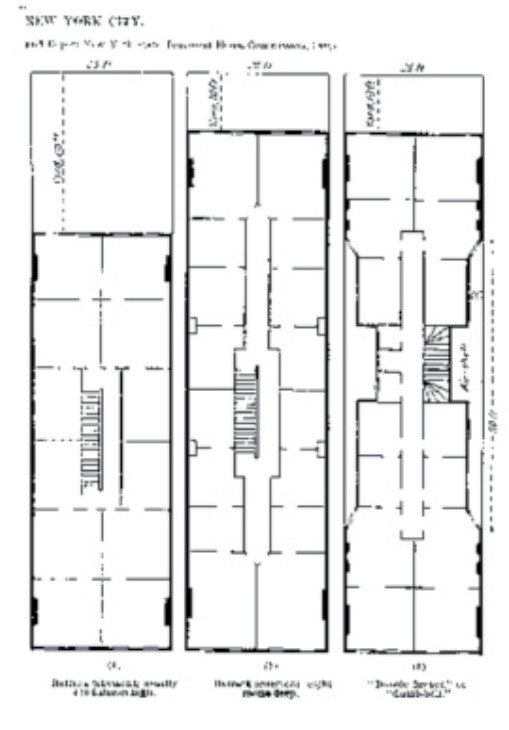
Yine Almanya'dakine benzer şekilde, Amerika'da sağlıklaştırma yasaları 1860'lardan itibaren etkili olmaya başlamış ve Tenement Housing olarak adlandırılan apartman tipi konutlar mekân organizasyonu açısından zamanla gelişme göstermiştir.

Tüm örneklerden de anlaşılacağı üzere bu dönemde konutların mekân organizasyonu anlamında başlıca gelişme gösterdiği tasarım sorunları, odaların ışık alması, mutfak ile tuvaletin ayrışması ve bağımsız birimlerin sayısının ışık almaya yönelik artırılması yönünde olmuştur. 19 yüzyılın sonuna gelindiğinde ise, İngiltere'den Amerika'ya

Berlin, Mietshauser, 1873.

ve Kıta Avrupa'sına doğru yayılan sanayileşme, giderek İngiltere'nin hammadde, pazar ve üretim imkânlarını daraltmıştır. Ortaya çıkan ülkeler arası rekabet, bu dönemde yalnızca üretim teknolojilerinin gelişmesini sağlamamış, aynı zamanda yönetim teknolojisinin de gelişmesini sağlamıştır. Bunun en açık örneği İngiltere'nin ürünlerini pazarlamasını kolaylaştıran yönetsel bir takım önlemler geliştirmesidir. Hammadde ve üretim kapasitesi her ne kadar önemli ise de, 19. yüzyılın sonlarında, serbest ticarete yönelik yönetim stratejileri sanayi toplumlarının en önemli kozlarından biri olmuştur. Bu nedenle, daha o zamanlardan, İngiltere gemiciliğe dayalı bir küresel taşımacılık sisteminin kurulmasını örgütleyebilmiştir. Hiç şüphesiz bunun nedeni ülkeler arasındaki rekabetin artması olarak özetlenebilir. Bu örgütlenme yalnızca üretici açısından değil, aynı zamanda işçi sınıfının da Marksist bir çatı altında örgütlenmesini sağlamıştır. Sanayileşmenin her alanında olduğu gibi bu konuda da en erken işçi sınıfı örgütlenmeleri ve sendikalar bu nedenle İngiltere'de ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda artan rekabet karşısında İngiltere daha önce sömürülmemiş, hammadde ve pazar olanakları yüksek olan ülkeler arasında güvenli bir taşıma-

New York Tenements, Gelişme süreci (1865-1900).

cılık ağı ve siyasi güç kurma zorunluluğu içine girmiştir. Özetle günümüzde "emperyalizm" diye tanımlanan yayılmacı bir ekonomik örgütlenme, İngiltere'nin buharlı makinelerin sanayide kullanılmaya başlamasından sonra ikinci bir devrim niteliğinde sermaye birikimini hızlandırmıştır.

Bununla birlikte diğer erken sanayileşmiş ülkeler pazar ve hammadde arayışları dışında, maliyetleri düşürmek amacıyla farklı stratejiler geliştirmişlerdir. Bu amaçlar doğrultusunda, işçilerin uzun süreli ve ucuza çalıştırılması, yeni pazarların oluşturulması, icatlar, devlet korumacılığı ve buna benzer birçok strateji ülkeler arasındaki rekabet nedeniyle ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak 19. yüzyıl sonuna gelindiğinde erken sanayileşmiş ülkeler arasındaki pazar ve hammadde arayışları dünyayı 20. yüzyılın başında bir savaşa sürüklemiştir.

Savaş sonrası ulus devletlerin ortaya çıkışı da bu nedenle 20 yüzyıla denk gelmiştir. Ancak bu gelişmelerden en önemlisi, hatta ikinci endüstri devrimi olarak da tanımlanmakta olan, özellikle maliyetleri düşürmek amacıyla Amerika'da ortaya çıkan yönetim bilimsel çalışmaların uygulamaya

geçirilmesidir. Taylor'un çalışmaları ve Ford'un bunu uygulamaya geçirmesi, barınma kültürü anlamında ikinci bir devrim niteliğindedir.

Kısaca, 18. yüzyıldan bu yana Endüstri Devrimi iki ayrı alt başlıkta barınma kültürünü ve kentleşmeyi yönlendirmiştir; 18. yüzyılda buharlı makinelerin kullanılmaya başlaması, mekanizasyon, hızlı sermaye birikimi, hızlı kentleşme ile ortaya çıkan durum "Erken Endüstri Devrimi" olarak tanımlanır. İkincisi ise, kitle üretimi (seri üretim), kitle tüketimi, ölçek ekonomisi ve yönetim bilimi nedeniyle ortaya çıkan durum "İkinci Endüstri Devrimi" olarak tanımlanır. İki dönemi belirleyen nedenler, benzer şekilde barınma kültürü ve kentleşmeyi de aynı şekilde etkilemiştir.

Tarihsel süreç içerisinde modernleşmeye barınma kültürü açısından bakıldığında; Amerika'da, İngiltere'de ve Almanya'da farklı yaklaşımların ortaya çıktığı söylenebilir. İngiltere'nin görece pazara ve hammaddeye daha kolay ulaşması, Almanya'nın ağır sanayiye odaklanması ve Amerika'nın gelişen bir pazar ve Taylorizmin ilk uygulanma alanı olması gibi nedenlerden dolayı farklı kentleşme modelleri, toplumsal ilişkiler ve barınma kültürleri ortaya çıkmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası dönemde ise yeniden kurulan dünya düzeni, konut sektörü üzerinde de kamusal müdahalenin belirgin şekilde görüldüğü bir dönem olmuştur. Savaş sonrasında yaşanan konut ihtiyacına cevap vermek için Fordizmin ve Taylorizmin etkileri konut üretim biçimlerini etkilemiş, standartlaşma ve toplu yaşama gibi yaklaşımlar konut üretiminin en önemli özellikleri haline gelmeye başlamıştır.

19. yüzyılda fabrikatörlerin ve hayırseverlerin girişimleri sonucu ortaya çıkan toplu konut alanları, bu dönemde doğrudan veya dolaylı olarak devlet destekli olarak yapılmaya başlanmıştır. Savaş sonrasında ulus devletlerin kurulması ile devletin konut piyasalarına müdahalesi ulusal devlet politikası haline gelmiştir. İlk defa kentsel rant devlet tarafından kullanılabilir bir araç olmuş ve sosyal devletlerin temel yönetim araçlarından biri haline gelmiştir. 19. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan Paternalist düşünce akımı, bu dönemde sosyal devlet ya da refah devletin temellerini oluşturmuştur.

I. Dünya Savaşından sonra 1930'ların ortalarına kadar İngiltere'de görece sakin ve merkeziyetçi olan konutun modernleşme süreci, Kıta Avrupası'nda son derece yenilikçi, hümanist ve radikal olmuştur. Bu dönemin modernist mimarlarının seri üretim üzerine çalışmaları, dönemin siyasal yapısı ve konuta olan yoğun talep, kent makro formunda ve birim konutun mekânsal organizasyonunda önemli değişiklikler meydana getirmiştir.

Amerikan Üretim Sistemine Bir Örnek, 1913.

Bu dönemin içinde olduğu düşünsel durumu açıklayacak en iyi örneklerden biri hiç şüphesiz Adolf Loos (1870-1933, Viyana) olmuştur. 1908'te yayınladığı, radikal estetik ve pürizm düşüncesini ortaya koyduğu "Süsleme ve Suç" kitabında, dönemin seçmeci üslubuna, Art Nouveau'ya ve çağın üslubunu bulmaya çalışan Alman Werkbund'na karşı çıkmıştır. Loos'un aşağıdaki düşünceleri bu düşünceleri anlamamızda kolaylık sağlamaktadır:

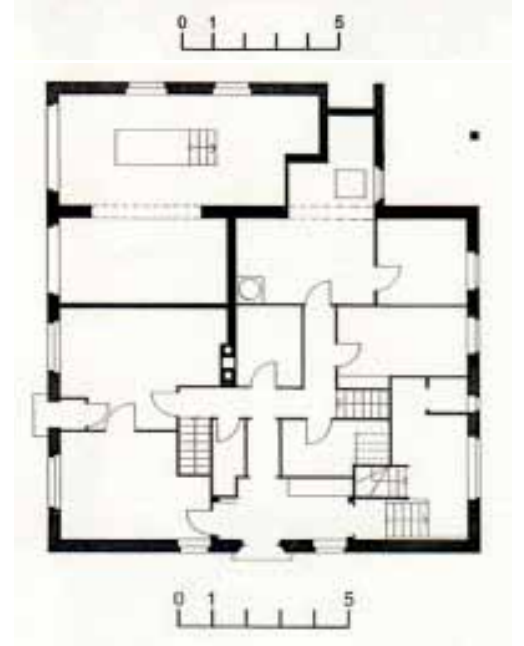
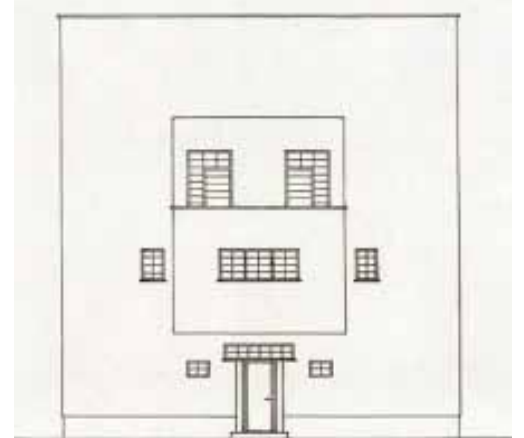
- Kültürün evrimi, kullanıma dönük nesnelerin süslemeden arındırılmasıyla eş anlamlıdır.
- Çağın büyüklüğü yeni bir süsleme üretmiyor olmasında yatıyor. Süslemenin ötesine geçilmiştir artık.
- Modern süslemenin ne anası babası, ne de çocukluğu; ne geçmişi ne de geleceği vardır.

Moller Haus, Viyana, 1927.

Steiner Haus, Viyana, 1910.

Moller Haus, Viyana, 1927.

Loos'un Viyana da yaptığı Steiner Haus, süslemelerden arınmış cephesi ve renk seçimi ile düşüncelerini uygulamaya geçirdiği ve bu dönemdeki modernist mimari anlayışın en erken örneklerinden biri sayılabilir.

Loos aynı yazıda "Süslemeyi geçmiş dönemlerin sanatsal üretkenliğinin bir göstergesi olarak değerlendiren çağdaş insan, modern süslemelerdeki zorlanmış, anlam değiştirmiş ve hastalıklı niteliği hemen fark edecektir. Bugün ulaştığımız kültürel düzeyde yaşayan hiç kimse artık süsleme yapamaz..." demiştir ve konutların cephelerinin nasıl olması gerektiği konusunda radikal fikirler sunmuştur.

Bu yaklaşımlar yalnız tek bir konut ölçeğinde değil, toplu yaşama alanlarının da temel ilkelerini oluşturmuştur. Pozitivizm ile ortaya çıkan düşünce biçimi elbette ki mimarları da etkilemiştir. Bu bağlamda kendisini "dahi" olarak görmeye başlayan, modernitenin özgül mimari formlarını ortaya koyan mimar, değişen rolü ve yeni bir kimlik ile karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda mimar kendisini sanatçı olarak görse de, üretiminin kökenlerini, tartışılmaz olarak kabul ettiği gerçek doğrulardan, rasyonel düşünceden ve hatta matematikten almaktadır. Kısaca, modernist birey veya özne özgüllüğünü zaten mevcut olan bilgiye ulaşarak sağlamaktadır. Yani mevcut olan tanrısal bilgiye ulaşan mimar, bilginin üreticisi konumunda kendisini yüceltmektedir. Oysa burada üretimden çok bir aktarım söz konusudur. Burada, özneliğini yitirmeye başlayan bir mimar kimliği de ortaya çıkmaktadır. Kendi iradesinden rahatsız olan ve bu rahatsızlığın sebeplerini bu aşamada fark edemeyen bir mimar; doğruluğundan emin olduğu, tartışmasız kabul ettiği, "rasyonel sandığı" bir takım dayanaklarla kendini meşru kıldığı bir üretimin öznesidir aslında. O dönemde yazılanlara ve üretilenlere baktığımızda, bu durumun tüm erken modern akım içinde göze çarpan bir sorun olarak karşımıza çıktığını fark ederiz.

Örneğin Bruno Taut "Ciddiyete Son" (1920) adlı yazısında şöyle der;

"Ötede yarınımız parlıyor. Yaşasın güç kullanmayan krallığımız için üç kez yaşasın! Yaşasın saydam ve berrak olan her şey! Yaşasın saflık! Yaşasın kristal! Yaşasın ve yine, yaşasın: akıcı, ince köşeli, parlak, ıslık ıslık, aydınlık olan her şey - Yaşasın ölümsüz mimarlık!"

Burada güç kullanmayan krallıktan bahseder. Peki, ama bu krallık hâkimiyetini nasıl kurar güç kullanmadan? Cevap çok açıktır, çünkü meşruiyetini doğruluğu tartışmasız kabul edilmiş bilgi ile kurar egemenliği. Ve şüphesiz bu egemenlik kesindir ancak iradesinden daha sonra şüphe duyacak olan bir krallıktır bu.

Hufeisen-Siedlung (At Nali Yerleşke), Bruno Taut, Berlin, 1925.

Ve devam eder Taut;

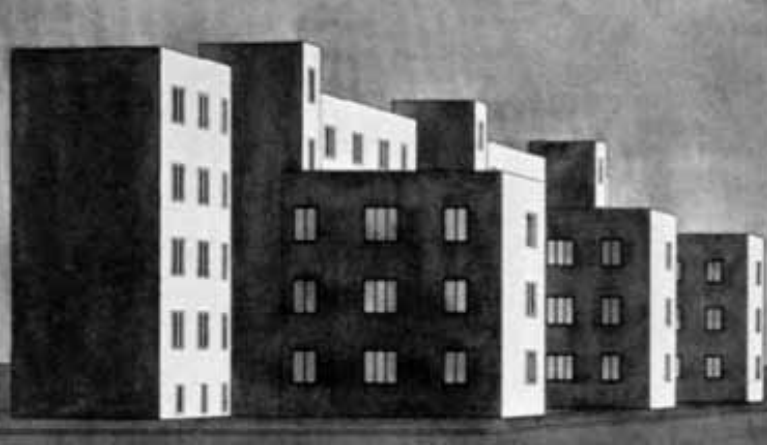
"Ya kavramlarımız: mekân, ev, üslup! Of, nasıl da pis kokuyorlar! Bunlara bir son verin, hepsini ortadan kaldırın! Hiçbir şey kalmasın!"

Örneğin, yerleşme ölçeğinde devrim niteliğinde bir diğer yaklaşım ise Hilberseimer'in şu sözleri ile ortaya konmaktadır;

"Büyük kentin mimarisi iki etmene getirilmiş çözüme dayanır; elemanter hücre ve bir bütün olarak

kentsel organizma. Tekil oda konutun oluşturucu bileşeni olarak konutun nasıl olacağını belirler ve sonuçta konutlar blokları oluşturduğuna göre, oda bir kentsel biçimlenme etmeni haline gelecektir ki, bu da mimarlığın gerçek hedefidir. Buna karşılık kentin planimetrik strüktürü de konutun ve odanın tasarımı üzerinde öze yönelik etkiye bulunacaktır."

Dikkat edilirse burada mimar kendisine ve bilgisinin doğruluğuna o kadar emin şekilde inanır ki, büyük bir kenti küçük bir odacıktan (hücreden) türetmeyi çekinmeden söylemektedir.

Reichenhaus, Hilberseimer Unter den Linden, Berlin. 1930, Hilberseimer.

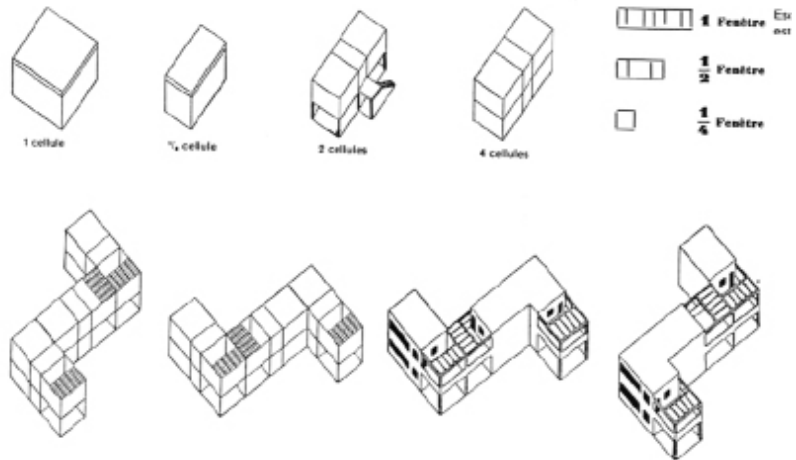
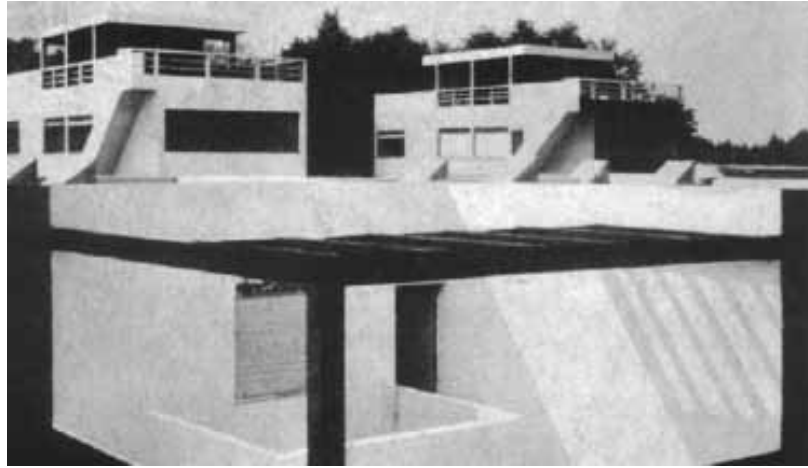

Chicago Tribune, Hannes Meyer (Yarışma Projesi).

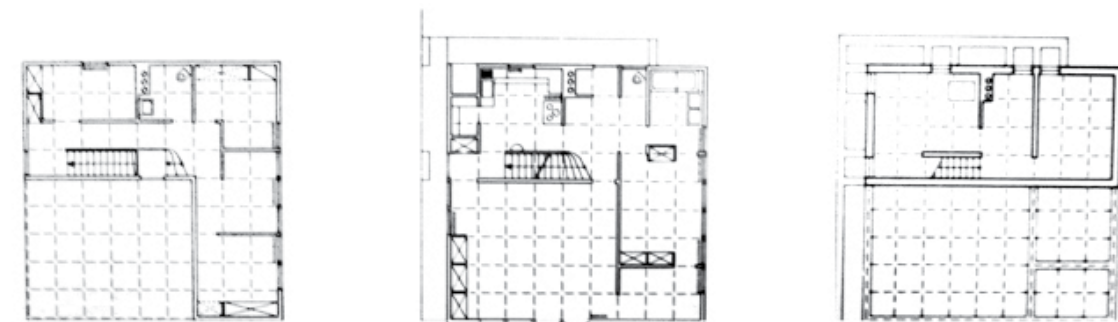
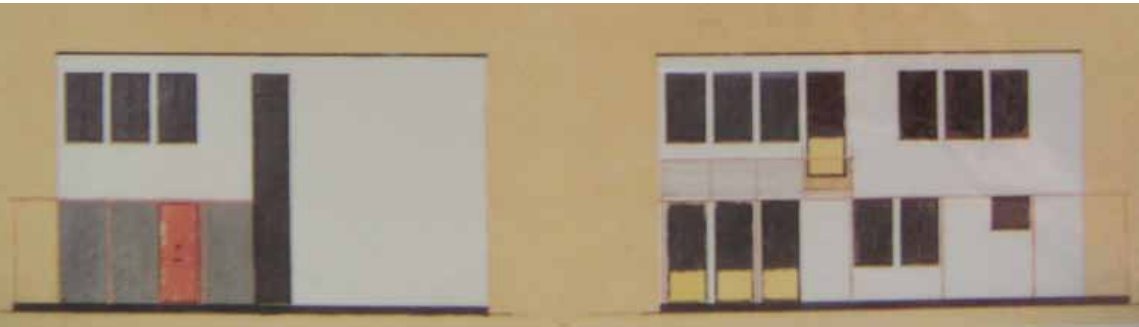
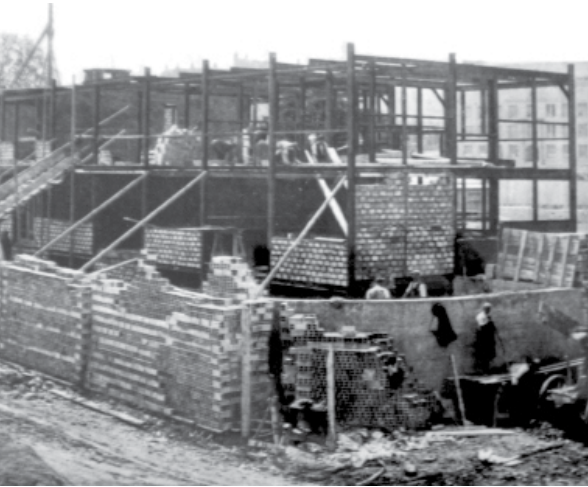
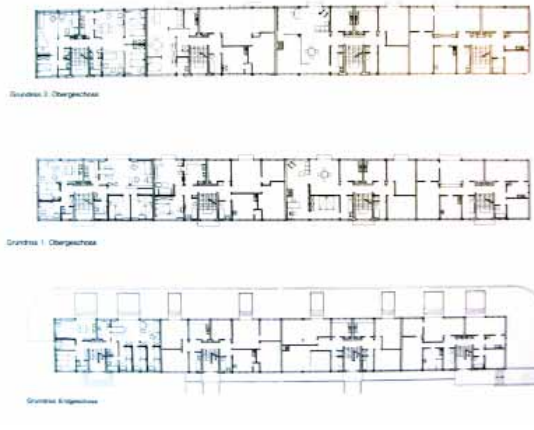
Birim konut ölçeğinde planimetrik değişime bakıldığında da benzer radikal değişimler ve fikirler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Üretim- sel kolaylığın, sadeliğin kısaca rasyonelliğin her şeyin üstünde tutulduğu bu dönemi açıklayan en iyi örneklerden biri de Hannes Meyer'dir. 1928'te yayınladığı "Bina Yapımı" başlıklı yazısında şöyle der;

"Bu dünyada her şey (işlev çarpı ekonomi) formülünün ürünüdür."

"O halde bütün bu şeyler sanat yapıtı değildir. Tüm sanat kompozisyonudur ve bu nedenle hedeflere ulaşmak için uygun değildir. Tüm yaşam işlevdir

Pessac, 1926.

Weissenhofsiedlung, Stuttgart, 1927.

ve bu nedenle sanatsal değildir. Bir liman kompozisyonu düşüncesi gülünçtür! Fakat bir kent planı nasıl tasarlanır? Ya da bir konut planı?"

"Kompozisyon ya da işlev? Sanat ya da yaşam???? Bina yapımı biyolojik bir süreçtir. Bina yapımı estetik bir süreç değildir. Yeni konut, tasarımıyla sadece bir 'yaşam makinesi' olmakla kalmayıp, aynı zamanda beden ve aklın gereksinimlerine de hizmet veren biyolojik bir aygıt haline gelir."

Konutun standartlaşması ve modüler koordinasyon yine bu dönemin konutunda mekânsal değişimin gözlemlenebildiği en önemli kavramlar olmuştur. Örneğin Le Corbusier "Yeni Bir Mimarlığa Doğru" (1920) yazısında kusursuz bir mimarlığın standartlardan yararlanması gerektiğinden bahseder. Şöyle der;

"Kusursuzluk sorununu ele alabilmek için standartların belirlenmesini hedef almalıyız. Parthe-

non, bir standarda uygulanan seçimin ürünüdür. Mimarlık, standartlara uygun olarak yürütülür. Standartlar, mantık, çözümleme ve ayrıntılı çalışma konusudur; iyi 'tanımlanmış' bir soruna dayanır. Standart deney yoluyla yerleşir."

Benzer şekilde bir diğer radikal yaklaşım Mies van der Rohe'den gelmiştir. "Endüstrileşmiş Bina Yapımı" (1924) isimli yazısında; "Aslında aynı malzemeleri kullandığımız sürece yapının niteliği değişmeyecektir ve daha önce de belirttiğim gibi bu nitelik eninde sonunda mesleğin alacağı biçimi belirleyecektir. Yapı mesleğinde endüstrileşme bir malzeme sorunudur. Bu nedenle yeni bir yapı malzemesi istemi ilk ön koşuldur. Teknolojik yöntemlerle üretililecek ve endüstriyel yöntemlerle kullanılabilir, sağlam, iklim koşullarına dayanıklı, ses geçirmez ve iyi yalıtım özellikleri olan bir yalıtım malzemesini teknolojiimiz geliştirmelidir ve bunu başaracaktır da." demiştir.

Hemen sonrasında 1927'de deneysel bir proje olan Weissenhof Yerleşkesinde yalnızca malzeme olarak değil, mekân kurgusu ve kitle üretimine yönelik tasarımlar ortaya koymuştur. Savaş sonrasında hızlı ve ucuz konut üretmek amacıyla Gropius, Oud, Scharoun, Behrens, Taut, Corbusier gibi dönemin modernist mimarlarının katıldığı bu projede, günümüz toplu konutunun mekânsal oluşumu kurgulanmıştır. Plan ölçeğinde Mies van der Rohe'nin projesine baktığımızda şu yenilikleri sıralayabiliriz;

- Tesisat sistemlerini geliştiren ve servis hacimlerini rasyonelleştiren teknik müdahaleler.
- Yapıyı daha düşük maliyette üretebilmek için yapım siteminde ve mekânsal kurguda yapılan rasyonel müdahaleler.
- Farklı plan tiplerine imkân sağlayan ritmik cephe düzeni, taşıyıcı sistem seçimi ve tesisat uyumu.
- Mekânsal Standartlaşma.

Ve Mies van der Rohe yazısına şöyle devam eder;

"Bu malzeme, kullanımıyla endüstrileşmeye izin vermekle kalmayıp onu özendirecek hafif bir malzeme olmalıdır. Tüm parçaların endüstri yoluyla üretimi gerçekte ancak üretim süreci sırasında akılcı hale getirilebilir ve şantiyede tümüyle montaja kalacak olan yapının süresi düşünülenden çok daha kısa olabilir. Sonuçta yapı maliyeti büyük oranda azalacak; dahası, mimarlıktaki yeni eğilimler gerçek görevlerini üstleneceklerdir. Bana açıkça öyle geliyor ki, bunun sonucunda yapı mesleği bugüne dek var olduğu biçimiyle tamamen çökecektir; fakat geleceğin konutunu yapı ustaları inşa etmeyeceği için üzülenler unutmamalı ki otomobili yapan da artık tekerlek ustası değil."

Bu anlamda bir diğer önemli mimar Walter Gropius olmuştur. 1925 yılında Dessau'ya geçişle birlikte De Stijl'in de etkisiyle Gropius'un el sanatlarına ve endüstri ürünlerine karşı tutumunun değişmeye başladığı görülmektedir. "Bauhaus Üretiminin İlkeleri" (1926) başlıklı yazısında şöyle demektedir;

"Genelde, yaşamın gerekleri insanların çoğunluğu için aynıdır. Konut ve donatımları toplu tüketim malları olup, bunların tasarımı tutkudan çok akıl işidir. Standartlaşmış ürünler üretebilen makine bireyi günlük gereksinimlerini karşılamak için bedensel çalışmadan kurtaran etkin bir araçtır ve ona elle üretilenden daha ucuz ve daha iyi, toplu eşyalar sağlayabilir. Standartlaşmanın kişiyi seçim yapmaya zorlama tehlikesi yoktur çünkü doğal rekabet nedeniyle, her nesnenin her zaman çok sayıda değişik tipi olacaktır, kişi bunların arasından en uygun tasarımı seçebilir." demiştir.

Wiessenhof Yerleşkesi'ndeki bir diğer önemli proje Walter Gropius'un projesidir. Gropius bu projede önceki yıllardaki düşünceleri uygulama fırsatı bulmuştur. **Modülasyon, çoğaltma ve tekrar** bu projenin esasını oluşturmaktadır. Konut üretiminde Fordist yöntemlerin kullanılmaya çalışıldığı deneysel bir proje olarak ele alınabilir.

Yine Almanya'da Taylor'un fikirlerini konut üretiminde uygulamaya çalışan Ernst May'ın Romerstad Yerleşkesi önemli bir projedir. Zaman ölçümlerinin ve yeni yapım sistemlerinin uygulandığı bu proje, yönetim teknolojileri açısından çok önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte iç mekân donatılarında, özellikle Frankfurt mutfakı olarak bilinen rasyonelleşmiş modüler mutfak sistemi ilk defa Schülte-Lihotzky tarafından 1924 yılında projelendirilmiştir.

Sonuç olarak, sanayileşme sonrası ortaya çıkan kentler ve toplumsal ilişkiler hiç şüphesiz ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda son derece önemli değişimler ortaya çıkarmıştır. Günümüz çağdaş yerleşim alanlarının ve konutun mekânsal gelişimini bu süreç üzerinden okumak önemlidir.

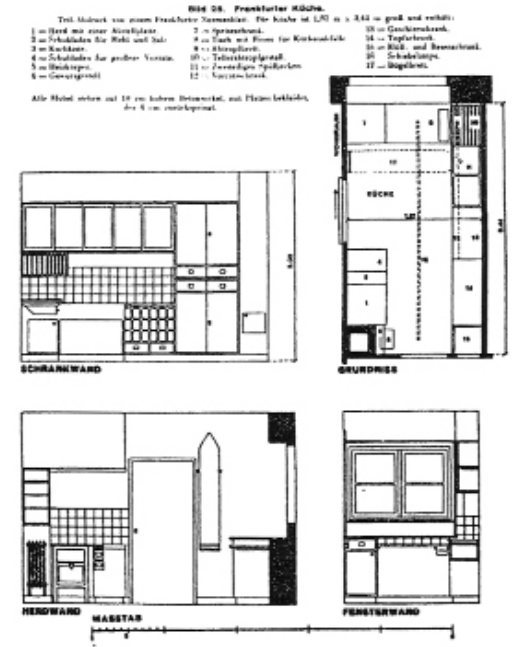
Modern anlamda kent, insanların istedikleri gibi davranma ve istedikleri gibi olma konusunda özgür oldukları bir alandır. Bu nedenle modernleşme sürecini en kolay anlayabileceğimiz alanın da kentler olması bu nedenledir. Birçok sosyolog ve filozof bu nedenle kentleri bir araç olarak kullanmış, modern insanın toplumsal ilişkilerinin kökenlerini Rönesans'tan bu yana kentler ve barınma kültürü üzerinden incelemiştir.

Römerstadt, Frankfurt am Main, 1925.

Frankfurt Mutfakı, Schülte-Lihotzky, 1924.

Mimar Schülte-Lihotzky tarafından tasarlanan ve birkaç tip versiyonuyla inşa edilen Frankfurt Mutfakının plan ve kesiti.

Avrupa kentlerinde skolastik düşünce sisteminin, kilisenin ve dinin etkisinin azalmaya başlamasıyla birlikte, kökenlerini Yunan filozoflarından alan insan merkezli hümanist ve aydınlanmacı yaklaşım ortaya çıkmış, ancak 18. yüzyılda özellikle İngiltere'de buharlı makinenin icadı ile ileriye gitmesi beklenen aydınlanmacı toplum, sürekli olarak çözülmele ve yenilenmelere karşı var olmaya çalışan "modern insan" ya da "kentli" karakterini ortaya çıkarmıştır. Beklenenin aksine, hızla gelişen ve sanayileşen dünyada modern insan Baudelaire'in 1863'te yayınladığı "Modern

Hayatın Ressamı" kitabında tanımladığı gibi; değişime, anlık ve gelip geçici olana karşı koymaya çalışan, değişmeyi arayan, çelişkiler içinde bir insan figürü ortaya çıkarmıştır. Tarihsel süreç içerisinde modernleşmeye bakıldığında ortaya çıkan manzara hiç de tesadüfi değildir. Bu anlamda günümüz konutu kusursuz ve mükemmel değildir.

İki kere iki dört ettiğine inanan, ancak iki kere ikinin beş etme olasılığını da sorgulayan modern insan gibi; modern hayat ve barınma kültürü de bir arayış içerisindeydi. ■

EVİMİZ HAYATIMIZ

Esra FİDANOĞLU

Doç. Dr.

İstanbul Kültür Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

"Tüketimi canlandırmaya yönelik pazarlama tekniklerinin oluşturduğu yapay değerler yerine kendi varlığımızı gerçekleştirmemizi sağlayacak gerçek değerleri bulmak için çaba harcadığımızda tip hayatların dışına çıkmak mümkün olacak. Kendimiz ve hayat biçimimiz ile ilgili düşünmek, karar almak ve uygulamak durumundayız. Artık kullanmayacağımız 'salon takımları' ve 'salonlar'ı satın alma konusunda yalnızca kendimize kulak vermeliyiz. Kendi hayatımıza sahip çıkmalıyız."

Kentte yaşıyoruz. Yer yok. Var olan altyapı teknolojisi evimizi hareketsiz kılıyor. Kalabalıklar bir arada olmaya zorlanıyorlar. Tüketim ekonomisi bir yandan bireyselliği körükleyerek canlanmaya çalışırken, bir yandan da kitlesel olanın ucuz maliyetinin sınırlarına takılıyor. Olan yine bireye oluyor: kendisi için biçilen hayatın içine sıkışmak...

Ev seçiminde aranacak değerler inşaat firmaları tarafından belirlenmekte. Oda sayısı, aktivite, güvenlik, manzara, ulaşım, imaj ve/veya ek hizmetler satışa çıkartılan değerler. Kullanım kolaylığı, yaşam biçimine uygunluk, mimari bir yenilik, bireysel tercihler gibi değerler "emlak piyasası"nın ajandasında yok. Satın alınan değerler değişse de yeni yaşam biçimleri oluşmuyor. Kentte baskın olan dinamikler, hayat tiplerini belirlemekte.

Kent, kent kültürüne ve etik değerlere sahip çıkmayan, başkalarının hayatları üzerinden geçimini sağlayan fırsatçılar, hatta adi suçlular ile doldu. Mahallenin sürekliliği, yerini kısa süreli ikamet eden mavi ve beyaz yakalılara bıraktı. Tanıdıklık azaldıkça, başkalarının güvenliğine gösterilen önem azaldı. Komşu teyze yok artık. "Ev alma komşu al" sözü anlamsızlaştı. Evler yaşam biçimi şeklinde paketlenip pazarlanıyor. Aldığımız paketin kullanım kılavuzunda ne yazılırsa hayatımız öyle yaşanacak. "Mc Donald's"ın ne çok lezzetli, ne de çok lezzetsiz olan hijyenik (!) hamburgeri gibi ev alıyoruz. Yan komşu, kullanım kılavuzundaki / yönetim planındaki kurallara uyduğu sürece problem yok. **Tip hayatlar** öneriliyor, içinden seçmekte özgürüz!

Kalabalıklar arttıkça tip hayatlar arasındaki farklılıklar daha da belirginleşiyor. İstanbul örnekse, **hayat tipleri** şöyle adlandırılabilir:

Güvenlikli hayat: Güvenlikli siteler bir grup apartmanın yan yana gelerek güvenlik kulübesinde, aldığı maaş kadar dikkatini koruyabilen bekçilerin koruması bağlamında pazarlanıyor. Kentin özellikle uzun zaman önce yerleşmiş prestijli bölgelerinde, arsa azlığı, evlerin eskimişliğine rağmen bu tip hayatın kabul edilebilirliğini sağlıyor. Çocuklar site dışına adım atamıyorlar, üstelik site içinde de oynayacak alan yok: ortak alanlar otopark olarak kullanılacak kadar büyük ancak... Çocuklar birbirlerinin evlerine konuk gidiyorlar. Ebeveynler, çok abartılmadığı sürece kentte eğlenip eve konuk davet etmeyi tercih ediyorlar.

Komşuluklu hayat: Kent merkezlerine uzakta yer alan büyük yerleşim alanları, yan yana dizilen sitelerden oluşmakta. Siteler, aktivite merkezleri etrafında yığılan apartmanlar ya da villalardan ibaret. Kent içinde benzer niteliklerde ev alamayan çocuklu aileler buralarda yaşamayı tercih ediyorlar. Ailelerin ekonomik düzey, iş ve eğlence açılarından birbirleriyle denk olmaları

rından kaynaklanan bir ortak kültür, komşuluk ilişkilerinin gelişmesine ortam oluşturmaktadır. Kentten uzakta bulunma ve boş vakitlerin değerlendirilmesine yönelik aktivite alanlarının konutların merkezinde yer alması, yeni bir site kültürünün oluşmasını sağlamaktadır. Çocuklar açık alanda özgürce dolaşıp arkadaşlık edebilirler. Çiçek yetiştirmek ve köpek bakmak ortak ilgi alanlarından. Eğlence olarak ev gezmeleri tercih ediliyor bolca. "Şehre inmek" yerine "ormanda dolaşmak" geliyor akıllara.

Kente bağlı hayat: Kentin iş ve eğlence açısından merkezi noktalarında yer alan apartmanlar, ya da dairelere parçalanmış konaklar, dışa dönük yaşamayı tercih edenlerin yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Ev, sığınacak bir mekân ve dinlenilecek bir durak olarak görülmekte. Kahvaltı yandaki kahvede yapılıyor, yemek yakın lokantadan ısmarlanıyor, mutfaklar yemek pişirmekten çok sandviç yapmak için kullanılıyor... Evin sakini her an dışarı çıkmaya hazır... Misafir ağırlamak yerine arkadaşlarla barda buluşuluyor...

İçe dönük hayat: "Rezidans", çevrelerinden kopmayı tercih edenler için önerilen tip hayat... Ek hizmetler sağlanarak yaşam tamamen içe dönük olarak sürdürülebilir hale getiriliyor. Kentin merkezinde yer aldığı için eğlence ve gereksinimlerin karşılanması açısından komşuluk ilişkisi gerekmez. Çocuklu ailelerden çok genç profesyoneller yoğunlukta... Eve konuk olmak yerine hemen aşağıdaki "mall"da, bir "cafe"de "birlikte" bir şeyler atıştırılıyor.

Mekân organizasyonu ile tip hayatlar arasındaki ilişki, satışa çıkartılan değerler nedeniyle zayıflamakta. Farklı tip hayatlar tek tip plana sahipler: koridora dizili birkaç "yatak odası" ve bir banyo, "ebeveyn yatak odası" ve banyosu, büyüklüğü fazlaca değişmeyen bir salon, belki küçük bir balkon ve bir giriş holü. Dış mekân ile ilişki sınırlı. Çoğunlukla yer darlığı nedeniyle karşı apartmanın içi izlenmek durumunda. Ailenin bireyleri kendileri için uygun görebilecekleri bir hayat biçimi konusunda teşvik edilmek yerine, odalara dağılıp merkezde buluşarak kullanılmayan mobilya ve zaman yığınları yaratıyorlar.

Kentli tip hayatların dışına çıkamaz mı?

Kalabalık kent, zaman içinde oluşan katmanlaşmanın mekânsal ve kültürel zenginliğine sahip. Tüketimi canlandırmaya yönelik pazarlama tekniklerinin oluşturduğu yapay değerler yerine kendi varlığımızı gerçekleştirmemizi sağlayacak gerçek değerleri bulmak için çaba harcadığımızda tip hayatların dışına çıkmak mümkün olacak. Kendimiz ve hayat biçimimiz ile ilgili düşünmek, karar almak ve uygulamak durumundayız. Artık kullanmayacağımız "salon takımları" ve "salonlar"ı satın alma konusunda yalnızca kendimize kulak vermeliyiz. Kendi hayatımıza sahip çıkmalıyız. ■

YUVARLAR MASA “ADANA’DA KONUT KÜLTÜRÜ VE APARTMAN”

Bu sayımızdaki dosya teması çerçevesinde Adana’da konut kültürü ve apartman konusunu Şehir ve Bölge Planlamacı Öner Mersinligil, Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf Gürçınar, Mimar ve Yüklenici Emre Yıldırım ve Yüklenici Nevzat Buyurgan’la birlikte bir yuvarlak masa toplantısında irdelemek istedik. Meslektaşımız Bahattin Şahin’in moderatörlüğünde gerçekleşen bu söyleşide Adana’daki yapılaşma çevre üretiminin içerisinde yer alan ve farklı disiplinlerden gelen katılımcıların tespitleri Adana’nın bugün yaşadığı sorunlara ışık tutuyor ve geleceğimize yönelik önemli öneriler içeriyor. Dergide geniş bir şekilde yer verdiğimiz bu söyleşiyi ilgiyle izleyeceğinizi düşünüyoruz.

Bahattin Şahin.

Bahattin Şahin (Moderatör)- Değerli katılımcılar hoş geldiniz, konumuz “Adana’da konut kültürü ve apartman” Güney Mimarlık Dergisinin beşinci sayısında, bir yuvarlak masa toplantısında bu konuyu siz katılımcılarımızla işlemek istiyoruz. Değerli katılımcılar sırayla; Şehir ve Bölge Planlamacı Öner Mersinligil, Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf Gürçınar, Mimar ve Yüklenici Emre Yıldırım ve Yüklenici Nevzat Buyurgan.

Adana’daki konut kültürü ve apartman konusunda daha çok açmak istediğimiz husus, geleneksel Adana ev tipinin vurgulanmasından ziyade, yörenin iklimine ve yaşam tarzına uygun bu geleneksel ev tipinin apartmanlara yansıyor, yansımadığının irdelenmesi olacaktır, çerçevemiz bu şekilde gerçekleşecektir.

Adana’daki ilk apartmanlaşmalarda başarılı uygulamalar var mıdır, neden başarılıdır, şu anda uygulamalarda o başarıyı, o yaşam tarzını görebiliyor muyuz, göremiyor muyuz, göremiyorsak nedeni nedir, bu konu üzerinde siz değerli katılımcıların fikirlerini almak istiyoruz. Ben önce sözü değerli meslektaşım, aynı zamanda müteahhitlik de yapan, apartman konusunda da babadan gelen bir deneyimi olan Emre Yıldırım Bey’e vermek istiyorum. Buyurunuz Emre Bey.

Emre Yıldırım- Teşekkürler Sayın Başkan, önce nazik davetiniz için teşekkür ederim, değerli katılımcılara da tekrar hoş geldiniz diyorum.

Adana’da konut denilince akla, yaygın haliyle apartman yerleşkesi geliyor. Apartman yerleşkesinin sosyo-kültürel, ekonomik ve iklimsel açıdan şehrimize, sokağımıza, kullanıcıya

uyumluluğu maalesef ciddi bir tartışma konusu. Bu tartışma içinde tespitim, farklı aktörlerin birçok aşamada devreye girmesi ve bu devreye giren aktörlerin görevlerini, sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirememesidir.

Daha iyi bir çevre için, nitelikli ve ihtiyaca cevap veren konutlar inşa edebilmek için bu aktörlerin uyumu önem kazanıyor. Yaşadığımız şehirdeki mevcut durum ortada, konu “suçlu kim?”den ziyade, doğru bir durum analizi oluşturabilmektir. Bu analizden sonra aksayan noktalar tespit edilmeli ve çözüme yönelik acil adımlar atılmalıdır. Ben hem mimar, hem yüklenici kimliğimle konuştuğum için tespitlerimde birebir saha tecrübeleri olacaktır ama toplantının, tartışmanın genelinde çok da olumlu şeyler söyleyebileceğimi zannetmiyorum.

Farklı aşamada devreye giren birçok aktör olmasına rağmen üç ana grupta ele almayı düşünüyorum; 1. İdare boyutu; 2. Yüklenici boyutu; 3. Arsa sahibi boyutu. Bu grupların altında tekrar bir dallanma yapacağım. Özellikle son beş sene içinde idare boyutunu ele alırken, yani Büyükşehir Belediyesi ve ilgili ilçe belediyesini ele aldığımız zaman hakikaten insanın zaman zaman şaşkınlığa düştüğü durumlar olmuyor değil. Yanılmıyorsam bu yeni Yerel Yönetimler Yasasının çıkmasıyla beraber, özellikle Büyükşehir’de 1/1000’liklerin aslen ya da tadilen onaylanma yetkisinin verilmesi, olumlu yönleri olduğu gibi birçok olumsuz yönü de oldu. Bu aynen ilgili ilçe belediyesi başkanımızın ağzından çıkan sözdür -ismi önemli değil- “Biz artık bir noter ne iş yapıyorsa, onu yapıyoruz” diyor. Bu çok acı bir cümle, yani sizin Adana gibi bir şehirde emanet ettiğiniz, Türkiye’nin birçok ilinden nüfusu,

Emre Yıldırım.

yüzölçümü fazla olan bir ilçe belediyesinin belediye başkanının zaman zaman düştüğü bu durum maalesef düşündürücüdür.

Bu ne anlama geliyor? Bu şu anlama geliyor; ilçe belediyelerinin kendi içinde ayrılmasının ana sebebi, Büyükşehir Belediyesinin yetiştirdiği noktalarda, ilçe belediyesinin birebir problemin içinde olmasından ötürü yetkilerin dağıtımıydı. Ama şu anki durum gerek siyasi sebeplerle, gerek teknik sebeplerle, gerek kişisel ilişkilerden dolayı bizim uygulama yaptığımız 1/1000 ölçeği maalesef ilçe belediyesinin tamamen inisiyatifinden çıkmış vaziyette. Bu kontrolün imar yapma yetkisinin yanı sıra bir de ayrıca yapılan imalatların kontrolü, uyarılması, gerekirse yıkımına kadar süren bu yetki dağılımında, özellikle yine söylüyorum beş sene içinde çok enteresan durumlarla karşı karşıya kaldık.

Büyükşehir Belediyesinde tespitlerimiz şunu gösteriyor; -bunları önem sırası gözetmeksizin söylüyorum- bir kere Belediye Meclisi özellikle son bir buçuk iki yıldır yaşadığımız olaylardan sonra büyük bir önem arz etmeye başladı. Meclis üyelerinin yapısı doğal olarak, ülkemizin siyasi konjonktüründen dolayı belli bir düzen içinde seçiliyor ama komisyonlarda, komisyon gereği meslek grubundan meclis üyelerini göremiyoruz. Ben merak ediyorum ve soruyorum; Adana Büyükşehir İmar Komisyonunda mesleğimizden veya mesleğimize yakın kaç tane meclis üyesi görev yapmaktadır?

Özellikle konumuz imar olduğu için ve apartman ölçeğinde konuştuğumuz için, apartmanı da birebir ilgilendirdiği için söylüyorum, bu yetersiz bilgi, yetersiz altyapıdan dolayı ortaya çıkan imar planları, Öner Ağabey de gayet iyi

bilir ki, özellikle son iki-üç senedir sık sık mahkeme itirazlarından ötürü geri dönmekte, hatta şunu söyleyebilirim ki ruhsat almış projeler bile imalat aşamasının ortasında yine ilgili ilçe belediyeleri tarafından durdurulmakta ve imar durumu verilirken bir hata yapıldığı gerekçesiyle inşaatlar mühürlenmektedir.

Burada çözüm olarak şu olabilir; bir kere meclis yapısında bulunan siyasi partilerin kendi arasında önce bir konsensüs sorumluluğu vardır, yani bir asgari müşterek olmak zorundadır. Duruma göre, zamana göre, siyasi pozisyona göre birtakım ana kriterler değişmemelidir şehirle ilgili. Siz aranızda nasıl bir ilişki olursa olsun, Adana'yla ilgili koyduğunuz ana kararlarda hiçbir yol değişikliğine, yol ayırımına girmemeniz gerekir. Biz buna da maalesef tanık oluyoruz. Bir konuda fikir birliğine varılıyor, kamuoyunun da vicdanını rahatlatacak teknik, idari, her açıdan altı dolu bir karar alınıyor ama gelin görün ki, belli bir zaman sonra meclisin yapısı içindeki bir terslik, bu karardan geri dönülmesine sebep oluyor, işler uzadıkça uzuyor.

Son iki sene içinde benim aklıma gelen, özellikle iş yaptığımız alan olduğu için bir M.İ.A. (Merkezi İş Alanları) örneği var ki akıllara zarar. Birinci etap M.İ.A. planı dediğimiz, kuzeyde demiryolu hattı, güneyde E5, doğuda Fuzuli Caddesi, Batı'da da Alpaslan Türkeş Bulvarı içinde bulunan plan, maalesef 2 senelik, hatta iki buçuk senelik bir gecikmeden sonra, yeni yapılan planları yapan dostumuzun -Öner ağabey hatam varsa düzeltin lütfen- karnesindeki yetersizlikten dolayı bir senelik gecikmeye daha uğradı ve geçtiğimiz Nisan ayında tekrar devreye girdi ve muhtemelen Eylül-Ekim ayı gibi adli tatil bittikten sonra dört tane mahkemesi var devam eden, tekrar kapanacak.

Şimdi bunlar neden oluyor? Bunlar özel örnekler olabilir ama Büyükşehir ölçeğinde maalesef yapılan planlar hukuki, idari, teknik açıdan, kültürel açıdan, iklimsel açıdan, deprem boyutunda ihtiyaçları karşılayacak, etrafıca çalışılmış planlar değil. Bu konuya çok fazla girmiyorum benim konum olmadığı için.

İkinci nokta olarak, ilçe ölçeğini ele almak istiyorum. İlçede yine önem sırası gözetmeksizin şunları söyleyebilirim; maalesef geçen hafta onaylanan bir Büyükşehir Belediye İmar Yönetmeliğimiz var. Daha önceki yönetmeliklerde bile -ki bu yönetmelik de Mimarlar Odası tarafından mahkeme konusu olacak bildiğim kadarıyla- yorum farkları var. Yani siz eşit koşullarda, eşit şartlarda homojen bir yönetmelikle iş yapmıyorsunuz, tamamen yoruma açık. Orada -yine kötü niyet gözetmeksizin söylüyorum- bu yönetmeliği devreye sokup, projelerimizi kontrol eden gerek harita şubesi, gerek planlama şubesi, gerek proje kontrol şubesi, gerekse yapı denetim şubesinde bile kendi aralarında çelişkiler oluyor.

Şimdi bu maddelerin tümünü ele aldığınız zaman, yine apartman ölçeğinden bahsediyorsak, ortaya çıkacak bir apartman kültürü, bir yapı kültürü, bir mimari kültürü aramak şu aşamada erken olur.

B. Ş.- İdari boyutunda siz bu sorunları dillendirdiniz ama Adana'ya baktığınızda, 1950'lerden sonra Türkiye'nin genelinde olan alabildiğine o göçten dolayı ve o yıllarda sanayileşmenin Adana'da yoğunlaşmasından dolayı, Adana'da önce bir iki katlı, tek katlı evlerde, bunlar geçekundu da olabilir, yörenin geleneklerine göre yapılmış evler de olabilir. Bunlardan bir anda 60'lardan sonra apartmanlara geçiş başlıyor ve bunun örnekleri var. Mesela şu andaki Merkez Adana'yla, İstasyonun bulunduğu bölgedeki o iki katlı evler, o güzelim bahçeli evler yıkılarak, bunlar hep apartmanlaşmaya dönüştü.

Bunlar dönüştürülürken bu insanlar o zaman bu sorunlar yok muydu ya da bu sorunlardan dolayı bu apartmanlaşmanın içindeki konutu, yaşayan insanlar buradan ne kadar etkilenebildi. O zamanlar da Jansen Planı vardı, o plan ne kadar doğru uygulandı. Ondan dolayı çıkan apartmanlardaki yapılaşma bize ne kadar uydu, bununla ilgili de bir değinmeniz olursa seviniriz.

E. Y. - Hayhay, şimdi o konuya da geleceğim ama öncelikle bir homojen yapıdan bahsetmek için bir homojen altyapı olması lazım. Yani biz eğer bir apartman kültürü oluşturacaksak, bizim bir apartman tanımımız olması lazım. Yeni bahsettiğiniz yapılaşmış bölgelerde, üç katlı, beş katlı apartman yaparken, yan parselde yönetmelikteki bu bahsettiğim

açıklıklardan dolayı, teşekkülattan dolayı, yönetmelik değişikliğinden, farklı yorumlanmasından dolayı 10 katlı bina yapılabilirse, böyle bir kültür için henüz daha erken demek ki. Biz buna ne Büyükşehir ölçeğinde, ne ilçe belediyesi ölçeğinde -*birazdan bahsedeceğim*- arsa sahibi, müteahhit ölçeğinde hazır değiliz. Böyle bir geçiş oluyor, olmuş belki ileride devam da edecek ama hani insanları dolmuştan indirip, bir anda metroya bindiremiyorsunuz, önce bir otobüse binmesi lazım insanların. Bunun için bir altyapı, otobüsün sağlam bir tekerleği olması lazım, şoförünün yetkili olması lazım.

Biz maalesef çok hızlı bir çıkış yaptık. Bu şu dönemde bizimle de çok alakalı değil, 80 sonrasında, hani hepimizin bildiği dünyayla beraber dönüşüm içinde bir sıçrama oldu ama bu sıçramaya biz hazır değildik ve maalesef şu anda da henüz hazır değiliz, eksiklerimizi tamamlayamıyoruz. Bu bahsettiğim aktörler hep bu sürecin içindeki aktörler, aksayan yönler bunlar.

Şimdi yine bahsettiğiniz konuyla ilgili olarak yükleniciyi ele alalım. Hani bizim o eski Adana'da bulunan, eski sarp evlerden bizi hepimizi daha modern, medeni, yaşanabilir apartmanlara taşıyacak aktörlerin başında geliyor. Peki, bu yüklenicilerin durumu nedir? Şimdi bakıyorsunuz, yine bu 80 sonrasında bize sirayet ettiğine inandığım kapitalist düzenin aktörü olan yükleniciler, maalesef bunlar da hazır değil ve hâlâ da değil. Ufuk açısından hazır değil, vasıf olarak hazır değil, dünya görüşü olarak hazır değil. Bu kullanıcıları, geçmiş Adana'dan gelecek Adana'ya taşıyacak bu aktörler, maalesef öncü rolünde de değiller. Bu rolü üstlenmeleri için bir kere çok ciddi bir alt yapıya ihtiyaç var. Şimdi onları hukuki açıdan, idari açıdan bağlayıcı bir yasa yok ise mesleki olarak, konu o zaman bir tek paraya dönüşüyor, maddiyata dönüyor. Ben yadsımıyorum maddiyatı ama söylediğim gibi otobüsün tekerleği hazır değil.

Bakıyoruz, onları da konuştuğumuz zaman onların da kendilerine göre dertleri var. Nedir? Malzeme fiyatındaki inanılmaz dalgalanmalar, Türkiye'nin en pahalı betonunu alan şehirde iş yapma çabası, rekabete dayalı uçuk kaçık arsa maliyetleri. Sizin istediğiniz konuya gelmeye çalışıyorum, yani Adanalıyı alıp, geleceğe taşıyacak, bu konut kültürünü alıp, değiştirecek, adanmaklı bir zemine oturacak insanlar. Bu keşmekeşin içinde, bu rekabetin içinde maalesef hani bu öncü rolünü kimi zaman demeyelim ama çoğu zaman yüklenici unutup, farkına varamıyor, üçüncü dördüncü sıraya itiyor.

Bu noktada dünya görüşünden bahsederken, müşteri ihtiyaçlarını düşünürken, geçmişten

gelen, geleceğe götürecek müşteri ihtiyaçlarının analizinde de sıkıntılar çekiyor müteahhitlerimiz. Bunun sebebi, geçmişten gelen eğitimleri, dünyaya bakışları, maalesef çoğu müteahhidimizin belki yurtdışına çıkmamış olmaları, iyi örneklerle herhangi bir şekilde görüp, bir feyiz alma durumlarının olmaması. Müteahhitlerde bu tip çok ciddi sıkıntılar var. İyi örnekler olmalı, bu keşmekeşin içinde, bu orman kanunlarının içinde eğer birkaç tane iyi ürün çıkarabilirsek, iyi örneklerin itici etkisi olacağına inanıyorum Adana'nın genelinde. İhtiyaç şemaları belirlenirken, biz yeni Adana'yı kurarken, -*üst yapıdan bahsediyorum apartman ölçeğinde*- bu 3+1 plan şemasından ziyade başka yaşam tarzlarının da olabileceğini, bunların insanlara empoze edilebileceğini, bunları ederken de iklimsel, sosyo-kültürel, deprem vb. birçok faktörü de içinde barındırabileceğini anlaması için müteahhitlerimizin, mutlaka bu altyapılarını oluşturmaları gerekiyor. Salt para gücü bizim şehrimizi maalesef hiçbir yere götürmez, bugüne kadar götürmediği de belli oldu.

Çok kısaca bir de arsa sahibi ölçeğinden bahsedeyim. Şimdi istatistiki verilere bakıyorsanız, Adana geçen sene Türkiye'de emlak fiyat artış oranlarında birinci oldu. Birinci olduysa, en azından yükleniciler -*ben kendi adıma konuşuyum*- bizim bir şeyler görmemiz gerekiyor ama biz hiçbir şey görmüyoruz. Yani çok farklı bir maddi boyuta yükselmediğimizi görüyoruz. Burada o zaman kim yükseliyor? Bu artış oranları kime aksediyor? Benim şahsi fikrim arsa sahiplerine aksediyor, sebep de şudur; yeni dünya düzeninde olduğu gibi bir sektörde rekabet arttıkça, müşterinin talebi daha ucuz ev, daha kaliteli ürün. Aynı bir sebze, meyve ne yapıyorsa, müteahhidin pozisyonu da şu an bu, daha az kâr edip, daha kaliteli ürünler üretmek zorunda.

Maalesef Adana'da da dün bir dostumun evime çıkarken gördüm, Adana'da çok hatırı sayılır bir okulun da sahibidir. Ya Emre Ağabey dedi, herkes inşaat yapıyor. Doğru dedim, herkes inşaat yapıyor, nasıl bir iş bu dedi ama söylerken gözlerinde şeyi görüyorum, "ya biz de mi inşaat işine girsek acaba?" Şimdi böyle bir rekabet ortamında sizin artık vasıflı bir apartman, bir yerleşke yapabilmeniz için ihtiyacınız olan kâr marjı, maliyet oranı, bunlar artık ortada yok.

B. Ş.- Arsa boyutu nedir peki bunun? Yani arsa sahibi boyutu?

E. Y.- Arsa sahibi boyutu şudur; çok az yer var, çok fazla müteahhit var, en basit, en yalın haliyle budur. Adana'nın şehrin içinde şu an çok az yer var, çok fazla müteahhit var. Çocuğu mezun olmuş gelip müteahhitliğe başlayacak var,

karpuz işinden para kaldırmış müteahhitliğe girmek isteyen var, tekstilcisi var, tüccarı var, her sektörden insan müteahhit olmak istiyor şu an. Çok cazip geliyor, yani inanılmaz paralar döndüğünü zannediyorlar ama maalesef müteahhitlik sektörü, aynı otomotiv sektörü gibi, tekstil sektörü gibi veya ne bileyim sanayinin diğer dalları gibi dünya düzeninden nasibini almış vaziyettedir. Yeni dünya sistemi tamamen nüfuz etmiş vaziyettedir. Lafın kısıası şu; kâr marjları inanılmaz düşmüştür.

B. Ş.- Peki arsa sahibi boyutunda rant olayı ne kadar etkiliyor hem maliyeti hem müteahhitleri ne kadar sıkıntıya sokuyor ya da konutların işlevinin düşmesi, kalitesinin düşmesi, işlevsizleştirilmesi, arsa sahiplerinin o çok istemelerinden ya da rant boyutundan etkileniyordur herhalde değil mi, öyle bir şey var mı?

E. Y.- Birinci derecede olmaması gerekir, bakin yine müteahhidin ufku, dünya görüşüne döndük. Müteahhit hiçbir işi zorla alıyor değil, müteahhit bir işi alıyorsa, o işi iyi yapmak için alıyor. Ne olursa olsun, bir iş alayım, işin sonunda paçamı kurtarayım diye bir müteahhitlik anlayışı olamaz ama örnek verelim, somut konuşalım. İstanbul'da birim metrekaare satış fiyatları 4000-5000 dolarlar civarında dolaşıyor. Birim metrekaare maliyeti Adana'dan farklı değil bakın, inanın. Yani toplam yüzde 25'lik bir işçilik maliyetinin içinde, total fiyatın içinde, yüzde 20 değişmez. Yani yüzde 25'le yüzde 20 değişim demek yüzde 5 demek. Adana'da bizden örnek vereyim, biz 2000 liraya bir Adana'nın çok merkezinde bir yerinde metrekaarede daire sattığımızda Adana rekoruydu. Apartmanda 2000 lira/metrekaare Adana rekoruydu. Biz 2000 dolara İstanbul'da hiç bir müteahhit o tip bir lokasyonda, o tip kalitede bir binayı dönüp yapmaz bile ama sizin maliyetiniz aynı. Bir de bunun üzerine arsa sahibine verdiğiniz oranı düşündüğünüzde, şimdi müteahhit bir noktaya geliyor, o da paçasını kurtarmaya çalışıyor. Ne oluyor? Nitelsiz konutlar, ihtiyaca cevap vermeyen mekânlar, sokak ölçeğinde, şehir ölçeğinde, beklentimizin çok çok altında sonuçlar ortaya çıkıyor. Bunu hepimiz bizzat görüyoruz, bu işin öncüsü kim olacak mimari projenin müellifleri değil mi? Şimdi kaçımız, kaç tane mimar meslektaşımız bir iş yaptığında o işten memnun ayrılıyor maddi açıdan, kaç meslektaşımız o işe hak ettiği mesaiyi ayıracak maddi getiriye sahip oluyor? Hiç birimiz, ben şahsen dışarı bir proje hizmeti vermiyorum ama sizin gibi dostlarımdan biliyorum, senede 10-15 tane proje çizmez ise insan gibi bir yaşamı sağlayacak parayı kazanamıyor.

Şimdi 15 projeye mahkûm olan, hani bu bahsettiğimiz geleceğe taşıma işinde nasıl bir öncü olabilir, o da olamaz. Yani işin sonu geli-

yor, gidiyor paraya dayanıyor. Bizim şehrimizin gayri safi milli hasılası belli. Bizim bu konutlarda yaşayacak insanların cebindeki paralar belli, bu para doğrultusunda yapılacak evlerin nitelikleri belli, bizi yöneten insanların bizden farklı bir yönü yok, gerek belediye ölçeğinde, gerek proje ölçeğinde, müteahhit ölçeğinde. Bu bir süreçtir, bu süreç içinde memleketin kalkınmasıyla beraber, eğitimin artmasıyla beraber, dış ülkelerle etkileşimimizin artmasıyla beraber, iyi örneklerle beraber bu konuların uzun vadede düzelebileceğine inanıyorum. Ama kısa vadede ne yapılması gerekiyor diyorsanız, çok iyi örneklerin yapılması lazım. Adana'da bu keşmekeşin içinde çok iyi örnekler ortaya çıkarsa apartman ölçeğinde, bu apartman örnekleri itici bir güç olacağını ve bütün bu bahsettiğimiz olumsuz aktörlerin bir nebze kısa vadede kendini derleyip toparlayacağına inanıyorum. Benim ilk turda söyleyeceklerim bu kadar.

B. Ş.- Teşekkür ediyoruz değerli katkılarınızdan dolayı. Hemen sözünüzün arkasından değerli Öner Mersinligil Ağabeyimizi Adana'nın konut bütünlüğü oluşmasında, apartmanlaşmasındaki planlamanın getirdiği yaklaşım, Adana kültürünü ne kadar bu planlara yaklaştırdı, ne kadar apartmanlaşmadan dolayı iklimin getirdiği yapılaşmanın, betonlaşmanın Adana'ya ölçeği ne boyutta oldu, bunu sizden dinlemek istiyoruz Öner Bey.

Öner Mersinligil- Becerebildiğim kadarıyla Sayın Başkan anlatmaya çalışayım, ben biraz daha eskiye gideceğim, bir tarihi perspektif içerisinde değerlendirmek istiyorum. Çünkü darılmasın Emre, babası da benim arkadaşımıdır, şu andaki konut yapı müteahhitlerinin sorunlarını sanki özetledi, bu bir sonuç, yaşanan bir seri olayın bir sonucu.

En azından bugün konut kültürünün veya apartmanlarda kimsenin mutlu olmadığını da kabul ediyorum, orada da bir itirazım yok. Ancak bunun da bir sonuç olduğunu sanıyorum. Biz sanayileşmesini tamamlamamış, sanayi devrimini 200 sene iskalamış bir milletin çocuklarıyız. Kentleşmesini tamamlamamış bir milletin çocuklarıyız. Kentleşme bizde 1950'den sonra başlayan bir olaydı.

Adana'ya bakıyorsunuz, o geleneksel mimari, geleneksel ev, geleneksel konut dediğiniz evlerin yapıldığı dönemde Adana'nın nüfusu neydi? 1927 nüfus sayımı sonucunda 72.600 küsur nüfus var Adana'da. Tepebağ'daki o evleri yapabilmişler, o zaman altyapı hizmeti alabilen mekânda bu insanları yerleştirmeniz mümkün, bir sorunuz yok. 1950'ye geliyorum; nüfus 27'deki 72.652 kişiden ancak 117.642 kişiye çıkmış, harp yok, kırim dönem-

lerini gerine bırakmış bir Adana, Türkiye'nin en zengin ticaret ve sanayi merkezlerinden birisi, verimli bir ovanın üstündeki Adana'nın nüfusu 1950'de 117.642 kişi oluyor. Mekânda yine bir sorunuz yok, sizin söylediğiniz İstasyon civarındaki, Yüzevler'deki o güzelim villaları yapmışlar.

Tartışabilecek olan konu mesleki açıdan, mimarlık mesleği açısından; Yüzevler'de yapılmış olan o zengin konutların birkaç örneği hâlâ var orada. Bu geleneksel Türk toplumunun yaşam biçimine uygun mudur değil midir o bile tartışmalıdır ama o binalar bugünkü apartmanlardan çok farklı yapılar. 1980'e gelmişiz, nüfusumuz 574.000 kişi olmuş, aradan 30 sene geçtiği zaman, önceki 23 yılda çok az bir nüfus artışı varken, 117.000'den 574.000'e çıkmışız, çok ciddi bir artış var. 80 yılının rakamı bu, 2000 yılında 1.130.000, 2010 yılının nüfusu 1.618.000, ne oldu bize?

Birileri geldi, Adana'da doğmamış, Adanalı bir ananın babanın, bırakın Adanalı bir anayı babayı, kent kültürüyle yoğrulmuş bir ananın babanın çocukları olmayan insanlar buraya geldi, kırdan geldiler. Sebebi ne? Kır besleyemiyor, beslemesi mümkün değil. Çünkü hakikaten tıbbi teknoloji gelişmiş, harp olmamış, ciddi bir darlık yaşamamış, bir sıkıntısı yok, açlığa mahkûm olmamış bir ülkenin insanları hızlı bir şekilde devlet politikalarıyla teşvik edilmiş, çoğalmış, nüfusu artmış bu milletin, köyünde de doyamayınca şehre akıyor. Nereye geliyor? İş bulabileceği yerlere, Adana öncelikle göç alan yerlerdendir eskiden beri.

Terör olayları 1990'dan sonra göçü tetikledi, orada da terörden kaçanlar önce İskenderun, Adana, Mersin, Antalya gibi kolay yaşayabileceği yerlere geldi. Adana'nın sanayisi, Adana'nın ticareti, Adana'nın tarımı zaten gel diyordu. Pamuk çapalamak için işçiye ihtiyaç vardı, gel diyordu. Bir de onlar oradan kovuldular, beslenemediği için kaçtı, terörden kaçtı, bir şeyden kaçtı buraya geldi. Biz bu gelen insanlara altyapısı hazır kent mekânı sunamadık. Kaldı ortada, Emre'nin sıkıntısıdır, yeterli arsa yok, çok müteahhit var, arsa yok, niye yok? Adana ne olmuş? Bakın size Hermann planı, Hermann Jansen'in planı, 1930'lu yıllarda yapılmış, 30'ların başıdır. Hitler'den kaçarak gelme değil, daha öncesinde Kemal Atatürk'ün davetiyle gelen insandır Hermann Jansen.

Hermann Jansen plan yapıyor, 400 hektarlık bir alanda. Adana öncesi planlarına ilişkin çok elde bir veri yok. 1943'lü yıllarda Asım Kömürçüoğlu diye bir mimar, Adana imar planını yeniliyor, 900 hektara çıkıyor planlama sahası, iki mislinden fazla, aradan 13 yıl geçmiş. 71 yılında İller Bankası bir yarışma sonunda Mehmet Ali

Öner Mersinligil.

Topaloğlu, Bülent Berksan, Melahat Topaloğlu; üçlüdür onlar ama Bülent Bey çok Adana'ya gelip gittiği için belediyeyle, vatandaşla haşır neşir olduğu için Bülent Berksan planı diye bilinir. O plan 19.000 hektar alanda yapılıyor. 19.000 hektar alanda yapıldığı için 900'den 19.000'e çıktığınız için 1995'e kadar olan dönemde veyahut 93'e kadar olan dönemde sorunu izah edebilmiş. İhtiyacın demek ki önemli bir kısmını karşılamış, 93 yılında sanıyorum Selahattin Bey'in Belediye Başkanı olduğu zamanda yeni bir imar planı çalışması yapıldı, 20.000 hektar revize edilen planda, planlanan alanların büyüklüğü 20.000 hektar.

Ancak herhalde oradaki rakamlar yeterli değildi, Aytaç Başkanın 3.000 hektarlık bir Yeni Adana projesi vardır. Apartman modelinin öne çıktığı dönem de bu dönemdir. 71 planı çok katlı yapılaşmaya izin vermiştir, Bülent Berksan planı ama işte M.İ.A.'ya konu olan, içinde bulunduğumuz sahalarda 5-6-7 katı geçmeyen bloklar tasarlanmıştır. O imar planlarında kütleyi çizmiştir Bülent Bey, ebatları bellidir, hangi noktadan nereye kadar yapılacağı, yüksekliğinin ne olacağı belirtilmiştir. Sorunun başlangıç noktası o, ancak 95 yılından sonra yahut Yeni Adana projesiyle -sanıyorum 1987'dir- frenleri tamamen kaldırmışlardır, apartman boyu serbesttir, istediğini yapabilirsin. 2,4 yoğunluk o zaman icat edildi Adana'da.

Bu enteresan bir şey, 2,4 yoğunluk verdik ama işte Emre hâlâ rahatsız bağıyor. Ben hep kıyaslarım, Ankara'da Köroğlu Caddesi vardır bilirsiniz, Cumhurbaşkanlığı köşkünden devam ederseniz Gaziosmanpaşa yönüne Köroğlu Caddesi'ne girersiniz, Ankara'nın en güzel, en değerli yapıları oradaydı. Ümitköy gibi banliyöler, dışarıda başka şeyler oluşturulmadan evvel. Köroğlu caddesinde üç katlı bina yetiyordu, kârlılık için yetiyordu, kullanım için yetiyordu. Biz 2,4 yoğunluklu 30 katlı binalar yaptık, arsa sahibi mutlu olmadı, müteahhit mutlu olmadı, belediye mutlu olmadı, enteresan bir sorun yaşıyoruz. Onların mutluluğu ayrı bir tartışma konusu. Bu toplantıda konuşulan konu, niye bizim apartmanlarımız yaşama biçimimize uymuyor?

Fotoğraf: Cemil Güven, Kuzey Adana, Kentsel Kimlik Fotoğraf Yarışması, Sergileme Ödülü.

B. Ş.- Yani kullanıcı da mutlu olmadı. Adana'da şöyle bir şey var, babam göçle gelen birisi, ben de göç çocuğuyum hadi öyle diyeyim. Ben 70'li yıllarda İstanbul'da üniversitede okurken babamlar İstiklâl Mahallesi'nde oturuyordu, bahçeli bir evdi. Yaz tatillerinde geldiğimde, pencereyi açtığımda güzel çiçek kokuları gelirdi, portakalları görebilirdim, güneye bakan bir sofası vardı bulunduğumuz evin, o sofada yazın o sıcaklığını hiç hissetmezdik. Yani bir yaşam biçiminin olduğunu biliyorum. Bu yaşam biçimi tabii ki göçlerle arttı, hatta şöyle söyleyebilirim üstat, şu anda Türkiye'nin bütün kentlerinde nüfus yüzde 76'sı kentlerde yaşıyor ama Adana'da çok ilginç bir nokta var. Geçen Kent Sempozyumu'nda bunu katılımcı değerli bir bilim adamı söylemişti; Adana'da yüzde 87'si, 90'a yakını kentte, bu da çok ilginç. Sırf Adana'ya özgü bir rakam, şimdi bunlar tabii nasıl yansıdı, kullanıcı nasıl mutlu mu?

Ö. M.- O istatistik olarak, rakamlarla oynamaktan kaynaklandı. Siz buradan 30 kilometre ötedeki köyü kentin mahallesi diye sayarsanız böyle bir tablo çıkıyor ortaya. Şimdi bizim apartmanlarımız o geleneksel yaşama biçimimizi unuttu. Reşat Bey'de savcılar vardı, burada iki katlı binalar vardı, rüzgâr alabiliyordunuz. Rüzgâr aldığınız zaman çiçek kokusunu alabiliyorsunuz, apartmana çıktık, hızla gelen bir nüfus var, bunu bir yerde iskân etmeniz lazım. Ne yaptık biz? Chicken box'tır; batılı, üst üste kümes gibi insanları içeriye tıktırdık, silolar yaptık. Kullanıcı aslında çok şikâyet ederek mi gitti? Tepebağ'daki eski bağdadi evde işte tamir bakım zor, teknoloji değişmiş, anlayış değişmiş, bir de moda olarak lanse etmişiz, apartmana gittiler. Tuvaleti içeride, banyosu içeride, hepsi düzayak bir yerde yaşıyor. Avlu-

da gidip elini yüzünü yıkamak mecburiyetinden kaçıyor, bu bir konfor gibi geldi. Geleneksel Adana evlerinin önemli bir kısmında tuvalet dışarıdaydı, oradan da kurtuldu, bunu bir moda olarak aldık.

İki şey, iki faktör; bir, hızla artan nüfusun iskân edilme zorunluluğu, bir de bu moda akımına insanların kapılmasıyla apartmana çıktık. Burada sanıyorum mimarların, şehir plancılarının sorumluluğu burada başlıyor. İyi bir tipoloji geliştiremedik. İyi bir tipoloji neydi? Onu ben bilmiyorum, akademisyenler de buna cevap veremediler. Nasıl olmalıydı? Üç oda bir salon mudur, bir mutfak bir şey midir onu bilmiyorum ama orada bir tipoloji geliştiremedik. Ama yönetimin bir hatası oldu, 2,4 yoğunluk artık yetmez kabul ediliyor, 3 mü 4 mü konuşuluyor bir yerlerde. 4 yoğunluk olursa gökle randevunuz var, minarenden yüksek binalar yaparsınız. Burada nasıl trafik sorunu, o dikey yapılaşma, silodaki insanların bir yerden bir yere nasıl ulaşacağı sorusuna cevap veremezsiniz, olamaz. Bunu Hong Kong'da yapmış 40-45 katlı binalar, bloklar halinde ama müthiş bir altyapı yatırımı yapmış adam.

Devlete bakıyorum ben, devletin; bir, parası yok kaynak aktaramıyor, altyapı yapamıyor; iki, elemanı yok. Şimdi ilçelerden bahsetti Emre, ilçe belediyeleri şikâyetçi, doğrudur, ama ilçe belediyesinin kuruluş kararını alırken, burada yeterli olan inşaat mühendisi, elektrik mühendisi, makine mühendisi, harita mühendisi, mimar, şehir plancısı vb. neyse uzmanlar kaç kişi lazım, kaç var elimizde, eksikliğini nasıl tamamlayınız sorusunu hiç kimse sormadı. Çukurova Belediyesini, Seyhan Belediyesinden ayırdılar, Seyhan Belediye Başkanlığı anlaşılmadığı,

hoşlanmadığı, rahatsız olduğu personeli öbür tarafa gönderdi. Yeterliymiş değilmiş kimsenin umuru değildi. Ben bakıyorum Yıldırım Başkan da çok şikâyet etmiyor, bu belediyeyle idare ediyor. Meslek içi eğitim yok, yeni personel yetiştirmek gibi bir endişeniz yok. Tabii yeni gelen işini de çok iyi bilmeyen, bir kurstan geçmemiş adam, uçuş konusunda bina yüksekliğinin sınırlandığını atlamış, Adana Valisi, Belediye Başkanı da dahil şu anda herkes "mania planına göre binaların yükseklikleri ne olmalıdır?" "Uçuş güvenliğini sağlamak için devlet kesesiyle yaptırılmış olan emniyet müdürlüğünün kaç katı geri yıkılmalıdır?" sorusuyla uğraşıyorlar, bu bir kaos ortamı.

Değişen sosyal yapımıza uygun bir çözüm bulamadık, idari yapımızı yeterince düzenleyemedik, bir de vahşi kapitalizmin şartlarına bıraktık. Müteahhitler arsa sahibi cebelleşiyor, ikisi aralarında anlaşılarsa -darılmayın, bu bir dost sohbeti- seninle beni de müşteri olarak önlerine katabilirlerse sorunu çözdüğümüzü zannediyoruz, çözemiyoruz, böyle bir çözüm yok ortada şu anda. Bakın arkadaşlar; şehir plancıları iş yapıyorlar, plan yapıyorlar. Size -Adana değil bu- bir plan örneği göstereyim, bakın Allah rızası için. Şuraya bir akaryakıt istasyonu yerleştirilmiş, yolu nasıl geçirmiş biliyor musunuz? Altta dokuyu görüyorsunuz, burada bir yol düzenlemesi yapmış. Burada böyle konut adaları oluşturmuşlar, bu plancının sorumluluğu değilse, bu hukuken geçerli bir doküman haline geliyorsa, bir belediye meclisi onay kararı aldıktan sonra, kanundan sonraki en önemli hukuki doküman oluyorsa, benim meslektaşlarım suçlu. O suçluluğu kabul etmemiz lazım.

Yaptığınız binada eğer mutfakın havalandırmasını unutuyorsanız, yangın merdivenini ihmal ediyorsanız, mania planında verilen yüksekliğin ötesine geçiyorsanız, verilen yapı yoğunluklarını aşmak için hepimiz, hep beraber gayret sarf ediyorsak, bu da yine teknik adamın sorumluluğundadır. Bu memlekette Kabaktepe de dâhil ruhsatsız yapı yoktur beyler. Kabaktepe'deki gördüğünüz gecekondu dediğiniz yapıların hepsi ruhsatlı gecekondu, bir belediyede harç ödenmiştir, bir mimar arkadaşımızın imzası vardır, o binalar öyle yapılmıştır. Gelin Öğretmenler Bulvarı'nda Carrefour'un güneyinde de aynı şeyi görüyorsunuz. Nitelik itibarıyla gecekondundan hiç farkı olmayan o yapıların hepsi ruhsatlı binalardır. Bu vatandaşın suçudur tamam, o ucuza en kısa zamanda en basit şekilde yapmaya çalışıyor ama bunun altına imza atan ben, siz, o, mimarlar, mühendisler, şehir plancıları teşvik etmiyor muyuz? Ekmek paramız için böyle bir sorumluluğu almak zorunda mıyız? Sanıyorum alıyoruz, sorumluluğumuzu hissetmediğimiz için şu imar planını yapmaktan çekinmiyoruz.

Bu imar planını benim arkadaşım yapıyor, bu örnek. Ben bunu dağıtacağım, basıp dağıtmayı düşünüyorum. Benzer şeyleri mimari projelerde de yapıyoruz, bir sorun var. Eğer yaşama biçimimize uygun konut tipi, bahçeli evler şeklinde olacaksa, ayırık nizam bir kat, iki kat yapacaksanız, sizin bir hektarda yapabileceğimiz -bizim ölçülerimiz hep hektardır bilirsiniz- 100 kişi böyle hektardır, yani kıyamet kopsun orada siz 12-13 tane bina yaparsınız. Halbuki ben 2,4 yoğunluk verince, 1000 metrekare bir alana, yani hektarın onda birinde zaten bu 13'ten fazla konutu üst üste koyabiliyorum. Bu ne getiriyor? Kamunun altyapı için su, elektrik, haberleşme, drenaj, yol vb. için yatırım maliyetini düşürüyor, işi kolaydan çözdüğünü zannediyor, çözemiyor, bir sorun yaratıyor, ötelenen bir sorun işte. Toplu taşıma sorunu buradan çıkıyor, tıkanan kanalizasyonlar, yağmurda taşan rögarlar sorunu hep bunların sonuçları. Böyle bir çözüm buluyoruz, biraz da işimize geliyor.

Emre bir merdiven inşa ettiği zaman 13 kişi birden yararlanıyor, 13 daire, 15 daire öyle değil mi? O da bir maliyet ucuzlatan bir hadise ama doyum noktasında bana göre yaklaşmış olsa gerek, şimdi 2 Milyon Euro'ya Adana'da villa satılıyor, doğru mu bu rakamlar?

E. Y.- Vallahi o eski tarz bir reklam enstrümanı.

Ö. M.- Peki olabilir ama daire fiyatlarıyla kıyaslanmayacak kadar yüksek fiyatlar bir yerlerde konuşuluyorsa, talep olduğunu gösterir. Bu talep niye? Apartmanda yaşayamıyor, apartman çok zor bir hadise, eşinizle kavga edemezsiniz, benim yaşım geçti de gençler düşünsün bunu. Evde gürültü çıktı, hanım sus der komşu duyuyor. Özgürlüğümü kısıtlıyorsun, var mı böyle bir şey?

B. Ş.- Tam bu noktada, yani apartman yaşamında bizim kendi aile yapımıza özgü bir yaşam biçimini niye yansıtmıyoruz? Acaba hangi mutfağı çok istiyorsunuz, mutfakın seramiğinin iyi yapılmasını istiyorsunuz, davlumbazın markasını da söylüyorsunuz, banyonuzdaki jakuziyi de söylüyorsunuz, ondan sonra alıyorsunuz ama yalıtımla ilgili, ısı yalıtımıyla ilgili yükleniciler hiçbir şey yapmıyor mu?

Ö. M.- En yakınınızdaki binaya bakın, her pencerede bir tane klima. Adı pencere tipi klima, imar yönetmeliği yapan ekibe tavsiye ediyorsunuz, gelin merkezi bir ısıtma-soğutma sistemini zorunlu koşun. Belediyeden sizi kovalıyorlar, müteahhitler sizi kovalıyorlar, yani bunun olmaması için herkes elinden geleni yapıyor, çok pahalı, çok yüksek enerji fiyatlarıyla soğutuyoruz, tedbirleri baştan almıyoruz.

Ben az evvel size dışarıdan yaptım, Kıbrıs'ta gördüm bir hanım, iki tane zenci Afrikalı işçi çalıştırarak ev yapıyor. Binanın karkasını betonarme yapmış, kolon, giriş sistemini oturtmuş, iki katlı bir bina. Dış duvarları kerpiçlerle örüyor, yalıtım yapıyor, içeride ince tuğlayla ara bölmelerini yapıyor, onu görüyorsunuz. Biz Adana'da bunu hissetmiyoruz, yani sekiz santim, on santim kalınlığında tuğla kullandık mı üzerine de bir santim sıva geliyor deyip işi bitiriyoruz.

Şimdi Ankara'da 20 sene yaşadım, Adana'daki kadar üşümedim, o 20 senenin içerisinde, kalorifer yanar ısınırsınız. 26 senedir Adana'dayım hiçbir kış ısınmadım, hiçbir yaz nefes alamadım. 24 saat yaşadığım mekânın içerisinde klima çalışıyor hâlâ sıcak, kışın da kalorifer, günde üç saat yanan kalorifer ne kadar ısıtır? Isıtmadığı için ilave bedel ödüyorsunuz. Bu benim gücüm yetiyor ödüyorum, gücü yetmeyen insan bu işi ne yapacak? Sorunları büyütecek, toplumsal sorun haline getirecek. Bunun çaresi nedir onu bilmiyorum ama biz o yaşam biçimimize uyan modeli bulamadık, onu bulmamız lazım. Ben yakın zamanda yurtdışındaydım, çok katlı apartman yapmışlar ama apartmanlar arasında devasa boşluklar var, çocukların oynayacağı yer olarak, otopark olarak kullanmak üzere, çarşı için, okul için, vb. için.

Bizde apartmanlar arasındaki boşluk 15 metre mi, 20 metre mi, 25 metreyi bulmuyor, 25 metreyi bulursa çok mutlu oluyoruz. Sesiniz karşıya gidiyor, bırakın siz yan daireyi. İşte dün gazetelerin birisinde vardı, bir kişi intihar etmiş, kafasına kurşun sıkılmış, karşı apartmandaki cam delinmiş. Karikatür gibi bir şey ama bu gerçek. İntihar ediyorsunuz, ofisinizde kafanıza kurşun sıkıyorsunuz, kafanızı delen kurşun karşıdaki apartmanın camını deliyor. Mesafenin ne olduğunu tarif eden bir ölçü, burada bir hata var. Yani zamanında Bolşevik rejimi binaların arasında boşluk koymaya cesaret etti, o akıllı kullandıysak, bu akıllı ben niye kullanmıyorum? Niye onlar o boşlukları parselleyip de satmamışlar? İnsanlar korkuyor, acaba Adana'da Atatürk Parkı veyahut Merkez Parkı ne zaman parsellenir de satılır diye. Adana Belediyesinin borçları biraz daha artarsa, muhtemelen birisi teklif edecektir.

Bir meclis üyesi, biraz evvel bahsetti, hiçbir sorumluluğu olmadığını sandığı meclis üyesi derse ki Fuzuli Caddesi'nin üzerinde 500 metrekare, 1000'er metrekare parseller yapalım, gider misin gitmez misin?

E. Y.- Bütün gücümle gider orayı satın alırım.

Ö. M.- Yani problemin temelinde o yatıyor. Peki, kusura bakmayın, teşekkür ederim.

Nevzat Buyurgan.

B. Ş.- Peki teşekkür ediyoruz, değerli katkınızdan dolayı Sayın Mersinlilil. Şimdi günümüzdeki apartman mimarisinin standart yapı teknolojisi uygulama pratiği ve yeni imar düzenlerinin yönlendirdiği bir tipoloji olduğu açık. Bunun yanında yönlendirilen ve yönlenmeye çalışan modalardan da söz edebiliriz. İşte cam kuleler, işte havuzlar, havuzlu balkonlar gibi. Özellikle bu yaklaşımların Adana'da konut yaşamına ne kadar uyup uymadığı ya da uyup uymayacağıyla ilgili ya da getirdiği sıkıntılar ya da getireceği artıların ne olabileceğini, hem halktan birisi olarak hem de bir yüklenici olarak bir değerlendirme durumunuzda ne diyebilirsiniz Sayın Buyurgan.

Buna şunu da ilave edebiliriz, az önce Mersinlilil'in söylediği gibi Adana'da mesela çok üşüyoruz, çünkü sobamız yok, merkezi ısıtmamız yok, eldivenimiz yok, paltomuz yok. Gerçekten bu bir yaşam biçimi, İstanbul'a gittiğimizde, İstanbul'daki vatandaş bizim gibi üşümüyor. Oysa bu sene yönetmelik gereği 2000 metrekarenin üzerindeki merkezi ısıtma getirildi, Adana ayağa kalktı; "Adana ısınır, Adana'da soğutmak önemli", oysa ihtiyaç olan bir şey. Bu konuda müteahhitler de baş kaldırdı. Bununla ilgili de bir değinirseniz, bizi bilgilendirmiş olursunuz.

Nevzat Buyurgan- Sayın başkan teşekkür ederim. Müsaade ederseniz önce sayın konuşmacıların da değindiği, konut konusunda nereden nereye geldik ona kısaca bir göz atalım. Tek katlı bahçeli evlerden birden bire çok katlı evlere taşındık, daha doğrusu çok katlı binalara doluştuk. Bazıları özenti olarak, bir kısmımız modaya uyarak, belki de başka seçenek olmadıgından...

Ülkemizin ve Adana'mızın en büyük problemi plansızlıktır. Diğer önemli konularda olduğu gibi çok önemli bir konu olan konut meselesinde de en az elli yıllık plan ve programların hazırlanması, bütçelendirilmesi şarttır. Daha önemlisi, her iktidarın da bu plan ve bütçelere sahip çıkarak sürdürülebilirliğini sağlaması zorunludur. Bu plan ve programlar hazırlanırken,

o şehirde yaşayan bu konuda eğitim görmüş mimarlar, şehir plancıları, mühendisler, ilgili meslek odaları, konut yapımcıları ve bu konuda mesleklerinde başarılı olmuş insanların bilgi ve tecrübelerinden istifade edilmeli idi. İşte bunlar yapılmadığından, bugün Adana'mızda ve hemen hemen diğer bütün şehir ve kasabalarımızda düzensiz yapılaşmaya şahit olmaktadır. Diğer taraftan, ülkemizde ve Adana'mızda, ekonomik gelişmelere paralel olarak, sanayi planlaması ve tarımsal planlamalara ilişkin, bir göç planlaması da olmadığından, köylerde işsiz kalan insanlarımız iş bulmak amacıyla şehirlerimize akın akın göç etmişlerdir. Adana'mız kapasitesinden fazla göç alınca, bunun sonucu olarak düzensiz yapılaşma kaçınılmaz olmuştur.

Tek katlı bahçeli evlerden çok katlı ve yüksek yoğunluklu konutlara geçildikten sonra insanların mutlu olmadığı ortada. Hepimiz apartmanda yaşıyoruz. Asansörde inip çıkarken tanımadığımız kimselerle karşılaşırız. Misafir mi yoksa kat maliki mi oldukları konusunda tereddüde düşüyoruz. Halbuki o insanlar beş, altı senedir bu binada oturuyorlar. Ama birbirimizi tanımıyoruz. Bu şekilde sosyal açıdan hiç hoş olmayan bir ortamda yaşıyoruz.

İmar planı düzenleme yetkisinin Bayındırlık Bakanlığı'ndan alınarak belediyelerin yetkili kılınması da çarpık yapılaşmanın önemli sebeplerinden biridir. Özellikle ilçe ve belde belediyelikleri yeterli elaman ve alt yapıları olmadan imar planı uygulaması yapmışlardır. İlkokul mezunu bir belediye başkanı düşünün, yanında yeterli

danışmanı yok. Türk insanı olarak danışma, sorma kültürümüz de yok. Böyle olunca o güzelim pırıl pırıl sahillerimiz beton yığınlarına dönüşmüş durumda. Sonuçlarını bugün üzülenek izlemekteyiz.

Adana'dan çıkıp E5 karayolu boyunca Silifke'ye doğru gidelim. E5 karayolu ile deniz arasında sıradağlar gibi uzanan yüksek yoğunluklu çok katlı binalar hepimizin içini burkmakta. Doğru olanı, yapılaşmanın E5 karayolunun kuzeyinde olması idi. Yoğunluk da (0.40)'dan başlayıp dağ tarafına doğru en fazla (1.2) ile sınırlanmalı idi.

Ne yazık ki yanlış imar uygulaması ve çarpık yapılaşma sonucu, bugün Adana'dan Silifke'ye kadar deniz kirliliği nedeniyle denize girilemiyor. Kirlilik nedeniyle denizde yaşayan canlılar tükenme noktasına gelmiş durumda. Kıyılara bir göz atın denizkestanesi göremezsiniz. Şimdi sorunuza dönelim. Adana'da geleneksel ev tipinin apartman tipi yapılaşmaya yansımadağı açıktır. (2.4) yoğunluk ve serbest yapı nizamı ile bunu sağlamak mümkün değildir zaten.

İkincisi, Adana'mızın iklim şartları, coğrafi yapısı, halkın yaşam tarzı ve kültürü dikkate alınarak oluşturulması gereken yapı tarzı, ısıtma, soğutma konuları, yapıların renk ve estetik sorunu gibi hususlar, sadece yapımcıların inisiyatifine bırakılmamalıdır. Bu konular, Adana'mızın en hayati konuları olarak ilgili meslek kuruluşları, belediyeler, yapımcı örgütleri ile birlikte değerlendirilip uyulması zorunlu kurallar oluşturularak çözümlenmelidir.

B. Ş.- Acaba bu yeniden doğaya kaçış özlemi midir bu?

N. B.- Keşke doğaya kaçış özlemi olsa idi. O zaman, (0.40) yoğunluklu, önü bahçeli müstakil veya yeşil alanı ve sosyal hizmet alanları olan yaygın mülkiyet şeklinde konutlar yapıldı. Orada da doğayı bulabilirdik.

B. Ş.- Bir nebze hani çiçek, böcek, havuzun kenarında, acaba bu biraz özlem midir?

N. B.- Çocukların evcilik oynamasına benzer bir şey gibi. Tabii, çok da acımasız olmayalım. U şeklinde devasa bir bina düşünelim. Balkonları denize ve ortadaki havuza bakıyor. Havuzun kenarı güzel bitki ve çiçeklerle süslenmiş. Denize girmeseyiz de havuzla yüzmeye ve güneşlenme ihtiyacınızı biraz olsun gideriyorsunuz.

Sayın başkan, her olumsuzluk yeni sorunlara davetiye çıkarıyor. Adana'mızda sınırsız göçü durdurmadan, imar planı ve uygulamalarını düzene sokmadan, denetimi sağlamadan, çağdaş bir sistemi yerleştirmeden yapılaşmadaki olumsuzlukları ortadan kaldıramayız.

Güzel bir bina yapılmış; iskânı alınmış. Bir kaç yıl sonra binaya baktığınız zaman, binada estetik kavramından eser kalmadığını görüyorsunuz. Bir balkon PVC malzeme ile kapatılmış. Bir üst balkonda balkon korkuluğu tavana kadar uzatılmış. Bir diğer balkonun bina cephesi rengârenk fayansla kaplanmış...

Yan yana iki bina biri sekiz katlı, diğeri 12 katlı; birinin rengi cırtlak sarı diğeri kırmızı veya turuncu. Bu renk karmaşasını bile bir düzene koymuyoruz. Herkesin her istediğini yapabildiği bir yerde düzenden estetikten bahsedemeyiz. Meslek odalarımızla belediyelerimiz uyum içinde çalışmıyorlar.

B. Ş.- Ama bu yapıların kullanım sorunu, yani bakıyorsunuz işte panjur taktırıyor, klima taktırıyor ya da çeşitli tenteler balkonlarda, bu bir kullanım sorunu. Hatta mimar, yani kendi binasını bile on sene sonra geldiğinde tanımıyor, acaba bu proje benim mi ya da benim değil mi, bu da kullanıcının sorunu. Acaba bunlar proje esnasında da hani irdelenip, ihtiyaç ki bu tenteyi takıyor, ihtiyaç ki panjuru takıyor. Bunlar da proje esnasında düşünülüp, yüklenicinin yapması, kullanıcının da bunları rahatlıkla, özellikle de bütün binada var olmak koşuluyla kullanması daha hoş bir şey değil midir acaba?

N. B.- Tabi önceden planlanması daha uygun olur. Bunun başından düşünülüp, ilerde insanların bunu mutlaka yapacağı varsayılarak, mi-

mari projede gösterilmek suretiyle yapılması daha ekonomik ve daha estetik olacaktır. Bunu yaparken mimari estetik ön planda olmalı, iklim şartları da dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan, yapımcı ve tüketici yönünden ekonomik olması da gerekmektedir.

B. Ş.- Öyle bir mimari yaptırdığınız zaman, projelendirdiğiniz zaman siz bir yüklenici olarak, bunu tüketiciye, yani kullanıcıya sattığınız zaman, daha bunun bedelini istemekte zorlanıyor musunuz, ya da böyle bir satışta sizin kâr marjınız mı düşüyor, pazar mı kaybediyorsunuz? Bu da çok önemli bir nokta, bunu da irdelerseniz sevinirim.

N. B.- Yüz elli bin lira ile üç yüz bin lira fiyat aralığındaki konut satışlarında gerçekten zorlanıyoruz. Çok özel konumu olan konutlar ile yapımcının kamuoyu nezdindeki konumu müstesnadır. Yüz elli metrekaresinin üzerindeki konutlardaki KDV sorunu da (% 18) ek bir maliyet unsurudur. Yukarda belirttiğiniz şekilde ek maliyetler getiren bir projeyi genel olarak her yapımcı uygularsa fazla sorun çıkmaz diye düşünüyorum. Fakat, siz uygularken yakınınızdaki aynı evsafa bir binada bu uygulama yapılmazsa, fiyat farkından dolayı zorlanmamız kaçınılmazdır.

Bir de arsa temini konusunda çok önemli sıkıntılarımız var. Biraz önce Sayın Emre Bey de bu konudan bahsetti. Adana'da arsa üretimi, yapımcıların en önemli sıkıntısı. Arsa bina inşaatının en önemli maliyet unsurlarından birisidir. Şu anda Adana'da imarlı arsaların dörtte üçüne yakın kısmı imar planından kaynaklanan sorunlar nedeniyle mahkemelik durumdadır. Bu sebeple arsa birim fiyatları yüzde yüz hatta yüzde yüz elli artmış durumdadır.

DİE'nin istatistiki verilerine göre yıllık fiyat artışları yüzde beş ile yüzde dokuz arasında. Bilirsiniz, bir konut binası iki ila iki buçuk yıl arasında tamamlanmaktadır. Bu süre zarfında inşaat girdilerindeki artış yüzde yirmi beş, yüzde otuzları bulmaktadır. Yapımcılar arasındaki haksız rekabet unsurunu da dikkate alırsak, yapımcıların pek rahat olduğu söylenemez. Ayrıca, ürettiğiniz konutu istediğiniz sürede ve istediğiniz fiyata satma lüksünüz de yoktur. Fiyatları piyasa belirliyor, rekabet şartları belirliyor.

Şu anda Hayal Park civarında, Mahfesiğmaz PTT'sinin bulunduğu bulvar üzerinde, her kat tek daire, 210 metrekaare genişliğinde dört artı bir konut inşa ediyoruz. Kaliteli malzemelerin kullanıldığı dört cepheli güzel daireler. Fakat, iki yüz kırk bin lira bedelle satmakta zorlanıyoruz. Altındaki işyerinin de metrekaresini iki bin beş

yüz lira fiyatla satışa sunuyoruz, alıcı bulamıyoruz..

B. Ş.- Arsa sizin mi?

N. B.- Arsa kısmen benim, kısmen arsa sahibinin.

B. Ş.- Hiç bir şey kazanmaz orası.

N. B.- Evet, bir atasözümüz vardır. "İçi beni yakar, dışı eli yakar." Müteahhitlerimiz genel olarak ahım şahım bir kazanç elde edemiyor.

Tüketiciler on yıl öncesine göre daha seçiciler. Ürün kalitesine ve estetiğe daha fazla önem veriyorlar. Yer ve duvar döşemelerinde ebatlar büyüdü. Siyah çimento yerine özel yapı-tırıcılar ve özel su yalıtımlı derz dolgu maddeleri kullanılıyor artık. Bu gelişmelere paralel olarak kullandığınız yeni ürünlerin fiyatları çok daha yüksek. On beşe on beş fayans ve yirmiye yirmi ebadındaki seramikler tarihe karıştı. Daire fiyatları kullandığınız malzeme fiyatları ile doğru orantılı olarak artmıyor. Sonuçta müteahhit istediği fiyata veya kârlı bir fiyata satış yapamadığı için de bir önceki sorununuzda yer alan ileriye dönük ek işlerin yapılması (tente, pergola vb. gibi) yapımcı için ek bir yük getiriyor.

B. Ş.- Bir tente yerine pergola yapamıyorsunuz teras balkonlara ya da yapsanız daha mı çok satar?

N. B.- Yukarda değindiğimiz üzere, Adana'mızın iklim şartları ve tüketicilerin tercihleri dikkate alınarak; mimari proje aşamasında, pergola, tente, panjur, kayar cam vb. gibi ek imalatların yapılması mutlaka talebi artıracaktır. Tabii, konutun bulunduğu yer burada önem arz edecektir. Fakat bence doğrusu, belediyeler, meslek odaları ve yapımcıların bu konuda ortak bir noktada buluşarak mimari projelerin düzenlenmesinde bu ilavelerin de yer almasını sağlamalıdır.

B. Ş.- Zaten proje aşamasında bunları yapsanız, böyle bir konut türünü tüketiciye ya da kullanıcıya sunmanız daha mı kârlı olur, daha mı anlamlı olur? Anlamlı olacağı muhakkak, çünkü projenin A'sında vardır, yani içinde var, anlamlı olacağı kesin ama bunları neden mimarınızdan projelendirme esnasında istemiyorsunuz? Yani satarken onun bir maliyeti size geri kâr olarak dönmüyor, cebinizden mi gidiyor, yani kâr marjınızdan mı gidiyor?

N. B.- Konutu inşa ettiğimiz yer cazip bir konumda değilse, yapacağımız ek harcama kesinlikle geri dönmez. Cebimizden gider. Ancak, yukarda belirttiğim gibi, bu ilave iş-

lerin proje aşamasında öngörülmesi konusu, meslek odaları, belediyeler ve yapımcılar tarafından ortak bir uygulama olarak genel kabul görürse çok daha faydalı ve uygulanabilir olacaktır diye düşünüyorum. Netice itibarıyla de bu yapılacak işler pahalı şeyler çünkü.

B. Ş.- Pahalı ama konumuz Adana'nın ev tipinin uygulanmasından ziyade hani yörenin iklimine, yaşam tarzına uygun apartmanlara ne kadar yansıtıyoruz dedik ya. İşte Adana sıcak bir yer, insanlar teras balkonda oturduğunda güneş kırıcılarının olması gerekiyor. Ne bileyim daha büyükse terası bir pergolanın olması gerekiyor, klimaların belli bir düzende, belli bir yerde olması gerekiyor. Bunlar Adana'ya özgü işler, oysa üç oda bir salon mimarlığı, Erzurum'da nasılsa Adana'da hakeza öyle yapılıyor, bu ne kadar doğru, ne kadar yanlış. İnsanlar dediğimiz gibi evin içinde mutfağının markasını ya da davlumbazının şeklini, biçimini isterken, bu satar-ken, Adana'da mantolama yapılmış bir binayı ya da bir apartman dairesini yeğ tutmuyor, önce görülen şeyleri istiyor tüketicisi de. Bunlar da önemli, bunlara da biraz değinirseniz sevinirim.

N. B.- Sayın başkan, söyledikleriniz doğru şeyler. Adana'mızda soğutma sorunu gerçekten çok önemli. Konutu soğutmak, sadece soğutucu cihaz takmakla olmuyor. Soğutucudan evvel proje aşamasından başlayarak inşaat aşamasında yapılması gereken imalatlar ve işlemler çok önemli. Örneğin, duvarlar, tabliyeler, kolon ve kirişlerdeki ısı ve su yalıtımları, balkonlarda güneş kırıcıları, pencerelerde ısıcam ve panjurlar vb. yapılmadan verimli bir ısıtma ve soğutma temin etmek olanaklı değildir. Isıtma konusunda merkezi ısıtma her zaman daha verimli ve daha ucuzdur.

Bu sebeple, bunların yapılmasını münferit olarak yapımcılardan beklemek yerine, meslek odaları, belediyeler ve yapımcıların ortak iradesi ile alınacak prensip kararları ve mevzuatta yapılacak düzenlemeler yoluyla Adana'mızın iklimine uygun yapı tarzını oluşturmak ve yaygınlaştırmak gereklidir kanaatindeyim. Zaten böyle bir başlangıç yapıldıktan sonra da fiyatların oluşması, müteahhidin ona göre kendi maliyetlerini ayarlaması, tüketiciye sunarken ona göre kendi tavrını takınması, normal süreci içinde gelişecektir.

Adana'mızda şöyle bir şey de var. İnsanımızın sosyal yapısı, kültürü, yaşam tarzı, tercihleri de önemli. Mesela bir örnek verelim; 210 metrekaare daire yapıyorsunuz, bir müşteriniz geliyor. Meskeni gezdiriyorsunuz. "Daireniz güzeldi, balkon da çok genişmiş, bu bal-

konu içeri alsak olmaz mı, çok güzel bir oda daha çıkar” diyor. “Hanımefendi bakın, dört tane oda var zaten, bir de salon var beş, siz bu odayı daireye kattığınız zaman balkonunuzu ortadan kaldırılıyorsunuz, Adana sıcak bir yer, yazın akşamları şuraya çıkıp otursanız, bir çay içseniz daha güzel olmaz mı?” diyorsunuz. “Yok, balkonu içeri alırsak çok daha güzel olur” diyor. Yani buna benzer şeylerle de karşı karşıya kalıyoruz.

B. Ş.- Kullanıcıda bir yozlaşma var, yani kendi yaşam biçimini, kendi yaşam hakkını bir kenara bırakıyor, o yozlaşmanın getirdiği bir doyumsuzluğu var, orada bir oda olsun, daha büyük olsun, gösteriş.

E. Y.- Geleceğe karşı güvensizlik var, ne kadar malın ne kadar mülkü olursa, o kadar kendini emniyette hissediyor insanlar, herkes de öyle Türkiye’de. Şimdi parası olan da çalışıyor, olmayan da çalışıyor, büyük bir hırsla çalışıyor, niye? Bir güvensizlik var, yani bir odam daha fazla olsun, ileride belki ihtiyacım olabilir, belki o dönemde gücüm olmayabilir. O oda da bir kenarda dursun, çocuğum çocuğum olur, torunum gelir, geleceğini göremiyor insanlar.

B. Ş.- Bir bozulma var, demek şimdi hâlâ yaşam biçimini düşünüyor ama rahatını düşünmüyor ama bir şekilde torununu düşünüyor, geleceğini düşünüyor, demek ki bir bozulma var. Oysa ataerkil bir aile yapısı içinden gelmiş bir milletiz. Yani hep beraber yaşamayı da çok iyi bilebiliyoruz ama dediğiniz gibi doğru, güvensizlik olayı onları bertaraf ediyoruz, kendi öz irademizi ya da bence bencilliğimizi ön plana çıkartıyoruz. Bu yaşadığımız mekânlara da yansıyor demektir.

Ö. M.- Sosyolojik dönüşümünü tamamlamamış bir toplum, sanayileşmesini tamamlamış, kentleşmesini tamamlamamış. Bakın veriler var nette, Adana gibi bir metropolde 210 metrekareye gelen şalvarlı bir köylü emmim. Yani bu işte toplumun halen sosyolojik olarak rafine olmadığını, bir şeylerin habire değişmekte olduğunu gösteriyor.

N. B.- Efendim aslında yapımcılar olarak derdimiz çok. Birini söylesek diğeri kalıyor. Tekrar etmekte fayda var. Sorunlarımızın kaynağında plansızlık ve gerekli sistemleri yerleştirememiş olmamız var. Bulunduğunuz şehrin iklim şartlarına, coğrafi konumuna, sosyal yapısına uygun bir nazım imar planı yapmazsanız, ona uygun imar planları düzenleyip tavizsiz uygulamazsanız, uygun bir yönetmelik hazırlamazsanız, her iki üç senede bir yönetmelik değişikliği yaparsanız, orada doğru dürüst bir yapılaşma sağlamazsınız.

Mesela, bakın Kuzey Adana’da hiç yapılaşma yokken orada yeni imar planı uygulaması yapıldı, şu anda yapılaşmasını hemen tamamladı. Havadan baktığınız zaman yürekler acısı bir yapılaşma görüyorsunuz. Halbuki Adana böyle mi olmalıydı? Çok geniş anayollar, bunların bağlantıları, baraj gölünü şehir merkezine bağlayan kuzey güney istikametinde yeteri kadar ana yol yapılabilir Adana’nın en az elli yıllık ihtiyacı karşılanabilirdi. Metro yoluyla doğu batı yönünde geçişi engellenen Adana trafiğinin, birkaç yıl sonra İstanbul trafiğini aratmayacağı şüphesiz. Aşırı insan göçü baskısı altında aceleye getirilmiş bir imar planı ve yapılaşma ile Adana’mız bu hale gelmiş.

Artık başa dönemeyeceğimize göre bundan sonra ne yapabileceğimizi, neler yapmamız gerektiğini tartışmalıyız. Burada en büyük sorumluluk Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri, ilgili meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarına düşmektedir. Yani bundan sonra hiç olmazsa Adana’nın yeni yapılaşacak bölümlerinin, daha akli başında, doğru dürüst bir imar planıyla yapılaşmasında büyük fayda var, insanların mutluluğu için. Çok katlı apartman tipi yapılaşmanın insanları mutlu etmediği tartışılmaz. Kalkınmış ülkelerde huzurlu ve mutlu yaşayan insanların tek katlı, bahçeli konutlarda yaşadığını görüyorsunuz. Bizde maalesef şu anda apartmana karşı büyük bir hücum var, olağanüstü bir hücum var. Bütün tek katlı bahçeli, o güzelim evler yıkılıyor, yerlerine çok katlı binalar yapılıyor.

Sonuç olarak şunları söyleyebilirim: Adana’mızdaki hali hazır konut ihtiyacı ve potansiyel insan göçünü dikkate alarak politikalarımızı oluşturmamız. (2.4) serbest nizam yapılaşma yerine, (2) ve daha az yoğunluklu imar planı uygulamalarını hayata geçirmeliyiz. Yapacağımız konut alanlarında daha fazla yeşil alan, daha fazla sosyal etkinlik alanları oluşturmamız.

Ö. M.- Ben Adana kent mekânının çok büyüyeceğine dahi inanmıyorum. Yani Adana’nın mevcut nüfusu şu anda 2 milyon civarında, istikbalde kıyamet kopsa 4 milyonu bulur, bana göre bulmaması lazım. Adana’da sadece bozulmuş olan dokunun ıslahı söz konusu, yani gecekondunun tasfiyesi bir, işin açığı muhtemelen apartman bölgelerinin de tasfiyesi söz konusu olacaktır. Eğer sosyolojik olarak rahat değilsek, mutlu değilsek, belki on tane apartmanı yıkıp, yerine üç tane, dört tane yapacağız, arada işte sizin dediğiniz sosyalleşme alanlarını, çocuklar için oyun alanlarını, yaşlılar için dinlenme parklarını yapacağız, orada yaşanabilir hale getireceğiz.

Yusuf Gürçınar.

B. Ş.- Ona geleceğim, bu site olayına geleceğim ama gelmeden önce Sayın eğitimcimiz Sayın Yusuf Gürçınar’ın görüşlerini alalım. Türkiye’de meslektaşlarımızın en çok ilgilendikleri ve çalıştıkları alan konut mimarisidir. Bu konunun eğitim sürecinde nasıl ele alındığı ve irdelendiğini, mimar adaylarına nasıl bir yaklaşımla eğitim verildiğini bize anlatırsanız; konunun bilimsel yanını ortaya koyarsanız, bizi aydınlatmış olacaksınız.

Yusuf Gürçınar- Her şeyden önce, bu güzel toplantıyı düzenlediğiniz için teşekkür ediyorum. Konuşmacıların söylediklerine bir-iki ek yapmak isterim.

Tabii konut kültürümüzde ciddi bir değişim var. Aslında bu kültürdeki değişimin temel ilkelere bir de bizim sosyo-kültürel yapımızdaki değişimlerdir. Daha evveliyatında ataerkil aile yapımız vardı, ataerkil aile yapısına da uygun konutlarımız ve yaşam çevremiz vardı. Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde anlatılan kent dokusu ve konutlar iklim ve sosyo-kültürel yapının mekân oluşumuna etkisini çok güzel tasvir etmektedir.

Tepebağ bölgesindeki “geleneksel konutlar” incelendiğinde iklim ve sosyo-kültürel yapının yanı sıra ekonomik yapıdaki gelişmelerinde konutların şekillenmesinde etkin olduğu görülmektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısında Amerikan iç savaşı sürecinde Avrupa’nın en önemli endüstriyel hammaddesi olan pamuğun temin edilememesi sonucu yeni ekim alanları araştırılması ve Çukurova’nın, Ege Bölgesi ve Nil Deltası gibi önemli bir pamuk üretim merkezi olması sonucu bölge giderek zenginleşmiştir. Buna paralel kerpiçten yapılmış toprak damlı evlerin yerini iklim ağırlıklı, depreme dayanıklı güzel evler almaya başlamıştır.

Seyhan Nehri kıyı boyunda yapılan Levanten evleri ile yöre halkının zenginlerinin yaptıkları evlerde sosyo-kültürel yapının etkisi mekân organizasyonlarında ve dış cephelerde bariz bir şekilde görülmektedir. Levanten evle-

Fotoğraf: Aylin Yüksek, Çarpık Kentleşme Fotoğraf Yarışması, Sergileme Ödülü.

rinde evin doğrudan içine girilir, evin balkonları ve pencereleri dışa açıktır. Türklerin evinde ise giriş avluya olmakta ve tüm mekânlar günayda konumlandırılmış bir avluya bakmaktadır. Sokaklara bakan pencereler kafeslerle görsel olarak korunmuştur. Dar çıkmaz sokak etrafında yerleştirilen evlerin oluşturduğu gölgelikli dış mekân çocukların oyun oynadığı bir alan ve aileler için önemli bir iletişim merkezi konumundadır. Geleneksel evleri değişik dönemlerde öğrencilerimle incelemekteyiz. Bir tez çalışmasında seçtiğimiz birkaç evi iklimsel açıdan analiz ettik. Çok ağır iklim koşulları olan Adana'da bu evlerin basit önlemlerle 4 mevsim kullanılabileceğini saptadık.

1960 yıllardan sonra iklimsel şartları ve sosyo-kültürel değerleri göz ardı ederek tasarlanmış ve birbirlerine çok yakın mesafelerde konumlandırılmış blok apartmanlar ve doğayı ve iklimsel sorunları dikkate almayan kent dokuları hızla oluşmaya başladı. Acaba tüm bu oluşumun arkasında ne vardı? Sayın meslektaşlarımızın demin belirttiği gibi, tabii burada asıl etmenin hızla artan göç sonucu oluşan konut talebini karşılayacak yeterlikte kentsel alanın olmaması ve üretilmemesi olduğunu söyleyebiliriz.

Aslında bu durum Adana'ya özgün bir gelişme değil. 45'li yıllardan sonra oluşan o zamanlar

pek fazla önemsemediğimiz "göç" ülkemizin tüm büyük kentlerinde görülmeye başlandığında bunun ileride ciddi sorunlar oluşturabileceğini tahmin eden Ernst Reuter, Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde hocayken, sanırım Kent ve İskân bölümünü -belki Öner Bey ismini hatırlayabilirse- göç, kentleşme, sosyal, kültürel sorunlar ve göçmenlerin kente, kent yaşamına entegrasyon sorunlarını incelemek üzere kurdu.

Ö. M.- Siyasal Bilgiler Fakültesinin Şehircilik Enstitüsü.

Y. G.- Adana'da konut kültürünü değerlendirirken ruhsatı alınarak yapılmış binalar ve bunların oluşturduğu çevreyi ve ruhsatı alınmadan yapılmış kentin yaklaşık % 60'ını oluşturan gecekondu ve çevrelerini ele almamız gerekmektedir. Gecekondu ve ruhsatlı yapılan yerlerin ortak sorunu nitelikli bir kentsel doku oluşturmamasıdır.

Fakat ilginç olan, Yavuzlar ve Sarıçam bölgelerinde göçmenlerin konut kültürlerini, sorunlarını ve ihtiyaçlarını anlamak için 90'lı yıllarda incelemeler yaptığımızda, buluntu ve ucuz malzemelerle yapılan gecekonduların, gerek mekân organizasyonlarından, gerekse bina çevre ilişkilerinden içlerinde yaşayan insanların sosyo-kültürel yapılarını geleneksel yapılarla olduğu gibi yansıttığını saptamamız oldu.

Ö. M.- Şimdi bir şey var, onlar kendi hallerinden mutlular. Zaten göç kolonisiyle gelir, kendi ihtiyaçlarını da karşılamış. Geldiği yerden, bırakıp terk ettiği köyden, ilden neyse daha iyi şartlara ulaşmış bir; başını sokacak bir barınak bulmuş iki; onun sorunu yok, orada rahatsız olan siz ve ben. Biz rahatsız yani o gecekondu yaptı diye hor görüyoruz, ters bakıyoruz.

B. Ş.- Gecekondu bir başka boyutu, o sosyal boyutu ama kendi kültürünü yaşam mekânına taşıması...

Y. G.- Ama ben mimari açıdan baktığımda, gerçekten gecekonduya yaşayan o ailenin tüm ihtiyacını karşılayacak bir mekân planlamasını tespit ettim. Bir şeye dikkat edelim; demin apartmanlar ve bunların birkaç tipi olduğu ve genelde üç oda bir salondan bahsedildi. Aslında bu tipolojiler 1930'larda, 40'larda Almanların yayınladığı kataloqlarda olan plan tipolojileri, yani hiçbir yeni ve özellikle Adana için geliştirilmiş değil. Bu planların büyük bir bölümü hiçbir iklim ve estetik kaygısı olmadan kullanıcının sosyo-kültürel yapısı dikkate alınmadan uygulanmıştır. Şehir plancılarımız imar planı yaparken en hızlı uygulanabilen modüler sistemleri almışlar,

hatta bazı imar planlarında binaların kütleleri bile tanımlamışlar.

Fakat tüm bu süreç içerisinde kentin bu günkü durumundan mimarları ve şehir plancılarını suçlamayı çok yanlış buluyorum. Bu öyle bir süreç ki, bunu sosyal, kültürel, ekonomik her boyutuyla incelemek lazım. Burada arsanın sahibinin kültürü, demin Emre Bey değişti, idari yapının kültürü, yüklenicinin kültürü kentin oluşumunda ciddi etmenlerdir. Ayrıca, kimi rant kimi ise konuta olan acil ihtiyacından dolayı hiçbir nitelik tanımlaması yapmadan gözü kapalı olarak ne yapılsa onu satın alan ve sürekli daha fazla ödemeyi kabul eden finansörlerin etkisi de göz ardı edilmemelidir.

Kentsel kültürümüz, dış kentlerden gelen veya kırsal kesimden gelen vatandaşlarımızla halen ciddi bir değişim sürecinde. Bu değişim yaşam alanlarımıza, konut kültürümüze ciddi şekilde etki etmektedir. Örneğin, son zamanlarda etrafı surlarla çevrili, tamamen kentten kendisini izole eden siteler yapılmaya başlandı. Niçin siz yaşadığınız bir ortamı bir surla çevrelersiniz? Bu soruyu sorguladığınızda cevabı Ortaçağ'da bulabilirsiniz. Ortaçağ'da yaşam alanı surlarla çevrilmiştir, neden? Bu gelişmeler kent içinde sıkıntıların olduğunu ve kentlilerin bütünleşmesinden ziyade birbirlerinden soyutlanmakta olduğunu da göstermektedir.

Geçmişten günümüze konut kültürü açısından saptadığım bazı hususları özetledim. Bu bağlamda, mimari, iç mimari eğitiminde öğrencilerle nasıl bir çalışma yapıyoruz hususuna değinmek isterim. Öğrencilere ilk verdiğimiz projeler en iyi bildikleri mekân olması nedeni ile konutla ilgili projelerdir. Gruplar oluşturup; önce kendilerinin yaşadığı konutları sonra çevrede hoşlarına giden konutlar varsa bunları ve daha sonra tarihi dokuda, gecekondu bölgesinde veya kırsal kesimde bir konutu incelemelerini isteriz. Yaklaşık 4 haftalık bir çalışmanın sonucu hazırlanan ve fotoğraflarla desteklenen çalışmalar sergilenir. Öğrenciler sosyo-kültürel, ekonomik, çevre ve diğer faktörlerin konut oluşumuna etkilerini kendi çalışmalarını sürecinde daha iyi anlarlar ve birikimlerini diğer arkadaşları ile atölye çalışmalarında paylaşırlar.

Daha sonra kendilerinden, alan büyüklüğü sabit fakat meslekleri, çocuklarının okul durumları, hobileri konuttan beklentileri farklı, birey sayısı aynı olan ailelere mikroklimatik ve topografik özellikleri verilen bir arsa üzerinde konut tasarımı yapmaları istenir.

B. Ş.- Teşekkür ediyoruz. Tabii ki çok güzel bir iklim olması, burada okuyan Kastamonulu

bir öğrencinin ya da Karadeniz Ereğli'sinden bir öğrenci ya da Muğlalı bir öğrenci de bu formatla bu düşünceyle hangi yörede bir tasarım yapacaksa, bu boyutlarıyla, sadece üç oda bir salon boyutuyla değil, yörenin özgü şartlarını, koşullarını, sizin dediğiniz formatta düşünerek topluma daha yararlı projeler sunmasıyla ilgili eğitimi baştan almış oluyor ki, ben bütün okuyan meslektaşlarımızın aynı formattan geldiğine samimiyetle inanıyorum. Sonradan nasıl oluyor da üç artı birler çıkıyor ya da insanları şeklini, biçimini düşünmeden, sadece maddi boyutuyla yapılan binalar çiziliyor, bu gerçekten sosyal bir olay, sosyolojik olay. Bunun başka bir boyutu yok, işte arsa boyutu, idare boyutu, belediye boyutu hep etkiliyor. Ne ekerseniz onu artık biçemiyorsunuz, isteneni veriyorsunuz diye düşünüyorum.

Bu arada ben Öner Bey'le başlayacağım ikinci tura. Şöyle bir konu var; az önce de belirtti Sayın Gürçinar, şimdi yine apartmanın yoğunlaştığı bölgelerde çevre düzenlerinin, en az apartmanların iç mimarisi kadar önemli olduğu. Ne yazık ki apartman bloklarından oluşan konut silolarında yaşayan insanların sosyalleşebilecekleri yerlerin yeterince düşünülmediği görülmektedir. Böyle bir durumda, hatta son günümüzdeki Adana'ya da yeni yeni bu akım geldi. Türkiye'nin büyük kentlerinde bu siteler, güvenli siteler, daha doğrusu mahalle kapısına sürgü kapı vurarak, içe kapanık sitelerin oluşması, sanki her ihtiyacı karşılıymış gibi görünse de, onun bir başka sosyal boyutu, yabancılaşma, birbirinden uzaklaşmayı da beraberinde getirmektedir. Bu konuyla ilgili söyleyeceklerinizi dinlemek istiyorum.

Ö. M.- Zaten dikey yapılaşmanın olduğu yerlerde, apartman yapılaşmasında ciddi bir yabancılaşmayı yaşıyoruz. Söylediniz az evvel, alt kattaki komşunun adı soyadını, çocukları kimlerdir bilmeyen bir yaşam tarzı ortaya çıktı. Ancak belediyelerimiz açısından bir cazibesi var siteler yapmanın. Belediyeler siteler şeklinde yapılaşmayı teşvik ettikleri zaman daha az yol yapıyorlar, daha az yol temizliyorlar, daha az yol aydınlatıyorlar, onlar açısından cazip.

Teşvik edilmesi lazım bana göre, belediye madem yeterli bir mali güce sahip değilse, bu işi yapamıyorsa, bunu bana bıraksın, ben kendi sitemin içerisine kendim yapayım ama bunu yaptığın zaman da kimseyi içeriye koymam diyoruz. Koymadığınız zaman ne yapıyorsunuz, oraya havuzunuzu yapıyorsunuz, tenis kortunuzu yapıyorsunuz, çocuklarınıza bahçe yapıyorsunuz. Bu da sanıyorum herhalde bir sosyolojik sorun olsa gerek, herkese

açtığınız zaman istediğiniz kalitede korumamıyorsunuz, güvenliğini sağlayamıyorsunuz. Sadece güvenlik sorunu da değil, biz başkasının malını temiz tutmuyoruz, özenli kullanmıyoruz, daha tahripkâr oluyoruz oralarda, bunları da önlüyorsunuz. Bir apartmanın, arsanızın yüzde 25'inde tabanda kullandınızsa, kalan yüzde 75'inde bunların hiçbirini bir arada yapma imkânınız yok ama 8-10 tane bloğun arasında tabanınızda yüzde 25-30 kullandıktan sonra kalan alanları, kolektif hayat için bir arada eksikleri tamamlamak için kullanma imkânı...

B. Ş.- Bu site için değil mi, sosyal bir alan yani birkaç apartmanlı...

Ö. M.- Birkaç apartman zaten bir araya gelince bu siteyi oluşturuyor, onlar da bu yaptıkları tesisin korunabilmesi için bunun izole edilmesini istiyorlar, dışarıyla ilişkisinin kesilmesini, bu bir sur mudur, duvar mıdır, çit midir? Ne bileyim ardıc dikti, lükstrum dikti, bir yeşil bariyer mi oluşturulur bilmiyorum. Adana'da geçmişte bir örnek yaşadık biz, çok bilinen bir yer Bilko Siteleri yapıldı, imar planlarında yollar ayrılmış, yeşiller ayrılmış olan bir yerde inşaat başladı, belli bir yere geldi, o insanlar rahatsız oldular. Uzun uğraşlardan sonra yolları kendi terk ettikleri belediyeye, daha doğrusu tapu tescilinden düşürdükleri yerleri önce tescil ettirdiler belediye adına, sonra satın aldılar, etrafını duvarla kapattılar. Bir de böyle bir şeyimiz var. Bu dışarıdan gelen kullanıcının çevreyi rahatsız etmesinden, güvenlik sorunu oluşturmamasından, oradaki donatıyı tahrip etmesine kadar çeşitli sebeplerle izah edilebilir.

Sanıyorum bunu batı dünyasında görüyorsunuz, Paris'te, Brüksel'de, Londra'da böyle bir şey olmuyor. Orada da bir evden diğer eve geçerken bahçenin arasında bir duvar yok, sınır yok, bir bariyer yok, bir şey yok ama orada böyle bir tahribat da yok. Bu da herhalde bir sosyal çalkantının sonucu olsa gerek, yine göçün bir sonucu. Göçle gelmiş olan insan, kent hayatına ne kadar zamanda adapte olur? Benim bildiğim sosyolojik olarak 2-3 nesilden sonra olabiliyordu, bizim göçlerimiz daha taze.

B. Ş.- Sayın Mersinligil göç iyi bir şeydir, eğer sanayileşme varsa oraya göç edilir, orada bir kalkınma varsa oraya göç edilir.

Ö. M.- Göç kötü demedim, bakın sanayileşme zaten işgücü ister, o işgücünü de toplu ister. Yani bunların hepsini de bahçelievlerde villalarda falan oturtma şansınız yok, dikey yerleştireceksiniz. Bossa gibi, Sasa gibi büyük ölçekli tesislerin lojmanlarının, işçi konutlarının olması lazım, ulaşılabilirliğini sağlaması

için. Göç iyidir, bunlar kalsalardı tarım alanları yetmediğine göre muhtemelen bizim kalan ormanlarımız da yok olacaktı, kalan su kaynaklarımız da kirlenecekti. Onun için tarımın, toprağın absorbe edemediği, besleyemediği insanların buraya gelmesi, disipline edilmesi lazım. Bu bakımdan da göçü yadsımamak lazım.

B. Ş.- Merkezi idari sorununun olması gerekir, yani merkezi idare sorununun onu karşılaması gerekiyor. Yani şu anda buradaki hem merkezi idare, hem de yerel idare, eğer göç alıyorsa onu göğüslemesi gerekiyor.

Ö. M.- Sayın Başkan, idareci dediğiniz bizden birileri, bizden farklı birileri değil. Onlar da bizim kültürümüzün bir parçası. Aynı bakış açısından, aynı pencereyle bakıyoruz. Yani olay bir defa ben sosyoloji dersinde rahmetli Mübeccel Kıray'dan okudum, şehirler üzerinde yaşayan insanların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını aynen yansıtır, bu birinci dersti. Mektep bitene kadar tekrarlayarak geldik. Bu insanlar kendileri buraya adapte olacaklar, biz onlara adapte olacağız, kent mekânı da onlara adapte olacak. Yeni bir düzen, yeni bir noktada kurulacak, oraya kadar gideceğiz.

Dolayısıyla çok rahatsız olmamak lazım, sorun zaman içerisinde çözülecek, eğer iyi eğitirsek, hızlandırabiliriz, iyi idare edebilirsek disipline edebiliriz, edemezsek sorunla karşılaşırız. Burada idarenin en büyük eksiği bana göre, kendi içerisinde personelini yetiştiremiyor, hazırlıklarını tam yapamıyor, bir başıboşluk var. Bu başıboşluğun sebebi, çeşitli şekillerde analiz etmeniz mümkün ama ben bir zamanlar bir büyükşehir belediye başkanına dedim ki; bu şehirlerin daha iyi yönetilebilmesi için iki meslek grubunu yönetimin dışında bırakmak lazım -alınmayın- kimlerdir dedi? Müteahhitlerle, emlakçiler dedim. Çünkü onlar kendi çıkarlarını da bir tarafa koydukları zaman açmaza girmek durumundalar. Eğer belediye başkanını müteahhit yaptıysa yoğunluk 2,4 az gelir, 3,5 olmalıdır, öyle değil mi? Yani orada biri menfaat çatışması var. Bu sorunu aşacağız, 2,4'ün çok sağlıklı olduğuna inanmıyorum. Kentsel dönüşüm konusu onun için Türkiye'nin gündemine geldi oturdu. Bu dönüşüm şu anda sadece gecekonduların tasfiyesi için öngörülüyor. Biraz daha farklı bakıyoruz, biraz daha uzun vadede, üzerine bir 5-10 sene daha koyarsa yeni nesiller apartmanlarda da dönüşümü düşünmek zorundalar. Baktığınız zaman uçaktan Kuzey Adana'da gördüğünüz, sadece sivrilmiş binaların arasında birtakım yeşillikler, birtakım farklı renkler, farklı bir şeyleri koyabilmenin yolu olarak da biz dönüşümü düşünmek zorundayız.

O zaman değişen sosyal yapımızda, apartman dairesinin içerisine yerleştiremediğimiz, çocukların oyun alanını, ihtiyaçların sohbet sahalılarını, o apartmanların arasındaki yerlerde bulmak durumunda oluruz. Bu da sonsuz değil, ne kent mekânı sonsuz, ne de nüfus sonsuza kadar artmayacaktır. Belli bir dengeye geldiği zaman tekrar insanların sosyal, ekonomik gücüne, talebine bağlı olarak mekân yeniden şekillenecek. Bir kaos ortamında kaldık, bizim neslimizin sıkıntısı o. Bu kadar insan birden bire aktı, ben mesleğe başladığım zaman 70'li yıllarda Türkiye nüfusunun yüzde 75'i köylerde otururdu, şu anda yüzde 75'i şehirlerde; Adana'da daha fazla. Aradan geçen 35-40 sene yetmedi, gelenlerin şehirli olmasına yetmedi, bir gün şehirli olacaklar, sorunlarımızı o zaman daha mantıklı bir şekilde, daha ucuz bir bedelle, daha seri şekilde çözme imkânımız olur herhalde.

B. Ş.- Ben tekrar hocama döneceğim. Bizim eski mahallelerde, eski Anadolu evlerinde yüksek duvarlarımız vardı, arkasında büyük avlular vardı, orada yaşam biçimi vardı, mahremiyet orada kalırdı ama insanlar duvarların arkasından öte yana çıktığında sizin de az önce belirttiğiniz gibi komşuluk ilişkilerimiz vardı. Evler iyi ya da kötü, zengin ya da fakir evleri olsa dahi o mahallenin içinde, farklılıklar hep içinde kalırdı, dışarı çıktığınızda aynı mahalleli olduğunuz için, aynı yöreden olduğunuz için farklılıklarınız pek belli olmazdı. Kimse birbirinden farklı kılınmazdı. İşte aynı mahallenin boş arsasında top oynardınız, aynı bakkaldan alışveriş yapardınız, aynı fırına gidersiniz, hatta sahurlarda, ramazanlarda birbirinize yemek gönderirdiniz. Böyle bir yaşam biçimi, yaşam kültürü, birlik-telik vardı.

Şimdi böyle bir yaşam biçimine az evvel değindiniz ama az değindiniz, açmanızı istiyorum Sayın Gürçınar. Kapalı siteler, işte güvenlik kameralı, kapalı, güvenlik firmasının koyduğu bekçilerle yönlendirilen siteler, kapalı siteler. Bunlar yaşam tarzımıza, geçmişteki yaşam tarzımıza ne kadar uyum sağlar ya da sağlamaz ya da oradaki insanlar ilk etapta belki prestij için mutlulardır da, acaba çocukları soyutlanarak bir sosyal olgu, döngü olarak ne kadar mutsuz olacaklardır ya da mutlu olacaklardır. Bunu bir açmanızı istiyorum Sayın Gürçınar.

Y. G.- Sayın Mersinlililer olayın bir tek güvenlik boyutu olmadığını, pek çok diğer faktörlerin de olduğunu anlattı. Bir sitenin etrafını çepçevre duvarla çevirerek güvenlik sistemleri ve personeli koymanın ciddi bir maliyeti var. Ve siz o maliyeti üstleniyorsanız demek ki bir ihtiyaç var. Bu ihtiyacı ortaya çıkartan sorunlar çözülemediği için

kent içerisinde bir bölge yapılıp, orada bu sorunlar çözülmeye çalışılıyor diye düşünüyorum.

Sitede farklı bir yaşam kültürü geliyor. Gerçekten böyle bir ortam içerisinde yaşayan insanların birbiriyle ilişkisi geleneksel kent dokusundaki ilişki gibi mi? Ne yazık ki öyle değil. Yine insanlar aynı apartmanlardaki gibi birbirini görüyor, selamlaşıyor ama birbirine gidemiyor. Değişen sosyo-kültürel yapımıza bakarsak; Geçmişte nasıldı? Ataerkil ve birden fazla kuşağın bir arada yaşadığı oldukça kalabalık ailede güçlü aile içi bağlar ve akrabalık ilişkileri vardı.

Günümüzde yaşamı finanse edebilmek için anne-baba çalışıyor. Çocuklar evde tek başına, bugünkü üniversite sisteminden dolayı akşamları ve hafta sonları kurslara gitmeleri lazım. Akrabalık ilişkileri giderek zayıflarken medyanın, özellikle televizyonun yaşamımızın vazgeçilmez önemli bir parçası haline gelmesinden dolayı çekirdek aile içerisinde bile kopukluklar meydana geliyor. Herkesin takip ettiği bir dizisi var, herkes yorgun ve herkes ayağını uzatıp kendi dizisini seyretnmek istiyor. Bundan dolayı insanların, bırakın yakın çevresiyle ilişkisini, ailesiyle olan, kendi akrabalarıyla olan ilişkisini öncelikle sorgulamak lazım. Örneğin, sizler kaç kere annenizi veya babanızı bu hafta ziyaret ettiniz veya en yakın akrabalarınızı, halanızı, amcanızı? Bırakın haftayı bu ay diye sorayım. Şimdi birtakım şeyleri sorgularken tabii hepsini düşünmemiz lazım.

İçerisinde her türlü donatının olduğu kentin sorunlarından arındırılmış ama kentin tüm imkânlarından optimal düzeyde faydalanan adalarda yaşayan insanlar mutlu mu? Benim tanıdığım, oldukça varlıklı birkaç aile var. Çok da güzel villaları var, nefis bahçeleri, bazılarının özel yüzme havuzları var ama çocuk çok yalnız kaldı, evin hanımı çevre ile pek irtibat kuramadı, çok sıkıldı vb. gerekçelerle apartmana döndüler.

Ö. M.- Kursa götürüp getirmek sorun oldu.

Y. G.- Yaratılan çevreler tüm ihtiyaçları karşılayamıyor. Kent ölçeğinde tüm bu sorunları nasıl çözebiliriz? Biz bu kenti bugüne kadar getirdik, bilerek bilmeyerek, doğrusuyla yanlışla, sonucunda hep birlikte bir Adana ürettik. Ürettiğimiz bu Adana'yı daha yaşanılabilir bir kent yapabilir miyiz? Kendimize bu soruyu sorduğumuzda pek çok şey daha kolay çözülebilir diye düşünüyorum. Örneğin; Geleneksel bir tarihi dokumuz var, gecekondularımız var, apartmanlardan oluşmuş Yeni Adana bölgesi var. Yine Adana'nın merkezi ile İstasyon arasında gelişmiş bir dokumuz var ve hepsinin

arasında bunları birbirine bağlayacak alanlarımız yok.

Bunların arasında kentlilerin bir araya gelebileceği, kültürlerini paylaşabileceği mekânlar üretebilir miyiz diye düşünüyorum. Daha sonra tarihi dokuyu mevcut halinden kurtarıp, belki ona farklı bir hüviyet kazandırabiliriz. Kentin çöküntü bölgelerinde rehabilitasyon ve değişik bölgeleri arasında insanları bir araya getirebileceğimiz dokuları oluşturduğumuzda, kentin değişik biriminde yaşayan izole olmuş insanların bir araya gelmesi ile kentsel yaşam ve kültür tekrar gelişebilir.

Peki, bina ölçeğinde neler yapabiliriz? Demin de bahis edildi, binaların yüzeyleri klima cihazlarıyla kaplı, özellikle yönlendirme ve malzeme kullanımından dolayı binaların ısıtma ve soğutmasında ciddi sorunları var ve bu dış mekâna fazlası ile yansıyor. Dış mekân da kentin estetiğine yansıyor.

Bugüne kadar yapılmış olan ve sorunları olan binaları nasıl rehabilite edebiliriz ve yeni yapılarda neler yapabiliriz? Sorularına cevaplar bulmak amacı ile Adana'da değişik dönemlerde yapılmış döneminin karakteristik özelliklerini gösteren binalardan seçtiğimiz örnekleri gelişmiş bilgisayar programları kullanarak iklimsel açıdan analiz ettik. Mevcut binalarda ısı kayıplarını önleyici tedbirler almak, dış duvarları yarım tuğla ile yapılmış olanları mantolamak ve pencerelerdeki ısı köprülerini ve kayıplarını azaltmak ile % 20-25 civarında enerji tasarrufu sağlanabileceğini ve doğu, batı ve özellikle güney cephelerinde gölgelendirme elemanları kullanılması halinde yaz aylarında klimaların % 15-20 oranında daha az çalışmasının yeterli olacağını saptadık. Mevcut apartmanlara gölgelendirme elemanları nasıl monte edilebilir sorusuna cevap aramak için de bir doktora çalışması yapıldı.

B. Ş.- Betonarmeyle mi gölgelendirme yoksa sonradan mı?

Y. G.- Sonradan tabii ki. Binanın tabii dış cephesine sonradan müdahale olması yasal açıdan sorun oluşturduğundan, tüm mimarlarla ve uzman hukukçularla bir araya gelerek bu tür müdahaleler nasıl yapılabilir sorusunu tartışmamız lazım. Bu tür müdahalelere ve gölgelendirme elemanlarına harcanacak birkaç bin lira zaten azalan enerji (elektrik, mazot, kömür vb.) sarfiyatıyla birkaç yılda finanse edilebiliyor. Bunun uzun vadeli olarak, petrol türevli ithal ürünlerin ve çevre kirliliğinin azaltılmasına, dolayısı ile ülke ekonomisine katkısı çok yüksek.

Tüm bu sorunlara çözümler geliştirebilmek ve her yönü ile yaşanılabilir bir kent oluşturma-

Fotoğraf: Muzaffer Ertit, Genel Adana.

bilmek için meslek guruplarının, sivil toplum temsilcilerinin, politik parti temsilcilerinin bir araya gelerek derinlemesine tartışmalar yapması gerekir.

B. Ş.- Evet, Sayın Emre Yıldırım, şöyle bir soru yönlendirmek istiyorum size. Şimdi aynı imar düzeni, aynı kullanıcı profili ve istekler manzumesi karşısında, sıra dışı mimari katkı alabilen apartman projelerini sizde ve geçmişte babanızda görüyoruz. Bununla ilgili sıkıntılarınız ya da katkı koymak istediğiniz konular var mı? Mesela bunları yaparken tip projelerden kaçınıyor musunuz? Tip projeler derken, artık ben kendi adıma yapmama rağmen, yani proje çizmeme rağmen kendimi iki artı bir, üç artı bir, dört artı bir tip artık diyorum, bu projeler bana biraz sıkıntı veriyor. Yani hep gittiğinizde bir antre, ondan sonra bir tuvalet sağda, girişte hemen antreye yakın oturma odası, mutfak ve salon, ondan sonra arkaya yatak odaları arası bir banyo dizilişi bana tip geliyor, o tipleri biz de uyguluyoruz. Çünkü çalıştığımız müteahhitler öyle istiyor.

Şimdi siz bunun ötesinde bir şeyler düşünüyor musunuz? Adana kültürüne, konut kültürüne katkı sağlayacak, bir mimar olarak neleri söyleyebilirsiniz? Aynı zamanda bunları yaparken de rekabet alanında ne gibi zorluklarla karşılaşabilirsiniz? Bunu irdelemenizde yarar var diye düşünüyorum.

E. Y.- Teşekkür ederim. Öner Ağabey biraz önce bir faktörden bahsetti, sonuna kadar katılıyorum, moda denilen bir faktör var. Be-

nim eşim İstanbullu. Sık sık aile ziyaretleri için İstanbul'a gidiyorum geliyorum ve eşimin dedesi hâlâ hayatta, eşim doğma büyüme Suadiyeli. Dolayısıyla oraya gittiğimde hâlâ ayakta olan, Bağdat Caddesi'nin alt tarafından, deniz ile arasında birtakım eski evleri görme şansım oluyor. Bir gün dedesine sordum, "dede, bir sürü ev var burada," şimdi tabii meslek mimar ama bir taraftan gözüm kayıyor o evlere, hani boş araziler eski evler; "şuralardan bir tane almadın mı, zamanında alıp bir kenara koysaydın". Dede cevap olarak; "50'lerde biz bu evlerde oturuyorduk, yazlık diye Suadiye'ye geldik, 50'lerde apartmanlar yapılmaya başlandı. Senin şu an beğenmediğin ev, o gördüğün boş arazinin içindeki malikâne fiyatındaydı ama modaydı. Biz hepimiz gittik, evlerimizi sattık, bahçeli evlerimizi, birer tane apartman dairesi aldık" dedi.

Bir sürü faktörden bahsediyoruz değil mi? Sosyo-kültürel, şu bu ama bir de moda faktörü var. Yani insanlar ihtiyaçlarını zamanı geliyor elinin tersiyle itiyor, modanın peşine de gidiyor. İhtiyaçlar çok dinamik, sürekli değişiyor. 50'lerde konuşmacılar söyledi, ataerkil aile yapısı, düz ayak, hani bu 50'leri takip eden 70'lerde geç kalmış sanayi devrimiyle beraber nüfus, göç, binanın yüksekliklerinin artması, 90'lara geldiğinde insanların kendilerini ifade etmek için maddi manevi potansiyellerini dışa vurumculuğu değil mi? Binaların daha lüks olması, iç dekorasyona daha fazla önem verilmesi. 2011'e geldiğinde tekrar insanların bir kaçış olarak yeşile doğru yönelmesi, yani böyle bir dinamik süreç var. Belki tekrar bu yeşillikten bıkanaklar, bir 50 sene sonra tekrar bir dönüş

başlayacak, bu dönüş sürekli devam edecek. Çok ünlü bir söz vardır, siz hepiniz bilirsiniz "monarşinin arkasından mutlaka demokrasi gelir" derler, "demokrasinin arkasından anarşi çıkar" derler, "fazla anarşi tekrar bir monarşiyi doğurur" derler.

Bizim bahsettiğimiz süreç belki de böyle bir döngü. Tamam, kabul bazı doğrular vardır, bunları yerine koymak lazım ama moda faktörü de yadsınamaz. Yüksek yapılar, alçak yapılar, bahçeler, yeşiller, ben bunun da zaman içinde sürekli bir döngü içinde değişeceğine inanıyorum. Bir zaman gelip de "biz doğruyu bulduk, bu bizi bir otuz sene götürür" diyebileceğimize inanmıyorum.

Buradaki konuya şöyle bakılabilir; hareket eden vagon, tren, yüksek bir hızla gidiyor. Şimdi biz bu vagonu uzaktan bakıp seyredecek miyiz yoksa biz hani bir demiryolu görevlisi olarak bu vagonun zamanı geldiğinde makaslarını değiştirip, belli yönlerde sevk edecek miyiz? Biz maalesef Adana'da, Türkiye'de de söyleyebiliriz, genelde hayatın akışını dışarıdan seyrederiz ve proaktif olmaktansa, yani olay olmadan önce harekete geçmekten, olay olduktan sonra bir çözüm arıyoruz. Bu bizim hani diyelim ki toplumumuzun genel yapısı.

Biraz önce konuşmacı söyledi, son derece katılıyorum, planlama sürecinden bahsetti. Planlama sürecimiz hakikaten biraz zayıf. Öngörülerimiz mi zayıf, genlerimizde mi var, göçebe hayatından kalan bir gen mi bilmiyorum, biz kaotik ortamlarda ayakta kalmayı çok iyi başarıyoruz ama kaotik ortamı önleme pozisyonumuzu alamıyoruz, öyle düşünüyorum.

Planlama sürecinin pınarın başı olduğuna inanıyorum, hakikaten pınarın başı. Çünkü diğer aktörler, biraz önce bahsettiğimiz aktörlerin hepsi sonra devreye giriyor. Yani hakem düdüğü çalıyor, maçı başlatıyor, kurallar budur diyor, 90 dakikadır diyor, ceza sahası burasıdır, işte devre arası şu kadar dakikadır diyor, ondan sonra futbolcusu, top toplayıcısı, teknik direktörü, futbol takımını yönetecek hep bu kurallar içinde yürüyor. Bence planlama süreci bu işin en kritik noktası. Biz Adana'da bu noktada neredeyiz? Adana'da 1/25.000'lik planlar şu an askıda, Pazartesi günü askıya çıktı. Öner Ağabey ne kadar önemli değil mi 25 binlik planlar.

Ö. M.- Sayın başkan ne dedi? İlçe belediye başkanları sahip çıksın buna, itiraz etsin dedi; yapılan işi özetliyor herhalde.

E. Y.- 25 binlik plan, bu Adana'nın şu an kalbi. Biz bu memleketi nasıl kurtaracağız diyoruz?

Fotoğraf: Sezgin Güvel, Çarpık Kentleşme Fotoğraf Yarışması, Sergileme Ödülü.

Yeni, düzenli yerleşim bölgelerine ihtiyacıımız var diyoruz, şu an yapılıyor bu, şu an yapılıyor ve askıda. Hani kaç tane aktör bu işin içinde ve bu 25 binliği kim yaptı? Bir Ankara firması yaptı değil mi, Öner Ağabey yanılıyor muyum? Şimdi bu Ankara firması bu yörenin kültürünü nereden bilecek, jeolojik yapısını nereden bilir, bu 25 binlikte önerdiği birtakım...

B. Ş.- Sosyal yapısını nereden bilir?

E. Y.- Nereden bilir, tarihi geçmişini nereden bilir? Ben şimdi size söyleyeyim, bu arsa sahiplerinin hepsi mahkemeye verecek bu planları, tekrar duracak. Ne büyük bir zaman kaybı, ne büyük bir emek, para kaybı, ne büyük bir kayıp, bizim proaktif olmamız lazım. Peki, bu planları kim yapıyor? Birkaç tane meclis üyesi karar veriyor buna, oraya direktif veriyor, zaman zaman hani telefonlarla revize ediliyor. Yani yine meclis üyelerine geliyor konu, iyi niyetle çalışıyorlar belki ama yetersiz done var. Hani bu idari kısım da sürecin dışına alınamıyor. Şimdi benim gönlüm isterdi ki, bu 1/25.000'lik planlar burada hazırlansın, bunu kimseden saklamasınlar.

Ö. M.- Genel bir bilgi vereyim; o 1/25.000 ölçekli planlar genelde Adana'da hazırlandı. Firma daha evvelde, benim arkadaşım, tanıdığım insanlar. Ben o ihalede mesela fiyat vermekten korktum, Adana'nın meclis yapısı içerisinde, belediye yapısı içerisinde başıma bela satın alırım diye.

E. Y.- Çok doğru bir tespit.

Ö. M.- Onun için uzaktadır aslında dedim, kendi kendime telkin ettim ama tanıdığım ERA fir-

masının yöneticileri, iki ay çalıştıktan sonra kol-tuklarının altına aldılar geldiler, biz bunu böyle yaptık. Adana'yı da tanıyan bir firma, daha evvelde burada çok ilişkileri oldu. Biz onlara müdahil olduk, çalıştık ama oranın telif hakkı benim değil, ben sorumlusu değilim, dışarıdan gazel okuyan bir insanım. Adana'dan kopuk yapıldığı kanaatinde değilim, o planın üzerindeki kara bulutlar farklı yerlerden kaynaklanıyor. Bugünkü Adana yerel siyasetindeki bütün dalgalar orada esiyor.

Efendim şimdi belediye başkanı 27 Temmuz günü onaylanan planı anlatırken, ilçe belediye başkanları buna karşı çıksın dedi, itiraz etsinler dedi, gelin bunu yorumlayalım, üç gün anlatırım ben size ne demek olduğunu.

E. Y.- Evet şu bir gerçek ki birtakım yaşadığımız, duyduğumuz, bize gelen haberler var. Bu plan mahkeme tarafından bozulacak, çünkü bu planın birtakım ayakları sakat. Rekabet, hak, hukuk, adalet dediğimiz genel, insanların fırsat eşitliği dediğimiz birtakım konularda sakat ayakları var. Biz bu planın bozulacağına inanıyoruz, zaman kaybı olacak.

Şimdi geliyorum sizin sorunuza; bize, beni veya aile bireylerimizi -benim eşim de yüksek mimardır- sıra dışı apartman projeleri veya birtakım ekstralar getirmekten dolayı tanımladınız, teşekkür ediyorum. Bir örnek vereyim size; biz bu proaktivite konusunda ne yapıyoruz? Hani bahsediyoruz ya biz pozisyon alalım, biz insanları yönlendirelim, meslek grubu olan birtakım yerlerde risk alalım, öncü olalım. Biz bunu Adana'da sadece projeci olarak değil, yatırımcı olarak da yaptık. Yani elimizi taştan ziyade, biraz daha ileri soktuk, kayanın altına

soktuk. Ne yaptık? Ziya Paşa Bulvarı dediğimiz bölge, hakikaten Adana'nın eski bölgelerinden biri, büyük ailelerin yaşadığı, insanların alışkanlıklarının geniş daire olduğu bir bölgedir. Biz burada geçmiş bir işimizde dedik ki; bu toplumun sosyo-kültürel yapısı değişiyor, bu eski ailelerin çoluğu çocuğu Amerika'ya gidiyor, İstanbul'a gidiyor, dönmeyenler var, geride kalan ileri yaş grubu var. Bunlar evlerini ısıtamıyor, soğutamıyor, temizleyemiyor, işte iletişim talepleri yüksek, tek başlarına kalıyorlar, komşularıyla iletişim kopuyor.

B. Ş.- Bu bir tespiti ama değil mi? Evet buyurunuz.

E. Y.- Biz dedik ki bu insanlar bir yerlere ihtiyaç duyacak, bunlar kesinlikle ve kesinlikle yaşı itibarıyla uzaklara da gitmek istemiyorlar, her yerin yürüme mesafesinde olmasını istiyorlar. Dedik ki o zaman bu insanların, bu bölgede kesinlikle bir küçük daire tipine ihtiyacı olacak. Bizim orada arsa sahibimiz de mimardı. Buradaki projemizde 1+1 daire yapacağız dedik. Arsa sahibi aynı zamanda mimar, meslektaş, dedi ki "siz sağlıklı düşündüğünüzden emin misiniz, yani emin misiniz bu işi yapacağınız". Bir takım tespitlerimiz var, yani Adana'nın sanayileşmesi, işte paranın girmesinden dolayı bölge müdürleri var, Amerika'da, İstanbul'da okuyup burada ailesiyle bir araya gelen, ben de yaşadım bunu. İlk geldiğimde kapıyı açmaya korkardım geceleyin, acaba annem babam uyanacak mı diye, ama benim de bir hayatım var, yaşamışım, görmüşüm İstanbul'da, sosyal yapım var.

Bu tip insanlar var, yaşlılar var, bunların kesinlikle ama kesinlikle güvenli 1+1, 2+1, adı çok önemli değil ama bir müstakil yaşama ihtiyacı var dedik ve bir proje geliştirdik. Bu projenin sonunda maddi ve manevi olarak çok tatmin olduk. Şimdi iş şuna geliyor, biraz önce bir sayın konuşmacı sormuştu, bu tip yatırımları yaparken riskler nelerdir, tatmin olma ihtimali nedir? Şuna inanıyorum, eğer doğru bir tespitiniz var ise projeci olarak, insanlara açık bizim toplumumuz, doğru bir şeyi empoze ediyorsanız, bunun getirisi mutlaka oluyor. Adana'da biz bunu gördük ve yaşadık. Bu iş böyle gelmiş, böyle gider, işte ondan şikâyet, bundan şikâyet, benim biraz önceki konuşmamda söylediğim gibi bir yere kadar ama bir yerden sonra mutlaka bir çözümü var. O çözümü ben net olarak yaşadım ve gördüm.

Dolayısıyla biz belki eskiye yönelik o avlulu, güzel cumbalı evleri yapamayabiliriz ama başka hayatlar empoze edebiliriz. Bu kültürel değişimi, sosyal değişimi, tatmin edebilecek başka çözümlerde bulabileceğimiz inancındayım. Teşekkür ederim.

B. Ş.- Ben teşekkür ederim. Bu olumlu tespitleri yapıp, yerini de bulup, bunu da hayata geçirmek bence hem yüklenici olarak büyük bir cesaret, aynı zamanda da bence büyük bir adım, onun için yeniden kutluyorum sizi. Böyle bir tespiti hayata geçirdiğiniz için ama akabinde hem yüklenici hem de kullanıcı vasfıyla Sayın Nevzat Buyurgan'a şunu sormak istiyorum. Siz de yaptığınız konutta ya da kullandığınız konutlarda mutlu musunuz ya da yaşam biçiminiz, çocuğunuzun, annenizin, babanızın, geçmişin, geleceğinizin yaşam biçimini o konutlara yansıtıyor musunuz? Bu konutları da rekabet ortamında bir yüklenici olarak satıyorsunuz ya da satabiliyor musunuz? Çünkü karşınızda sizin de mesela hiç rekabet edemeyeceğiniz bir TOKİ var ve TOKİ konutları var. Onlar da Erzurum'da, İzmir'de, Aydın'da, Adana'da yapılan hep tip konutlar, yapı-denetimi olmayan ve herkese, her yöreye sanki uymuş gibi yapılan bir konut türü var, bunlar da satılıyor ve bunlarla siz rekabet halindesiniz. Bununla ilgili söylemek istediklerinizi duymak isteriz efendim, buyurunuz.

N. B.- Efendim son sorudan başlayayım, TOKİ'den.

B. Ş.- TOKİ konutları yöreye uygun mudur?

N. B.- TOKİ konutlarının fiyatları, aynı büyüklükteki özel inşaat fiyatlarından daha ucuz değildir. Ödeme şartları daha uygun, uzun vadeli, peşinatı az, fakat daire fiyatları açısından baktığınızda TOKİ fiyatları bizlerden daha pahalı. Buna karşılık, TOKİ'nin bize göre çok büyük ayrıcalıkları var. Örneğin, KDV ödemiyorlar, arsa bedava, proje bedava, yoğunluk (2,4). TOKİ, istediği yoğunluğu istedikleri yerde uygulatabiliyor. Mesela, bir imar adasında 0,40-0,20 yoğunluklu bir parselin yanında, TOKİ bir veya bir kaç parseli birleştirip (2,4) yoğunluklu bir parseli dönüştürebiliyor. Mesela, Real'in güney batısında bunun uygulamasını görebilirsiniz. İki katlı binaların yanında on beş katlı konutlar yapılmış.

Hükümetimiz bir yandan özelleştirmeyi sürekli savunurken, bir taraftan da TOKİ gibi bir kamu iktisadi teşebbüsü üretiyor. TOKİ, yapımcılar aleyhine haksız rekabet oluşturuyor. Bence TOKİ yapılaşma için çok olumsuz bir örnek. Biraz önce Sayın Hocam da söyledi, TOKİ evleri genellikle şehir merkezlerinden uzakta, sosyal iletişim açısından, çevresiyle tecrit edilmiş gibi. TOKİ konutlarının yöreye uygun olduğu söyleyemeyiz.

B. Ş.- Sizden böyle bir daire alan var mı? TOKİ'den alıp da, ondan sonra satıp, üzerine para koyup sizden gelip daire alan var mı, böyle bir örnek var mı?

N. B.- Yok, şimdi genelde...

B. Ş.- Benzer yerlerde var ama değil mi? Demin oradaki yaşam biçimi ve kültürü onlara uyuşmuyor, oradan bir anda kurtulmak istiyor.

N. B.- Evet. Dar gelirli vatandaşlarımızın önemli bir kısmı TOKİ konutlarını bir basamak olarak kullanıyor. Bir süre sonra bu konutu satıp şehir merkezine daha yakın bir konut satın alıyor.

Adana'mızda arsa üretimi konusunda çok önemli bir sıkıntı olduğunu hepimiz biliyoruz. Eğer arsa sıkıntısı uzun vadede yapımcılar açısından sorun olmaya devam ederse, çok katlı apartman yapılaşmasının daha uzun süre devam etmesi zorunlu olacaktır. Ancak, Emre Bey'in belirttiği gibi daire büyüklükleri açısından konutlar bir artı bir, iki artı bir gibi daha küçük metrajlı, daha ekonomik konutlar haline dönüşecektir.

Bundan sonra yapılacak konut alanlarında ve konutlarda, yeşil alan ve sosyal alan ağırlıklı, bisiklet yollarıyla, yaya yollarıyla, spor alanları ile insanları bir araya getirebilecek ortamları oluşturacak, sosyal ilişkileri güçlendirecek ortamlar oluşturulmasını temenni ediyorum. Bunların gerçekleşmesi için de tüm ilgili tarafları görev ve sorumluluk almaya davet ediyorum.

B. Ş.- Teşekkür ediyorum. Yaklaşık üç saate yakın bir görüşmemiz oldu. Ben bu turda serbest, herkesin söylemek istediklerini, eksik kalan yerleri tamamlamasını diliyorum, buyurunuz söz serbest.

Ö. M.- Burada da bütün katılımcıların söylediğinde bir sonuca doğru sanki geldik. Bundan sonra en azından yapımda veya planlamada çevre faktörü biraz daha fazla öne çıkacak gibi geliyor, ekoloji daha çok dikkate alınacak, bir de herhalde kullanıcının sosyal yapısı veya sosyal nitelikleri daha çok dikkate alınmalı. Bu aslında bir deneme çalışması hepimizin yaptığı, müteahhit de deneme yapıyor, plancı da deneme yapıyor, sanıyorum mimar da deneme yapıyor. Bu kaos ortamında acaba hangisi doğru diye çeşitli denemelerde bulunuyoruz. İşte bir tanesinin doğru olduğu tespit edilmiş, test edilmiş, sonuçlar doğru çıkmış, olumlu sonuç. Bir artı bir sadece Adana'da değil, Antep'te bildiğim kadarıyla Ankara'da da çok popüler olmaya başladı, İstanbul'da da.

E. Y.- Biz zaten İstanbul'dan besleniyoruz Hocam.

Ö. M.- Her yerde bir artı bir tutmaya başladı, deneme çalışması yapıyoruz. Biraz daha mes-

Fotoğraf: Turgut Bağır, Kinkong Canavarı, Çarpık Kentleşme Fotoğraf Yarışması, Sergileme Ödülü.

leki olgunluğumuzu geliştirebilirsek, daha iyi sonuçlar alma ihtimalimiz sanıyorum ki var. Ben babasını iyi tanırım, benim bildiğim Celal Yıldırım bir mimari projeyi, bir mimari işi beş defa projelendirir, farklı farklı yerlerde.

E. Y.- Şimdi daha kötü oldu Hocam.

Ö. M.- Onu bilmiyorum. Rahmetli Ergin'in ofisinde ayrı çalışılır, Behzat'ın orada ayrı çalışılır; yani 1980'lerin başındaki tarzını biliyorum. Projeye verilen emeğin iyi bir dönüşü olduğunun iyi örneğidir.

B. Ş.- Hocam sizler de tamamlamak istediğiniz...

E. Y.- Bu toplantıdan çok faydalandım, zaman zaman dar kalıplarda bakıyoruz ister istemez. Önceliklerimiz farklıydı ama özellikle hocamın eski Adana hakkında anlattıkları benim bilgi sahibi olmadığım konulardı. Öner Ağabeyim ve Sayın Nevzat Bey'in zaten tecrübesine, bilgisine sonsuz güvenimiz var. Teşekkür ediyorum, inşallah devamı gelir, bunlar yayımlandıktan sonra okuyan insanların da faydalanacağına inanıyorum. Teşekkür ediyorum.

B. Ş.- Evet ben de hepinize teşekkürlerimi sunuyorum. Yaşanılabilir mekânlar, yaşanılabilir kentler ve yaşanılabilir mutlu hayatlar diliyoruz, hepinize sonsuz teşekkürler efendim, sağ olun. ■

ADANA KENT SORUNLARINA KOOPERATİF ÇÖZÜMLER

İsmail ARSLAN

Adana Koop. Genel Başkanı
Türkkent Genel Başkan Yardımcısı

"Kooperatifler konut ve işyeri üretiminden sigortacılığa, tarımdan ormana, enerjiden telekomünikasyona, eğitimden sağlığa, tüketimden üretime, kültürden sanata, basın yayından taşımacılığa kadar her ekonominin her sektöründe başarıyla etkinlik gösteren ve toplumsal yararı hedefleyen örgütlerdir. Kooperatiflerin örgütsel yapısı ise demokrasinin tüm toplumda yayılmasını sağlayacak özelliklere sahiptir."

Adana büyük bir kent. Bugün yaşadığımız sorunlar, geçmişteki yanlış uygulamaların bir devamı niteliğinde aslında. Gelecekte ise yeni nesilleri çok daha büyük sorunlar bekliyor. Kim bilir belki bugünkü nesil yaşadığı sorunları çözmeye başlayarak çocuklarımıza daha yaşanabilir bir Adana bırakabilir. Bunu hep birlikte başarabiliriz ve sürdürülebilir mutluluğu yakalayabiliriz.

Sorunlardan bahsedeceğiz. Bunlar hepimizin sürekli konuştuğu, şikâyet ettiği, yetkililerden çözmelerini beklediği sorunlar. Biz bunları ekonomik, sosyal-kültürel ve mekânsal sorunlar olarak sıralayabiliriz. Maalesef bunların iç içe geçtiği ve bir yumak oluşturduğu bir kentte yaşıyoruz.

Çevremize baktığımızda gördüğümüz bakımsız, kalitesiz, kirli ve yoksul kent içinde abide gibi yükselen ve zenginlik, gelişmişlik göstergesi olarak sunulan oteller, camiler, lüks mağazalar, kanallar çevresinde üç-beş yeşil alan ve araçların hızla geçtiği asfalt yollar, kentimizin her açıdan yoksunluğunu, mutsuzluğunu ve fakirliğini kapatmaya yetmiyor, aksine kentte nasıl bir adaletsizliğin olduğunu, zenginle fakir arasındaki uçurumu, geçmişin ve geleceğin mirasını nasıl yok ettiğimizi gösteriyor. İnsanlarımızın yüzünde çaresizliği, mutsuzluğu ve umutsuzluğu görüyoruz.

Peki, ne yapmak lazım? Biz bu sorunlarımızı çözebilir miyiz, nasıl çözeriz; bugün bunları konuşalım, fikirlerimizi paylaşalım ve harekete geçelim istiyoruz. Ben, kentimizin sosyal, kültürel, ekonomik ve mekânsal sorunlarının kooperatifçilik modeli ile çözülebileceğini öngörüyorum. Neden kooperatifçilik diye soracaksınız. Bunun en önemli sebebi kooperatiflerin hem sosyal hem de ekonomik alanlarda etkinlik gösteren eşitlikçi ve demokratik örgütler olmasıdır. Dünyada kooperatifler sosyal-ekonomi aktörleri olarak nitelenmektedirler.

Bugün ülkemizde sosyal alanda genel anlamı ile sivil toplum örgütü olarak nitelenen dernekleri, vakıfları görüyoruz. Ekonomik alanda ise şirketleri, sivil toplum örgütleri şirketlerin yarattığı sosyal ve ekonomik adaletsizliği azaltmak için yardım, burs sağlama, ağaçlandırma ve benzeri, geçici ve sınırlı çözümler üretmeye çalışmakta-

dırlar. Bunlar küçümsenecek girişimler değildir elbette; ama devamlılığının ve yaygınlaşmasının sağlanması zor görünmektedir. Kooperatifler ise hemen hemen her sektörde etkinlik gösterebilen örgütler olarak adil, demokratik, eşitlikçi bir toplumsal yapının kurulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasını hedeflemektedirler.

Adana Nasıl Bir Kent, Sorunları Neler ve Bu Sorunları Kooperatifçilikle Nasıl Çözeceğiz?

Adana doğal kaynaklarının zenginliği nedeniyle hâlâ önemli bir çekim merkezi olmayı sürdürmektedir. Adana ilinin nüfusu, 2009 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre **2.062.226**'dır. Nüfusun 1.805.145'i şehirlerde yaşarken, 257.081'i belde ve köylerde yaşamaktadır. Şehirde yaşayanların oranı % 88, köyde yaşayanların oranı % 12'dir. Yine aynı nüfus sayımı sonucuna göre, **il merkezi nüfusu 1.563.545**, ilin nüfus yoğunluğu ise km² başına 148 kişidir. Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Ceyhan'dır. Yüzölçümü bakımından en büyük ilçesi ise Kozan'dır.

Adana, Türkiye genelinde kentli nüfus oranı en yüksek 8. il durumundadır. Yine nüfus yoğunluğu açısından 13. sırada yer almaktadır.

Kentin en önemli özelliklerinden birisi ise nüfusunun göç nedeniyle hızla artmasıdır. 1960'lı yıllarda 231.000 kişi olan nüfusu, 1990 yılına kadar 4 kat artmış ve 916.000 kişiye, 2000 yılında ise 1,1 milyon kişiye ulaşmıştır. 2009 yılında, ülke genelinde nüfus artış hızı binde 14,5 iken Adana'da bu oran binde 17,6 olarak gerçekleşmiştir. Adana, nüfus artış hızı bakımından diğer iller içinde 19. sırada yer almaktadır. Adana-Mersin bölgesi ise Türkiye genelinde nüfusu en hızlı artan, Antalya-Isparta-Burdur ve Ankara bölgelerinden sonra 3. sırada yer almaktadır. Kentin dışarıya göç verdiği de düşünülürse, Adana'da yaşayanların yarısından fazlasının, özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinden geldiği bilinmektedir.

Buradan, hızla eklenen nüfusun hem kentlileşme hem de Adana'nın kültürel kimliği-

ne adaptasyon sorunu olduğunu, kentin bir kültür mozaiği oluşturduğunu söyleyebiliriz. 2009 yılında, il genelinde 6 yaş üstü nüfusun yaklaşık % 8'i okuma yazma bilmemektedir. Bu oran ülke genelinde yaklaşık % 7'dir. Türkiye ortalaması % 11,5 iken Adana'da okuma yazma bilmeyen kadınların oranı % 13'e yakındır. İlde, 15 yaş üstü okuma yazma bilen nüfusun yaklaşık % 34'ü ilkokul veya ilköğretim okulu, % 5,5'i ortaokul, % 21'i lise ve dengi okul mezunudur. Üniversite mezunu olanların oranı ise sadece % 7,7'dir. Bu oranların erkek nüfusta daha yüksek, kadın nüfusta ise daha düşük olduğunu söylemeye gerek yoktur. Örneğin lise ve dengi okul mezunu kadınların toplam nüfusa oranı % 9,5 iken erkeklerin oranı % 11,4'dir.

Demek ki Adana'ya göç eden nüfus nedeniyle eğitim sorunumuz var. Özellikle kadınların eğitime önem vermemiz gerekiyor.

Adana'da nüfus artış hızı, kentleşme oranı Türkiye ortalamasının üstünde olmakla birlikte kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdamı bakımından ortalamanın altında kalmaktadır. Türkiye genelinde 2008 yılında işsizlik oranı % 11 iken Adana'da % 17, 2009 yılında ise ülke

genelinde işsizlik oranı % 13 iken Adana'da bu oran % 22 olmuştur. Kent merkezinde ise işsizlik 2008 yılında % 20, 2009 yılında ise % 27 olmuştur. Aynı yıllarda ülke genelinde kentsel işsizlik oranları % 13 ve % 17 civarında olmuştur. Bu rakamlar, Adana'da Türkiye ortalamasının çok üstünde işsizlik olduğunu göstermektedir.

Adana'da pamuk, narenciye, sebze üretimi ili olmakla birlikte kentlerde iş bulma imkânı azaldıkça tarım alanında çalışanların sayısının arttığı görülmektedir. 2008 yılında Adana ilinde çalışanların dörtte biri tarım sektöründe iken bu oran 2009 yılında üçte bire yaklaşmış, sanayi ve ticaret sektöründe çalışanların oranı düşmüştür.

2009 yılında işsizlerin % 62'si okuma yazma bilmeyen veya lise altı eğitim alanlardan % 27'si lise mezunlarından oluşmaktadır. Bu oranlar ülke genelinden daha kötüdür. Başka bir deyişle Adana'da yaşayanların yaklaşık üçte biri işsizdir. Adana nüfusunun üçte biri, eğitimsiz ve dolaşısıyla niteliksiz işsizler ordusu oluşturmaktadır.

Uludağ Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri Bölümünden Prof. Dr. Serpil Aytaç işsizliğin psiko-sosyal sonuçlarını şöyle sıralıyor:

Etki Alanı	Kısa Süreli İşsizlik/ Tepkiler	Uzun Süreli İşsizlik/Kronik Tepkiler
PSİKOLOJİK	• Stres • Tükenmişlik • Gerilim • Uykusuzluk • Sinirlilik/kızgınlık • Hayal kırıklığı • Yorgunluk, bıkkınlık	• Psikosomatik şikâyetler ve hastalıklar • Depresyon • Umutsuzluk, içine kapanma • Özsaygının zedelenmesi

Etki Alanı	Kısa Süreli İşsizlik/ Tepkiler	Uzun Süreli İşsizlik/ Kronik Tepkiler
TOPLUMSAL DAVRANIŞLAR	• İşten çıkan sayısında artış • Boş zamanlı insan sayısında artış • Çatışmalar için potansiyel koşul ve zaman	• Ölümelerde artış • Cinayetlerde artış • Hırsızlık • İntihar girişimleri • Sosyal çatışma • Toplumsal ümitsizlik

DAVRANIŞSAL	PSİKOLOJİK	FİZYOLOJİK
Sigara	Aile sorunları	Kalp hastalıkları
Alkol	Stres, Kaygı	Baş ve sırt ağrısı
Kaza Yapma	Depresyon	Kanser
Şiddet	Psikolojik Hst.	Diyabet
İsteksizlik	Uyku Düzensizliği	Cilt hastalıkları
Suça yönelme	Tükenme	Akciğer Hst.
İntihar	Umutsuzluk	Yüksek tansiyon

Aytaç; "İşsizlik; Ekonomik sistemi olumsuz biçimde etkileyen bireysel ve toplumsal bir gerçektir. Hükümetin istihdam sağlayan bir ekonomik büyüme gerçekleştiremediğini, işsizlikle etkin mücadele edecek politikalar üretmediğini ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin iyileştirilemediği bir gerçek" diye de eklemektedir.

Adana'da gelir elde edenlerin % 30'u maaşlı çalışan, % 20'si ise tarımsal alanda çalışanlardan oluşmaktadır. Türkiye genelinde imalat sektöründe girişimci olanların oranı % 4 iken Adana'da bu oran % 2,7'dir.

Başka bir deyişle Adana'da kentsel iş alanları gelişmemiştir. İş girişimlerinin sadece % 3,5'i inşaat sektöründedir. Bu oran Türkiye genelinde % 5 civarındadır. Adana'da toptan ve perakende ticaret girişim sayısı ise Türkiye genelinin üstünde % 41 civarındadır.

Bu da tarım ürünlerinin büyük oranda Adana'da işlenmeden dışarıya ticaret yoluyla satıldığını göstermektedir. Bu ekonomik yapı istihdam kapasitesinin düşük olmasına sebep olmaktadır.

Sosyal ve ekonomik yapı doğrudan kentin fiziki / mekânsal yapısını şekillendirmektedir. Yerel yönetimler hızla artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamamış, yeterli konut alanı ve altyapı hazırlanamamış, yapı stoku yetersiz kalmış, Adana'ya göç eden, eğitimsiz ve işsiz nüfus çareyi gecekondulaşmakta bulmuştur. Gecekondular kentin gelişimini yönlendirmiş, belediyelere de bu alanların altyapısını tamamlamaya çalışma işi kalmıştır. Doğuda, Kozan yolu ile Seyhan nehri arasındaki alanlar, batıda Şakir Paşa Havaalanı ile DDY çevresindeki mahalleler gecekondulaşan alanlar olarak ortaya çıkmıştır.

1985'li yıllarda gecekonduya alternatif olarak Mahfesiğmaz-Kurttepe ekseni ile Baraj Kapısı arasında kalan bölge daha önce yeşil alan olarak ayrılmışken planlama çalışmaları ile yoğun konut kullanımına açılmıştır. Kentte planlı gelişme alanının sınırlı olması, arsa manipülasyonlarını ve kentsel toprak rantını da beraberinde getirmiştir.

1990'lı yılların ilk yarısında Adana kenti 20 bin hektarlık alana yayılmış, Yeni Adana'ya Şamba-yadı ve Büyükdikili köylerinde 620 hektar konut alanı eklenmiş, Yüreğir kentsel gelişme projesine başlanmıştır. Pergel yasası da denilen 5216 sayılı yasa ile Büyükşehir Belediyesinin sınırları tarım alanlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Sadece yüksek katlı konutların yer aldığı kentsel gelişme, kentsel hizmetlerin yetersiz kalmasına, park, çocuk oyun alanı, meydanlar, eğitim ve kültürel tesisler ile merkez

işlevlerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Ulaşım altyapısı bu genişlemeye paralel bir şekilde geliştirilememiş, kentin trafiği tek merkez çevresinde sıkışmıştır. Toplu taşıma imkânlarının yetersizliği, raylı taşıma sisteminin gecikmesi ve yetersiz bir alana hizmet vermesi nedeniyle kent tam bir kaos alanı haline gelmiştir.

Deprem kenti olan Adana'da depreme dayanıklı yapılaşma sağlanamamıştır. Büyük bölümü kaçak yapılardan oluşan yerleşim alanları yanı sıra ruhsatlı konut stokunun büyük bölümü de depreme dayanıksızdır.

Son dönemde kentsel yenileme ya da dönüşüm projeleri başlatılmış, ancak bunlar da asıl ihtiyacı olan kesimlerin ihtiyacını karşılayamamıştır.

Kentteki farklı sosyal gruplar farklı semtlere yerleşmiş, entegrasyon sağlanamamıştır. Zengin ve fakirler, doğudan ve güney doğudan gelenlerle Adanalılar, eğitimlilerle eğitimsizler, farklı kültürler arasında sınıf farklılıkları doğmuştur. Adana, bu farklı sosyal grupları barındırması bakımından da diğer kentlerden ayrılmaktadır.

Kentin Sorunlarının Çözümünü Amaçlayan Öneriler Şunlardır:

Kentler; bilginin ve kültürün üretildiği paylaşıldığı-geliştirildiği yerlerdir. Bu nedenle demokratik örgütlenmenin de beşiği sayılırlar. Bu noktadan hareketle, günümüzde yerel yönetimlerin; katılımcılığı benimseyen, temel kentsel sorunların olabildiğince toplumun tüm katmanlarının mutabakatı ile çözüleceğine inanan, şeffaf, hesap

vermeye ve demokratik denetime açık, gücünü halktan alan yönetimler olmaları beklenmektedir.

Yerel yönetimlerin işleyişlerinde insan haklarına ve evrensel demokrasi ilkelerine saygılı bir anlayışı koşulsuz olarak benimsemeleri ve kenti bu anlayış doğrultusunda yönetmeleri gereklidir. Halk, yerel yönetimin kendi yönetimi olduğunu benimseyebilmelidir.

Belediye meclis toplantıları halka açık olmalı ve kararları duyurulmalı, encümen kararları hakkında bilgi verilmeli, plan-proje-program-bütçe konularında halk sürekli olarak bilgilendirilmelidir. Bunun gerçekleşmesi, etkin yurttaş ve kentli olma bilinci kazanılmasına katkı sağlayacaktır.

Kenti ilgilendiren süreçlerde en yaygın katılım mekanizmalarının sağlanması; kent yönetimlerinde mahalle ölçeğinden başlayarak aşağıdan yukarıya doğru örgütlenen bir karar verme mekanizması kurulması; planlamanın kentlilerin katılacağı sürekli bir süreç haline getirilmesi, yerel yönetimlerin demokratikleşmesi yönünden yararlı olacaktır.

Demokratikleşmenin başlangıcı olan yerel yönetimler halkın katılımına, taleplerine, denetimlerine açık olmalıdır.

Ekonomik sektörlerdeki daralma ve kriz nedeniyle sermayenin kent mekânı üzerindeki ilgisi ve yatırımları artmaktadır. Yerel yönetimler ekonomik ve toplumsal politikaların önemli bir uygulama alanını oluşturmaktadır. Siyaset ve sermaye kesimlerinin bu ilgisi, maalesef kent mekânlarına ve kentsel yaşama olumlu yönde yansımamaktadır.

Başta belediyeler olmak üzere, devlet kurumlarının tümü kentte yaşayanların refahını merkeze almak yerine, sermayenin ihtiyaçlarına yanıt veren bir yaklaşım ve uygulamayı öne çıkarmışlar ve "halk" kavramı yerine "müşteri" kavramı ile yönetim anlayışını pekiştirmişlerdir.

Kent yönetimleri küresel kapitalizmin ve rant ekonomisinin önünü açmak yerine; toplumun refahı, sağlığı ve birlikte yaşam kültürüne öncelik verecek bir yönetim anlayışını benimsemelidir.

Kentlerimizin ve kentte yaşayan insanların yerel seçimlerde ihtiyaçları olan temel yaklaşım "toplumcu ve halkçı belediyecilik" anlayışdır. Böyle bir yaklaşım ve anlayış ise, katılımcılığın önünü açan, toplumun değişik kesimlerine karar alma süreçlerinde katılım ve söz hakkı tanıyan bir politikada kendini tarif edebilir.

Görüldüğü gibi sorunların çözümünde halkın örgütlü olması, kent ile ilgili kararların alınmasına katılımı, böylece demokratik bir yönetim sisteminin kurulması en temel ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. İşsizlikle mücadele, yeni iş alanlarının açılmasını ve işsizlerin kalifikasyonunu yani eğitimini, özellikle de mesleki eğitimini gerektirmektedir. Yoksulluğun azaltılması, ekonomik gelişmenin ve gelir dağılımının adaletli olmasının sağlanması, kültürel entegrasyonun ve sosyal gruplar arasındaki yaşam standardı farklarının en aza indirilebilmesi, halkın temel ihtiyaçlarını karşılayacak önlemlerin alınması kentin yaşanabilir, sağlıklı, güvenli bir yapıya kavuşturulması, bu amaçla gerekli yatırımların yapılması büyük önem taşımaktadır.

Biz dengeli kalkınma için tepeden inme ve bu nedenle kabul görmeyen ve sorunları çözemeyen müdahaleler yerine tabana yayılan, yani halkın bütününe gözetken, aşağıdan yukarıya doğru bir kalkınma hamlesi öneriyoruz. Toplum katmanlarına dengeli bir şekilde yayılan gelişmenin sürdürülebilirliği ancak sosyal, kültürel ve ekonomik alanların tamamında yapılacak topyekûn bir dönüşüm ile sağlanabilecektir.

Kooperatifler konut ve işyeri üretiminden sigortacılığa, tarımdan ormana, enerjiden telekomünikasyona, eğitimden sağlığa, tüketimden üretime, kültürden sanata, basın yayından taşımacılığa kadar her ekonominin her sektöründe başarıyla etkinlik gösteren ve toplumsal yararı hedefleyen örgütlerdir. Kooperatiflerin örgütsel yapısı ise demokrasinin tüm toplumda yayılmasını sağlayacak özelliklere sahiptir.

Uluslararası Kooperatifler Birliğince kabul edilen kooperatif ilkeleri yani kooperatiflerin kendi değerlerini uygulamaya koyarken esas aldıkları kurallar şöyledir:

Gönüllü ve herkese açık ortaklık: Kooperatifler, cinsel, sosyal, ırksal, siyasal ve dinsel ayrımcılık olmaksızın, hizmetlerinden yararlanabilecek ve ortaklık sorumluluklarını kabule razı olan herkese açık gönüllü kuruluşlardır.

Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik kontrol: Kooperatifler, politika oluşturma ve karar alma mekanizmalarına aktif olarak katılan ortaklar tarafından kontrol edilen demokratik kuruluşlardır. Seçilmiş temsilci olarak hizmet eden erkekler ve kadınlar ortaklara karşı sorumludur. Birim kooperatiflerde ortaklar eşit oy hakkına sahiptir. (bir ortağa, bir oy) Diğer düzeylerdeki kooperatif kuruluşlarında ise oy hakkı demokratik bir yaklaşımla düzenlenir.

Ortakların ekonomik katılımı: Ortaklar, kooperatiflerinin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir. Çoğunlukla ortaklar, ortaklığın bir koşulu olarak, taahhüt edilen sermaye üzerinden sınırlı miktarda (var ise) gelir elde ederler. Ortaklar, gelir fazlasını, muhtemelen "en azından bir kısmı paylaşılmaz kaynaklar" oluşturma yoluyla kooperatiflerini geliştirme, kooperatifle yapmış oldukları işlemlerle orantılı olarak ortaklarına dağıtma ve ortaklar tarafından onaylanan diğer faaliyetlere destek olma gibi amaçların biri ya da tamamı için tahsis ederler.

Özerklik ve bağımsızlık: Kooperatifler, özerk, kendi kendine yardıma dayalı ve ortakların

kontrolünde olan kuruluşlardır. Hükümetler dahil, başka kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynak yoluyla sermayelerini artırma yoluna gitmeleri halinde, bunu, ortaklarının demokratik kontrolünü garanti edecek ve kooperatifin özerkliğini koruyacak şekilde gerçekleştirirler.

Eğitim, öğretim ve bilgilendirme: Kooperatifler, ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğrenim olanağı sağlar. Kooperatifler genel kamuoyunu, özellikle de gençleri ve kanaat önderlerini, kooperatifliğin özü ve yararları konusunda bilgilendirirler.

Kooperatifler arasında işbirliği: Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası örgütlerle birlikte çalışarak ortaklarına daha etkin bir şekilde hizmet eder ve kooperatifçilik hareketini güçlendirir.

Topluma karşı sorumlu olma: Kooperatifler, ortakları tarafından onaylanan politikalar aracılığıyla toplumlarının sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar.

Adana'da sorun yaşadığımız her alanda kooperatif kurulabilecektir. Genel olarak kooperatifler istihdam yaratması ve ekonomiye katkıları ile kentin ekonomik sorunlarının çözümüne katkı sağlayacak, bilinçli ve örgütlü bir topluluk olarak merkezi ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine katılarak demokratik haklarını kullanabilecekler, özellikle dezavantajlı kesimlerin eşit haklara sahip üyeler olarak kooperatif aracılığı ile sosyo-kültürel hayata katılımları sağlanabilecek, mesleki ve kültürel eğitim olanakları sağlanabilecek, kent mekânlarının dönüşümünde kooperatif-yerel yönetim işbirliği sağlanabilecek, kısacası her alanda kentsel dönüşüm sağlanarak daha yaşanabilir kentler yaratılabilecektir.

Adana Koop tarafından kooperatiflerde örgütlenen binlerce öğretmen ve halktan kişiler projelerini Çukurova Üniversitesi ile de işbirliği yaparak bütüncül bir anlayışla üretilen konutların sahipleri olmuşlardır. Ortaklar, proje aşamasından konutların bitimine kadar her aşamada düşüncelerini demokratik şekilde ifade etmiş, katkı sunmuş ve bu benim projemdir anlayışıyla sahiplenmiştir. ■

KENTLER VE KONUT KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİMİ...

Cüneyt K. ERGİNKAYA

Şehir Plancısı

"...planlamanın en alt ölçeği 1/1000 Uygulama İmar Planları, mimarların en üst ölçeği ise 1/200 vaziyet planlarıdır. İşte her iki meslek insanlarının buluşacağı çalışma platformu 1/500 ölçekteki 'kentsel tasarım'dır."

Günümüzün şehir planlama pratiği plancıları sürekli yeni tasarımlar peşinde koşturuyor. Dünya yüzünde birbirinin aynısı yani "ikiz" kent planına rastlamak çok zordur. Bu durumu iki önemli kısıtlama ile anlatabiliriz.

Bunlardan birisi doğal topografik nedenlerdir. Kentlerin yerleştiği arazi parçalarının yarıları, çukurları, dereleri, düzlükleri, ormanları, vadileri ve tepeleri vb. gibi topografik verileri belki benzer olabilir ama asla tıpkısı olamaz. Dolayısı ile yollar ve yerleşim adaları bu yüzey şekillerine uymak durumunda kalacağından benzerlik hep "biraz"dır. Daha fazla değil. Üstelik tüm kentin veya bir kesiminin bile benzer yollar ve alanlar ile donatmak için dağıtpeyi düzlemek veya çukurlarını doldurmak hiç de ekonomik veya fiziki anlamda olanaklı değildir.

Bir diğer kısıtlama ise, yapay olarak insanların yarattığı mülkiyet dokusu yani kadastral yapıdır. Kuşaklar boyunca fetihler ve miras yoluyla edinme, bölme, satma, satın alma vb. gibi işlemlerden dolayı hiçbir yerde aynı mülkiyet dokusunu bulamazsınız. Aslında yasalara göre nasılsa planlamadan sonra yapılan arazi düzenlemelerinden dolayı bazı plancılar kadastroyu pek kısıtlama olarak görmezler ama bence insanlar mallarına sahip olma hakkına sahiptirler. Plancılar da buna saygı gösterip biraz daha tasarım eskizi ile istenilen sonuçlara ulaşabilirler. Bu çabalar da planları benzersiz yapmaya yetebilir.

Binalar da benzersiz sayılabilirler belki. Ama fark detaylarda gizlidir. Genel olarak prensipler aynı ve alanların dağılımı da "tıpkısının aynısı" olabilir. Yani kopya çekmek olanaklıdır. Bu bir mimarın hiç istemeyeceği bir şey olmasına rağmen eğer bir tasarım piyasada biraz tutulmuş ise "işveren müteahhitlerin" arzusu üzerine çok benzerleri seri üretim planları yapılabilmektedir. Üstelik arazinin yüzey şekli ve yüzölçümünde kısıtlama olmayabilir. Sonuçta bir parselin alanını büyütme ve/veya yüzeyini düzeltmek uygulanabilir bir teknik ve gerekirse karşılanabilir bir maliyettir.

Şimdi bu iki benzemez gibi görünen tasarım unsurunun yani mimarlık ve şehir planlamanın birbirlerini nasıl etkilediklerini düşünelim. Tabii ki önce barınaklar sonra evler ortaya çıkmış, muhtemelen sonra da bunların kombinasyonlarının oluşturduğu açık ve kapalı mekânlar meydana gelmiştir. İşte işler burada farklılaşma-

ya başlar. Çünkü artık tek yapıların oluşturduğu birkaç evlik gruplar giderek daha farklı kombinasyonlar yaratmaya başlarlar. Artık sokaklar ve meydanlar ortaya çıkmış ve binaları etkilemeye başlamışlardır bile. Köşe başı yapıları, meydana hâkim konaklar, idari yapılar derken kentler geliştikçe binaları, binalar geliştikçe kentleri etkilemeye ve dönüştürmeye hızla devam ederler.

Bu arada, insanların meydana getirdikleri toplumu ve hızla artan nüfusu düşünelim, biraz. Evlerde yaşamak nasıl bir yaşam stili oluşturuyorsa, şehirler de öyle bir stil oluşturmaya başlarlar. Yani bahçeli ev ile apartman yaşamı nasıl aynı değil ise site içerisindeki toplu yaşam ile yan yana bağımsız apartmanlardaki yaşam da aynı değildir.

Kültür eğer bir yaşam biçimi ise kentler de bu kültürün doğum ve gelişme yerleridir. Kentler yapısal olarak birbirlerine benzemeyebilirler ama kültürel yani yaşam stilleri açısından yarattıkları olgular birbirine benzer.

Bu olgu kendisinin özgün tasarımıyla gelen bir kişiliği olmadığından ötürü içinde yaşayan insanlara yeni yaşam alışkanlıkları kazandıramayan birbirine benzer kimliksiz yapıların oluşturduğu mekânlar ile bu mekânların oluşturduğu kentleri yaratmaktadır.

İşte bunların farkına vardıkça kentlerin yaşam stili kimliksizleşmesinin, yaşamın giderek sivilleşmesinin ve adeta "tektipleşme" eğilimine giriş nedenlerini yakından daha iyi kavrarız.

Adana'ya gelince, yukarıda aktarılan genellemlerin bizleri esir almaması adına mimarın ve plancının ortak bir platformda buluşarak yeni bir anlayışla birlikte çalışması gereklidir.

Bilindiği gibi, planlamanın en alt ölçeği 1/1000 Uygulama İmar Planları, mimarların en üst ölçeği ise 1/200 vaziyet planlarıdır. İşte her iki meslek insanlarının buluşacağı çalışma platformu 1/500 ölçekteki "kentsel tasarım"dır.

Buradan hareketle kentsel parçalar üzerinde oluşacak düzenlemeler gerekirse 1/1000 olarak üste gerekirse 1/200 - 1/100 gibi alt ölçeklere inebilir. Böylece daha yeni, değişik ve özlenebilecek bir yaşam stili ve kentsel kültür yaratmak şansını yakalayabiliriz inancındayım. ■

KADIN VE MİMARLIK

Çiğdem BAYKAL TANER

Mimar

"Hazırladığımız projelerin uygulayıcı firmalar için olduğunu düşünüyor, kadınları hep unutuyoruz. Uygulayıcı firmalar sadece bir araç. Amaç, içinde yaşayıp, yaşatacak olan kadınları düşünebilme becerisi olmalı."

Kadın ve Mimarlık... Her ikisi de estetik kaygısı ile yoğrulmuş olgular. Hep mükemmeli arayış, "en güzel benim" iddiasıyla yanıp kavrulmak.

Kadın da, mimarlık da hep kendisi ile yarışmakta. Doymak bilmeyen bir güzelleşme iç-güdüğü... Bu yüzdendir ki, kadınların en çok harcadıkları fikir, zaman ve para kendileri ve yaşadıkları, yaşattıkları mekânlar içindir. Giyinir ve giydirebilirler.

Bu iki olgu bir araya geldiği zaman ortaya çıkan sonuç, yine bir kısır döngü, kendini aşma çabası. Daha güzel, daha şık, daha modern, daha pahalı...

Mimarlık alabildiğine geniş bir kavram iken, kısaca "hayal satma sanatı" iken "mimar oldum" deme lüksüne erişmiş mimarları bile eleştirebilecek bir kadın mutlaka çıkar. Tüm bu eleştiriler daha mükemmele ulaşmayı hedefletir insana. Kadınsı eleştiriler hiç tahmin edemeyeceğiniz bir noktadan vurur insanı. Böylesine yaptırıcı gücü olan kadınların mimarlık eğitiminde yönlendirici bir güç olmaları yadsınamaz bir gerçektir.

Gencecik bir cumhuriyete sahip olmamıza rağmen mimarlık fakültelerinde kadın öğretim görevlilerimizin Avrupa'dan % 25 daha fazla olması geleceğe umutla baktırıyor. Doğası gereği üreten ve ürettiğine sahip çıkan kadınlar karşılaştıkları her zorluğa rağmen ayakta durmasını başarıyor. Akademik ya da teorik alanda olsun erkek egemen bir toplum düzeninde varlığını kabul ettirmek büyük bir başarı.

Sigmund Freud'un "sanat ve sanatçılar üzerine" adlı incelemesinde baştan sona kadar anlatmak istediği tek bir şey vardır, "her iki cins gibi -hem kadın hem erkek gibi- düşünebilmek, hissedebilmek, yaşamak ve uygulayabilmek başarı getirir." Kadın gibi hissedebilmek, erkek gibi düşünebilmek ve davranabilmek...

O kadar çok ortak noktası var ki kadınlar ile mi-

marlığın, belki de bu yüzden kadın mimarların şansı biraz daha fazla bu var olabilme yarışında.

Hazırladığımız projelerin uygulayıcı firmalar için olduğunu düşünüyor, kadınları hep unutuyoruz. Uygulayıcı firmalar sadece bir araç. Amaç, içinde yaşayıp, yaşatacak olan kadınları düşünebilme becerisi olmalı.

Bir apartman içerisinde iki salon düşleyelim. Aynı metraja sahip ve aynı yönde olsun. Biri sadece görsel illüzyondan yararlanılarak dekore edilmiş olsun. Bu olgu bile iki kadının ellerine metreyi alıp odayı arşınlamalarına sebep olabilir. Hangisi daha geniş sorusu yer bitirir. Yer karoları sayılıp, çarpılır, perde ölçüleri sorulur vesaire vesaire... Bir kadın için ev küçük olacak ki temizliği çabuk ve kolay olsun. Diğer yandan ise geniş olacak ki dekorasyon aşamasında önü açık olabilsin.

Böylesine talepkâr bir mahluk karşısında cinsiyeti ne olursa olsun mimarların işi çok zor. Mimarlar birbirlerini eleştirmeye çekinirken, engizisyon mahkemesinin önünde buluveriyorlar kendilerini. Piyasanın ve kadın kullanıcıların talepleri arasında gidip gelirken, şuurunu yitirmiş bezgin mimarlar topluluğu olarak bizler, birbirini tekrar eden gudubet yapılar ortaya çıkarıyoruz.

Kafamızın içindeki girdaba kapılıp giden birbirinden güzel projeyi hayata geçirebilmek için belki de daha fazla kadın gibi düşlemek gerekiyor.

Mimarlık ve kadın olmak ne kadar çok benzeşiyor aslında. İnce ince planlar yapan, cesur, hisleri kuvvetli, meydan okuyan ve inadına ayakta duran...

İnsanoğlu tezatların ahengi ile varlığını sürdürüyor. Hepimiz hem olumluyuz hem olumsuzuz, hem üreticiyiz hem tüketici, hem KADINIZ hem ERKEK.

Kadın yönümüzü besleyip büyütebilmek ümidi ile... ■

ADANA KALDIRIMLARI

Fethi DAĞLIK

Mimar

1963 yılından beri Adana'da serbest mimarlık yapmakta olan değerli meslektaşımızın iki yazısını peş peşe yayımlıyoruz.

Adana kentinin fiziksel dokusu kapsamında çağdaş gereksinime cevap veremeyen ve kent kimlik ve kültürüne hizmette çağımıza uymayan kaldırımların mevcut durumunu ve olması arzu edilen hedef çözümün, yerel yönetimler tarafından planlama ve uygulamada zaman kaybetmeksizin öncelikle ve ivedilikle yapılması-eleştiri-karşılaştırma-dilek ve temennisi anlamında aşağıdaki görüşler dile getirilmiştir.

Kaldırımlar Hakkında Genel

Bir kentin fiziksel dokusu bir kumaşa benzetilirse bunun atkı ve çözgüsü kaldırımlardır, yollarıdır. Kaldırımlardaki yaya trafiği, yollardan daha

yoğundur. Bu yoğunlukta trafik polisi de yoktur. Yaya trafiği ve düzeni kent kültürü ve kimliğinin simgesidir. Kente gelen yabancıların bizim kentte yaşama kültürümüz hakkında ilk peşin hükmü **kaldırım kültürümüzdür**.

Kaldırımların teknik alt ve üst yapısı kentlinin davranışını olumlu veya olumsuz etkileyeceği gibi, **rahat ve güvenli** olması istenen platformlardır.

Adana Kaldırımları

Kaldırımlarda ayak sesleri duyulur. Kentimizde ayak sesleri özellikle de görüntülüdür, bunlar

yürürken itişen, sendeleyen, düşen, ökçesi kopan, ayağı çukura veya suya giren, başı bir pano, direk veya levhaya çarpan insanların çok Adana acılı-sesli görüntüleridir.

Olması gereken yüksek veya alçak basamaklar, gevşek ve kopuk zemin kaplamaları, denge-siz rampalar, bisikletli sürücülere, bedensel ve görme engellilere yol hakkı olmayan, dar farklı yükseklikleri dengelenmemiş kademeli kaldırımlar, iş yerlerine çıkan, kaldırıma tecavüz etmiş merdivenler, işportacı, seyyar arabalı-tablalı satıcıların işgali altında, yaşlı ve sakatlara ayrıcalık tanımayan **kentli (!)** İnsanlarımız. Bu örnekleri Adana kenti kaldırımlarında yaygın olarak göz-leyebilirler.

Çağdaş Kaldırımlar Nasıldır?

Çağdaş gelişmiş ülke kentlerindeki kaldırımları göz önüne getiriniz. Rölatif geniş kaldırımlar rahat ve güvenli yürüyebilen insanlar, pusetli anneler, sakat arabalı ve görme engelliler ve bisiklet yolları için ayrıcalıklı kulvarlar, mini sergiler, çok özel müsaadeli satıcılar, müzik yapanlar, görevine bisiklet ile giden her düzeyde insanlar, spor yapanlar, koşanlar, cadde ve sokakları karşıdan karşıya geçen özel rampalı ve işaretli kaldırımlar ve de sağdan ve soldan yürüyerek kaos yaratmayan, küçük bir dirsek temasında özür dileyen centilmenlikler ve rahatça vitrinleri seyretnmek özgürlüğü.

Rahat ve Güvenli Kaldırımlar Nasıl Olmalı?

- Kaldırımlar geniş, mimari ölçü ve detayda uygulanmış olmalı,
- Yangın ve panik çıkışları ve özellikle de deprem esnasında ilk ulaşılacak istenen yer, yol ve kaldırımlardır.
- Anneler çocuklarını arabaları ile rahat gezdirebilmeli,
- Sakat ve engelliler, bisikletliler kendi kulvarında güvenli gidebilmeli,
- Kaldırımda kimse bir yere çarpmayacak, düşmeyecek, kaymayacak veya insanın ayağı bir yere takılmayacak zemin kaplamaları uygulanmalı,

KONUT HAKKINDA

Konut, evrensel anlamıyla insanların sağlıklı, güvenli ve mutlu bir yaşam sürdürebilmesi için olmazsa olmaz bir sığınaktır-barınaktır.

İnsanlar binlerce yıl önce var olduğundaki ilkel dönemlerde yaşamlarını sürdürebilmek için mağara ve ağaç kovuklarını, kaya boşluklarını ve de kapalı olabilecek yerleri barınak olarak kullanarak kendilerini vahşi hayvanlardan ve doğal tehlikelerden korumaya çalışmışlardır.

Zamanla kendi barınaklarını taş, toprak, ağaç kullanarak yapmışlar ve bilim ulaşım iletişim teknik ve tecrübeleri arttıkça konut yapım teknikleri bugünlere kadar gelmiştir.

Konut yapım teknikleri, mimarlık mühendislik olarak ne kadar ileri olsa da konutların kullanımı sosyal, ekonomik ve teknik anlamda öncelik arz eder. Bu anlamda konutların kullanımı sosyal, ekonomik ve teknik bir kültürü gerektirdiği gibi bireysel kültürün de güncel ve kalıcı bir yansımasıdır.

Bir konutun üretilmesi onun kullanım pratiği - güvenliği - dayanıklılığı ve ekonomik olarak uzun ömürlü olması esasına dayanır.

Konutun tercihi coğrafi şartlar, iklim, yöre, kent ve ulaşım ilişkisi ve ekonomik boyut büyük bir etkidir.

Konutun havadar, güneş alabilen, rutubetsiz, mümkün ise manzaralı, gürültüsüz, yakın çevre doğası dinlendirici bir ortamda olmasının yanı sıra iş yerine, okula, alışveriş merkezlerine yakın olması ve yoğun araç trafiğinden göreceli uzak olması komşuluk ilişkileri tercih sebepleri olmalıdır.

Peki; Konutun sıkça değiştirilmesi düşünülmendiğinde ideal ölçüdeki konut nasıl ve nerede olmalıdır?

Konutlarımızı sosyal ve ekonomik anlamda rasyonel olarak kullanabiliyor muyuz?

Konutun bölümlerine göre rasyonel kullanılması nasıl olmalıdır?

Bu soruların cevapları ailenin yapısında, ekonomisinde, ortak kültüründe ve de örf ve âdetlerinde mevcuttur.

Bu durumda ailenin çalışma, yaşama, eğlenme, komşuluk ilişkileri ve emeklilik yıllarını huzurla geçirebileceği bir iklim, yöre, kent, ulaşım, aile çevresi ilişkileri ve sağlıklı yaşayabileceği bir ortam tercih edilmelidir.

Konutun aile yaşam tarzına uygun, bakımı ve kullanılması kolay, fazla gideri gerektirmeyecek şekilde bölümlerinin ailenin ekonomik yapısına uygun ölçülerde olması konutu kullanan bireylerin rahat yaşayabilmeleri için esastır.

Konutların kiralık olması, aile bütçesinin konut seçiminde ve büyüklüğündeki payı, görev yeri, iş yeri, okul, tatil evi vb. durumlarından her zaman arzu edilen ideal seçim yapılamamaktadır. Başlangıçta seçilen ev-konut yeterli olsa da zamanla konutun bölümleri yetersiz veya fazla olabilmektedir. (aile içinde doğum, ölüm, evlenme, hastalık, ayrılık, yaşlanma gibi sebepler.)

İşlevsel olarak konutun içinde merdiven varsa basamakları yaşlı-hasta-çocuklar için uygun yükseklikte olmalı, kaygan olmamalı, odalar arasında eşik olmamalı, yangın merdiveni, emniyet alarmı olmalıdır.

Bir konutta bulunan bölümlerden mutfak, salon, oturma odası, yatak odası, banyo, balkon, çalışma, hobi odası, hizmetli odası vb. bölümlerin kullanılması anlamında aşağıdaki genel görüşler söylenebilir.

Mutfak: yemek hazırlama, pişirme, yemek yeme, bulaşık yıkama, mutfak sohbeti vb.

Salon: oturma, dinlenme, misafir ağırlama, yemek yeme, müzik vb.

Oturma odası: Genellikle aile fertlerinin ortak dinlenme, eğlenme, çalışma, spor, müzik vb. etkinlikleri içindir.

Yatak odası: uyumak, kitap okuma, müzik, ki-şiye veya aileye özel vb.

Banyo: tuvalet, banyo, çamaşır yıkamak, traş-makyaj vb.

Balkon: iklimi göre açık havada oturmak, yemek vb.

Yukarıda belirtilen hacimler genel kullanımlarının yanı sıra çok farklı konseptlerde günümüz mimarlığında dizayn edilmektedir.

Ekonomisi ve aile ortak yaşam kültürü farklı ortamlar da özel çalışma-kütüphane odası, misafir yatak odası, spor ve hobi odaları, sauna-Türk hamamı gibi özel banyolar, çamaşır odası, hizmetli ve dadı odası gibi hacimler lüks sayılmamalıdır.

Konut aile için özeldir.

Konut ailenin kültürü örf ve âdetler ve ekonomik durumuna göre ülkenin yöreleri bir-biri ile karşılaştırılırsa aile için özeldir. (Mesela salondan ancak özel günlerde misafirlere açılması yer sofrasında yenilmesi ve hatta erkek ve kadınların ayrı oturması-yemesi gibi.)

Bu anlamda konut dokunulmazlığı evrensel olarak yasalarla güvence altına alınmıştır.

Nesillerin yetişmesinde ev ve aile ortamı akıllarda en etkin kalıcı izleri bırakır.

Ev ve aile ortamı ailenin okuludur-yuvasıdır. ■

- İnsanlar birbirlerine çarpmadan yürümeli, yürürken zaman kazanmalı,
- Huzurlu geçişler ve alışveriş imkânları olmalı,

Yerel Yönetimler Ne Yapmalı?

- Yerel yönetimler kentli ile bütünleşerek mevcut kötü kaldırımların rehabilitasyonu için gereken inisiyatif göstermeli,
- Örnek detaylı projeler hazırlanmalı, konular titizlikle uygulanmalı,
- Örnek uygulama yapılarak kentlinin eleştirisine-beğenisine sunulmalı,
- Kaldırımların, işgal edilmeden, temiz kullanılması duyurulmalı, öğretilmeli,
- İmar affı adı altında, kaldırım tecavüzlerine oldubittilere izin verilmemeli,
- Yapı uygulamasında temel üstü vizesi aşmasından bina girişi kaldırım kotu dikkate alınmalı,
- Mevcut kaldırıma tecavüz etmiş merdiven ve giriş detayları düzeltilmeli,
- Kontrol sürekli olmalı, görülen her arıza, ivedilikle onarılmalı,
- Sivil toplum örgütleri, okullar ve vatandaşlarla diyalog kurulmalı,
- Vatandaşın kaldırımı kullanması ve sahiplenmesi öğretilmeli.

Sonuç

Yukarıda arz etmeye çalıştığımız kaldırım manzaraları bir özlem olmamalı, örnek almak yerine örnek olacak bir kaldırım kültürü sergilemeli ve yaşayabilmeliyiz. Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve kent insanı görev ve kentte yaşam

sorumluluğu bilincinde olarak hepimiz ülkemize ve **Adana'**ya reva değil, layık bir yaya trafiği düzeni için el ele vermeliyiz. ■

Not: Bu temenni ve eleştiri yazısı 25-26 Ocak 2002'de Yerel Yönetimler Sempozyumu'nda Samet Karyaldız ile birlikte resimli olarak sunulmuştur.

SEYFİ ARKAN ADANA'DA UCUZ EVLER MAHALLESİ

Bilgen BOYACIOĞLU DÜNDAR

Gediz Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Görevlisi

"Bu proje ve diğer projeleri ele alındığında, Arkan'ın coğrafya ile kurmuş olduğu mekânsal ve dolayısıyla yaşamsal ilişki onun bu topraklara ait bir "yeni mimarlık" yaratma peşinde olduğunu gösteriyor. Yapılarıyla modern mekânı üreten Arkan, sadece Türkiye bağlamında değil, dünyadaki yeni mimarlık uygulamaları içinde de oldukça ileri sayılabilecek kurgular üretmiştir. 1940 sonrasında onun mimarlık pratiğini devam ettirmesine rağmen mimarlık ortamlarından dışlanması, birçok üretiminin gün yüzüne çıkmamasına ya da yapmış olduğu üretimlerin hak ettiği değerleri almamasına sebep olmuştur."

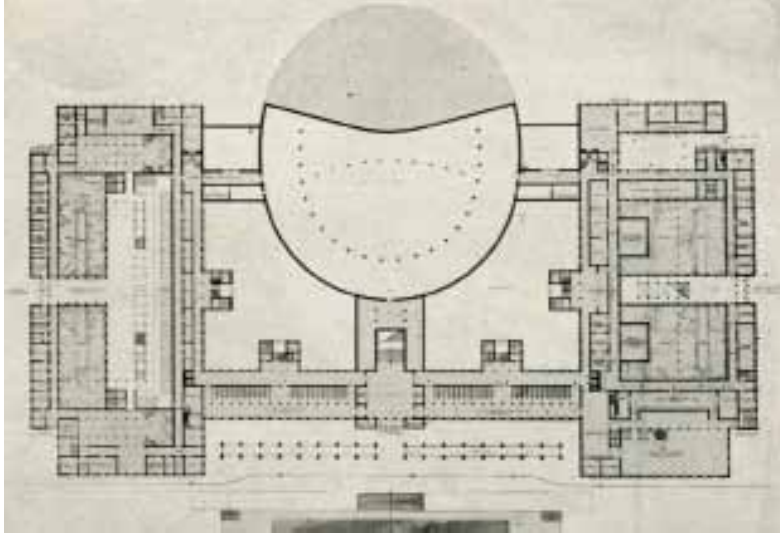
Modern mimarlık tarihyazımında, çalışmalarıyla sınırlı ve tek yönlü olarak ele alınan Seyfi Arkan, farklı işlevlere cevap veren ürünleriyle ve modern mekânın farklı üretimleriyle erken cumhuriyet döneminin karmaşıklığını, çeşitliliğini ve çelişkilerini yansıtan bir mimardır. 1970'lerin başlarından 1980'lerin sonlarına kadar Türkiye'de üretilen mimarlık tarihi metinlerinde,¹ Batı'daki "yeni mimarlık"ın ve bu mimarlık çerçevesinde ele alınan erken cumhuriyet dönemi mimarlığının homojen olarak kurgulanması, Arkan'ın mimarlığının da tek yönlü kurgulanmasına ve yapısal dili anlamında batı merkezli okunmasına sebep olmuştur. Hatta bu durum o kadar ileri bir noktaya götürülmüştür ki, Arkan'ın mimarlığı "Batı'yı bir noktada doğrudan doğruya tekrarlayan"² bir mimarlık olarak ya da "çağdaş uluslararası örneklerle yönelen eklektisizm [seçmecilik]"³ olarak değerlendirilmiştir.

Bu mimarlık tarihi metinlerinde, Batı'daki "modern mimarlık",⁴ kübik kitlelerden ve hacimlerden oluşan süssüz ve beyaz renkle ifade edilen bir mimarlıktır ve çoğunlukla Le Corbusier'in, Mies van der Rohe'nin ve Walter Gropius'un çalışmalarına indirgenmiştir. Diğer bir yandan "erken cumhuriyet dönemi mimarlığı" eski/yeni, geri/ileri, milli/uluslararası ve yerel/modern gibi uzlaşmaz karşıtlıklar üzerinden kurgulanmıştır. Bu metinlerde Arkan genellikle uluslararası mimarlık bağlamında ele alınmıştır. Sedat Hakkı Eldem de Arkan'ın karşı kutbunu temsil ederek çoğunlukla yerellik ve millilik (bu iki kavram eşdeğer olarak ele alınmıştır) bağlamında okunmuştur. Yapılarının bütününe değerlendirdiğimizde, her iki mimarın da kendilerine ait yöntemlerle Türkiye'deki "yeni mimarlık"ı üretmeye yönelik denemelerde ve üretimlerde bulunduğunu görmekteyiz. 1920'lerin ve 1930'ların uluslararası biçimsel dilini kullandığı ürünlerin dışında, Arkan "Türk evi" kavramını analiz ederek o günün Türk evinin ne olabileceği üzerine çalışmalar yaparken; Türk evi'nin, dolayısıyla yerelin biçimsel dilini kullanarak ürettiği yapılarının dışında, Eldem de Batı'daki "yeni mimarlık"ın dilini kullanarak üretimlerde bulunmuştur. Dolayısıyla Türk evi sadece Eldem'e, yeni mimarlığın uluslararası biçimsel dili de sadece Arkan'a ait değildir.

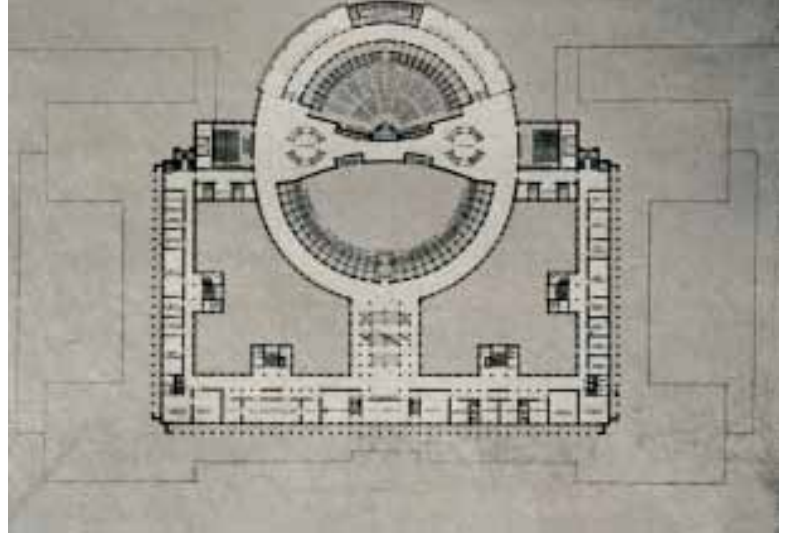
Arkan'ın, bahsedilen mimarlık tarihi metinlerinde Batı'daki mimarlığın Türkiye'deki uygulama-

ları olarak nitelendirilen ürünlerinde bile, yerelle ve bağlamla olan ilişkiyi sorguladığını görmekteyiz. Bu ilişki Arkan'ın mimarlığında geçmişe ait biçimsel dillerin o gün için tekrar üretilmesi şeklinde olmamakta, diğer bir deyişle biçimsel bir şekilde kurulmamaktadır. Arkan bu ilişkiyi daha çok yerel malzeme kullanımı⁵ ve iklime uygunluk ile, ama daha da önemlisi mekânsal kurgu aracılığıyla yaratmaya çalışmıştır. Yaptığı her üretimde farklı mekânsal kalite arayışları içinde bulunduğu, farklı ölçeklerdeki ve farklı işlevlere sahip yapılarının analiziyle anlaşılabilir. Simetrik, anıtsal olarak kurgulanan ve klasik mimarlığın izlerini taşıyan yapılarında dahi, mekânlar arası ilişkiyi sorgulayarak esnek bir mekân organizasyonu oluşturduğunu görmekteyiz.

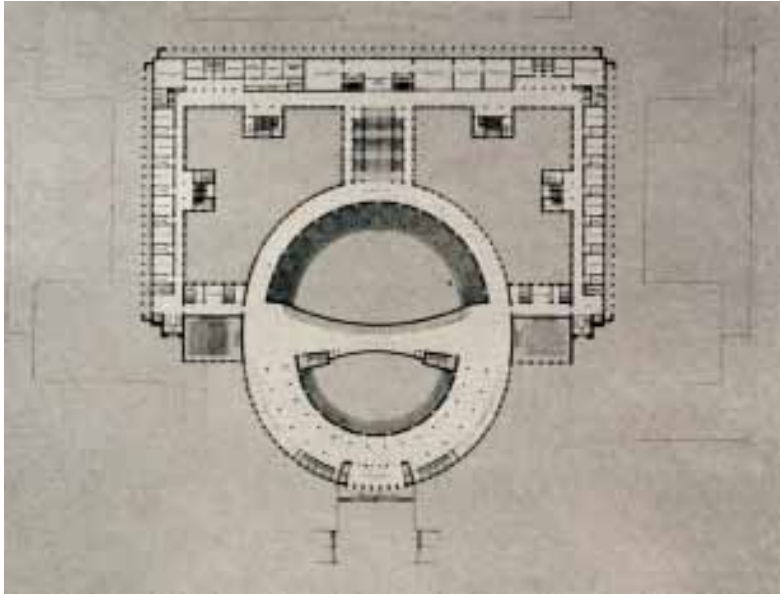
Kamutay yarışması için önerdiği projede, Arkan elips plana sahip olan salonu, elipsi farklı kotlarda farklı şekillerde organize ederek esnek bir hale getirmiş ve "modern" olarak niteleyebileceğimiz mekânsal bir kurgu yaratmıştır (Şekil 1 - 2 - 3 - 4). Benzer bir şekilde Tahrir Büyükelçilik Binası'nda açık, yarı-açık ve kapalı mekânlar arasında kurduğu ilişki çok önemlidir. Arkan galeri boşluğunu kapalı mekânlar arasında düşünmekle kalmamış, katlar arası görsel ilişkiyi sağlayan boşluk fikrini teraslar arasında da yani iki açık mekân arasında da kurgulamış; hatta daha da ileri giderek ve iklimin de olanak vermesiyle bir kapalı mekân ve bir teras arasında da benzer bir ilişki yaratmıştır (Şekil 5 - 6 - 7). Arkan'ın diğer bir yapısı olan Akhisar Tütüncüler Bankası'nda da modern düşüncenin mimarlığa getirdiği en önemli özelliklerden biri olan mekânlar arası sınırların sorgulanmasını görebiliriz (Şekil 8+9). Arkan bu projede çok farklı niteliklere sahip açık, yarı açık ve kapalı mekânlar oluşturmuştur. Kitle organizasyonu ile bir açık mekân oluştururken, yine benzer bir kitle organizasyonu ile üstü ışıklıklı büyük bir banka holü oluşturmuştur. Çatıyı taşıyan kolon dizisi zemin kotunda, bu banka holünün bir alt mekânı sayılabilecek olan bekleme alanını tanımlamakta iken, aynı kolon dizisi bir üst kotta terasın yarı açık mekânın önemli bir bileşeni ni oluşturmaktadır. Mekân çeşitlenmelerinin oldukça fazla olduğu ve açık, yarı-açık, kapalı mekân ilişkilerinin farklı şekillerde kurgulandığı bu örnekler o dönemin mimarlığı içinde yeni sayılabilecek mekân denemeleri idi.

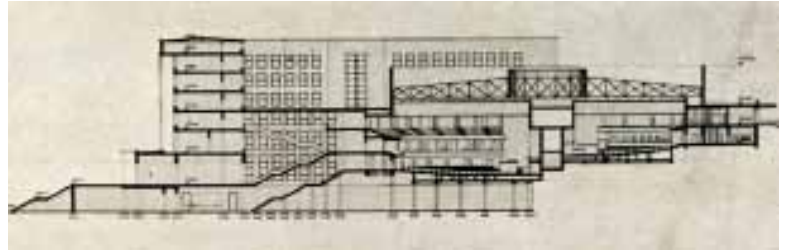
Şekil 1.

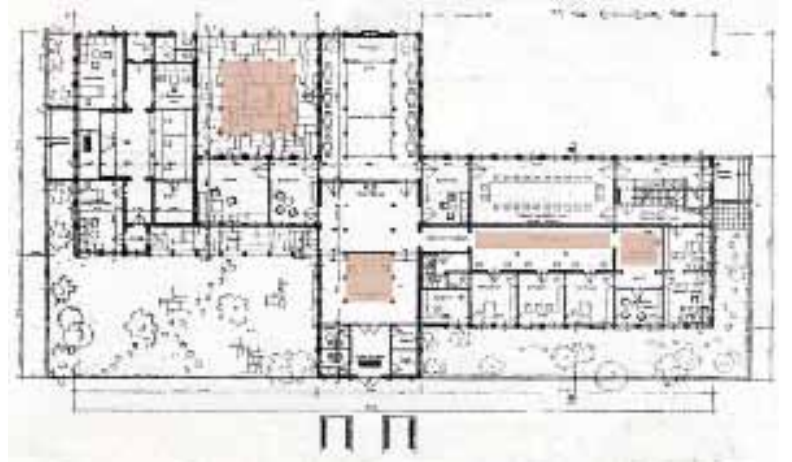
Şekil 2.

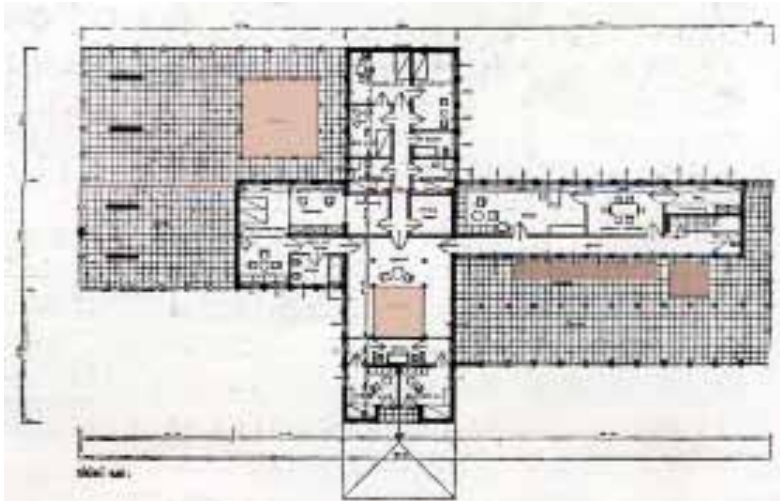
Şekil 3.

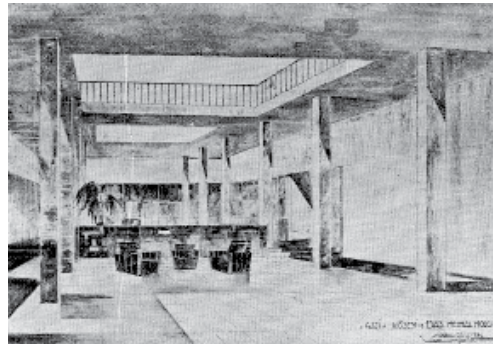
Şekil 4.

Şekil 5.

Şekil 6.

Şekil 7.

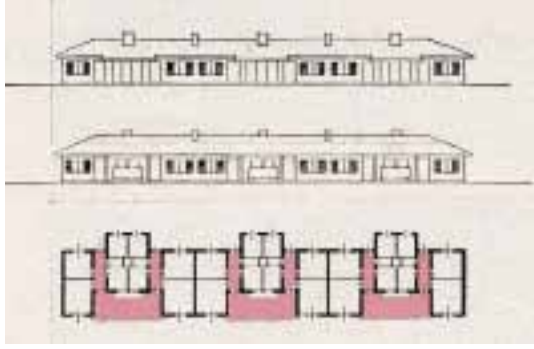
Berlin'de bulunduğu yıllarda "Türk evi" üzerine yapmış olduğu çalışmalar ve Türkiye'ye döndükten sonra Türk evinin mekânsal analizinden yola çıkarak ürettiği ve mimarlık tarihçilerinin "modern mimarlığın" önemli ürünleri arasında saydığı birçok konut projesi de⁶ Arkan'ın modernliği ve yerelliği mekân üzerinden aradığının önemli göstergeleridir. Onun konutları

coğrafya olarak ve kullanıcı olarak oldukça çeşitlenmektedir. "Resmi ideolojinin mimarı"⁷ olan Arkan Ankara'da memur konutları tasarladığı gibi, Zonguldak'ta işçi konutları ve Adana'da ucuz evler mahallesi de tasarlamıştır. Zonguldak Türk-İş ve Kozlu Kömür-İş İşçi Siteleri bahsedilen mimarlık tarihi metinlerinde standartlaşma ve tip bağlamında ele alınmış ve Bauhaus'a yakın

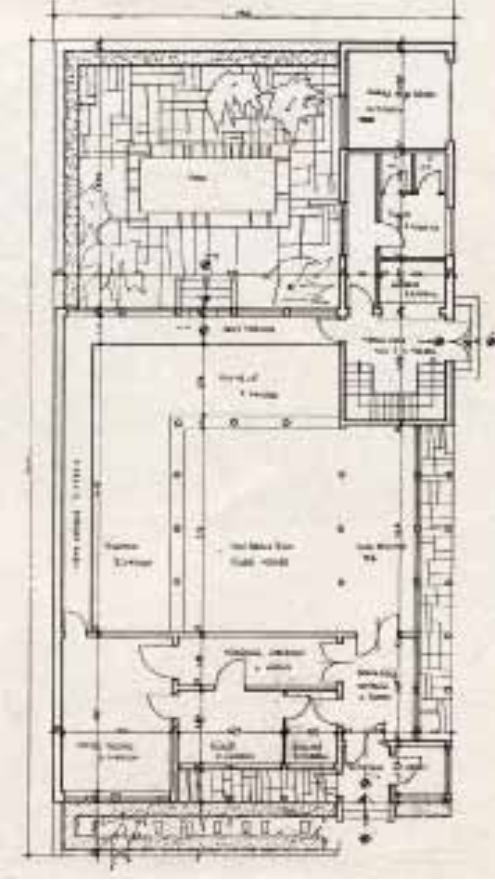
olan dili kimi tarihçiler tarafından eleştirilse de bu yapılar çoğunlukla olumlu olarak değerlendirilmiştir. Fakat Arkan'ın Adana için tasarladığı ucuz evler mahallesi genel olarak tarihçilerin bahsetmediği bir konut kompleksi olarak karşımıza çıkar. Bu proje sadece standartlaşma ve tip kavramı çerçevesinde değil, rasyonel tasarımın bir örneği olarak ve aynı zamanda ait olduğu

Şekil 7.1.

Şekil 7.2.

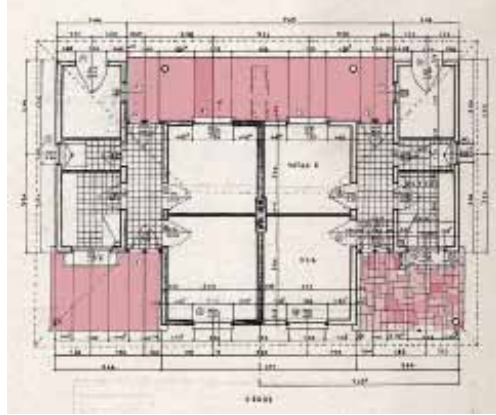

Şekil 8.

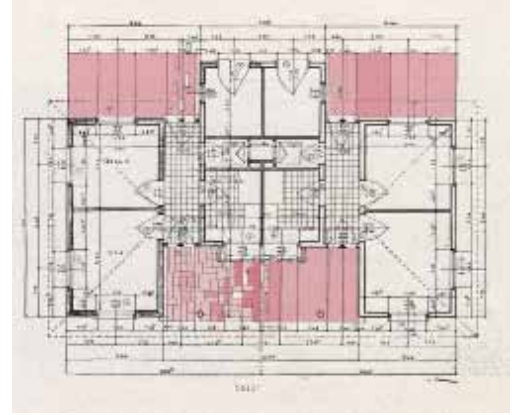
coğrafyaya uygunluğu bağlamında da tartışılabilir.

Standartlaşma ve tip kavramı erken cumhuriyet dönemi mimarlık ortamında iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki Türk geleneksel mimarlığının "anonim" özelliğinden yola çıkarak bir "konvansiyon yaratma isteği" çerçevesinde ele alınan standartlaşmadır. Eldem'in önerdiği bu anlayış, devletin de el atacağı bütüncül bir proje olarak belirlemekte ve Eldem "görsel bütünlük" oluşturma çerçevesinde bu kavramları ele almaktadır. Diğer bir yaklaşım ise standartlaşmayı ve "tip'i" rasyonel planlamanın bir aracı olarak gören ve ekonomikliğin de işin içinde olduğu anlayıştır. İkinci anlayışın örneklerini hem kent merkezleri için tasarlanan sıra evlerde, hem de köylerin organizasyonlarında tip ev projeleri olarak görebilmekteyiz.

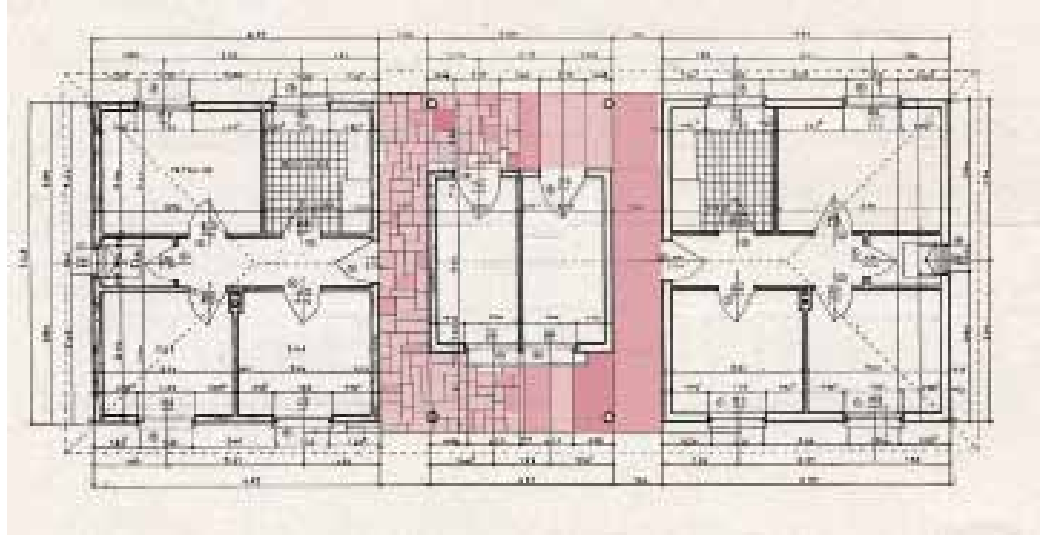
Erken cumhuriyet dönemi mimarlık ortamında ikinci olarak bahsedilen "tip" kavramı daha çok bağlamından kopuk, her yere uygulanabilir, kolay üretilebilir bir ürün olarak anlaşılmıştır. Bu dönemde ülkenin farklı coğrafi özellik

Şekil 8.1.

Şekil 8.2.

Şekil 8.3.

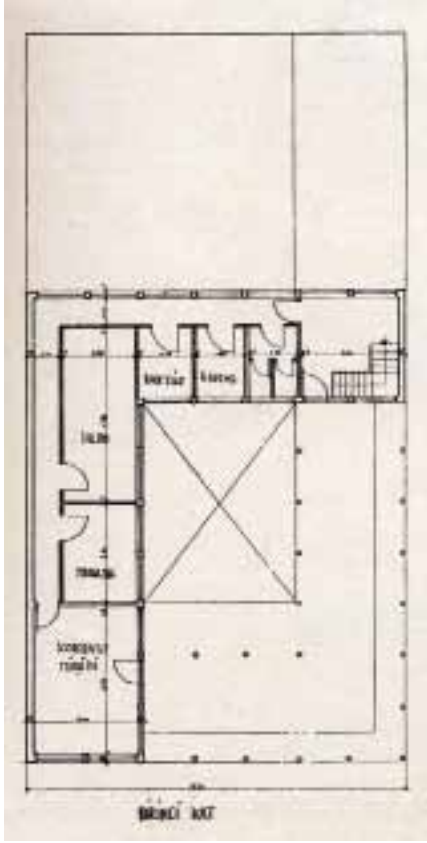
teren bölgelerine uygulanmak üzere tip okul ve tip halkevi projeleri üretilmiştir. Yapılacağı "yer" e ait olarak tasarlanmayan bu tip projeleri sınırlı da olsa o dönemde tartışılan bir konu olmuştur.⁸ Buna karşılık Arkan'ın yaratmış olduğu tip projeleri üretildiği coğrafyaya uygun, ekonomik ve bu ekonomiklik uğruna mekânsal kaliteden ödün vermeyen ürünlerdir. Tam tersine ekonomiklik Arkan'ı basit, üretimi kolay fakat mekânsal anlamda farklı kaliteler sunan tasarımlara yöneltmiş gibidir. Arkan'ın Adana için tasarladığı ucuz evler mahallesi bu mekânsal zenginliği sunan, oldukça basit ve rasyonel bir planlama içermektedir.

1939 yılında Adana'nın (Herman Jansen tarafından yapılan) şehir planına uygun olarak yapıldığı söylenen bu projenin açıklama metninde

projenin şehir ile kurduğu ilişki vurgulanmıştır. Metin bu projenin yayınlanma sebebi olarak iki nokta üzerinde durur:

1. Adana Belediyesi'nin halkla alakasına ait teknik görüşü tebarüz ettirmek, yapılacak binalar ne kadar küçük tipte olursa olsun şehrin umumi ahengine uygun bir inşaat sistemini daima esas gaye bilmek prensibinin git gide memleketimizde yer bulmasına bir misal göstermektir.

2. Memleketin her tarafında iyice anlaşılmış olan şehircilik ilminin nasıl taammüm etmekte olduğunu tebarüz ettirmek, herhangi bir ecnebi mütehasşısının çizdiği bir şehir planının nasıl tatbiki bir şekilde detaylandırıldığını anlatmaktır.⁹

Şekil 9.

Arkan'ın yarışma projesi açıklamalarına baktığımızda da, projelerinin fikrini kent ile kurduğu ilişki üzerinden anlattığını görmekteyiz.¹⁰ Yapıyı imar planının belirlediği sınırlar içinde düşünmeyip, kent ile kurduğu ilişki ve yapının çevresine kattıkları bağlamında ele almaktadır. Oraya ait bir yapı yaratma peşindedir Arkan.

Arkan Adana ucuz evler mahallesi için üç farklı tip tasarlamıştır. İlk tipte, iki ayrı evin odaları bir araya gelip bir modül oluşturuyor, servis mekânları ise ayrı bağımsız birimler olarak kurguda yer alıyorlar (Şekil 7.1 - 7.2). İkinci tipte servis mekânları bir grup oluştururken, odalar ayrı birim olarak duruyorlar (Şekil 8.1 - 8.2). Üçüncü tipte ise evlerin kendisi bir modül oluşturup aynı çatı altında bağımsız olarak duruyorlar (Şekil 8.3). Bu tiplerin hepsi yan yana sıralanarak, sıra evler şeklinde kurgulanabilir yapıdadırlar (Şekil 7.1 - 7.2). Bu üç tipin de ortak noktası mekânların organize edilme şeklidir. Arkan mekânları bir araya getirerek oluşturduğu modüller arasında bir boşluk bırakıyor ve hepsini kırma bir çatı altına yerleştiriyor. İlk iki tipte aradaki boşluklar evlerin koridorlarını oluşturmakta ve minimum dolaşım alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu koridor iki taraftan giriş almaktadır. Dolayısıyla bu kapılar iki taraflı açıldığında hava dolaşımına izin vermektedir. Üçüncü tipte ise birimler kendi içinde çözülmüş, aradaki boşluk evler arasındaki yarı açık mekânın bir parçası olarak ve devamlı bir hava dolaşımının olduğu akışkan bir mekân olarak kurgulanmıştır. Arkan her üç tipte de tek bir çatı altında yer alan modülleri farklı hatlarda kurgulayarak geniş yarı

açık mekânlar oluşmasını sağlamıştır (Şekil 4 - 5 - 6). Bu coğrafyanın en önemli problemlerinden biri olan sıcak hava, Arkan'ın tasarımında yarı açık mekânlar ile ve gerektiğinde yarı açık mekâna dönüşebilen kapalı mekânlar (koridor alanları) ile sağlanmıştır. Kırma çatı da sıcak kontrol etmek amacıyla yapılmış gibi görünmektedir. Dolayısıyla, basit bir şema altında ve rasyonel bir şekilde kurgulanan bu konut kompleksi oldukça esnek bir mekânsal kurguya sahiptir.

Bu proje ve diğer projeleri ele alındığında, Arkan'ın coğrafya ile kurmuş olduğu mekânsal ve dolayısıyla yaşamsal ilişki onun bu topraklara ait bir "yeni mimarlık" yaratma peşinde olduğunu gösteriyor. Yapılarıyla modern mekânı üreten Arkan, sadece Türkiye bağlamında değil, dünyadaki yeni mimarlık uygulamaları içinde de oldukça ileri sayılabilecek kurgular üretmiştir. 1940 sonrasında onun mimarlık pratiğini devam ettirmesine rağmen mimarlık ortamlarından dışlanması, birçok üretiminin gün yüzüne çıkmamasına ya da yapmış olduğu üretimlerin hak ettiği değerleri almamasına sebep olmuştur. Sadece bir mimarın çalışmalarında bile -ki elimize sınırlı sayıda ulaşan ürünlerinde- modern mekânın çeşitliliğinin okunabildiği görülmektedir. Erken cumhuriyet döneminde üretim yapmış olan her bir mimarın kendi içindeki çeşitliliği, karmaşıklığı göz önüne alınmalıdır. Mimarlık tarihçilerinin kurguladığı kategorilerin tutarlılığı uğruna dışlanan üretimlerin gün yüzüne çıkartılması, Türk modern mimarlığının gelişiminin tüm karmaşıklığıyla anlaşılabilmesi için önemlidir. ■

1. Metin Sözen ve Mete Tapan, *50 Yılın Türk Mimarisi* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1973). Üstün Alsaç, *Türkiye'de Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemi'ndeki Evrimi* (yayınlanmamış doktora tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1976); İnci Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı* (Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1980); Metin Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı* (1923-1983), (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984). Bir de bu metinlerin dışında ve aslında bu metinlerin öncülü sayılan Bülent Özer'in doktora tezi erken cumhuriyet dönemine dair bir çalışma olarak karşımıza çıkar. Özer kendisi bu çalışmasını Türk modern mimarlık tarihi çalışması olarak görmemesine rağmen, döneme dair kavramsal çerçeveyi çizen bir metin olarak karşımıza çıkar. Bülent Özer, *Rejyonalizm, Ünselalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme* (yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul: İTÜ Yayınları, 1963).
2. Sözen ve Tapan, *50 Yılın Türk Mimarisi* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1973): 197.
3. Bülent Özer, *Rejyonalizm, Ünselalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme* (yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul: İTÜ Yayınları, 1963): 61.
4. Dönemin kendi içinde erken cumhuriyet dönemi mimarlığı Batı'daki kullanımına paralel olarak "yeni" sıfatıyla nitelendirilmektedir. Modern kavramı *Arkitekt* dergisinde birkaç metinde geçmektedir. 1970'lerin başından 1980'lerin ortalarına doğru üretilen mimarlık tarihi metinlerinde ise dönemin mimarlığı "modern" olarak adlandırılmakta ve genellikle "*Bauhaus*," "Uluslararası Stil" ve "Kübizm" gibi stiller üzerinden okunmaktadır.
5. 1935 yılında açılan ve Seyfi Arkan'ın birinci ödülü aldığı Sümerbank Yarışması'nın açıklama notunda Arkan malzeme kullanımını şu şekilde açıklar: "Bina betonarme iskelet, tuğla dolgu olarak yapılacak ve harici kısımları Ankara'nın tabii taşından yapılacak, uzun band olarak modelde de görülen beyaz kısımlar Hacı Bektaş mermer taşından yapılabilmektedir. Bu suretle bütün bina İnkılap Ankarasının karakterini

taşıyan bir bina olacaktır." Sümerbank Proje Müsabakası, *Arkitekt* (Mart, 1935): 72. Arkan'ın mimarlığında yerel malzeme kullanımı görülmektedir, fakat bundan daha da önemlisi kurgularının soyutluğunun yanı sıra yapılarının oldukça çeşitli bir malzeme yelpazesi içermesidir.

6. Bilgen Boyacıoğlu Dündar, "Seyfi Arkan'ın Mimarlığında Türk Evi," *Sempozyum: Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Mimar Sinan Üniversitesi, 22-23 Ocak 2010. Bu bildiride Arkan'ın kendisinin "Türk evi" olarak nitelendirdiği bir konutunun analizi yapılarak Arkan'ın Türk evi anlayışının ne olduğu anlaşmaya çalışılmıştır. Türk evi'nde bulunan ve taşlık olarak kullanılan mekânın, Arkan'ın bu çalışmasında iki farklı kitle organizasyonu ile kurulduğu görülmüştür. Bu açık mekân kurgusu Arkan'ın başka konutlarında da görülebilmektedir. Bu bildiri, Arkan'ın dört konutundaki açık mekân anlayışını analiz ederek Berlin'de iken yapmış olduğu "Türk evi" projesi ile olan mekânsal ilişkilerinin izlerini sürer.

7. Ali Cengizkan, *Mücadele Konut ve Yerleşimleri: Çağa Yerleşmek 1* (Ankara: Arkadaş Yayınları, 2004): 89.

8. Zeki Sayar, "Devlet İnşaatında Tip Plan Usulünün Mahsur-ları," *Arkitekt* (Eylül, 1936): 259-260.

9. Seyfi Arkan, "Adana'da Ucuz Evler Mahallesi," *Arkitekt* (Ocak-Şubat, 1939): 33-36.

10. 1935 Sümerbank Yarışması'nın açıklama metninde Arkan projenin ana fikirlerinin binanın şehir ile kuracağı ilişki üzerinden belirlendiğini vurgular: "[...] binanın ticari bir müessese olması ve şehir ile olan münasebeti gibi mühim sebepler binanın karakterini az çok tayin etmiş ise de bugün için düşünülecek yegâne esas yalnız binanın göreceği hizmete göre binaya karakter vermekle kalmayıp bundan evvel şehircilik esaslarını gözönünde bulundurarak düşünmüş, [...]" Sümerbank Proje Müsabakası, *Arkitekt* (Mart, 1935): 72. Aynı yıl açılan İller Bankası Yarışması'nda da Arkan aynı tavrı devam ettirmektedir: "Yansen planının bu kısmında halen mevcut Emlak Bankası ile park ve Opera vardır. Bu inşaat birliğinin en mühim olması icap eden uzvu şüphesiz Opera binasıdır. Onun tesirini kuvvetlendirmek için civarındaki binaların düz ve sade olması lazımdır. Bu bakımdan yapılacak binaya çok basit ve sade bir şekil verilmiştir." Seyfi Arkan "Belediyeler Bankası Proje Müsabakası," *Arkitekt* (Kasım, 1935): 287.

KAYNAKLAR

- "Akhisar Tütüncüler Bankası," *Arkitekt* (Nisan, 1935): 112-113.
- Alsaç, Üstün, *Türkiye'de Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemi'ndeki Evrimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1976.
- Arkan, Seyfi, "Adana'da Ucuz Evler Mahallesi," *Arkitekt* (Ocak-Şubat, 1939): 33-36.
- Aslanoğlu, İnci, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1980.
- "Belediyeler Bankası Proje Müsabakası," *Arkitekt* (Kasım, 1935): 287-294.
- Boyacıoğlu Dündar, Bilgen, "Seyfi Arkan'ın Mimarlığında Türk Evi," *Sempozyum: Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Mimar Sinan Üniversitesi, 22-23 Ocak 2010.
- Cengizkan, Ali, *Mücadele Konut ve Yerleşimleri: Çağa Yerleşmek 1*, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2004.
- Eldem, Sedat Hakkı, *Sedat Hakkı Eldem 1: Gençlik Yılları*, editörler Edhem Eldem, Bülent Tanju ve Uğur Tanyeli, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2008.
- Eldem, Sedat Hakkı, "Yerli Mimariye Doğru," *Tereddüt ve Tekerrür: Mimarlık ve Kent Üzerine Metinler 1873-1960*, Ed. Bülent Tanju, İstanbul: Akın Nalça Yayınları, 2007.
- "Kamutay Projesi Müsabakası," *Arkitekt* (April, 1938): 99-132.
- Sözen, Metin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı* (1923-1983), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
- _____ ve Tapan, Mete, *50 Yılın Türk Mimarisi*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.
- Özer, Bülent, *Rejyonalizm, Ünselalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme*, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul: İTÜ Yayınları, 1963.
- Sayar, Zeki, "Devlet İnşaatında Tip Plan Usulünün Mahsur-ları," *Arkitekt* (Eylül, 1936): 259-260.
- "Sümerbank Proje Müsabakası," *Arkitekt* (Mart, 1935): 72.
- "Tahran Türkiye Cumhuriyeti Elçilik Binası projesi," *Arkitekt* (Kasım 1934): 309-311.

ADANA'DA MÜBADİL YERLEŞİMİ

Aslı Emine ÇOMU

Dr.

Çukurova Üniversitesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

Öğretim Üyesi

"Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti Adana'da mübadil iskânı için öncelikli olarak şehri terk eden gayrimüslimlerin bıraktıkları malları göz önüne almıştır. Bunun en büyük nedeni vekâletin kısıtlı bütçesidir. Terk edilmiş mallar mübadil yerleşimi için vekâletin tasarrufuna bırakılmıştır. Böylece vekâletin yerleşim için fazladan para ödemesinin önüne geçilmeye çalışılmış ve mübadillerin de kısıtlı sürede yerleşik hale geçmeleri sağlanmıştır."

Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen Nüfus Mübadelesi Ege Denizi'nin her iki kıyısında yaşayan iki milyona yakın insanın hayatını ciddi şekilde etkilemiştir. Nüfus Mübadelesi Anlaşması, Lozan Barış Konferansı sırasında hazırlanmış ve 31 Ocak 1923 tarihinde de imzalanmıştır. Bu anlaşma, zorunlu göçün hangi tarihte başlayacağı, kimlerin bu göç kapsamı içine alınacağı ve göçe maruz kalanların transferlerinin nasıl gerçekleşeceği hakkında genel kuralların belirlendiği bir kılavuz niteliğindedir. Bu sürece nezaret eden Karma Komisyon'un kurulması da bu anlaşmayla gerçekleştirilmiştir.

Aslına bakarsak, o dönemde Nüfus Mübadelesi Anadolu ve Trakya'da yaşanan ve uzun süre devam eden etnik çatışmaların sona ermesi için en iyi çözüm olarak ortaya atılmıştır. Zorunlu göç anlaşması aynı zamanda da Ege'nin her iki yakasında yaşayan ve bir süre sonra yaşadıkları yerleri terk eden Türk ve Rumların göçleri için de yasal bir zemin oluşturmuştur. Çünkü 1922 yılı sonuna doğru, yani Lozan Barış Konferansı'nda mübadele tartışmaları devam ederken evsiz mülteci sayısı bir milyonu geçmişti. Bir bakıma, konferans esnasında mübadeleye tabi olanların maruz kaldıkları ve kalacakları sıkıntılar bölgenin barış ve huzura kavuşması için ödenmesi gereken bedel olarak görülmüştür. Mübadelenin zorunlu tabiatı bir kısım siyasetçilerden ve göçe dâhil edilen kişilerden tepki almıştır. Bu kişilerden biri de dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı ve Lozan'daki ana müzakerecilerden Lord Curzon'dur. Curzon bir konuşmasında şöyle demiştir: "Nüfus Mübadelesi üzerinde durulması gereken ama aynı zamanda da çok kötü ve kusurlu bir çözümdür -ki dünya bunun için önümüzdeki yüzyıl boyunca ciddi bir yükün ve vebalin altına girmiştir."1 Ama belirtildiği üzere, Nüfus Mübadelesi o dönem için ortaya atılan en makul fikir olarak görülmüş ve konferansta da zorunlu göçün uygulanması yönünde bir karar çıkmıştır.

Nüfus Mübadelesi Anlaşması'na göre zorunlu göç, her iki ülkeden -Türkiye ve Yunanistan'dan- Mayıs 1924 itibaren başlayacaktı. Fakat mübadeleye tabi birçok kişi bu tarihten önce her iki ülke yetkilileri tarafından gönderilmeye başlanmıştır. 1 Mayıs

1924 tarihinden önce, yaklaşık iki yüz bin Müslüman mübadil ve elli bin Rum mülteci Karma Komisyon gözetimi altında Yunanistan ve Türkiye'den ayrılmıştı.² 1924 Mayıs'ında ise, Karma Komisyon yüz elli bin Müslüman mübadilin Türkiye'ye transferini başlatır.³ Toplam Türk mübadil sayısı yaklaşık 400.000 olarak verildiğine göre bu kişilerin yarısı yasal mübadele sürecinin başlamasından önce ülkeye giriş yapmıştır. Gelecek mübadillerin Türkiye'de iskânı için bağımsız bir vekâletin kurulması Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 13 Ekim 1923 tarihinde kararlaştırılmıştır. Mübadele, İmar ve İskân adlı vekâletin kurulmasından bir hafta sonra İzmir milletvekili Mustafa Necati bu vekâletin başına getirilmiştir. Altı ay sonra da Celal Bayar Mustafa Necati'den bu görevi devralmıştır. Mübadil iskânı için vekâlete ayrılan bütçe 6 milyon liradır.⁴ Göreve gelen bakanlar bu bütçeyi yetersiz bulurken ellerinden gelenin en iyisini yapmak için uğraşmışlardır.⁵

Vekâletin kurulmasından hemen sonra öncelik yerleşim bölgelerinin seçilmesine verilmiştir. Fakat bu konuda detaylı bir inceleme yapılmadan sadece yerleşim sürecini hızlandırmak için yüzeysel bir düzenleme yapılmıştır. Gelecek mübadiller hakkında ayrıntı bir rapor söz konusu değildir. Türk mübadiller hakkında edinilen bilgiler onların Yunanistan ve adalardan gemiye binmek üzereyken Türk yetkililer tarafından sorulan genel sorulara verdikleri cevaplara dayanır.⁶ Vekâletin görevlendirdiği yetkililer mübadillere ne işle uğraştıklarını ve eğer çiftçilerse ne yetiştirdiklerini sormuşlardır. Alınan cevaplara göre de mübadiller gruplara ayrılmıştır. Aynı şekilde iskânın yapılacağı Anadolu ve Trakya'da da şehirlerin tarımsal üretimi hakkında detaylı bir inceleme yapılmamış ve elde edilen duyumlar doğrultusunda bir yerleşim planı oluşturulmuştur. İskân konusunda asıl göz önüne alınan husus Ermeni ve Rum emval-i metrukesinin miktarıdır. Terk edilen malların fazla olması hem mübadillerin yerleşim sürecini hızlandıracak hem de kısıtlı bir bütçeyle boğuşan vekâletin de işini kolaylaştıracaktır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Yunanistan ve Yunan adalarından gelecek toplam Müslüman mübadil sayısı yaklaşık 400.000 olarak verilmiştir. Bahsedilen düzenlemeler sonucunda bu

Adana yöresinde kullanılan bir Hug; 1973, Hug Örneği.
Kaynak: Ali Cengizkan, Mübadele Konut ve yerleşimleri.
(Ankara; Arkadaş yayıncılık, 2004 s. 33)

mübadiller kabaca üç gruba ayrılmıştır. Gelecek olanların iki yüz bini çiftçi ve bağcı olarak sınıflandırılırken yüz bini zeytinci ve 95 bini de tütüncü olarak yazılmıştır.⁷ Buna ilaveten on tane de yerleşim bölgesi seçilmiştir. Bu bölgeler Samsun ve çevresi, Doğu Trakya, Marmara Bölgesi özellikle Balıkesir, Bursa ve İstanbul, Ege'de İzmir ve çevresi, Akdeniz'de Adana, Antalya ve Mersin ve iç bölgelerde Konya ve Kayseri'dir.⁸ Adana da mübadil yerleşimi için seçilmiş bölgelerden biri olarak özellikle Mayıs 1924'ten Ağustos 1924'e kadar geçen sürede Mersin limanından ülkeye giriş yapmış mübadillerin yerleşim alanı olur.

Adana'da mübadil yerleşimi yerel kurumlar tarafından ele alınmıştır. Bu kurumlar, müba-

dele işiyle görevlendirilmiş merkezi kurum olan Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti'nin denetimi altında bulunuyordu. Bu yazının ortaya çıkmasında büyük payı olan bu kurumların arşivlerinde daha çok mübadil listelerine ve mübadillerin durumlarıyla ilgili şikâyetlerini aktardıkları dilekçelere rastlanır. Arşivlerde mevcut belgelere göre⁹ 4937 mübadil Adana merkezine ve çevre ilçelere yerel kurumlar tarafından yerleştirilmişlerdir.¹⁰ Mübadillerin geldikleri yerler ve yüzdeleri ise şöyledir: tüm mübadillerin yüzde 41'i Demirhisar ve ona bağlı ilçelerden, yüzde 24'ü Alasonya'dan, yüzde 16'sı Girit'in Kandiye şehrinden ve geri kalanlar da Serez ve Selanik'ten gelmişlerdir.¹¹ Bu şehirlerin hepsi Kandiye hariç Kuzey Yunanistan'da bulunmaktadır.

Adana'ya varışları akabinde, mübadiller ilk önce Mübadele İmar ve İskân Vekâletince hazırlanan Muhacirin Misafirhaneleri Talimatnameleri gereği misafirhanelere yerleştirilmişlerdir. Bu talimatnameye göre, mübadiller yerleştirildikleri misafirhanelerde en fazla üç gün kalacaklar ve bu süre boyunca rahatlıkları ve memnuniyetlerine öncelik verilecekti. Bu misafirhaneler mübadillerin sürekli oturacakları haneler ayarlanıncaya kadar kalacakları için geçici barınaklardı.¹² Adana'ya varışlarından sonra mübadiller yerleşecekleri evleri

beklerken bir sinema ve otelde kısa bir süre konaklamışlardır.¹³

Mübadillerin Adana'ya yerleşimi konusunda Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti bünyesinde çalışan yerel kurumların önünde üç uygulanabilir seçenek vardı. Bu mübadil grupları ya Adana şehir merkezine ya kendi yerleşimleri için vekâletçe terk edilmiş Rum ve Ermeni çiftlikleri üzerinde yeni kurulacak köylere ya da daha önce gelen muhacir grupları için oluşturulmuş köylere yerleştirileceklerdi.

Adana merkezine yerleştirme konusunda uygulanan prosedür şöyledi: Mübadillere şehir merkezinde bir ev ve aynı zamanda şehrin hemen dışındaki bölgelerden bir parça tarla veya bağ veya şehir merkezinde bir dükkân sağlanmasıydı. Mübadillere dağıtılan evlerin bulunduğu mahalleler şöyledi: Çınarlı, Çarçabuk, İcadiye, Hanedan, Hankurba, Hacıfakı, Hurmalı, Alidede, Şabaniye, Durmuşfakı and Hacıhamid.¹⁴ Bu mahalleler 1920'lerde şehrin merkezini oluştururdu ve büyük çoğunlukla şehri terk eden Ermeni ve Rum ahalinin evlerinin bulunduğu mekânlardı.¹⁵

Adana merkezine yerleştirilen mübadillerin bir kısmına şehre yakın tarım alanlarından

Resim 1. Adana Şehir Merkezi.
Kaynak: <http://maps.google.com>

bir parça tarla ya da bağ da geçimleri için dağıtılmıştır. Bu bölgeler, Zincirli, Yılanlı, Karaenbiya, Kahyaoğlu ve Dilberler Sekisi'dir. Bu dağıtımın arkasındaki en büyük neden bu toprakların çeşitli ailelere ait olan bölünmüş toprak parçaları olmalarıydı.¹⁶ Bunların dağınık toprak parçaları olmasından dolayı üzerlerinde mübadil köyü inşası daha güçtü. Böylece bu toprakların şehir merkezine yerleştirilen mübadillere verilmesi daha uygun görülmüştür. Ayrıca, bu bölgeler şehir merkezine oldukça yakındı. Şehir merkezinden buralara ulaşımın kolay olması da bu şekilde dağıtımı etkileyen ikinci unsurdur.¹⁷ Dağıtılan bağlar ortalama 10-20 dönüm arasındadır. Tarlalar ise ortalama 50-100 dönüm arası dağıtılmıştır. Bu bağlar veya tarlalar rasgele ölçülerde dağıtılmamış; daha önceden belirlenmiş ölçülerde mübadil ailelere verilmiştir. Bu dağıtımlar emval-i metrukenin dağıtım kurallarını belirleyen Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti'nce hazırlanan talimatnameye göre yapılmıştır.¹⁸

Bir parça tarla veya bağ almayan mübadiller şehir merkezinden bir dükkân verilmiştir.¹⁹ Fakat kaynaklarda ne çeşit dükkân dağıtıldığı ya da mübadilin mesleğinin ne olduğu hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. Fakat dükkânların bulunduğu yer açısından arşivlerde gerekli bilgiler mevcuttur. Bu dükkânlar eski Adana şehrinin ticaret hayatının merkezi olan şu bölgelerde bulunmaktadır: Eski Bağdat Pazarı, Kapalı Çarşı, Eski Bedesten, Yeni Pazar, Siptilli Pazarı, Eski Borsa, Pamuk Pazarı, Un Pazarı ve Hasır Pazarı.²⁰ Mübadillere dükkân dağıtılması ilginç bir ayrıntıdır. Çünkü bahsedildiği üzere mübadillerin hepsi tarım kökenli olarak sınıflandırılmış ve zanaatkâr mübadillere hiç yer verilmemiştir. Dükkân dağıtılması kısıtlı da olsa bir kısım mübadilin tarımsal kökenli olmadığını göstermektedir. Bu dağıtım şu anlama da gelebilir. Terk edilmiş dükkân sayısı çok fazla olduğundan vekâlet bu dükkânlardan yararlanma yoluna gitmiştir ve tarımsal kökenli olmasına rağmen bu dükkânları mübadillere dağıtmıştır.

Şehir merkezine yerleşim belli bir yerden gelen mübadil gruplarıyla sınırlandırılmamış; aksine farklı yerlerden gelen mübadillere merkezde iskân hakkı verilmiştir. Örneğin, Selanik'ten gelen 45 mübadil ailesi ve Serezli 28 aile Adana merkezine yerleştirilmişler ve yukarıda bahsedilen tarım alanlarından tarla almışlardır. Buna ek olarak, merkezdeki 178 ev ve 63 dükkân Alasonyalı mübadillere verilirken emval-i metrukeden 154 ve 48 dükkân da Giritli mübadillerin olmuştur.²¹

Dağıtılan tarla ve bağlara bakıldığında ise en büyük payı Alasonyalı mübadiller almıştır. Bu mübadil ailelerine Zincirli, Yılanlı, Kahyaoğlu ve Şakirpaşa bölgelerinden toplam 1300 dönüm toprak verilmiştir. Giritli mübadiller ise bahsi geçen bölgelerden toplamı bin dönümü bulan bağ almışlardır. Belgelerin geneline bakılırsa da bağların neredeyse tamamı Giritli mübadillere verilmiştir.²² Bundan bağıcılığın Giritli mübadiller arasında yaygın olduğu sonucu çıkarılabilir. Ayrıca bu mübadil gruplarının şehrin merkezinden ev verilip bahsi geçen tarım alanlarından toprak almasının arkasındaki sebep olarak bu mübadillerin şehre gönderilen en kalabalık mübadil grupları olduğu gerçeği öne sürülebilir. Neticede, şehir merkezi bu insanların kalabalık grupları halinde yerleştirilebilecekleri ve hemşerilerinden ve akrabalarından ayrılmak durumunda kalmayacakları tek yerdi.

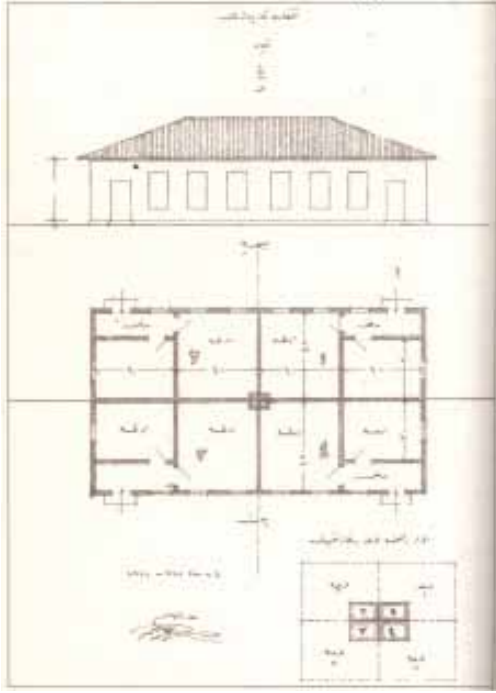
Daha önce bahsedildiği üzere yeni köylerin kurulması mübadil yerleşimi konusunda başvurulan yöntemlerden biriydi. Bazı köyler Seyhan Nehri'nin doğu kıyısında kalan tarım alanlarında kurulmuştu. Bu bölgede yan yana konuşlanmış Köprüköyü, Madama ve İncirlik mahalleleri bulunmaktaydı. Bu bölgeler 1920'lerde Adana şehir merkezi dışında kalıp buralarda Ermeni ve Rum çiftlikleri vardı. Örneğin, Madama adı verilen mahalle adını Adana Rum cemaatinin ileri gelenlerinden Kosmo Simyonoğlu'na ait 1300 dönüm arazi üzerine kurulmuş çiftlikten almıştır.²³ Simyonoğlu'nun çiftliğine devlet tarafından el konulmuş ve Nüfus Mübadelesi sonrası çiftliğin arazisi Kuzey Yunanistan'da bir şehir olan Dümenek'ten gelen mübadiller arasında paylaştırılmıştır. Kosmo Simyonoğlu'nun topraklarından başka Vayvayan ailesine ait 950 dönüm arsa da Demirhisarlı mübadiller arasında paylaştırılmıştır. İncirlik'te ise Bızdikoğlu ve Bızdıkyan ailelerine ait 1600 ve 1100 dönüm arazide kurulmuş çiftlikler Demirhisarlı mübadillere dağıtılmış ve burada bir mübadil yerleşimi oluşturulmuştur. Burada az sayıda Alasonyalı mübadil de toprak almıştır.²⁴ Köprüköyü'nde ise Serezli ve Demirhisarlı mübadiller Hacı Anton, Hacı Asdur ve Kirkor Arakiloğlu adlarında Adana'nın eski sakinlerine ait çiftliklere yerleştirilmişlerdir. Bu çiftliklerin toplam arazisinin 1000 dönümden fazla olduğu görülmektedir.²⁵ Mübadiller bu çiftliklere toplu olarak yerleşmiş ve barınmaları içinse iktisadihane ya da huğ denilen basit haneler inşa edilmiştir. Bu tarz evlerin inşası mübadillerin barınma sorununa acil bir çözüm bulunmasına dayanmaktadır. Huğlar yani sazdan yapılmış küçük kulübeler ve iktisadihaneler kolay inşa edilebilen basit yapılar ve binlerce iskâna tabi mübadilin barınma

sorununu gidermek için pratik bir çözümdür. İktisadihaneler her biri iki odadan oluşan dört ünitenin bir çatı altında toplanmasından oluşur. Bu ünitelerde iki oda mevcutken banyo ve mutfak yoktur.²⁶ Huğlar ise hasır, kamış ve çamurdan yapılan dört odalı basit yapılardır.²⁷ Yerel arşivlere göre iktisadihaneler özellikle Madama ve İncirlik'te inşa edilmiştir. Buralarda 37 iktisadihane Alasonyalı mübadillere, 32 iktisadihane Dümenek'ten gelen mübadillere ve 29 tanesi ise Demirhisarlılara tahsis edilmiştir.²⁸

Huğların inşasına Adana merkez ilçeler dışında da rastlamak mümkündür. Özellikle Yumurtalık'ta cumhuriyet öncesi dönemde Bedros Çiftliği olarak bilinen yerde çok sayıda huğ inşa edilmiştir. Bu çiftlik 1400 dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuştu ve buraya Demirhisarlı mübadiller yerleştirilmişti.²⁹ Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti'nin emri üzerine buraya 50 adet huğ inşa edilmiştir.³⁰ Bu büyük çiftlik bu düzenlemeyle bir mübadil köyü haline getirilmiş ve adı da değiştirilmiştir. Bu köy şu an Hamzalı adıyla bilinmektedir ve Yumurtalık'a 16 kilometre mesafededir.³¹

Yumurtalık örneğinde olduğu gibi Karataş'ta da özellikle 1924'ten sonra mübadil yerleşimi görülmüştür. Demirhisar'dan mübadil olarak gelen yüzden fazla nüfus Karataş merkezdeki Küçük Karataş ve Yayalı köylerine yerleştirilmişlerdir. Bu mübadillere dağıtılan toplam toprak miktarı 2000 dönümdür. Bu araziler daha önce bahsi geçen Simyonoğlu ailesine aittir. Burada da mübadillerin yerleşecekleri terk edilmiş evler bulunmadığından bahsedilen basit yapılar barınma sorununu gidermek için inşa edilmiştir.³²

Bunun yanında, bazı mübadil aileler daha önceden oluşturulmuş muhacir köylerine gönderilmişlerdir. Adana bölgesi Osmanlı döneminde de muhacir iskânı için önemli noktalardan biriydi. Bugünkü Ceyhan ilçesinin temelleri de özellikle on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kafkasya ve Balkanlardan gelen muhacirlerin iskânıyla atılmıştır. 1924 senesinden itibaren Adana'ya gelen mübadillerin bir kısmı da Ceyhan ve Yakapınar (Misis) çevresinde kurulan muhacir köylerine gönderilmişlerdir. Bu köylerden biri Yakapınar yakınlarındaki Belören'dir. Belören 1880-1890 arası iskâna açılmış köylerden biridir. Balkanlardan gelen muhacirler buranın ilk sakinleri olmuşlardır.³³ 1924 senesine gelindiğinde bu sefer Silistre - Bulgaristan'dan gelen önemli sayıda muhacir Belören'e gönderilmişlerdir. Yerleştikleri arazi İsakyan adlı bir Ermeni vatandaşa aittir. Toplam arazi mik-

İktisadi Hane Örneği.

Kaynak: Ali Cengizkan, *Mübadele Konut ve Yerleşimleri*. (Ankara: Arkadaş yayıncılık, 2004, s. 34)

tarı da 9000 dönüm olarak hesaplanmaktadır ve bu arazi doksan Silistreli muhacire dağıtılmıştır.³⁴ Buna ilaveten, Ceyhan'a bağlı 1860-1914 arasında kurulan birçok muhacir köyüne mesela Toktamış, Hamitbeybucağı, Yeniköy, Mahmudiye ve Akdam gibi 1924'te de mübadil gönderilmiştir.³⁵ Bu köylere bu dönemde özellikle Alasonyalı mübadiller yerleştirilmişlerdir.³⁶

Sonuç olarak, Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti Adana'da mübadil iskânı için öncelikli olarak şehri terk eden gayrimüslimlerin bıraktıkları malları göz önüne almıştır. Bunun en büyük nedeni daha önce de bahsedildiği üzere vekâletin kısıtlı bütçesidir. Terk edilmiş mallar mübadil yerleşimi için vekâletin tasarrufuna bırakılmıştır.³⁷ Böylece vekâletin yerleşim için fazladan para ödemesinin önüne geçilmeye çalışılmış ve mübadillerin de kısıtlı sürede yerleşik hale geçmeleri sağlanmıştır. Vekâlet emval-i metrukenin mübadil iskânı için en hesaplı ve kolay yolu olduğuna karar vermiştir. Bu da yanlış bir düşünce değildir. Mesela, Yumurtalık'ta Bedros Çiftliği'nde inşa edilen huğların her biri 167 Türk lirasına mal olmuştur.³⁸ Her mübadil ailesi için bu kadar para harcamak muhakkak ki vekâleti zor duruma sokacaktı ve bütçesini de oldukça zorlayacaktı. Bu yüzden ki huğ ve iktisadihane inşası Adana'da birkaç yerde sınırlıdır. Vekâlet mübadillerin büyük çoğunluğunu emval-i metrukeye yerleştirmiştir. Bir kısım mübadilin bu yeni kurulan köylere gönderilmesinin sebebi barınmaları için emval-i metrukeden yeterli sayıda ev kalmamış olmasındandır. Bu evlerin yeterli gelmemesi -ki bir kısmı da Adana'nın yerlisi olan memur ve askerler tarafından işgal edil-

miştir- sonucunda özellikle tarım kökenli mübadiller terk edilmiş çiftlik arazileri üzerinde inşa edilen basit yapılara yerleştirilmişlerdir. Şunu da eklemek gerekir ki Adana şehir merkezinde ev alan birçok mübadil ailesi şehre geldikten uzun süre sonra bu evlerde yaşamaya devam etmelerine rağmen özellikle İncirlik'te inşa edilen iktisadihanelere yerleşen birçok mübadil buradan kısa süre sonra ayrılmış, evlerini ve topraklarını satmış ve şehir merkezine yerleşmişlerdir. Bunda yaşadıkları evlerin yetersiz kalmasının etkisi de vardır. ■

1. Elisabeth Kontogiorgi, *Population Exchange in Greek Macedonia: The Rural Settlement of Refugees 1922-1930*, Oxford: Clarendon Press; Oxford; New York: Oxford University Press, 2006, s. 64-65.
2. Mihri Belli, *Türkiye Yunanistan Nüfus Mübadelesi Ekonomik Açından Bir Bakış*, çev. Müfide Pekin, İstanbul: Belge Yayınları, 2004, s. 30.
3. Age., s. 31.
4. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima: I, Cilt: III, Ankara: TBMM Matbaası, 1975, s. 149.
5. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima: II, Cilt: X, Ankara: TBMM Matbaası, 1975, s. 49.
6. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima: II, Cilt: X, Ankara: TBMM Matbaası, 1975, s. 43.
7. Kemal Arı, *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 51-53.
8. Age, s. 52-53.
9. Bu arşivlerin bulunduğu kurumlar lağvedildikleri tarih olan 2005'e kadar Köy Hizmetleri Genel Müdürlükleriydi. Bu kurumlar 1984 yılında kurulmuş olup ülke genelinde 18 daireye sahipti. Bu kurumların bir şubesi olan İskân ve İnşaat Şubesi 2005 yılına kadar ülkede göçmen yerleşimi konusunda yetkili merciydi. 2005'ten sonra bu arşivlerin bir kısmı Bayındırlık ve İskân Müdürlüklerine transfer edilmiş ya da Köy Hizmetleri Genel Müdürlükleri yerine kurulmuş olan İl Özel İdarelerinin elinde kalmıştır. Belgelerin bir kısmı ise Türkiye Cumhuriyet Arşivlerine yazılı emir üzerine gönderilmiştir.
10. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arşivi (bundan sonra KHGMA), Sevk ve İskân Defteri.
11. Age.
12. Ali Cengizkan, *Mübadele Konut ve Yerleşimleri*, Ankara: Arkadaş, 2004, s.115. Yazar, Türkiye Cumhuriyet Arşivlerinde bulunan 272.12, 40.42.3 numaralı ve 27 Kasım 1923 tarihli belgeyi günümüz Türkçesiyle birebir almıştır. Alıntı bu belgeyedir.
13. Age, s. 30.
14. KHGMA.
15. Age.
16. Age.
17. Age.
18. Ali Cengizkan, s. 140-141.
19. Arşiv belgelerinde tarla ya da bağ verilmeyen bazı ailelere dükkân da verilmemiştir. Sadece Adana merkezinde ev almışlardır. Fakat bu oldukça seyrek görülen bir durumdur.
20. KHGMA.
21. Age.
22. Age.
23. Age.
24. Age.
25. Age.
26. Ali Cengizkan, s. 34.
27. Age., s. 178.
28. KHGMA.
29. Age.
30. Ali Cengizkan, s. 115.
31. Mustafa Soysal, *Die Siedlungs und Landschaftsentwicklung der Çukurova: mit besonderer Berücksichtigung der Yüregir-Ebene*, Bamberg: Palm&Elke, 1976, s. 59.
32. KHGMA.
33. Mustafa Soysal, s. 59.
34. KHGMA.
35. Mustafa Soysal, s. 60-61.
36. KHGMA.
37. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, İçtima I, Cilt III, s. 159.
38. Ali Cengizkan, s. 178.

ÇUKUROVA BÖLGESİNİN YENİ BİR HAVAALANINA İHTİYACI VAR MI?

İbrahim ORTAŞ

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi

Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi

"Doğal olarak toprak bizim dışımızdaki diğer canlıların, doğal çeşitliliğin barındığı ortam olarak bitki ve hayvan varlığının doğrudan ve dolaylı insanlığın beslenme kaynağı olarak görülmektedir. Bu bağlamda toprağı bir gıda kaynağı olarak görüyor ve amaç dışı arazi kullanımını doğru bulmuyoruz. Ancak herkesin toprağı bizler gibi toprak bilimi eğitim almış insanların gözü ile bakmadığını da bilmekteyiz. Onun için de konuya hassasiyet göstererek toplumu tarım topraklarının amaç dışı kullanımı konusunda bilinçlendirmeyi de önemsiyoruz."

Çukurova'ya Yeni Havaalanı Gerekli Değil, Mevcudu Koruyalım, Tarım Topraklarını Amaç Dışı Kullandırmayalım

Uzun zamandır Tarsus-Mersin yakınlarına bir havaalanının açılacağı ve Adana Şakirpaşa Havaalanının kapatılacağı Çukurova'nın kalbi Adana'da konuşulmaktadır. Mersin'de de Tarsus yakınlarında geniş kapasiteli bir alternatif havaalanının açılacağı konuşulmaktadır. Yeni Adana Gazetesinin 19 Şubat 2009 tarihli haberinde Ulaştırma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, "Çukurova Bölgesel Havaalanı adı altında ikinci bir havaalanı yapımı için çalışmalar başlatılmıştır" deniliyordu.

Havaalanının Bir An Önce Yapılması İçin Süreci Hızlandırılmıştır

Bunu takiben 27 Mart 2010 tarih ve 27534 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Karar Sayısı: 2010/258'de Çukurova Havaalanı projesi için acilen kamulaştırma işleminin başlatılması gerektiği ifade edilmektedir. Resmî Gazete'deki ifade aynen şöyle: "Ulaştırma Bakanlığı, Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü yatırım programında 2009E030210 proje numarası ile yer alan Çukurova Bölgesel Havaalanı Projesinin gerçekleştirilmesi amacıyla ekli planda gösterilen taşınmazların Ulaştırma Bakanlığı (Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü) tarafından acele kamulaştırılması; adı geçen Bakanlığın 22/3/2010 tarihli ve 4507 sayılı yazısı üzerine, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 22/3/2010 tarihinde kararlaştırılmıştır" deniyor.

31 Ekim 2009 tarihli Hürriyet Çukurova Ekinde basına duyurulduğu kadarıyla Çukurova Bölgesi Havaalanı projesi ÇED raporunun halka açıldığı; Çukurova Bölge havaalanı için Tarsus ilçesine yakın Kargılı ve Baharlı bölgelerinin düşünüldüğü belirtiliyor. Mersin Kent Konseyi Genel Sekreter Nuri Özdemir ise "Bölgesel havaalanı için acele edilmelidir" diyor. Mersin Kent Konseyi'nin, Tarsus'a bağlı Kargılı bölgesinde kurulması planlanan, "Çukurova Havaalanı" ile ilgili aldığı tavsiye kararlarının, Ulaştırma

Bakanı Binali Yıldırım'a sunulacağı belirterek "bölgesel havaalanı bir an önce kurulmalıdır" denildi.

Acele kamulaştırması Sayın Cumhurbaşkanının onayından geçen ve Resmî Gazete'de yayınlanan havaalanının aciliyetini anlamakta zorlanılmaktadır. Nihayet seçimlerden önce ve sonra Mersin'deki siyasi ve ticari merkezler birlikte konuya büyük bir önem vererek bir an önce harekete geçmek istemişlerdir.

Yeni Havaalanı Hangi Sorunun Cevabını Karşılıyor?

Zaman zaman duyarlı çevrelerden, bölgedeki meslek odalarından ve bilim merkezi olarak üniversiteden bu konuda ne düşündüğü sorulmaktadır. Bilim kuruluşlarının doğal koşullarda tavrının doğadan ve insandan yana olması gerekir. Ne yazık ki günümüz konjonktüründe birçok kurum gibi bilim kuruluşları ve meslek örgütleri de çoğu zaman sessiz kalmayı tercih etmekte veya otoritelerin aldığı kararlara karşı görüş belirtmeyerek dolaylı yoldan yapılanları kabul etmektedirler.

Kurumların görüş belirtememesine karşın çok sayıda meslek odası ve duyarlı kişi görüşlerini açıklamaktadırlar. Bu bağlamda son günlerde Adana kamuoyunda herkesin birbirine sorduğu soru şu: "Nereden çıktı bu yeni havaalanı fikri?"

Açıkçası hangi sorunu çözecek yeni Çukurova havaalanı? Mevcut Şakirpaşa Havalimanı yetersiz mi? Yetersiz ise hangi yönden yetersiz. Birçok kişi işletme yönünden yeni havaalanının zor olduğunu belirtiyor.

Şakirpaşa Havalimanından her gün Ankara, İstanbul, İzmir, Bodrum, Antalya ve Van arasında kamu ve özel havayolları uçuşları yapılmaktadır. Adana Şakirpaşa Havaalanından uluslararası uçuşlar da yapılmaktadır. Tam sayısı bilinmemekle birlikte günlük 20'nin üzerinden uçuş gerçekleşmektedir. Söz konusu alanın elden çıkarılması, bunun için yapılacak harcama ve kamulaştırma bedeli düşünüldüğünde acaba yeni Çukurova havaalanı verimli ve kârlı olur mu?

Resim 1. Bölgede erkenci örtü altı karpuz bitkisi yetiştiriciliğinin yapıldığı alana ait görüntü.

Havaalanı Yapılacak Alan Birinci Sınıf Sulama Alt Yapısı Olan Kaliteli Bir Yerdir

Kargılı bölgesi ülkemizin kaliteli birinci sınıf tarım topraklarının olduğu tamamının narenciye bahçeleri ve özellikle erkenci örtü altı karpuz kavun gibi sebze-meyve üretimi yanında ikinci ürün mısır ve diğer ürünlerin ekimi yapılan bir alandır. Bölgenin tarım için en önemli özelliği sahip olduğu iklim avantajıdır. Türkiye'nin erkenci örtü altı karpuz yetiştiriciliğinin % 95'i Karataş-Tarsus arasında yapılmaktadır ki bu bölge aynı zamanda havaalanı için ayrılan bölgeyi de kapsamaktadır. Bölgede 1960'lı yıllarda yoğun tarım yapılması için DSİ tarafından yapılan sulama kanalları alt yapısı ise ihmal edilemeyecek düzeyde pahalı bir yatırımdır.

Bölgede Yani Açılan Golf Sahaları ve Oteller Fıstık Çamlarının Kesilmesine Neden Olmaktadır

Son yıllarda yine siyasilerin etkisi ile Adana-Mersin Turizm bölgesi ilan edilmiş ve bunun gereği olarak Akdeniz kıyı şeridindeki o güzelim kumulların üzerindeki doğal olarak gelişen veya sonradan dikilen fıstık çamları kesilmektedir. Basına yansıdığı kadar 20 kadar golf sahası açılmak istenmektedir. Ülkemizde oyuncusu ve taraftarı olmayan golf oyunu olsa olsa yabancı turistler için istenmektedir. Golf sahaları açmak için kesilen fıstık çamlarının son görüntüleri Resim 2'de görüldüğü gibidir.

8 Bin Dönüm Bir Havaalanı İçin Yetmez, Bir O Kadar da Çevresinde Yerleşim Yeri Alanı Gerekir

Söz konusu havaalanı için yaklaşık 8.000.000 m²'lik (800 hektar) alana ihtiyaç duyulmakta, bunun büyük kısmı özel mülkiyete ait tarım arazisi ve mera alanlarından sağlanmak istenmektedir. Bununla birlikte çevresinde birçok iş ve lojistik destek yerleşimleri oluşacak ve ulaşım

ana arterleri ile beklenenden daha çok alan tarım dışında kullanılacaktır. Yeni havaalanı yeri ile birlikte yeni yerleşim yerleri doğal olarak oluşacaktır.

Mevcut hali ile Çukurova ekonomisinin tamamı tarım ve tarıma dayalı sanayiye dayandığı için tarım alanlarının tarım dışına çıkarılmasını tarım bilimcileri olarak kabul etmiyoruz. Mevcut yolcu ve havayolu taşımacılığı potansiyeli dikkate alındığında hiç de ihtiyaç olmadığı halde salt politik talepler ile Adana'dan 50 km ileride yeni bir havaalanı için 8000 dekar alanın tarım yapılamaz duruma getirilmesi yapılan en ciddi eleştirilerin başında gelmektedir. Söz konusu arazi şimdi ekili ve dikili bitki altında olduğu görülmekte olup elde edilen ürünler bölgenin tarıma dayalı sanayisinin hammadde ihtiyaçlarıdır.

Bölgede erkenci örtü altı karpuz yetiştiriciliğinden sonra ikinci ürün mısır yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Havaalanı yapılacak alanın mevcut durumu ile mısır ekili konumu resimde görüldüğü gibidir.

Çukurova Denilince Akla Bol ve Bereketli Topraklar Gelir

Çukurova denilince akla tarım ve bereketli topraklar gelmektedir. Osmaniye'den Silifke'ye kadar geniş bir tarım alanı yerleşim yeri, yollar, irili ufaklı işletmeler ile tarım yapılmaktan çıkarılmış durumdadır.

Klarapatranın zamanında Tarsus bir liman kentidir. Erozyon sonucu Sayha, Ceyhan ve Berdan

Resim 2. Berdan çayının (Tarsus-Mersin) Akdeniz ile birleştiği bölgenin yanı başına yapılacak otel ve golf sahaları için açılacak alanda kesilen fıstık çamı alanı görüntüsü.

Resim 3. Havaalanı yapılacak yerin mısır ekili hali.

çaylarının Toroslar'dan getirdiği materyallerin ovayı doldurması ile Tarsus'tan kilometrelerce içeriye kadar yeni tarım toprakları oluşmuştur. Bu topraklar bugün binlerce insanın iş kapısıdır ve çoğumuzun gıda kaynağı buralardan gelmektedir

Bu bağlamda Çukurova'da ikinci bir havaalanının açılması ovanın birinci sınıf tarım arazilerinin devre dışı kalmasına neden olacaktır. Çukurova'nın bereketli toprakları 8 bin yıldır değişik uygarlıklara ürettiği tarım ürünleri ile kendisini var etmiştir. Bölge tarıma dayalı sanayi ile bugün bu konuma gelmiştir. Dolayısıyla tarımı olmayan Çukurova, Çukurova olamaz. Tarıma dayalı gelişen Çukurova'da diğer alanların da gelişmesi yine tarıma bağlı olacaktır. Bölgenin temel dokusu ve insanın birikimli eğitimi de tarım eksenli düşünmeye ve yönlendirmeye uygundur.

Tarım Vazgeçilmez Olmalıdır

Bu bağlamda tarım ve toprak bilimi bilinci gözü ile Çukurova'nın sınırlı toprak varlığını siyasi geleceğe yönelik, uzun erimli ve sürdürülebilir olmayan yollara, havaalanlarına ve yerleşim yerlerine terk edilmemesini yeğleriz. Şuurlu ve bilinçli her insanın planlı kalkınmayı yeryüzünün coğrafi yapısına ve amaca uygun yönetilmesini savunması gerekir. Ülkemizde bu bağlamda mevcut kentlerin etrafındaki tarım alanlarının amaç dışı yapılanmalarını insanlığa ve geleceğe karşı yapılmış yanlışlar olarak görüyoruz. Adana ve çevresinde yapılan yeni yerleşim yerleri, açılan yeni araziler, bozulan bağ bahçe alanlarına yapılan alışveriş merkezleri ve gökdelenleri tümüyle be-

nimsemediğimizi değişik platformlarda dile getiriyoruz. Nüfus artışına bağlı olarak artan yerleşim ihtiyaçlarını da düşünerek salt bir şeye karşı çıkmak için değil, inandığımız ve alternatifini göstererek planlı yapılanmayı savunuyoruz. Adana, Mersin ve çevresinde çoğunlukla kolaycılığa kaçan ve siyasi rant kadar ekonomik rantta da yol açacak boyuttaki tarım topraklarının amaç dışı yerleşime açılmasının yanlış olacağını belirtiyoruz. Bu bağlamda milyonlarca dolara mal olmuş DSİ sulama kanalının altında kalan tarım toprakları üzerindeki alanların amaç dışı kullanımı engellenmelidir. Adana ve Mersin kentlerinin daha kuzeye, 4-5. sınıf araziler üzerine kaydırılması, organize sanayinin tarım alanlarının dışına taşınması, tarım arazileri içinde yapımı planlanan konut, yerleşim ve kamu binaları için tarıma uygun olmayan alternatif alanlar bulunması önemlidir. Bu bağlamda Çukurova'da ikinci bir hava limanının yapılmasını binlerce dekarlık tarım topraklarının amaç dışı kullanıma yol açacağı gerekçesiyle aceleye getirilmemesini; alternatif alanların araştırılması için zaman tanınmasını önerebiliriz. Bu konuda Çukurova bölgesindeki bütün yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının konuya hassasiyet göstermesi gerektiğini belirtmek isterim. Bugün bir yere seçilmek için bazı tavizler verebiliriz. Ancak yüzlerce yıl sonra yine burada bizlerden başka insanlar da olacaktır. Onları ve geçmiş hakkında ne düşüneceklerini de şimdiden düşünelim. Unutmayalım ayrıca bu dünya yalnız bizim değil. Bizim dışımızda bu topraklarda yaşayan bitki ve hayvan toplulukları da barınmaktadır. Bir gram toprakta 1×10^9 bakterinin olduğu düşünülürse bölgedeki zengin biyolojik çeşitlilik üzerinde ayrıca düşünülmesi gerekir.

Tarım Bölgesi Olması Sorunlu

Bölgedeki üniversitelerin veya ilgili bilim dallarının kurumsal düzeyde bu konuda ne düşündüğünü veya nasıl bir tavır sergilediklerini bilmiyoruz. Ancak toprak bilimi konusunda çalışan bilim insanları olarak yer yüzeyinde tarım topraklarının amaç dışı kullanımına yol açacak herhangi bir gelişmeye hiçbir şekilde taraf olmamız beklenmez. Aldığımız eğitim gereği tarım topraklarını endirekt besin kaynağı olarak insanlığın geleceği için korunması gereken birinci doğal kaynak olarak görmekteyiz. Doğal olarak toprak bizim dışımızdaki diğer canlıların, doğal çeşitliliğin barındığı ortam olarak bitki ve hayvan varlığının doğrudan ve dolaylı insanlığın beslenme kaynağı olarak görülmektedir. Bu bağlamda toprağı bir gıda kaynağı olarak görüyor ve amaç dışı arazi kullanımını doğru bulmuyoruz. Ancak herkesin toprağı bizler gibi toprak bilimi eğitim almış insanların gözü ile bakmadığını da bilmekteyiz. Onun için de konuya hassasiyet göstererek toplumu tarım topraklarının amaç dışı kullanımını konusunda bilinçlendirmeyi de önemsiyoruz. Özellikle ilk yerleşim yerleri itibarı ile kentlerin sulak alanların yanı başındaki düz ve düze yakın tarım topraklarına yakın yerlere yerleşmesi ve günümüzde artan insan nüfusunun artan yerleşim baskısı ile maalesef tarım toprakları istenmeden de amaç dışı kullanılmaktadır.

Kamuoyu Yeni Havaalanı İstemiyor

Gerek Adana kamuoyu ve gerekse diğer çevre ile ilgili oluşumların tepkisi sonucu Ulaştırma Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı mevcut Şakirpaşa Havaalanının kapatılmayacağını belirttiler. Bakanlığın açıklamasında "Adana Havaalanının kapatılması da söz konusu değildir" denilmektedir. Resmi verilere göre Şakirpaşa Havaalanının yıllık yolcu kapasitesi yaklaşık 5 milyon yolcu/yıl olup ancak 2 - 2,8 milyon yolcu/yıl düzeyinde bir kapasite ile çalışmaktadır. Diğer bir ifade ile mevcudun iki katı kadar çalışma hacmi bulunmaktadır. Bakanlık verilerine göre 2002 yılında 685 bin olan yolcu sayısı 2008'de 2 milyon 290'a, 2011'de 2,5 milyona çıkan Adana Havaalanı, bulunduğu yerde ve mevcut kapasitesi ölçüsünde insanımıza hizmet vermeye devam edecektir. Son yıllarda Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay hava limanlarının devreye girmesi ile Adana'nın yükü kısmen hafiflemiştir. Ayrıca Adana Şakirpaşa Havaalanı Gaziantep'ten Mersin'e kadar geniş bir coğrafyanın orta yerinde olması nedeniyle de mesafenin dengelenmesi bakımından da önemli bir yerde duruyor.

Yetkililer yeni havaalanına gerekçe olarak şimdilik Şakirpaşa Havaalanına 1 saat içinde 7 uçaktan fazlasını indirip kaldırma şansına sahip olmadığını ve yolcu kapasitesinin de yıllık 3 milyon civarında olduğunu ve yeni havaalanının ilk etapta 10 milyon, daha sonra ise 30 milyon yolcuya hizmet verecek şekilde teşkilatlandırılacağı ifadelerini kullanmaktadırlar. Ayrıca kargo yani yük taşımacılığı yapılacağı belirtiliyor. Tabii tarım yok ise taşınacak ürün ne olacak diye sorulabilir. İsrail'de gördüğüm Ölü Deniz'e yakın alanda tarım dışı alana kurulan kargo amaçlı havaalanı bölgedeki tarım ürünlerini anında dünyanın dört ucuna ulaştırmaktadır. Çukurova'da da Toros dağlarının eteklerine tarım dışı alanlara benzer amaçlı bir havaalanı yapılabilir.

Yeni Havaalanı Bölge İçin Büyük Kazanç Getirmeyecektir

Bölge için çağa ve sektörde yaşanan değişime uyumlu yeni bir havaalanı değil, mevcut havalimanının modernize edilmesi, alt yapının geliştirmesi gerekir. Ayrıca doğal olarak Mersin Adana arasındaki tren, metro ve diğer ulaşım ağlarının modernize edilmesi ve 50 dakikalık yolun kolay ulaşılır kılınması ile sorun ortadan kalkacaktır. Örnek olarak Havaş - Esenboğa arası 60 dakikalık bir mesafede olduğunu herkes bilir. Ayrıca dünyanın birçok yerinde bir saatlik mesafedeki alanlarda çok sayıda havaalanı bulunmaktadır. Mersin-Adana arası demiryolunun iyileştirmesi ve havaalanı yakınından veya altından geçirilmesi ile sorun çözülür diye düşünüyorum.

Konuya Siyasi Değil Ekolojik Gözle Bakalım

Hele son yıllarda siyasetin oy alabilmek için başvurduğu yol ve yaklaşımların çoğu zaman doğal kaynakların hoyratça kullanımına neden olduğu bilinmektedir. Doğal olarak geçmişte gündemde olmayan birçok şey bugün istenmeyen şekilde tarım topraklarının amaç dışı kullanımına neden olmuştur. Bu bağlamda ülkemizin önemli tarım ovalarından olan ve bünyesinde 4 ili barındıran Çukurova'nın ulaşımını sağlayan bir havaalanının olması kaçınılmazdır. Adana'da İncirlik üssü ile birlikte iki havaalanı bulunmaktadır. Son dönemlerde siyaset kanadında yapılan baskılar sonucu Adana havaalanı yerine veya yanı sıra yeni bir havaalanının Adana-Mersin arasına açılması istenmektedir. Rivayet odur ki Mersinliler Adana havaalanına gelmek yerine yeni bir havaalanı istemektedir. Onun için de Adana havaalanı önce bölgeye küçük geliyor, kentin içinde kaldı denilerek kapatılmak istenmektedir. Sonra Adanalı siyasilerin girişimi ile

bundan vazgeçildiği bunun yerine ikinci bir havaalanının açılacağı belirtiliyor. Ulaştırma Bakanlığı, Adana Havaalanının kapatılmasının söz konusu olmadığını, bölgenin ticari ve turizm potansiyeli dikkate alınarak "Çukurova Bölgesel Havaalanı" adı altında ikincisinin yapımı için çalışma başlatıldığını duyurarak bu konudaki söylemleri bir şekilde doğrulamış olmaktadır.

Yapılan açıklama her iki ilin siyasilerini memnun etmeye yönelik bir girişim olarak algılanmıştır. Yeni bir havaalanı neresinde bakılırsa bakılsın binlerce dekarlık alanın amaç dışı kullanımına yol açmaktadır. Mevcut hali ile Adana'nın güneyine konuşlanmış olan havaalanının kapasitesini artırmak yerine yeni bir havaalanının açılışına yönelmesi amaç dışı arazi kullanımına yol açmaktadır. Kaldı ki bundan birkaç yıl önce Adana Şakirpaşa Havaalanı bir tadilatından geçti ve çok fonksiyonel olarak hizmet vermektedir.

Acil Olarak Kamulaştırılan ve Kamuoyunda Çok Tartışılmadan Karar Verilen Yeni Havaalanı İçin Yeniden Konunun Gözden Geçirilmesi Gerekir

Çukurova'da yapılması gereken Adana Mersin kentlerinin sahip olduğu lojistik üslerin iyi analiz edilmesi ve birbirini güçlendirecek bir yapıya geçmesi gerekir. Mersin'de ciddi bir girişimciliğin olduğu görülüyor. Kentteki kamu ve özel sektörde vizyon sahibi şahsiyetleri basından izliyoruz. Bölgenin toplam tarım potansiyeli, petrol boru hatları, turizm potansiyeli bütünleştirilerek geleceğe yönelik yeni vizyonların oluşturulması gerekir. Yoksa elimizdeki değerleri elden çıkarıp, doğanın tahrip olduğu, çevrenin kirlendiği bir duruma düşeriz. Nihayet havaalanı yapılacak alanın güneyine konuşlanacak yeni otel ve golf sahaları için açılan ormanlık alanlar bir katliam görüntüsü arz etmektedir. O güzelim fıstık çamı ağaçları sökülünce bölgenin adeta akciğerleri sökülmüş duruma gelmiştir.

Özet ve Öneri

Mevcut durumda acele kamulaştırma ile Çukurova'nın bereketli toprakları üzerinde yeni bir havaalanı yapmaya gerektirecek acil bir durum bulunmamaktadır. Büyük bir yatırım, birkaç yıl bölgeye bir canlılık getirir, ancak sonuçta bölgenin habitatı bozulur ve işletmeciliği sorgulanır olur. Bu bağlamda ilgili havaalanının yapımı ülkenin stratejik ve öncelikli bir konusu değildir. İlgili toprak yasasına göre de konu mahkemelik olur. Bu bağlamda bütün bölgenin (Mersin-Adana) kamu ve özel sektöründe duyarlı kişi ve kurumlarına, şehircilik ayrımı yapmadan, doğa

ve çevre bilinci duyarlılığı düşmektedir. Yeni havaalanı değil, mevcudun geliştirilmesi, Mersin-Adana demiryolu ağının güçlendirilmesi, Adana metrosunun ek ilaveler ile Adana-Tarsus-Mersin demiryoluna bağlanması ve oradan havaalanına kadar ulaştırılması sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır. Adanalı, Mersinli, Osmaniyeli, Antakyalı demeden Çukurovalılık bilinci ile bölgenin tarım, sanayi ve turizm potansiyelini korumak ve geliştirmek, limanlarını etkin kılmak, petrol dolum ve transfer ağını çevreci bir yaklaşımla işletmek bölgemizi güçlendirecektir. Başta bölgedeki siyasilerin ve yöneticilerin görevi Mersin, Adana şehircilik ayrımına girmeden insanlığın ortak malı olan tarım topraklarına hepimize bırakılmış bu doğal mirasa birlikte sahip çıkmaktır. Çukurova bereketi doğru ve planlı bir yönlendirme ile hepimize aş ve iş sağlayacaktır. Türkiye'nin en bereketli ovasındaki kentlerin işsizlik sıralamasında ilk sırada olması ayrıca düşündürücüdür. Tarım olmadan sanayi ve turizm olmaz, önce elimizdeki hazinenin kıymetini bilmemiz hepimizin yararınadır.

Uzun erimli planlarla ve bölgedeki dinamiklerin görüşleri alınırsa eminim ki bölge için çok anlamlı gelişim planı, proje ve vizyon önerileri gelecektir. Kısacası öncelikli sorun havaalanından önce bölgenin master kalkınma planının yapılması, bölgenin bir bütünlük içinde planlanması, Toros dağlarının eteklerinin ekolojik tarım ve turizme ayrılması, Yumurtalık bölgesinin enerji taşımacılığına, bölgede tarıma önem verilerek tarıma dayalı sanayinin geliştirmesi ile bölge hem doğasını bozmadan gelişir hem de işsizliğe bir çözüm arayabilir. ■

SERMAYENİN YENİ GÖZDESİ: HES'LER

Mehmet MAK

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası
Adana Şubesi
Yönetim Kurulu Başkanı

"Su, yaşamın kaynağıdır ve bu sebeple dünyadaki tüm canlıların ortak mülküdür, ticari bir mal olarak görülemez. Bir bölgedeki su gereksinimleri bir bütün olarak değerlendirilmelidir. HES projeleri, havza planlaması temelinde, yerel halkın onayı alınarak yapılmalıdır. Daha kaliteli ve verimli HES'ler oluşturabilmek için projelerin her aşamasını kapsayan kamusal denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır."

Bugünü anlayabilmek için biraz geriye bakmak iyi olacak. Enerji sektörü, 1984 yılında başlayan özelleştirme uygulamaları, 3 Mart 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4628 sayılı "Elektrik Piyasası Kanunu" ve arkasından 26 Haziran 2003 tarihli "Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile tamamen serbest piyasanın kontrolüne geçti. Artık isteyenin istediği yerden su alıp hidroelektrik santral kurabilmesi de bu mevzuatlarla koruma altına alındı. Bugün, elektrik enerjisi sektörü üretim ve dağıtım alanında çok parçalı, tamamen piyasanın insafına ve özel sektörün kâr hirsına terk edilen bir noktaya getirilmiştir.

Elektrik Mühendisleri Odası olarak, son döneme kadar doğayla uyumlu olduğunu düşündüğümüz hidroelektrik santrallerinin, yukarıda saydığımız yasal düzenlemelerin hazırladığı zemin üzerinde yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını hissetmiş bulunmaktayız.

Bugüne kadar bildiklerimizi tekrarlayalım. Hidroelektrik santraller kuruluşa maliyetleri yüksek

olmasına rağmen diğer büyük ölçekli enerji üretim seçenekleri ile karşılaştırıldığında, işletme maliyeti en düşük ve işletme ömrü en uzun santrallerdir. Bu da uzun vadede ucuza elektrik üretimi imkânı sağlamaktadır. Fosil yakıt kullanan santrallere göre oldukça temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarıdır. Hidroelektrik santrallerin devreye alınıp çıkarılmaları kolay ve hızlı biçimde yapılabilmektedir. Bu özellikleri dolayısıyla HES'ler, ani elektrik enerjisi taleplerinin artış ve azalışında çok önemli avantajlar sağlamaktadır.

2011 yılı TEİAŞ verilerine göre, Ülkemizde toplam kurulu güç 50.623 MW, HES kurulu gücü ise 16.852 MW düzeyindedir. 2010 yılında elektrik enerjisi üretiminin % 24,5'i hidroelektrik santrallerden sağlanmıştır.

Tüm olumlu özelliklerine rağmen, özel sektörün kâr öncelikli anlayışı, HES'leri sadece mühendislik yaklaşımı ile ele alınabilecek teknik bir konu olmaktan çıkarmış, ekolojik, sosyal ve kültürel yönden de mutlaka değerlendirilmesi gereken bir konuma getirmiştir. Bu yazının sınırları içe-

risinde birkaç önemli noktaya değinmeye çalışım.

Özellikle nehir tipi santrallerde su, yatağından boruların içine alınmakta ve türbinlere kadar bu şekilde taşınmaktadır. 76 km'lik bir nehrin suyu, nerdeyse 70 km boyunca, güneş yüzü görmeyen denize kadar götürülmektedir. Balık geçişleri ve can suyu konusunda yapılan yasal düzenlemeler, her yer için tek bir değer önermektedir. Ancak yörenin çevresel özelliğine göre bu değer değişmektedir. Üstelik bu konuda yatırımcıları denetleyen bir mekanizma da yoktur.

Tatlı sular yeryüzünde bulunan suların sadece % 1'lik bir kısmını oluşturmaktadır. Bu % 1'lik su miktarı da biyolojik çeşitliliğin % 40'ını oluşturmaktadır.

HES'lerde iki temel veri, su ve düşüştür. Düşü olan bir noktadan enerji elde edilebilmesi için uygun rejimde ve miktarda suyun bulunması gerekir. Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Müdürlüğü mühendislik hizmetleri normlarından "Su Yapılarının Mühendislik Hidrolojisi

Çalışmaları"nda en az 20 yıllık süreci kapsayan akım değerlerine gerek olduğu belirtilmektedir. Ancak 4628 sayılı yasadan sonra ortaya konan HES projelerinin birçoğunda hiçbir hidrolojik ve jeolojik kurala uyulmamakta, ölçüm ve değerlendirmeler eksik yapılmaktadır.

Özel şirketlerin kurmakta olduğu HES'lerin birçoğunda elektromekanik donanım tedarik edilirken, ucuzluk, ödeme kolaylığı ve kısa temin süresi, birçok önemli kriterin üstüne çıkmaktadır. Bu nedenlerle yatırımcılar Çin ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelmektedir. Ülkemizin bir HES çöplüğü haline dönüşmemesi için ürün kalitesi ve uygunluğunu kontrol eden bir mekanizma geliştirilmelidir.

Bir taraftan da HES projeleri için yapılan Su Kullanım Hakkı Anlaşmaları ile suyun kullanım hakkı özel şirketlere devredilmektedir. Dünya Bankası tarafından 2010 yılında yapılan açıklamaya göre, dünya ölçeğindeki su pazarı, 1 trilyon dolarlık bir hacme sahip. 16-22 Mart 2009 tarihlerinde İstanbul'da yapılan 5. Dünya Su Forumu'nun düzenleyici ve sponsorlarının bü-

yük çoğunluğunun baraj yapımı, HES ve enerji alanında çalışan inşaat şirketleri olması suyun ticarileşmesi ile ilgili yoruma gerek bırakmayacak ipuçları vermektedir.

HES'lere, yapılan yasal düzenlemelerle birlikte; CO₂ ticareti, emre amade bedeli ve yük alma - yük atma bedeli gibi yaptıkları üretim dışında da gelir sağlayabilme yolları yaratılmıştır.

Seyhan Havzası, Orta ve Doğu Karadeniz bölgesi ile birlikte hidroelektrik santral inşaatı ve projesinin en yoğun olduğu bölgelerden biridir. Adana il sınırları içerisinde işletmede, inşa halinde, su kullanım hakkı anlaşması imzalanmış ve fizibilite aşamasında toplam 51 adet HES projesi bulunmaktadır. Bölgemizdeki sorunlar da ülkemizdeki sorunlarla paralellik göstermektedir.

Su, yaşamın kaynağıdır ve bu sebeple dünyadaki tüm canlıların ortak mülküdür, ticari bir mal olarak görülemez. Bir bölgedeki su gereksinimleri bir bütün olarak değerlendirilmelidir. HES projeleri, havza planlaması temelinde, yerel halkın onayı alınarak yapılmalıdır. Daha kaliteli ve verimli HES'ler oluşturabilmek için projelerin her aşamasını kapsayan kamusal denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır. Elektrik Mühendisleri Odası, öz kaynaklarımıza dayalı enerjinin, üretimden tüketime kadar etkin ve verimli kullanılmasını ve enerjide yüzde yetmiş beşler seviyesindeki dışa bağımlılığı azaltmak üzere yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına önem verilmesini savunmaktadır. Ancak bu söylediklerimizi, enerji sektörünü piyasanın insafına terk ederek, kâr öncelikli bir anlayışla gerçekleştirmek mümkün değildir. ■

KAYNAKLAR

- TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası HES Raporu
- www.teias.gov.tr
- www.dsi.gov.tr
- www.epdk.gov.tr
- İsmail Küçük, TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası, "4628 ve Hidrolojik Enerji"

HES SORUNU NEDEN VE NASIL ÇIKTI?

Yaşar GÖKOĞLU

"Yaşadığımız dönemde en önemli toplumsal mücadele konularından birinin 'suyun özelleştirilmesi, ticarileştirilmesi ve metalaştırılması' konusu olduğu açıktır. Su; şirketlerin kârını arttırmak için değil, halkın ve tüm canlıların yaşamı için gereklidir. Bu nedenle bir haktır! Doğanın ve tüm canlıların hakkıdır. Suyun değişim değeri, yani alınıp - satılır olması, piyasa malı olması kapitalistlerin icadı ve dayatmasıdır. Bizler doğal olanı, suyun kullanım değerini, kullanım hakkını talep ediyoruz."

"Küresel ısınma" artık bir gerçek. Sebebi de belli. İnsanların özellikle son birkaç yüzyıldır (kapitalizmin sistemleşmesiyle birlikte) artan doğanın doğal yapısına aykırı ve geri dönüşü olmayan, tamir edilemez sonuçlara yol açan faaliyetleri. Bunların en başında da enerji sorunu geliyor. Yani kömür, petrol, doğalgaz gibi fosil yakıtların giderek daha fazla kullanılıyor olması sonucunda karbondioksit, karbonmonoksit, metan gibi gazlar atmosferde birikiyor ve sera etkisi yaratarak iklimin ısınmasına ve çeşitli iklim anormalliklerine sebep oluyor. Bu işten kazançları olan büyük şirketlerin maaşa bağladığı birkaç sözüm ona bilim insanının dışında anılan gerçeklere itiraz eden kalmadı. Hatta Birleşmiş Milletler bünyesinde ve üye devletler arasında çeşitli konferanslar düzenlenip, kararlar imzalanarak bu kötü gidişin durdurulmasına bile çalışılıyor. Bazı devletlerin "mış" gibi yaptıkları, işi ticarete döktükleri ve bu çalışmaların içinde gönüllü bulunmadıkları da belli oluyor. Son yıllarda üst üste ve bütün kıtalarda yaşanan çevre ve iklim felaketleri giderek artan kamuoyu tepkisini ve bilinç yükselişini de beraberinde getiriyor.

Aslında söylenmek istenen, giderek saklanması mümkün olmayan, ne yazık ki sağ'dan ve sol'dan hâlâ dirençle karşılanan gerçek şu: Talep edilen sadece fosil yakıtları terkedip; güneş, rüzgâr gibi temiz ve yenilenebilir enerjileri ikame etmek değil. Bunun daha ötesinde ve eninde sonunda duymak zorunda olduğumuz başka bir talep yükseliyor artık: Eski paradigmalarımızla, önyargı ve kabullerimizle yola devam edemeyiz. Çıkmaz olduğu görülen bu yolu değiştirmeliyiz.

Burada uzun bir alıntıya yer vermem gerekiyor. Uzmanlaşma önemli ve konunun en önemli uzmanlarından Ömer Madra'ya sözü bırakıyorum izninizle:

"Tarihin bir noktasında hâkim batı düşüncesinde şaşılacak bir dönüşüm olmuş. Yazar Clive Ponting, büyük uygarlıkları ve onların çöküşünün altında yatan temel sebepleri (aşırı yayılma ve erişilebilir doğal kaynakların tüketilip bitirilmesi) incelediği klasik kitabının 2007 tarihli yeni basımında bu dönüşüme ışık tutuyor. Kitabın 'Düşünce Biçimleri' bölümünde Ortaçağ sonrası Avrupa'da insanların, kadim toplumların düşünce ve duygu dünyasını tamamen tersine çevirdiğini, insanlığın doğaya

hâkim olması gerektiğine ve mutlaka olacağına dair kuvvetli bir inanç edindiklerini, 17. yüzyılla - 20. yüzyıl arasında eser vermiş düşünürlerden örneklerle net bir şekilde ortaya koyuyor. Örneğin, matematikçi Descartes 'doğadaki her şeyi uygun oldukları işlerde kullanıp, yeniden doğanın efendileri ve sahipleri olabileceğimizi' söylerken, bilimadamı Bacon dünyanın insan için yapılmış olduğunu açıkça ilan ediyor, filozof Kant insanın 'elbette' doğanın efendisi unvanına sahip olduğunu tekrarlan ilan edip insanların doğa ile ilişkilerinde hiçbir ahlaki kısıtlama olamayacağını vadediyor, liberalizmin kurucularından John Stuart Mill insanın doğadan en küçük şeyi bile zor kullanarak almasını savunurken, psikanalizmin kurucusu Freud insanın idealinin doğaya 'saldırmak' ve 'bilimin ışığında, doğayı insan iradesine boyun eğmeye zorlamak' olduğunu dile getiriyor. Yani, elimizdeki bilim ve teknoloji gibi 'medeniyetin nimetlerini' doğanın yıkıcı güçlerine seferber edecek bir anlayış. İnsanın zekâ ve yaratıcılık gücünün olağanüstü abartılmasına, toprak ananın doğal ve olağan o muazzam gücünün de tamamen aşığılanması dayalı kurgusal, laik ve ilerlemeci bir bakış. (Bkz.: Clive Ponting, Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü, çev: Ayşe Başçı, Sabancı Üni.Yayınları, 2008, s. 149-50)

Kalkınma ve Büyüme Tutkusu: Bir Devlet Dini

"Büyük bölümü iki kamp arasında sert bir ideolojik mücadele halinde geçen 20. yüzyılda bölünmenin her iki tarafına da neredeyse aynı yaklaşımın mührünü vurduğunu görmek de mümkün. İklim tarihçisi McNeill, 20. yüzyıl iklim tarihi üzerine yazdığı klasik kitabın 'Fikirler ve Politikalar' başlıklı bölümünde bunun çarpıcı örneklerini veriyor. Batı bilimi, teknolojik değişmeyi körükleyerek her yerde dolaylı olarak, doğanın dönüştürülmesine yol açıyordu. Suni gübreyi icat eden Haber ile ozon delici kloroflorokarbonları icat eden Midgley, doğanın sırlarını çözmek için bilimi insan refahı için kullanıyoruz diyerek ekolojiyi tarumar ettiler. Kimya endüstrisi 1930'da 1 milyon ton organik kimyasal üretirken, yüzyıl sonunda bin katına çıkmıştı! Dini inançlardan çok, bilimsel fikirler doğa üzerinde etkili oluyordu. Modern siyasi fikirler de öyle. Fransız Devrimi'nin bağrından doğan milliyetçilik, güç ve refah (büyüme) vurgularıyla her yana hâkim oldu. Kapitalist ve faşist rejimler yeni yerleşimler, petrol ve

maden çıkarımları, kerestecilik, yol yapımları, inşaatlar ve nüfus artırma planlarına girişmekte gecikmediler... (Bkz.: J.R. McNeill, *Something New Under the Sun: An Environmental History of the Twentieth - Century World*, Norton, 2000, s. 328-31)

"Ponting'e göre, güçlü devlet desteği ile sınaileşme ve ekonomik kalkınma hırsı, 20. yüzyılın büyük ideolojik kavgasının öteki kampını, yani komünist kampı oluşturan ülkelerde de yerini buluyor. Örneğin Zazurbin, 1926'da Sovyet Yazarlar Birliği'ne verdiği nutukta komünist ilerlemenin ve insanlar arası kardeşliğin ancak beton ve çeliğin yeşile galebe çalması ile sağlanabileceğini haykırırken, Sovyet tarihçi Pokrovsky 1931'de yazdığı kitapta insanın, bilim ve teknolojiyle doğayı balmumu gibi yumuşatıp ona istediği şekli vereceğini hayal ediyordu. İşin garibi, Pokrovsky'nin bu kitabı daha sonraki yıllarda 'insanlık tarihinde çevreye fazla önem vermekle' suçlanmış! (Ponting, s. 158-59)

"Kalkınma ve büyüme tutkusunun geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren Doğu'da da Batı'da da ulaştığı inanılmaz boyutu şöyle özetliyor McNeill: 'Marksizmin doğayı fethetme hevesi ile bütünleşen Dev hastalığı (Gigantism), Aral Denizi'nin yavaş ölümüne, dünyanın en büyük suni gölünün ve en büyük barajının yaratılmasına ve 'doğa'nın hatalarının düzeltilmesi' yolunda sayısız destansı çabaya girişilmesine yol açtı.' [...] Komünizm 20. yüzyılın evrensel öğretisi olmayı amaçlıyordu, ama komünizmin başarısız olduğu yerde daha esnek ve baştan çıkarıcı bir din onun yerini aldı: ekonomik büyüme arayışı. Kapitalistler, milliyetçiler -doğrusunu isterseniz, komünistler de dahil hemen herkes- hep bu aynı mihraba yüz sürdü. Çünkü, ekonomik büyüme, sayısız kötülüğün üstünü örtüyordu. Ekonomik büyüme sürdükçe Endonezyalılar ve Japonlar sonu gelmez yolsuzluklara göz yumuyor, Ruslar ve Doğu Avrupalılar, hantal polis devletlerine katlanıyor, Amerikalılarla Brezilyalılar muazzam sosyal eşitsiz-

likleri kabulleniyorlardı. Sosyal, ahlaki, ekolojik hastalıklar, ekonomik büyüme adına sürdürülüyordu; hatta öyle ki, bu inancın taraftarları bütün bu illetlerin ancak daha fazla büyümeyle giderilebileceğini öneriyorlardı. (McNeill, s. 333-35)

"Kökleri daha önceki yüzyıllara dayanmakla birlikte, bu 'devlet dini'nin, özellikle 1930'lardaki Büyük Buhran yıllarından sonra tam bir fetiş halini aldığı, belki de güvenlik saplantısı dışında tüm öteki toplumsal kaygıları geri plana attığı açıkça görülebiliyor. Özellikle Hayek ve Friedman öncülüğündeki Amerikan ekonomistlerinin birer yüce rahip olarak vazettikleri bu sonsuz büyüme öğretisi, kapalı bir inanç sistemine benzediği kadar, 'Con Ahmed'in devridaim makinesi' (veya 'Erke dönergeci') gibi kerameti kendinden menkul bir mühendislik harikasını da -veya şarlatanlık yani üstünkörüz gizlenmiş bir 'bilimselliği' de- ima etmekteydi aynı zamanda.

Gurur, Kibir ve Aptallık

"Bu Amerikan ekonomistleri, 1929-30 Bühranı'nı alt etmiş olma onurunu nedense üstlerine aldıkları gibi, prestijin doruğunda dolaşmaya ve şen şakrak bir şekilde "hakikati" yaymaya devam ettiler. Yayıdıkları inanç sisteminde bir ufak eksik vardı sadece: doğaya hiç yer yoktu. O, bir dışsalıktan ibaretti. Ya da, oracıkta biz insanlar tarafından kullanılmak için bekleyen, her an elimizin altında hazır ve nazır bir malzeme deposu. Ekonomi bilimi bir neşe kaynağı halini almıştı adeta. Öylesine ki, Bir Amerikalı ekonomist, neoliberalizmin, yani serbest piyasacılık imanının at koşturduğu dönemin başlarında ekonomik büyümenin 7 milyar yıl süreceği kehanetinde bulunmakta bir beis görmedi. Yalnızca güneşin patlayıp sönmeye karartabilirdi ufkumuzu. Bir başka (Nobel sahibi) ekonomist de, 'dünyanın aslında doğal kaynaklar olmadan da pekâlâ geçinip gidebileceğini' söyleyebiliyor, böyle bir şeyi söylediği için şöhretine halel de gelmiyordu. (McNeill, s. 336)

"Sürekli ekonomik büyümenin her şeyden ve elbette doğadan önce gelmesi, geçen yüzyılın en önemli fikri ('ideolojisi') olduğu gibi, ilk on yılını tamamladığımız bu yüzyılda da aynen böyle. Üstelik, hem Stiglitz'in sözünü ettiği periyodik ekonomik kriz ve felaketlere, hem de ve artık kimsenin görmezden gelemeyeceği kadar berraklaşan iklim ve çevre felaketlerine (Pakistan selleri, Avustralya selleri ve yangınları, Rusya yangınları, Güney ve Orta Amerika heyelanları, Meksika Körfezi petrol faciası, Japonya deprem ve tsunamisi, ABD hortumları vb...) rağmen, bu üstün konumunu bugün de koruyor. BP, facianın üstünden bir yıl geçmeden Meksika Körfezi'nde yeni sondajlara girişiyor, Brezilya okyanusların ortasında binlerce metre derine dalmayı planlıyor, platformlar Kuzey Buz Denizinde aramaya koşturuyor, Kanada'da kumul ve şistler, ziftler kaynatılıp petrolü sıkılıyor, dağların kelleleri kopartılıp kömürleri çıkartılıyor, kömürlerin bitmesine doğru aşırı derin rezervlere giriliyor, hedefte metan kristalleri var... Ardından tüm mineraller gelecek, onları bulup çıkaracağız, ama yeryüzü yüzeyinin gittikçe daha fazlasını delik deşik edeceğiz. Sonra, George Monbiot'nun dediği gibi: 'Yenilenebilir kaynakların mahvını tamamina erdirmek için yeterince yenilenemez kaynağımız var elde, onlara el atacağız: ormanlara, topraklara, balıklara, temiz sulara, iyi havalara. Çöküş bir gün gelecek gelmesine, ama biz her şeyi kendimizle birlikte dibe çekmeden önce değil.'

"Yalnızca insan yani, yalnızca onun ekonomisi ve sonsuz büyümesi. Gurur, kibir ve aptallık. Ama, işin tuhaf tarafı, ne tabiatın ne de kâinatın, insanın böylesine budalaca bir kibrini, böyle bir kendini beğenmişliğini haklı çıkartacak tek bir veri bile sunmaması. Yani, durum o ki, insanlık, tek bir rasyonel dayanak noktası olmaksızın -hatta böyle bir dayanağa zerrece ihtiyaç bile duymaksızın- kendini 'Gökler Hâkimi Gordon' veya -bizim bu tarafların diliyle söylersek- 'eşref-i mahlûkat' ilan ediyor. Bir tür 'kaadir-i mutlak' varlık olarak 'şirk koşuyor' yani. Yazana ve söyleyene de, okuyana ve dinleyene de çok cazip gelen önermeler bunlar. İnsana muhakkak kendini iyi hissettiriyorlardır. Küçük bir sorun var yalnızca: Doğru değil. Hiçbiri doğru değil. Gerçek dünya ile tüm ilişkileri kesilmiş." (Ömer Marda, "Sisifos'u Mutlu Biri Olarak Hayal Etmeliyiz" başlıklı ve 05/05/2011 tarihli yazı.)

Böyle bir girişten sonra konumuz olan HES'lerin daha rahat değerlendirilebileceğini düşünüyoruz. Önce tanımlayalım. Bir noktada suyun potansiyel enerjisini depoladığınız bir set oluşturursunuz. Bir yükseklik mesafesinde suyun süratle aşağıya indiği noktada bulundurduğunuz mekanik aksamlarla, alternatör ve benzeri türevi elektriksel aksamlarla hareket enerjisi ve dolayısıyla da elektrik enerjisi üretiyorsunuz. Fakat artık küçücük derelerin sularına bile göz koyulduğu için, "nehir tipi" denilen ve çoğunlukla rezerv alanı olmayan, suyun yatağından alınarak doğru-

dan borular içine sevk edildiği HES'lerle de karşı karşıyayız. Şu ana kadar projesi onaylanan, lisans alan HES sayısı 2 bine yaklaşıyor. Bunların içinde inşaatı başlamış veya bitmek üzere olanlar da bulunuyor; karşı çıkan yerel halk inisiyatifleri aracılığıyla yargı sürecine takılanlar da. Elektrik üretim kapasitesi 25 megavatın altında olanlardan (önceleri 50 megavat idi) Çevre Etki ve Değerlendirme (ÇED) raporu istenmiyor. İnanmayacaksınız ama, içlerinde 1 megavatlık olanı bile var. Yatırım maliyeti oldukça düşük. Yapım süresi kısa. Üretilen malın (elektrik) satılmasında sorun yok. Eh, yeme de, yanında yat! Bu yüzden enerji işiyle daha önce hiç uğraşmamış büyüklü küçüklü birçok sermayedar bu işe balıklama atlamışlar. Aralarında turizmcisi de var, tekstilcisi de. Büyük ve yerleşik tekeller de var, taşra sermayedarları da. Anlaşılan hiç biri yağmaya kayıtsız kalamamışlar. Elleri onaylanmış proje veya lisans, pazarlamaya çalışan "dosyacı" veya "çantacı" denilen tipler de cabası. Ekolojik denge bozuluyor; suyu kilometrelerce borunun içine aldın mı insanıyla, hayvanıyla, bitkisiyle, iklimiyle, tarımıyla yaşam bütünlüğü parçalanıyor; derele-re can suyu bırakılmıyor, bırakılsa bile ne balığa ne de diğer canlılara yetmiyor; inşaat ve hafriyat sırasında doğa tahrip oluyor, kimin umurunda?

Ama galiba işin asıl püf noktalarından biri de şu: HES yapacağım diye yetkilendirilenler aynı zamanda suyun 49 yıllığına kullanım hakkına da sahip oluyorlar. Kamu, devlet, bakanlık veya DSİ proje kapsamındaki suyun kullanım hakkını özel şirkete devrediyor. Kısacası su özelleştiriliyor. Bu yetkiyi alan sermaye bilinen arsızlığıyla, proje kapsamındaki suyu besleyen yan kollara kadar yetkisini genişletebiliyor. Anadolu'nun HES yapılan veya yapılacak olan kırsal bölgelerinde hayat oldukça sıkıntılı geçeceğe benziyor. Tarlasını, bağını, bahçesini sulamak üretici için zorlaşacak. Kendisinden bunun için para talep edilebilecek. İçme suyu zaten birçok bölgede eskiden beri sorun. Yaşanmış şöyle bir hikâye anlatılıyor: Artvin'in Aralık Köyü'nde HES Proje sahasında, derenin hâlâ akmakta olan, yani su tutma alanından biraz daha gerideki alanda balık tutmaya giden bir grup arkadaş, jandarma ve o şirketin özel güvenlik güçleri tarafından engellenmişler. Buralarda balık tutulamayacağı, buraların özel saha olduğu vurgusu yapıp, oradan uzaklaşmaları istenmiş. Önümüzdeki dönemde çok sık yaşanacak önemli bir örnek olabilir. HES'ler konusunda, suyun özelleştirilmesinin önemini açığa çıkarabilmek için sanırım şu gerçeği de vurgulamak gerekir: Söz konusu 2 bin santral yapılsa bile bunlardan üretilen elektriğin toplamı, ihtiyaç duyulan elektrik miktarının çok küçük bir yüzdesini karşılayabilecek düzeyde olacak. Fazla söze gerek var mı?

Konuya çok emek vermiş bir aktivist olan Gaye Yılmaz ise HES yatırımlarının ilginç bir yönünü ortaya çıkarıyor:

"Su varlıklarının piyasaya açılması hidro enerji üretiminin özel sektöre devredilmesinin zeminini hazırlamış; yerli yabancı sermaye gruplarına bir taşla iki kuş vurma fırsatını bahşetmiştir. Bahsi geçen 'iki kuş'tan biri enerji üretiminin kendisi; diğeri ise yenilenebilir enerji üretimine Kyoto Protokolü ile getirilen ödüllendirme, yani karbon kredileridir. Su varlıklarının metalaştırılması ile soluduğumuz havanın metalaştırılması arasındaki ilişki de tam bu noktada açığa çıkmaktadır. Aslında 'yenilenebilir enerji' yeni bir keşif değildir. Yıllardan beri çevreciler ve solcular tarafından talep edilmiş; geleneksel, kirli yollarla yapılan enerji üretimlerine alternatif olarak gündemde tutulmuştur. Ancak sermaye sınıfı daha maliyetli bir üretim biçimine sadece daha ekolojik olduğu için geçmemiş; yenilenebilir enerji yatırımları yıllar itibarıyla oldukça sınırlı düzeylerde kalmıştır. Küresel ısınma, iklim değişikliği ve doğal kaynaklardaki çok hızlı yok oluşun sistemin krizini aşma çabalarıyla birleşmesi BM'i Kyoto Protokolü'nü kurgulamak zorunda bırakmıştır. Protokole göre önce atmosferdeki sera gazı (karbondioksiti de içeren emisyon gazları) ölçümleri yapılmakta ve ardından da yıllık milli gelir düzeylerine göre her ülkenin sera gazı artışına yaptığı katkı miktarları belirlenmektedir. Bu belirleme sırasında kişi başına düşen yıllık milli gelirin 7.500 \$'lık kısmı hesaplamanın dışında tutulmakta ve bu kısmın insani yaşam için zorunlu üretimlerden oluştuğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla kişi başına yıllık milli gelirin 7.500 \$'ı aştığı ülkeler sisteme borçlu; altında kaldığı ülkeler ise sistemden alacaklı kabul edilmektedir. Borçlu ülkeler borçlarını karbon kredisi kazanacak yatırımlarla ödemekte; bu yatırımlar başında ise hidro elektrik santraller gelmektedir. Zira Kyoto Protokolü'nde yapılan tanımlara göre güneş enerjisinden rüzgâr enerjisine, hidro elektrik enerji ve jeo termale kadar bütün alternatif enerji üretimleri karbon kredisi hak eden yatırımlar olarak belirlenmiş durumdadır." (Gaye Yılmaz, Suyun Metalaşması ve Yenilenebilir Enerjinin Ekonomi Politikası, Kızılçık, s. 43)

HES'lere bu haliyle "temiz enerji" denilemeyeceği açık. Hiçbir alternatifi mutlaklaştırmamalı ve bu konularda dikkatli olmalıyız. Paradigmalarımızı -en azından- gözden geçirmemiz gerektiğini bir kere daha hatırlatmakta fayda var. Kapitalistlerin enerji (kâr diye de okuyabilirsiniz) açlığını gidermenin imkânı da yok, gereği de.

Yaşadığımız dönemde en önemli toplumsal mücadele konularından birinin "suyun özelleştirilmesi, ticarileştirilmesi ve metalaştırılması" konusu olduğu açıktır. Su; şirketlerin kârını arttırmak için değil, halkın ve tüm canlıların yaşamı için gereklidir. Bu nedenle bir haktır! Doğanın ve tüm canlıların hakkıdır. Suyun değişim değeri, yani alınıp - satılır olması, piyasa malı olması kapitalistlerin icadı ve dayatmasıdır. Bizler doğal olanı, suyun kullanım değerini, kullanım hakkını talep ediyoruz. ■

KAYA ARIKOĞLU İLE SÖYLEŞİ

“Mimarların olgunlaşarak gelişmeleri ve yaşlanarak bilgilenmeleri mesleğimizin en güzel yanıdır.”

“Biz geç yaşta sizlerle çalışarak bilgilerimizi artırıyorsak aynı şekilde siz de bizimle çalışarak olgunlaşabilirsiniz. Bizim enerjimiz azalsa bile tecrübemiz artmaya devam eder. Biz yaşlanırken düşünme gençliğimizi kaybetmek istemiyoruz. Sizlerle çalışmaktan büyük zevk alıyoruz.”

Söyleşi: **Samet KARYALDIZ**

Samet Karyaldız- İyi günler Kaya Bey bizlere büronuzu açtığınız için öncelikle teşekkür ederiz.

Kaya Arıkoğlu- Çalışma mekânımıza hoş geldiniz, şeref verdiniz.

S. K.- Kısaca bize özgeçmişinizi anlatır mısınız?

K. A.- 1949 yılında ABD, Baltimore'da doğdum. Annem Y. Mimar Nezahat Arıkoğlu ve babam Y. Mimar İlhan Arıkoğlu Amerika'ya staj yapmaya gitmişler ve ben orada doğduktan sonra, 1950 yılında, Adana'ya döndük.

İsmet İnönü İlkokulunu 1960'da tamamladıktan sonra ailemle tekrar Baltimore kentine döndük. Ben ABD'de orta, lise, üniversite eğitimimi bitirdim. 1973 yılında Maryland Üniversitesinden lisans diplomamı aldım. Bir yıl Londra'da staj yaptıktan sonra Cornell Üniversitesinden kentsel tasarım dalında yüksek lisans diplomamı 1976 yılında tamamladım. Mezuniyet sonrası Türkiye'ye dönüp İstanbul'da babamla birlikte çalıştım. 1979 yılında balerin eşim Nevin Arık'la evlenerek Maryland Üniversitesinde hocalığa başladım. Akademik görevlerimin yanında "VVKR Inc." mimarlık ve mühendislik şirketinde ortak olarak çalıştım ve 1989 yılında Virginia'da mimarlık büromu kurdum.

Oğullarımız İlhan ve Şahin Washington D.C.de doğdular ve onların eğitimleri için 1992'de Türkiye'ye döndük. Adana'ya yerleştikten sonra Çukurova Üniversitesinde ders vermeye başladım ve Arıkoğlu Arkitekt Ltd. Mimarlık Şirketini kurdum. Halen bu kendi işyerimde serbest mimar olarak çalışmaktayım.

S. K.- Yaptığınız çalışmalardan öne çıkanlarının bir listesini yapar mısınız? Öğrenciliğinize ve ilk dönemlerine ilişkin proje çalışmalarınız var mı?

K. A.- Öğrencilik yıllarımdan, yüksek lisans tez projem, "Güney Baltimore Limanı Kentsel Tasarım Projesi" size iyi bir örnek olabilir. Bu projede hocam Prof. Colin Rowe danışmanım oldu. 1983'de inşa edilen, "Encomp" (Enerji Tasarrufu) ödülünü alan "Washington D.C. Frank Reeves Building" (Belediye Hizmet Binası) benim erken mimarlık dönemimi temsil edebilir. Bunun yanında ABD'de birçok büro binaları, ticari yapılar ve konut projeleri tasarladım ve uyguladım.

Türkiye'den örnek olarak Mersin Deniz Ticaret Odası yapı dalında TMMOB Ulusal Mimarlık Ödülünü aldı. Adana'dan Arıkoğlu Plaza Apartmanı en son tasarladığım ve uyguladığım proje olarak örnek olabilir. Mimari projelerimin yanında mimarlık eğitimim konusuna da değinmek isterim.

S. K.- Bu konuyla başlayabiliriz isterseniz.

Nezahat Arıkoğlu ABD 1965.

İlhan Arıkoğlu ABD 1963.

Adana Millet Vekili Damar Arıkoğlu NYC 1962.

KA Corneli 1975.

Baltimore Liman Tez Projesi Corneli 1976.

Washington Belediye Binası 1985.

K. A.- Tamam. Benim öğrencilik dönemim 68-73 yıllarında lisans eğitimimle başladı. O zamanlar Amerika'da 5 yıllık lisans diploması geçerliydi. Şimdi genelde lisans diploması yüksek lisanla birleşerek 4+2 oldu. Benim tamamladığım 5 yıllık mimari eğitim aralıksız uzun bir süreydi. Proje dersleri 1. sınıftan başladı ve son sene dönem projesine kadar sürerdi. Öğrenci olduğum Maryland Üniversitesi Mimarlık Bölümü yeni açılmıştı ve eğitim sistemi dinamik ve deneyseldi. Hocalarımız genç ve çok heyecanlıydılar. Bu

Washington Belediye Binası Önünde 1985.

Semerkant Gezisi 1991.

genç hocaların akademik kariyerleri yeni olsa bile eğitimleri ve inşaat bilgileri yüksekti. Proje jürilerimize Luis Kahn ve Charles Moore gibi çok ünlü "usta mimarlar" katıldılar. Çok iyi bir mimar olan hocam Prof. Frank Schlesinger'in bana öğrettikleri mimarlık temelimi oluşturdu. Bizim eğitim dönemimiz Vietnam Harbine denk geldi. Dolayısıyla öğrenciler mevcut politikaları sorgularken mimari kuralları da sorgulamaya başladılar. Modern mimarinin felsefi sınırlarının zorlanması benim dönemimde başladı. Bizim için "Mimari form işlevinden türer" ilkesi geçerliydi ama yeterli değildi. Modern mimari, kendi kurallarıyla sınırlanması, topluma daha insani amaçlarla hizmet vermesine engel oluşturduğunu düşünüyorduk. "68 kuşağını" kuralları bozma hareketi olarak kabul edersek, "post modern" mimari stilin başlangıçta iyi niyetli olduğunu anlayabiliriz.

O dönemde Amerikalı gençlerin toplu olarak Vietnam Harbine karşı gelmeleri mevcut statüyü sarstı ve bu hareket diğer coğrafyalara sıçradı. Bu sosyal iç hesaplaşma mimariyi geçmişle tekrar barıştırdı ve klasik devirlerden referanslar alabilen "post modern" stilini başlattı. "Daha az daha iyidir" diyen Mies Van de Rohe gibi modern mimarlar dışlanırken Paladio gibi klasik İtalyan mimarlar benimsenmeye başlandı. Benin hocam olan Charles Moore klasik motifleri ve renkleri çok serbestçe kullanabilen bir mimardı. Bu yeni hareket modern mimarinin kendi temelini sorgulanmasıydı. Modern mimarinin forma sadece işlevsel açıdan yaklaşırken insan ve çevresini önemsememesi sorgulanmaya başlamıştı. Aslında Modern mimari, insan ölçeğini yansıtan süslemeyi yasaklarken, binaya geometrik form vermeye çalışması süsleme arayışını inkâr etmiyordu. Örneğin tamamı camla giydirilmiş cephesinin arkasında kalan değişken ve gerçek fonksiyonların gizlenmesi aslında form ve işlev arasındaki bağlantının kurulmadığını gösteriyordu. Yapıyı fonksiyonuyla ilintili olmayan soyut formla giydirmek modern mimarinin söylemine aykırıydı. Günümüzde bu aynı paradoks devam ediyor. Mimari tasarımın sadece yapının dış formu ile ilgilenmesi ve çevresel etkenleri dışlaması sosyal yaşantımızı fakirleştiriyor.

MDTO Plaket Töreni Mersin.

S. K.- O dönemlerde miydi bu "form mu fonksiyonu izler? Fonksiyon mu forumu izler?" tartışmaları?

K. A.- Evet, ama bu tartışma daha geçmişlere uzanır. Şimdi tekrar form ön plana çıkmış durumda çünkü her mimar tasarımıyla kendi izini bırakma ihtiyacını duyuyor. Benim de eleştirmek istediğim bu zaten. Mimarlar form yaratırken yaşam alanı yaratmayı daha az önemsedikleri "hareketli cepheler" yaratmaya verdikleri önemden belli oluyor. Her yapı kendi lisaniyla daha yüksek sesle bağırmağa başlayınca kentsel ölçekte söylenecek ortak laf kalmıyor. Ortak yaşam alanları kaotikleşiyor.

Ben plan ve cephe arasındaki ilişkinin ayrılmaz bir bütün olduğunu savunurum. Doğayı örnek alarak işlev ve form arasındaki bağlantıyı önemserim. Hangisinin öncelikle olması benim için önemli değil. Sonunda her ikisi de, et ve kemik gibi, ayrılmaz ilkelerdir benim için. Yapılarda ve kentin bütününde sakinlik ve tutarlılık yaratma çabası bana heyecan verir. O heyecanı hissederek mimari tasarım yapmaya çalışıyorum. O heyecandan vazgeçersem mimarlığın benim için yeterince geçim kaynağı olacağını sanmıyorum.

S. K.- Siz genç mimar olarak Türkiye'ye geldiğinizde nasıl bir ortamla karşılaştınız?

K. A.- Ben Türkiye'ye yüksek lisansımı bitirdikten sonra kısa dönem askerliğimi yapmak için geldim. Ondan evvel yazları gelirdim ama tatillerde çalışmadığım için Türkiye'deki ortamı iyi anlamamıştım. 1976'da, askerlik sonrası, Teşvikiye'de 3 yıl babamla çalıştık. 76 ve 79 arası baba ve oğul çalışırken Türkiye'de çok zor yıllar yaşandı. Sağ - sol mücadelesi içinde çalışmak ve mimarlık yapmak anlamını yitirmişti. İstanbul'da bombalar patlıyordu, öğrenciler boykotlardan dolayı derslerine devam edemiyorlardı ve bu "her an bir şeyler olabilir" kötümserliği içinde projeler durdurulmuştu. Buna yurt dışına çıkma yasakları da eklenince ben şahsen bunaldım. Amerika'da eğitilmiş genç bir mimar olarak kendi yurtdışında mimarlık yapma olanağını bulamayınca tekrar ABD'ye gitmeyi planladım.

Nevin ve Kaya Arıkoğlu 1996.

S. K.- Ağırlıklı olarak kendi çalışmalarınızdan, öne çıkan binalarınızdan söz eder misiniz? Bunlar Türkiye'den olabilir veya yurtdışında olabilir. Yaptığınız yapılardan, sizi halen etkileyenler var mı?

K. A.- Benim mimarimin en büyük eleştirmeni kendim olduğum için geçmişteki yapılarımı deneyimlerim olarak görüyorum. Onun için beni en çok etkileyecek yapının bundan sonra yapacağım yapı olmasını ümit ediyorum. Mimari tasarlamak ve uygulamak diğer sanat dalarına nazaran daha uzun bir mücadeledir. İnsanlık hali, bu süre içinde her mimari kararın mükemmel verilmesi beklenilemez ama her eksik verilen kararın bilinci ve onun tekrarlanmaması için bilgilenmek bir mimarı olgunlaştırır. Tamamladığım yapılara karşı sevgim devam ediyor ama gelecekteki tasarımlarım için onlar bir üst çıtayı temsil etmiyor. Yapılarımda mevcut şartlar altında verdiğim kararlar samimi olduğu halde istediğim neticeyi alamadıysam demek ki bundan sonra o şartları da sorgulamam gerekir diye düşünürüm. Gerekirse "realite", görünen gerçek bile sorgulanmalıdır, yani "realite" hayalin sınırı olmamalıdır.

Siz de biliyorsunuz ki mimar olarak bir sürü tavizler vermeye zorlanıyoruz. Bazı tavizler proje için yararlı olabiliyor ama genelde her verilen taviz tasarımı biraz törpülüyor ve negatif anlamda yumuşatıyor. Ama her taviz sonrası nerede sert durmanın ve nerede eğilmenin doğru olduğunu öğreniyorsunuz ve ancak bu birikimlerle olgunlaşıyorsunuz.

Hocam Prof. Colin Rowe 1996.

S. K.- Hiç aklınızda şu ana kadar yaptığım en iyi bina diyebileceğiniz veya en iyileri diyebileceğiniz yapılarınız var mı?

K. A.- Öncelikle uygulanmış her binama gönül bağlantım sürüyor. Emek verip hayallerini kurduğum projelere kalben bağlıyım. Onlar benim çocuklarım gibidirler. Gerçek çocuklarımızın yüzde yüz mükemmel olmadıkları gibi tasarladığımız binaların da mükemmel olmaları beklenemez. Dolayısıyla binalarımı eşit seviyorum ve aralarından tercih yapamıyorum. Mesela "Mersin Deniz Ticaret Odası" binası TMMOB Mimamlar Odası Ulusal Ödülüne layık görüldü. Bu bina çok sınırlı bir arsa üzerine tasarlandı ve formu adeta kendiliğinden çıktı.

İmar sınırlamalarıyla "arkadan çek, önden çek, sağdan soldan çek" derken ortaya bir kutu çıkıyordu. Bu "kutuya" çarpıcı bir form verme isteğimiz olmadığı için yapının işlevini ön plana çıkardık.

S. K.- Şimdi tekrar ailenize döneceğim. Ailede mimar olması, mimarlık mesleğine olumlu yönden etki yaptığı söylenir. Bu görüşe ne kadar katılıyorsunuz ya da bu konuda neler söylemek istersiniz?

K. A.- Mimarın eğitiminde ailesinin içinde mimarın olması bence önemli ve olumlu bir etken. Çok küçük yaşta mimarlıkla tanışmak ve onu benimsemek tabii ki bir avantaj sağlıyor ama kendi başına yeterli değil. Benim ailemde annem ve babam dışında dayım ve halam da mimardılar. Daha sonra kuzenlerim ve onların eşleri de eklenince ailemizin çoğunluğu mimar-

Hocam Prof. Schlesinger 1996.

dı diyebilirim. Örneğin halaoğlum İlhan Kural, eşi Nergiz ve her iki oğulları da mimarlar. Ayrıca kuzenlerim Alp ve Hasan Arkoğlu Londra'da mimarlık yapıyorlar. Şimdi benim oğlum Şahin Maryland Üniversitesinden mimarlık yüksek lisansını aldı ve aramıza katıldı.

Ben mimar olabileceğimi küçük yaşta hissetmiştim. Kendime bakınca mimarlıkla dolu çevremi karar vermemde önemli rol oynadığını kabul etmeliyim. Ama mimarlıkta yeteneğin genetik olduğunu sanmıyorum. Mimarlık çok uzun soluklu çalışma gerektiren bir meslek dalı ve erken başlamanın avantajı aileden gelebilir.

K. A.- Bir çiftçi çocuğu küçük yaşta toprakla ilgilenirse daha sonra aile işlerine ilgi duyup araziye sahiplenmesi kolaylaşır. Aynı şey mimarlık için de geçerli diyebiliriz çünkü her iki mesleğin de tatbikatı ön planda ve sosyal etkenleri çok geniş. Çocuk küçük yaşta inşaatla tanışırsa, orada kalıbın yapılmasını betonun dökülmesini seyrederek mesleğine erken başlamış olur. Mimari okula da yapı kavramlarını daha hızlı ve daha derin anlayabilir çünkü onun altyapısı oluşmuştur. Bu bir koşu yarışı gibi. Kondisyonla olan sanki depar da biraz avantaj sağlayabilir.

Benim her iki ebeveynim mimardı ve aynı büroda çalışıyorlardı. Bürodaki proje konuları ister istemez eve geliyordu. Lisedeysen ben okul sonrası bürolarına gidip orada derslerimi çalışırdım ve bizzat onların projelerini takip ederdim. Yaz dönemlerinde büroda çalışmaya başladığımda da bu devam etti. Annem Güzel Sanatlar Akademisinden ve babam ise İstanbul Teknik Üniversitesinden mezun oldukları için felsefi tartışmalar yoğun oluyordu. Çatışma sebepleri aynı mesleğe çok ayrı köşelerden yaklaşmalarıydı. Mesela annemin eğitimi heykel ve resim kökenli olduğu için mimarisinde görsellik ön plandaydı. Babam daha çok fen kökenli eğitim aldığı için mühendislikten gelen rasyonel düşünce tarzıyla mimariye teknik açıdan yaklaşırdı.

S. K.- Tahmin edebiliyorum o yıllarda İstanbul Teknik Üniversitesi'nde mühendis mimar yetiştiriliyordu.

Dekan Hurtt ve Rektör Kirwan ile 1996.

K. A.- Evet. Teknik Üniversite'de mimarlık öğrencileri de oradaki mühendislik havasını soluyorlardı.

S. K.- Evet, yani sanki mühendis mimarlığa soyunmuş gibi.

K. A.- Evet, aynen. Babam bir binanın her türlü mühendisliğini yapabilecek bilgi ve kabiliyetliydi. Çok enteresandır, ben onların her ikisinin de mimari tasarım yapmalarını analiz ettim. Babam tasarıma taşıyıcı sistemle başlar ve gayet net ve düzgün şekilde kolonları ve kirişleri yerleştirirdi ve yapının iskeletini önceden kurardı. Bu iskeletin üzerine fonksiyonları yerleştirirdi. Rasyonel bir planlamayla ihtiyaca göre tekrar iskeleti revize ederdi. Annem ise tasarımına direkt olarak ruhuyla girer, odaları dolaşır, esintinin ve güneşin hareketini düşünür, insanları o mekânların içinde tanımlardı. Taşıyıcı sistemi fazla önemsemezdi çünkü arkasında babam vardı. O zamanın Adana'sında yapılarda 4-5 kat sınırlanması düşünülürse belki de onun insan açısından konut mimarisine yaklaşması doğruydu ama babamın bu estetiğe olan katkılarını küçümsemek yanlış olur.

S. K.- Şimdi burada bir şey soracağım. Mesela siz de güzel sanatlar ağırlıklı bir okuldan mezun oldunuz. Babanız mı, anneniz mi daha iyi bir mimardır? Bunun kesin bir cevabı var mı? Babanızın "ayağı yere basan" teknik açıdan yaklaşımı tasarımı sınırlar mı? Anneniz de ise daha kullanımdan teknik uygulamaya inmeye çalışan bir estetik anlayışı varmış. Hangisi daha geçerli sizce?

K. A.- Her ikisi hayattayken aralarındaki mimarlığa bakış ayrımı aynı zamanda kadın ve erkek farklılıklarını da temsil ediyordu. Annem bir "Cumhuriyet kadını" olarak inşaat eyleminin kadınların katılımıyla daha insani olacağını savaştığını veriyordu. Adana'da inşaat yönetirken, o tozun toprağın içinde çalışırken, gayet "hanımefendi" giyim tarzından hiçbir zaman taviz vermek istemedi. Bu arada annelik görevlerini de ihmal etmedi ve sürekli çocuklarına kendinin iyi bir mimar olduğunu inandırmaya çalıştı. Ben şahsen ikna olmuşum, çünkü evimizde

onun masasında 3 boyutlu çizimlerini izler ve hayran kalırdım. Annemin çok yetenekli bir mimar olduğu tartışılmazdı ama babamın vefatından sonra ve yaşım ilerleyince babamın da ne kadar iyi bir mimar olduğunu anlamaya başladım.

S. K.- Belki daha gerçekçi diye mi?

K. A.- Hayır, mimari uygulanmadan önce gerçek olmaz ama babamın teknik yaklaşımının içinde onun yoğun estetik kaygılarının olduğunu keşfettim. Örneğin onun en son tasarladığı Atatürk Parkı'nın köşesindeki Zaimler Apartmanı çok muntazam ve güzel bir binadır. Her şeyi en ince detayına kadar çözmüş düşünmüş çok düzgün bir taşıyıcı sisteme oturtmuştur. Bu yapıda taşıyıcı sistemin düzgün olması bir yapının sanat eseri olmasına engel olmadığını ve hatta desteklediğini görebiliriz.

S. K.- Adana kentinin 1980 öncesi ve sonrasında kısaca karşılaştırmasını istersek, neler söyleyebilirsiniz? Mesela çocukluk yıllarınızdan Adana'yı bugünkü haliyle mukayese edebilir misiniz? Özellikle 80 öncesini değerlendirip yeni Adana ile mukayese edebilir misiniz?

K. A.- Benim Adana'da çocukluğum 1952 ile 1960 arasında geçti. Hatıralarım İsmet İnönü İlkokulu'nda okuduğum yıllara dayanır. Belediye Binası (Adana Halk Evi) ve demiryolu arasında kalan tüm mahalleler bahçeli evlerdi. Bizim Cemal Paşa Mahallemizde Öğretmen Evleri ve Fransız işgalinden kalma sayılı taş evler vardı. Şimdi bunların hepsi yıkılmış durumda. Bunlar kutu gibi gayet basit evlerdi ve her yer yeşiller içindeydi. Şu an oturduğumuz apartmanın yerinde duran evimiz annem ve babam tarafından tasarlanıp inşa edildiği için

daha modern 2 katlı bir yapıydı. Herkesin evinde meyve ağaçları, sebze bahçeleri ve tavuk kümesleri vardı. Evimizden çöp çıkmaz, tüm atıklar ya tavuklara verilir veya gübreye çevrilirdi. Kuyudan çıkan suyumuzla ve tek bir odun sobamızla yaşantımız tam anlamıyla bugünkü "Leeds" sürdürülebilir kıyaslamasından "A" alabilirdi. En güzel tarafı bu doğal yaşantımız her türlü büyük kent kültürüne yakın mesafedeydi. Okulumuza, servis aracına ihtiyaç duymadan, mahalle arkadaşlarımızla gidip gelirdik.

Şimdi düşünüyorum da, günümüzde önerilen "Sürdürülebilir Kentler" modelinin âlâsını zaten biz o zamanda yaşamışız. Ne oldu da şimdi biz bu kadar israfçı ve tüketici bir topluma döndük? Yani 50 yıl öncesi biz zaten herkesin bugün gitmek istediği yerdeymişiz. O yaşamı tarzımızı değiştirmekle daha yüksek bir standarda ulaştığımız iddia edilemez. Şöyle bir mukayese yapalım; Amerika'daki banliyö evleri 4 dönüm araziye oturur. "Johnny" her hafta sonu çimen eker, gübreler, keser ve torbalar. Tüm ailenin yaşamı garaja park etmiş en az iki adet otomobile bağlıdır. Ehliyeti olmayan gençler sabahları alışveriş merkezlerine bırakılıp akşamları toplanırlar. Şimdi belki de "Facebook" gibi sosyal siteler sayesinde odalarından çıkmayı bilirler. Ekonomik olarak anne ve baba, her ikisi de, çalışmaya mecburdurlar. Her sabah ayrı araçlarına binerler, 1 saatlik yol giderler, kapalı ofis binasına girip 8 saat çalışırlar. Öğle yemeklerini evden getirdikleri sandviçle geçirirler. Eve gelince erken televizyonun başına geçer "fast food" tüketirler. Evde aile büyükleri yoktur çünkü onlar yaşlılar evlerinde unutulmuşlardır. Hayatları "sürdürülebilir" değildir çünkü tüketime endekslenmiştir. Ekonomik krizle biri işsiz kalsa bu aile çöküp dağılabilir. Biz şimdi bu yaşam modelini farkın-

da olmadan seçiyoruz. Cennetten vazgeçip cehennem mi yaratmayı arzuluyoruz? Yani şimdi düşünüyorum da Amerikan ekonomisi bile bu yaşamın tüketimini kaldıramazken, biz nasıl bu yanlış yurdumuzda uygulamayı planlıyoruz? Neden bunu teşvik ediyoruz?

Geçmişte Adana'da bir güzellik daha vardı. O da sosyal entegrasyonun herkesi içine dâhil etmesiydi. Her gelir grubu aynı mahallede yaşardı ve çocuklarını aynı okula gönderirlerdi. Yani "zenginlerin sitesi" ve "fakirlerin gettosu" gibi bir ayrışma yoktu. Böyle bir kaynaşma içinde gençlerin eşit fırsatlarla yükselme şansları vardı.

S. K.- Şimdi ara mesafe gittikçe açılıyor.

K. A.- İşte bu çok tehlikeli bir sosyal problemin patlamasının zeminini hazırlıyor. Günümüzde kapalı sitelerde oturmak bunu destekliyor. Etrafı çevrilmiş bir lüks sitede oturunca çevrenle temasın ve ilgin kopuyor. Kendi ailenin yaşamı emniyet altına alınınca dışarıda kalan Adana ile ilişkinin kesildiğini sanıyorsun. Bir yandan da biliyorsun ki "kale" içinde yaşamakla kendini avuttuyorsun çünkü dışarıdaki getto sana düşman. Bu bilinçle huzurlu bir kent de yaşam sürdürmenin imkânı olabilir mi?

Ve çürümeye terk edilmiş bir kent içinde rahat dolaşamıyorsun elbette. Adana'yı kuzeye taşıma fikri çok yanlış mesela. Güneyi yani Adana'nın merkezini boşaltmak, yeni yatırımdan yoksun bırakmak bir meyvenin çekirdeğinin çürümelerini temsil eder. Kent merkezinin kültürden, ticaretten, alışverişten yoksun kalması kuzeye de yaramaz. Her yeni binanın belediye binasından tut sanayi odasının bile tarihi kent merkezini terk etmesi Adana'nın yok olması anlamına gelir. Neticede sokakta müşteri kalmazsa esnaf kepenk kapatır, sokaklar boşalır ve konutlar terk edilir. Öyle olunca kime kalır bu şehrin merkezi? Bir de bakarsın kent merkezinin içine kaportacı, lastik tamircisi girmiş.

S. K.- Kentin merkezine kültürel ve sosyal değeri olmayan kullanımlar girince orada estetik bozulur ve kentsel hayat marjinalleşir.

K. A.- Yani kentin en değerli olan merkezi çürümeye başlarsa bu çok kötü olur. Dolayısıyla, Adana'yı kuzeye taşımak yerine tam tersi merkezini kamusal kültürel ve ticari yapılarla yoğunlaştırmak gerekir. Örneğin Valilik kent merkezinin tam içinde eski yerinde kalmalıydı. Valinin kenti terk etmesi bir kaptanın gemisini terk etmesine benzer. Valilik kentin ekonomisinin arkasında olduğunu varlığıyla teşvik etmeli. Adana'nın merkezi tekrar canlandırılrsa kuzeyde birçok yeni uydu yaşam merkezleri kurulabilir. Yani Adana merkezi canlansın derken sağlıklı bir planlamayla kuzeyde birçok yeni semtlerin

oluşmasına engel olmaz ve tam tersi “çekirdek” yani merkez sağlıklı olursa meyve (metropol) daha iyi gelişir.

S. K.- Valilik kent merkezine sığar mı?

K. A.- Valilik kentin merkezinde kalmalıydı zaten. Şu andaki yerini toplumdan fazla soyutlanmış olarak görüyorum. Valilik daha küçük birimlere bölünüp kent merkezinde birçok tarihi binanın restore edilmesine olanak verebilirdi. Sanırım bu tercih hem daha ekonomik olabilirdi, hem de kamusal teşvik sosyal katalizör görevini görürdü. Aynı şey fuar alanının kent içinde olması için de söylenebilir. Böyle kentin yaşamını etkileyecek önemli kararlar verilmeden önce konuları daha kapsamlı düşünmek ve tartışmak gerekiyordu

S. K.- Peki, şimdi az önce geçmiş belediye yönetimlerimizi eleştiren şeyleri söylediniz. Genelde yerel yöneticiler özellikle Adana’da “çarpık kentleşme, çarpık kentleşme” diye eleştirirler, kentteki yapılaşmayı. En büyük sorumlusu da mimarlar derler; şimdiki mevcut durumun en büyük suçluları mimarlar olarak gösterilir. Şimdi yerel politikaları yani yerel yöneticilerin yerel politikaları ve kent planlamasını da göz önünde bulundurarak bunu siz değerlendirebilir misiniz? Suçlu olan mimarlar mıdır?

K. A.- Yani tek suçlu olan tabii ki mimarlar değil, ama mimarların da bu suçta ciddi payları var. Mesela ben Adana’ya döndükten sonra öğrendim ki, mevcut kentin içinde yoğunluğun artırılmasını mimarlar önermişler. Eğer öyle ise, bilinçli veya bilinçsiz, çok büyük bir yanlış yapmışlar, çünkü bu kararlar elimizde olan, bitmiş yapı stokunu yıkıma açmışız ve aynı alt yapı üzerine fazlasıyla yüklenmişiz.

S. K.- Altyapıyı yenilemeden.

K. A.- Bu yaşadığınız eve odalar ekleyip oturanların sayısını artırmaya benzer. Oturmuş toplumların kentlerinde buna müsaade edilmez. Yani Avrupa kent merkezlerinde halen düşük yoğunluklu konut semtleri vardır. Orada 500 yıllık mahalleler hiç değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Evet, alt yapısını yenilemeden kenti yoğunlaştırmak birilerine kazanç sağlayabilir ama uzun vadede hepimiz için bu yanlış bir karardır. Öncelikle bahçeli evi yıkılırken o güzelim dev ağaçlar kesilir, daha sonra yapılan 5 katlı binalar da ardından yıkılır ve sonunda iç içe bakan kulelerin kapatılmış balkonlarından asılmış klimalar ve çamaşırlar seyretilir. Burada mimarlık camiası toplu olarak suçlu sayılır. Neden mi? Çünkü mimarların eğitimi ve öngörüşü bunu engellemelerini gerektirirdi. Kent mimarlara ema-

net edilmeyip de müteahhitlere mi emanet edilecekti? Kabahati kabul etmemek kamuya olan sorumluluğumuzu inkâr etmek anlamına gelir.

Adana’da tarihi merkez ve her döneme ait yerleşim alanları korunmalıydı. Mevcut yapılaşmada imar tadilatına gidilmeseydi şimdi tarihi Adana’nın güneyinde (Reşat Bey, Cemal Paşa, Yüz Evler) Cumhuriyet devrinden kalma yeşil bir “bahçe kent” olarak kalacaktı. O mahalleler korusaydı demiryolunun kuzeyinde 70’li ve 80’li yıllara ait 4-5 katlı bahçeli apartmanlar oluşabilirdi ve ardından kentin kuzeyinde, “Yeni Adana” dediğimiz yerde, şimdi olduğu gibi kulelerden oluşan yeni siteler gelişirdi. Bu gayet standart planlama senaryosu sadece imar tadilatı yapmasaydık kendiliğinden gerçekleşirdi ama hiç olmazsa kentin yakın çevresi daha kaliteli kalırdı. Elimizde örnek olan Jansen planından ders alınsaydı “Yeni Adana” daha bilinçli planlanabilirdi. Sadece ana bulvarlar yapıp nefessiz uzanan tanımsız bir lineer koridor geliştirmek yerine tramvay hatları üzerinde, insan yaşamına daha uygun küçük ölçekli banliyöler planlanabilirdi. Belirgin mahalleler halinde yerleşim semtleri belirlenir ve çevrelerinde geniş doğal yeşil parklar bırakılırdı; “kıytırık”, arta kalmış, parklardan bahsetmiyorum. Kuzey Adana’da bağımsız “uydu kentler” planlanıp orada günlük yaşamın

Adana Nehir Kıyısı Öneri 2004.

yürüme mesafelerinde tasarlanması çok kolay olurdu ve böyle yapmakla “Yeni Adana”nın yaşam kalitesi yükseldi.

“Yürünebilir Kentler” kurmaya “Yeni Kentleşme” diyoruz ve geleneksel kentlerden örnek alıyoruz. Örneğin “Boğaz Köyleri” İstanbul merkezinden bağımsız semtler olarak geliştiler. Kadıköy, Ortaköy, Arnavutköy, gibi her yerleşim birimi merkezinde vapur iskelesi ve çarşısıyla gelişti. Çok eski örnek oldukları için daha yakın geçmişten örnekler verebilirim. Mesela Yeşilyurt, Ataköy, Leventler, Etiler gibi oldukça yeni semtler İstanbul’un çevresinde planlandı ve oralarda yüksek yaşam kalitesi halen sürdürüyor. Siz de bilirsiniz, Levent’te bahçeli evlerin işyerlerine dönüşmesinden evvel, merkez çarşısıyla beraber orada kentsel yaşam kalitesi çok mükemmeldi.

Birinci Levent’in çarşısı ne kadar insani ve sempatiktir. Orada her evden rahatça çarşıya yürünebilmesi çok akıllıca planlanmıştır. Leventlerde başarılı planlama emlak değerlerini artırmayı konutların yoğunlukla işyerlerine dönmesine sebep verdi ve konut ve işyeri arasındaki denge bozuldu. Yani Leventlerdeki kalite oraya olan ticari talebi artırınca yaşam yoğunlaştı ama imarı değişmediği için oradaki güzel ölçek ve yoğun yeşillik korunabildi. Yani Adana’nın çevresi de daha küçük yerleşim merkezleri planlanıp daha düzgün genişleyebilirdi ve bu hiç de zor olmazdı.

Farz edelim ki kuzeyde 50 bin kişilik küçük semtler planlansaydı bunlar Adana’nın merkezine tramvay hatlarıyla ve “parkway” dediğimiz yeşil otoyol sistemiyle bağlanabilirdi. Semtlerin kendi içlerinde kompakt ve yürünebilir olmaları oradaki ulaşımı rahatlatırdı ve sadece sosyal ve kültürel faaliyetler için Adana’nın merkezine inilirdi. Böylece Adana’nın güneyi de rahatlar ve kuzeyi de güzelleşirdi. Mersin’in kuzeyinde tasarladığımız “Bağlar Mersin” projemiz bu önerdiklerim için iyi bir örnek olabilir.

Bunun somut kazancı ne olabilirdi? Evimizin yakın çevresinde yeşil sit alanlarının, 10-15 dakikayı geçmeyen yürüme mesafesinde olması doğanın içinde yaşamamızı sağlardı. Belki bu semtlerin çevresinde bağlar, bahçeler ve bostanlar olup yakın çevremizden organik ve doğal beslenme imkânımız olurdu. Olgunlaşmış besiyi topraktan sofraya aktarmak daha ucuz ve sağlıklı olabilirdi.

İkincisi; yakın çevremizde, doğanın içinde de, okullarımız ve rekreasyon alanlarımız olsaydı gelecekte doğanın sevilmesini ve korunmasını garanti ederdi.

Üçüncüsü; Semt merkezinde tanıyıp kendimizi emniyette hissettiğimiz çarşılarımız olurdu.

Buna “alışveriş merkezi” demek istemiyorum ama oraya “alışveriş sokağı” diyebilirim. Çünkü merkezde kapalı ve çevresinden soyutlanmış bir “shopping center” olmasını istemem. Semt meydanını tanımlayan yapılar ve oraya bağlanan dar sokakların olmasını tercih ederim. O sokaklarda tüm ticari ihtiyacımızı yaya olarak görebilirdik. İnsanlar bacaklarını en pratik ulaşım aracı olarak kullanırlar ve daha sağlıklı olurlardı. Yürümek güzel ve pratik olunca her ailede ikinci arabaya ihtiyaç olmazdı. Evde olanlar tüm ihtiyaçlarını yürüyerek görebilir ve çocuklar mahalle arkadaşlarıyla okullarına gidebilirlerdi. Bizim zavallı çocuklarımız servis otobüslerine sıkışıp saatlerce tüm Adana’yı dolaşmaktan kurtulmuş olur, okuldan sonra tekrar arkadaşlarıyla beraber olabilirlerdi.

S. K.- Belki trafik bu kadar sıkışık olmazdı.

K. A.- Olmayacağından çok eminim

S. K.- Bütün gelirimizi yollarda harcamazdık.

K. A.- Evet, belki de daha az petrole bağımlı olurduk. Enerjiye az bağımlı olurken daha sağlıklı olurduk. Nasıl mı sağlıklı olurduk? Olurduk çünkü hep iki bacağımızı kullanmayı tercih ederdik. Yani zevkle yürüyerek, daha çok hareket ederek spor aletlerini fareler gibi döndürmeye ihtiyacımız olmazdı. Bizim yaşımızdaki insanların her gün muntazam 10-15 dakika zevkle yürümeleri daha sağlıklı olmaz mı? Bu arada öğle yemeklerinde de evimize dönüp günlük aktivite ciddi miktarda yürüyüş girerdi. Yürümenin yanında bisiklet de teşvik edilebilir. Hele Adana’nın düz arazisinde bunu yapmak daha kolay olabilirdi, ama bu fırsatı kaçırdık mı acaba?

S. K.- Evet, böyle bir yaşam planlama imkânımız vardı. Ben o yoğunluk sisteminin ilk çıktığı dönemleri ve Kuzey Adana’nın planlandığı o ilk yılları çok iyi hatırlıyorum. Sadece yapılaşma teşvik ediliyordu. Turgut Özal Bulvarı dediğimiz bulvardan başka da bir yol yoktu. Zaten ara yollar yoktu. Hep sonradan açılıyor sokaklar. Hâlâ yeni açılan bulvarlar yetersiz kalıyor. Bakıyorsunuz hâlâ 21. yüzyılda iki şeritli yoldan bahsediyoruz. Yeni Adana’da otopark sıkıntısı başladı bile.

K. A.- Planlamada sadece oto ulaşımına öncelik verilince başka ne bekleyebiliriz? Şimdi esasen problem kentin lineer olarak genişlemesi. “Lineer Kent” dediğimiz planlamada ana arterler üzerinde kentler genişler. Turgut Özal Bulvarı, Kenan Evren Bulvarı gibi geniş bulvarların üzerinde ticari yapılaşma sonsuza kadar yayılır. Kent yayılınca motorlu araçla hareket etmeye mecbur kalırsınız. Otobüsle ulaşım bile zor olur çünkü mağaza ve işyerlerinin ara mesafeleri açılır ve yürümek imkânsızlaşır. Mesela bir uçtan diğer uca Turgut Özal Bulvarı üzerinde yürüyebilir mi-

siniz? Motorlu araç için kurulmuş bir düzen, hiç bir zaman yayalara uyumlu bir merkeze yaratmaz çünkü insanları otolarının içinden çıkartıp birbirleriyle sosyal temas kurmaları sağlanamaz. Sokaklar ağaç dalları gibi tek bir gövdeye / bulvara birleşirse orada trafik sıkışır kalır. Bunun böyle olacağını kestirmek için trafik mühendisi olmamız gerekmez.

S. K.- Peki, şimdi Adana’da Cumhuriyet dönemi mimarisine geçmek isterim. Cumhuriyet dönemi mimarisi üzerine düşüncelerinizi alabilir miyiz?

K. A.- Cumhuriyet dönemi derken, Abidinpaşa (Bankalar) Caddesinde güzel yapılar var, onlardan mı bahsediyorsunuz? Belediye Binası dâhil mi bu listeye?

S. K.- Evet, Belediye Binası, Gar Binası, bunların hepsi o dönemden kalan.

K. A.- Hatta Gar Binası Cumhuriyet döneminde sonra Alman mimarisi.

S. K.- Evet, doğru.

K. A.- Cumhuriyet döneminden kalan nitelikli yapıların dışında Jansen’in Adana Planı çok önem taşıyor. Onun kentsel tasarımında kentin bir “bahçe şehir” olarak genişlemesi önerilmiş. Bence bu gayet net planı daha iyi anlasaydık korumasını da bildik ve daha sonra aynı anlayışı Kuzey Adana’ya taşıyabilirdik. Ne yazık ki, planı uygulayıp içinde yaşadığımız halde o tasarımın niteliğini anlamadan bir çırpıda imar tadilatına gitmişiz ve bu “kentsel katliam” bir intihar gibi bilerek uygulanmış.

S. K.- Az önce bahsettiğiniz Yüz Evler hep o dönemin bize bıraktığı hatıraları olarak kaldı. Onları koruyamadık ve son kalanlar da teker, teker gidiyor.

K. A.- Adana için Jansen hakikaten çok yeşil bir kent düşünmüş. Herhalde buraya geldiğinde doğasından ve yaşamından çok etkilenmiş. Planında Atatürk Parkı geniş bir yeşil bant olarak nehre kadar uzanıyor. Daha sonra parkın karşısında kuyumcular çarşısını yaparken o yeşil alanı yemişler ve bazı binaların daha öne çıkmasına müsaade edilmiş. O nefis yeşil alanın nehre kadar uzanması engellenmiş. Kim vermiş bu imtiyazları? Adana bu kadar sahipsiz mi kalmış?

S. K.- Stadyum falan hepsi buraya yerleştirilmiş.

K. A.- Evet, stadyumun yeşil alanın içine olması, spor ve park alanı olarak devam ediyormuş. Yani yeşili çok bol olan bir kent tasarlamış. Biz o plandan devamlı çalmışız ve kırpılmışız. Ve en acı tarafı, Samet, ne biliyor musun? Yine de en

düzgün ve yeşil alan bol olan semtler o orijinal planın içinde. Kuzey Adana'nın planlanması daha düzensiz oldu. Evet, o Hayal Parkları, bulvar dizileri ve göl manzarasıyla bile Ziya Paşa Bulvarının eline su dökemiyor. Aradan 80 yıl geçmiş Jansen'den daha iyi bir kent planı geliştiremiyoruz.

Ben şunu arzu ederdim, birkaç tane çok büyük park olacağına her semtin lokal parklarının olması. Bunların dışında kuzeyden güneye kadar uzanan bir park sistemiyle Adana'nın merkezine kadar inebilelim. Bahsettiğim mahalleler veya uydu kentlerin merkezinde yeşil olması ve aynı zamanda toplanacak bir meydanın olmasını isterdim. Düzenlemeler yapılıyor ama o ebat- ta bir parkla bu kadar çok oynanırsa sonunda "otopark" olacak diye korkuyorum. O küçücük yeşil alan genç insanların bebeklerini dışarıya çıkartacakları bir alan. O mahalle parkının dışında daha kapsamlı bir park sistemi olmalı. O park sistemi de doğanın içinden geçmeli. Yani yürüme, koşma, bisiklete binme, hepsi tabiatın içinde olmalı. O "Lineer Park" dediğimiz şey aynı zamanda kuzeyi güneye bağlayan bir su havzası olabilir, yani yağmur derelerinin aktığı yerleri doldurup bina yapacağımıza oraları yeşil vadiler olarak bırakmalıyız.

S. K.- Peki, bu Cumhuriyet dönemine tekrar dönebilirsek; bizim Belediye binamız ve birkaç banka binasının hepsini değerlendirecek olursak bize bir mimari gelenek olabilir mi?

K. A.- Yani bir stil olarak mı?

S. K.- Evet o dönemi yansıtır mı o yapılar?

K. A.- Evet hem de çok "ciddi" bir anlamda yansıtırlar o dönemi. Gördüğüm kadar o binalarda kalıcı bir ciddiyet var. Yani renk kullanımlarında, malzeme kullanımlarında hepsinde böyle bir ağırbaşlılık var ki o benim çok hoşuma gidiyor. Yeni yapılarımızda o ciddiyeti göremiyorum. Kim bilir o dönemin insanları da daha onurlu ve ciddiyet vardı. "Mimari her toplumun aynasıdır" derler belki bizim toplumumuz değişti ve biz yapılarımızla kendimizi yansıtıyoruz diyebiliriz. Ben hiçbir zaman diyemem ki "o çok güzel bir dönemdi artık biz onu niye yapmıyoruz?" Yapamayız ama en azından geçmişin hafızasını koruyabiliriz. Binaları insanlar gibi düşünebiliriz. Yani yaşlı insanları nasıl korumamız gerekiyorsa yaşlı binaları da korumamız gerekir. Ama bu demek değil ki bebekler doğmamalı ve genç insanlar yaşlıları taklit etmeli. Gençliğin yeri başka olmalı. Onların dinamizmi, görüş açısı, her şeyleri başka olmalı.

S. K.- Şimdi Adana'da sanayisizleşme devri bitti ve boşalan sanayi yapılarının yeniden değerlendirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

K. A.- Yani sanayinin Adana'yı terk etmesiyle o yapıların boş kalmasından bahsediyorsun.

S. K.- Evet son dönemlerde sanayi Adana'yı terk etti. Birçok fabrika binalarını biliyorsunuz onlar şimdi boş duruyor. Mesela Coca-Cola binası boş duruyor ve birçok tekstil binaları boş duruyor. Örneğin Tekel Binası gibi büyük boş yapılar öylesine duruyor ve kullanılmıyor.

K. A.- Tekel Binası babam İlhan Arkoğlu'nun Adana'da tasarladığı ilk yapıydı. Karşıyaka'daki Un Fabrikası da korumaya değer gayet değerli bir yapıya benziyor.

S. K.- Evet, Un Fabrikası da çok güzel bir yapı ama o da boş ve bakımsız duruyor. Bu yapının yeniden değerlendirilmesi konusunda bir düşünceniz var mı?

K. A.- Tabii ki var ve tekrar kullanılması için bir örnek vereyim size. İstanbul Haliç'teki Elektrik Santral Binasını biliyor sun sanırım. Orası şimdi Bilgi Üniversitesi olarak değerlendirildi. Biz orayı ziyaret ettik ve eğitim amaçlı kullanılmasını çok başarılı bulduk. Kampusun içinde yeni binalar var ama elektrik üreten yapı bir müze ve sergi alanları olarak korunmuş. Yeni ve eski yan yana gelince orası özgün karakterini bulmuş. Adana'da atıl kalan fabrika yapıları da eğitim amaçlı değerlendirilebilir.

S. K.- Kültür amaçlı olabilir.

K. A.- Bakın büromuza çok yakın mesafede Devlet Su İşleri Binası var. Benim en büyük korkum Devlet Su İşleri'nin yıkılması. Bence o çok güzel bir eğitim binası olabilir. Bahçesiyle ve yetişmiş ağaçlarıyla çok güzel bir teknik okul veya sanat okulu olabilir. İçinin tabii ki yeni ihtiyaca göre

değişmesi gerekecek, ama o yapı ve çevresinin yıkılmaması gerekir. Ama bu büyük yapılar için en uygun kullanımı yine eğitim amaçlı görüyorum. Çünkü iş merkezi olması uygun olmaz herhalde. Çünkü bu yapıların büyük ölçeği kamusal anlam taşıyor. Yani tekrar fabrika olmayacaklarına göre o zaman müze olabilirler ama o büyüklükteki bir müzede ne sergilenir bilemiyorum. Adana'da mevcut küçücük Arkeoloji Müzesi ve içindekileri bile koruyamadığımıza göre daha büyüğünü nasıl yaparız bilemem. Ama Un Fabrikası rahatlıkla bir eğitim binası olabilir. Hatta benim şöyle bir fikrim var; Adana için yeni bir üniversite planlanıyormuş. Size şimdiden söyleyeyim; yeni üniversitenin kuzeye yapılması çok yanlış olur. Tam tersine üniversite şehrin tam merkezinde eski yapıların içinde planlanarak bir kent üniversitesi kurulmalı. "Adana Kent Üniversitesi" tüm kenti canlandırabilir.

Kuzeye yapılması demek oraya yeni altyapıyı kurmak ve öğrencileri oraya taşımak demektir. Etrafı bomboş olan araziye üniversite planlamak ve öncelikle yatırımı toprağın altına gömmek kolay mı? İhsan Doğramacı kendi parasıyla Bilkent Üniversitesini Ankara dışına kurdu ve çevresindeki arsalarına değer kazandırdı. Adana'da üniversite kuzeye kurulursa kimin parasıyla kimlere kazanç sağlar? Halbuki mevcut kentin içine bir üniversite kurarsak tümüne kazanç sağlamış oluruz. Çukurova Üniversitesi ziraat ve tıp ağırlıklı olarak zaten Adana'nın dışına kurulmuş ama ekonomi, işletme, sanat, mimari ve mühendislik fakülteleri kent merkezine gayet rahat uyum sağlar. Kentlere canlılık veren bazı katalizör fonksiyonlar vardır. Bunlar kendi çevrelerine ekonomik canlılık getirirler. Üniversite böyle bir katalizördür. Derslikleriyle, yurtlarıyla, lojmanlarıyla ve kültürel faaliyetleriyle zaten kendileri küçük birer kent gibi çalışırlar.

Onların kente getireceği enerji ve medeniyet çevrelerindeki sokakları, konutları ve işyerlerini pozitif etkiler. Üniversite bütün kentin yaşam kalitesini yükseltecektir. Bakınız Eskişehir'e; orası sanki bir Avrupa kenti olmuş ve şehirle üniversite tam anlamda kaynaşmışlar. Kent içi üniversitelerin en iyi örnekleri İstanbul'da zaten mevcutlar. Kentin mevcut sokakları kampusun yaya bağlantıları olarak kullanılırsa mevcut kent dokusu da zaman içinde güzelleşir. Ama... şimdi hatırladım... Ya öğrenciler ayaklanırlarsa diye bir kaygımız olabilir mi? Ve o zaman kentin içine tanklar nasıl girer diye sorabiliriz? Ama bir dakika biz... ilerisi için "1981'e geri dönmeyi mi planlıyoruz; yoksa gelecek dünyanın düşünen bireylerini mi eğitmek istiyoruz?

S. K.- Mimarlık mesleğinin son durumu ile ilgili görüşlerinizi almak istiyorum. Dünyada mimarlık mesleği ne durumda? Dünyada ve Türkiye'de meslek uygulaması konusundaki görüşlerinizi öğrenmek istiyoruz. Türkiye'de ve dünyadaki mesleki yeterlilik ve mimarlık eğitimi ne durumda?

K. A.- Bana "dünyada mimari nereye gidiyor ve onun hakkında ne düşünüyorum" sorusunu sormuştunuz. Bu konuyla ilgili ben birkaç tane makale yazmıştım. Amerika'daki büyük "star" mimarları, kritik etmiştim. Belki okumaya fırsatınız olmamıştır ama, örneğin "Arredamento Mimarlık'ta Frank Gehry hakkında makalem yayınlanmıştı.

Şimdi bizim Türkiye'de mimar olmamızla otomatik olarak geri kaldığımızı inananlar var. İlle de "dışarıda diğer ülkelerde şunu, bunu yapıyorlar, biz de aynısını burada niye yap-

mıyoruz" diyenler oluyor. Ne yazık ki böyle düşünenlerin bazıları toplum için karar verecek iktidardalar. Zamanında İstanbul'u New York yapmak isteyenler bile olmuştu. Bence kendimizi bu kadar yetersiz görmeyelim. Bizim için doğru olacak kararları kendi özgüvenimizle vermemiz lazım. Onun için kendi değer yargılarımızla, kendi düşüncelerimizle yurt dışındaki yapılan mimarinin bizim için geçerliliğini kritik etmeliyiz. Evet, dünyadan öğrenecek çok şeyler var, ama biz de bu dünyanın parçası olarak fikir üretmeliyiz. Yani kendimiz için doğruyu bulup, onların yaptığı yanlışları da tekrarlamamaya çalışmalıyız.

Çağdaş mimarinin güzel yanı her toplumun kendi yapısına göre uygulanabilmesidir. Evrensel değerler olsa bile modern mimari yerine ve insanına göre değişebilir. Biz günümüzde Batı mimarisinin bulunduğu kısır döngüye girmeyelim. Batı mimarisi tamamıyla mimari form arayışına kilitlenmiştir. Bu sadece pazarlama amaçlı bir markalaşma arayışıdır. Bu anlamda Norman Foster, Zaha Hadid ve özellikle Frank Gehry gibi yıldız mimarlar zengin ülkelerin fantezilerine hizmet ediyorlar. O toplumlar yüksek seviyede refahı yakalamışken kentlerini heykelsi yapılarla süsleme lüksüne sahipler. Bizim fantezi yapma paramız olsa bile neden onlarla aynı rüyaları paylaşalım? Batının bu kadar sorumsuz faturasını ödemek ister miyiz? Bizim toplum olarak hâlâ çok önemli yapısal ihtiyaçlarımız var. Artan nüfusumuz için konut ve eğitim binaları uygulamalıyız. Kentlerimizin önceden bahsettiğim unsurlarla yaşam kalitelerini yükseltmemiz gerekirken fantezi akımlarla uğraşmayı doğru bulmuyorum. Yani "Kimin Rolex saati daha kaliteli?" dercesine lüks malı tüketim yarışına kendimizi kaptırmayalım. Biz kendi görüşümüzle kendi ihtiyaçlarımızı belirleyip çağdaş bir mimari yapalım ve özgün tarzımızla evrensel olmaya çalışalım.

Ben çoğu zaman yurtdışındaki mimarları kritik ettiğim zaman meslektaşlarımdan şöyle bir bakış alırım: "Hele biz o seviyeye bir gelelim ondan sonra onları kritik ederiz." "Önce onları yakalayalım sonra onları geçeriz" mantığına "hayır" derim, çünkü onların yanlışlarını taklit etmeyi anlamsız buluyorum. Tam tersini öneriyorum; "biz her şeyi sorgulayalım ve gerekmezse o yanlışları tekrarlamayalım."

S. K.- Peki, dünyada, yani daha doğrusu sizin izleme imkânı bulduğunuz ülkelerde ve Türkiye'de meslek uygulaması nasıl bir durumda. Mukayese yapabilir misiniz?

K. A.- İşte mesleki uygulama konusunda Batı'dan öğreneceğimiz çok şey var. Onlar toplum olarak mimarın sorumluluklarını daha ciddiye alıyorlar.

S. K.- Bunu biraz açabilir misiniz?

K. A.- Evet, mesela mimarlık eğitiminde 4 yıllık diploma diye bir şey yok. Lisans diploması 5 yılda alınabiliyor ama genelde 4+2 programı uygulanıyor. Bu programda 4 sene mimarlığa ön hazırlık okunuyor ve mezunlardan yüksek başarı alan öğrenciler 2 yıl daha okuyup yüksek lisanslarını alabiliyorlar. Yüksekçe kabul edilmeyenlerin de mimarlıkla ilgili bir diplomaları oluyor ama lisans alamıyorlar. Ben mimari yeteneği sınırlı olan, ama çok çalışan öğrencilerin mezun olmalarını uygun buluyorum. Onlar diplomalarıyla mimarlığın yan mesleklerine girebilirler veya başka dallara geçebilirler.

Yüksek lisanslarını alan diğerleri proje imzalayabilirler mi? Hayır, imzalayamazlar. Mezun olduktan sonra proje imzalama yetkisi olan bir büroda 3 sene staj yapmaları gerekiyor. Bu staj çok ciddi ve "tam gün" olması gerekiyor. Büro yetkilisi o çalışan için her türlü bilgi ve deneyime sahip olduğuna ait bir form dolduracak ve kefil olacak. Bu sadece mimar adaya imtihana girebilme yetkisi veriyor. Şimdi en son imtihanların nasıl yapıldıklarını bilmiyorum ama benim zamanımda imtihan süresi araliksız 5 gündü. İmtihan pazartesi sabahı başlardı ve günde 8 saat sürüp cuma akşamı saat 20.00 gibi projeler toplanırdı. Mimarlık adayı her konu üzerinde test edilirdi, tıpkı ÖSS'de olduğu gibi. Son gün yapı tasarımında basit bir bina verilerdi, ama A'dan Z'ye kadar bitmiş bir avan proje ancak geçer sayılırdı. Proje'de yangın, özür, statik, mekanik ve elektrik konuları ve duvar kesitlerinde yalıtımın çözülmesi gerekiyordu. Şimdi testin "autocad" uyumlu yapılmasından dolayı imtihanın daha da zorlaşmış olacağını sanıyorum.

S. K.- Tüm bu elemeleri geçmeden imza yetkisine sahip olamıyorsunuz galiba.

K. A.- Evet, olamıyorsunuz. Yani "Mimar" unvanını kullanmaya hakkınız olmuyor ve ruhsat projesi imzalamak için "kayıtlı" mimar olmanız gerekiyor.

S. K.- Evet. Bu konu özellikle Türkiye'de tartışıldığı zaman kıyametler koptu sanırım. Bundan en çok rahatsız olan da mimarlık fakülteleri oldu. Mimarlar Odası'nın görüşü de; hakikaten sizin anlattığınız çerçevede. Mevcut eğitimin çok yeterli olmadığı doğrultusunda.

K. A.- Peki, şu soru soruluyor mu? Türkiye'de verilen 4 yıllık diploma Almanya, İngiltere ve Amerika'da 6 senede veriliyorsa biz bu eğitim mucizesini nasıl elde ediyoruz? Yani bizim eğitim sistemimiz, altyapımız, hocalarımız ve öğrencilerimiz diğer ülkelere daha mı üstün? Böyle düşünceleri tamamıyla bir gaflet, çünkü

ben Amerika'da okudum ve mezun olduktan sonra mimari bilgimin ne kadar yetersiz olduğunu ancak çalışarak anlayabildim. Yani 7 sene mimari okurken her yaz staj yaptığım halde fazla bir şey bilmediğimi anladım. Çünkü bir mimarın profesyonelce çalışması, müşteri ilişkilerini geliştirmesi, inşaat hukuki sorumluluklarını bilmesi ve bürosunu idare etmesi akademik ortamda öğrenilemez. O birikimi okul veremez zaten vermesi de beklenilemez. Okul bina tasarlama felsefesini verebilir ve bu mimarlık mesleğinin temelini oluşturur. Projenin mühendislik projeleriyle entegre olması uygulamada imar ve diğer yönetmenliklere uyması ayrı bir bilgi birikimidir. Mimar bunları ancak çalışarak öğrenebilir.

Şimdi bu birikimi önemsemeden her diploma alana yeterlilik versek ne olur sanki? Ne olur biliyorsunuz; Mimarlık mesleğimizin seviyesi toplumun içinde iner ve itibarını kaybeder. Bu boşluğu başka ülkenin mimarları rahatça doldurur. Neticede Kartal gibi geniş bir alanın mimari proje yarışmasına hiç bir Türk mimar davet edilmeye layık görünmez. Çünkü Türkiye'de 50 yaşına gelmiş bir mimarla yeni mezun bir mimar aynı yetkiye sahiptir.

Bir de çevremizdeki yapılara bakarsak, mesleki kalitemizin çitasını biraz yükseltsek iyi olmaz mı? Yetkili mimar sayısı azalınca mesleki sorumluluk artar ve ücretler yükselir. Mimarlar daha çok iş yaparlarsa bürolarında da daha çok mimar çalıştırılır ve genç mimarlar da işsiz kalırlar. Böylece mimari bilgi ve deneyim genç nesillere aktarılır.

S. K.- Peki, şimdi çevre sorunlardaki artışı, endişeyle izliyoruz. Mimarın bu konuda duyarlı olması bekleniyor. Siz meslek uygulamaları içerisinde bu konuya nasıl yaklaşıyorsunuz?

K. A.- Ben "sürdürülebilirlik" ve ekolojik konuların pazarlama malzemesi olarak kullanılmasından endişeliyim. "Organik" ve "Ekolojik" kelimeleri birer damga gibi çok yersiz ve tutarsız şekilde kullanılıyor. "Ekolojik mimari" yapma yarışına katılmak yerine hepimizin doğaya karşı sorumlu olmamızı önemiştir. Sadece mimarlar değil hepimiz toplum olarak bu sorumluluğu üstlenmemiz gerekiyor. Çünkü biz mimarlar toplumun ihtiyaçlarına hizmet veriyoruz. Toplumun tüketim alışkanlıkları ve doğaya karşı tavrı değişirse mimari de değişir. Ben şahsen bir ormanı katledip turizme açmayı ve içine devasa 5 yıldızlı otel yapıp çatısına güneş kolektörlerini sıralamayı ironik ve trajikomik olarak görüyorum. Doğaya sorumlu bir insan böyle bir binanın yapılmasını sorgulayabilmeli. Bazen en ekolojik yaklaşım oraya hiçbir şeyin yapılmamasıdır. Farkındayım bunu söylemek kolay değil ve yapması zor. "Ben yapmazsam

zaten başkası yapar" mantığı rahatlatılabilir ama tutarlı değil.

Benzeri henüz olmayan çok küçük bir gezegenin ince kabuğunun üzerinde yaşamımız sürüyor. Bu yaşamın ekolojik dengesini bozmakla kendi kuyumuzu kazmış oluruz. Öncelikle "gelişmiş ülkeler doğayı korumaya başlarsa biz de sonra onlara katılırız" mantığı yanlış çünkü biz ancak şimdi başlarsak gelişirken çevremize zarar vermeyiz. Hatta şimdiye kadar biz doğayı az kirletmişsek, ki zannetmiyorum, bizim sorumluluğumuz azalmaz.

Ben her projemde bahsettiğim sorumluluğu taşımakta zorlanıyorum. Çünkü Adana'da sürekli tavizler vermeye mecbur bırakılıyorum. Amaçım genelde projenin yoğunluğunu azaltmak oluyor. Niye yoğunluğu azaltmaya çalışıyorum? Çünkü insanların toprağa daha yakın yaşamaları ve doğayla daha yakından ilişki kurmalarını tercih ediyorum.

Tüm kentin gördüğü yapıların nitelikli ve simgesel olmaları gerekir veya o binaların yükselme hakları yoktur. Örneğin bir belediye binası kısmen kule olabilir. Otelin de yükselmesi kabul edilebilir, hatta bir iş merkezi de yüksek olabilir bazı konumlarda. Yüksek yapıların gruplaşmalarını, birbirlerine yaklaşık mesafelerde yükselmelerini yanlış buluyorum. Kulelerin kümeleşmeleri kentin silüetini bozabilir. Örneğin, geleneksel kentlerde ancak dini yapıların kubbeleri ve kuleleri kentsel dokunun üzerine çıkıp yükseldi. Bu yükselmeyle kültürel ve sosyal anlam taşıyan yapılar belirginleşir ve aynı zamanda kentin referans noktaları olurlardı. Konutlar için önu açık manzaralı konumlar

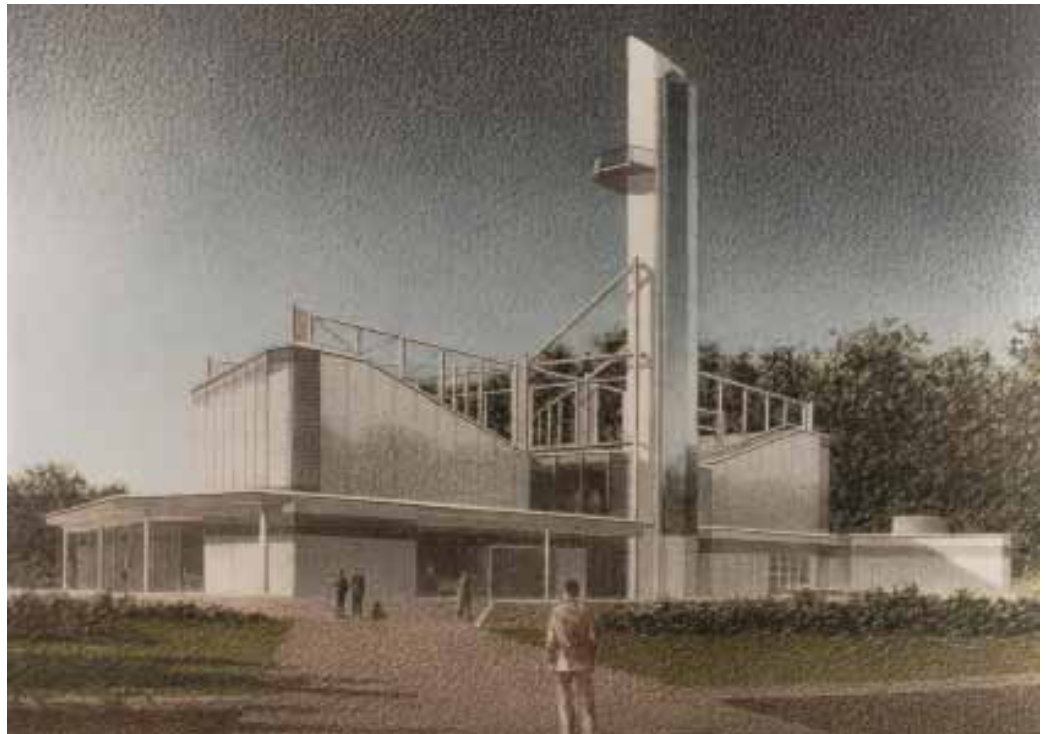
da yükselme kabul edilebilir ama mimarın bu sorumluluğu bilinçli değerlendirmesi gerekir. Sadece "ben imar yoğunluğunu ancak bu şekilde arsaya sığdırabildim" ve "işte 8 tane kule yaptım yan yana" mantığı yükselmeyi izah etmez. Bu bir çaresizliktir, yani mecburiyetten doğan bir yaklaşımdır.

S. K.- Sadece rant kaygısı ön plana çıkmış oluyor.

K. A.- Evet. Bence hiçbir zaman imar yoğunluğu "1"i geçmemeli. Çünkü "1" in altında olunca yüksek veya alçak yapılaşma opsiyonları açık kalıyor. Yoğunluk "2"leri aşmaya başlarsa alçak yapma alternatifi ortadan kalkıyor. Yani yüksek yapılaşmaya mecbur kalıyorsun. Bir arsanın imarı tüm çevresini de etkiler. İmar belirlerken çevresel etkisini çok ciddi değerlendirmemiz gerekiyor. Planlamada yükselmenin tek mantığı zeminde daha fazla boş alanı bırakabilmektir. Corbusier'in Paris için önerdiği mantık buydu. Yükselmenin amacı belirli bir yoğunlukta yükselerek çevrenin daha yeşil kalmasını sağlamaktır amaç. Ama hem yoğunluğu hem de kat adetini yükseltmekle rant kazanılıyor ama kent kaybediyor.

S. K.- İş hayatı içerisinde işverenlerinizle ilişkilerinizde ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

K. A.- Ben işverenleri müşteri olarak görüyorum. Onları aynı yolun arkadaşı olarak görüyorum. Yolculuğumuzun hedefi değerli bir yapıyı ortaya çıkarmak oluyor. Değerli derken hem mimari açıdan hem de yatırım açısından. Yapıyı finanse eden ve risk alan bu dostumun maddi olarak kazançlı olmasını iş-

Xerox Visitor Center 1985.

terim, çünkü onun mağduriyeti yapının kalitesini bozabilir. Bir binanın ortaya çıkması uzun bir süreçtir ve bu yolculuğun iyi bitmesi için uğraşı gerekir.

S. K.- Sizi zorlayan şeyler oldu mu bu ilişkilerde?

K. A.- Ben Adana'ya ilk geldiğimde bayağı zorlandım. Adanalı işveren "bu mimar Amerika'da okumuş, fazla bir şey öğrenmemiş ve başarısız olmuş" diyerek Adana'ya dönmeme değerlendirdiler. Onlar benden "Amerikan mimarisi" istedikçe, ben bu iklime ve kendi yaşantı tarzımıza uygun bir mimari önerdim. Benim aldığım eğitimde tarz ve stil önemli olmayıp topluma uygun mimari yapmaktı. Onun için ben Adana'ya geldiğimde buranın yerel yaşam tarzına uygun bir mimari geliştirmeye başladım. Temel mimari prensiplerim değişmedi ama tasarım lisanım değişti. Yapılarının evrensel değerlerle "Türkçe" konuşabilmesini arzu ettim. Adana'yı anlayarak yavaş yavaş insanları tanıyarak neyin uygun olduğunu yavaş yavaş ortaya çıkardım. Ben modern mimarinin yerelden beslenmesine inanıyorum.

Size gayet somut örnek verebilirim. Bizim Adana'da geleneksel âdetlerimiz var. Dış dünyanın tozunu eve taşımamak için kapıda ayakkabılarımızı çıkarırız. Bunun mantığını ve varlığını da kabul ederek tasarım yapmalıyız. Apartmanın estetiğini düşünürken kapının önünde pabuçların saklanması için yer ayıracaksın. Adanalıya "pabucunuzu çıkartmayın, çamaşırınızı asmayın" deme lüksümüz yok. İnsanlarımızın böyle yaşadıklarını kabul ederek güzel bir tasarım yapmaya mecbur olduğumu düşünüyorum. Bir de klima olayı var; klimaları ve borularını dış cephede görmek beni çok rahatsız ediyor.

S. K.- Anlaşılan işverenlerinle çok fazla sorun yaşıyorsunuz.

K. A.- Ben mimariyi sorun olarak görmediğim için işverene de aynı mantıkla yaklaşmaya çalışıyorum, ama iş almakta ne kadar başarılıyım belli değil. Benim çok fazla müşterim olduğunu sanmayın. Kapımızın önünde, proje yaptırmak için kuyruk olmuyor ama çok seçkin ve iyi niyetli işveren portföyüyle çalışmalarımızı sürdürmeye çalışıyoruz.

S. K.- Peki, daha çok hangi yapı türleri üzerinde çalışmayı tercih ediyorsunuz, gerçi bu tercih taleple biraz daha bağlantılıdır ama.

K. A.- Adana'da benim birikimim daha çok konut ağırlıklı oldu ama tercihim kentsel tasarım ölçeğinde çalışabilmek. Bir küçük semt tasarlamayı tabii ki isterim, Ama bütün kentin tasarımını yapma niyetim yok. Kentin düğüm-

lendiği önemli noktalara bir düzen vermeyi isterim. Kentsel tasarımı şöyle tarifliyorum; küçük ölçekte senin salonun bir sosyal alansa, koridorların yatak odalarına giden sokaklarsa, kentsel tasarım bunları daha büyük ölçekte tasarlar. Bir İtalyan kentinin merkez meydanı bir evin salonu gibi çalışır. İnsanlar orada topluca beraber oluyorlar, şakalaşırlar, kahve içerler ve akşam beraber dolaşırlar. Yani her kentin böyle yaşam ortamlarına ihtiyacı vardır. İç mimarinin diğer ölçeği, çok daha büyük ölçekte "dış mimari"dir ve bu işi kentsel tasarımcı yapar.

Dış ve iç arasında bir bağlantı var tabii. Yatak odasından salonuna, salondan kapına, kapından merdivene, merdivenden sokağa, sokaktan çarşıya, çarşıdan da o büyük mekâna geçersin. Bunların hepsi bir sistem olarak düzenlenir ve bu şehir planlamanın değil mimarların yetki alanının içine girer, çünkü planlama değil tasarımdan bahsediyoruz.

Bu konuyu da ben açayım; mimari tasarımı değişik dallara dağıtmak problem yaratıyor. İç-mimar, peyzaj, planlama hepsi mimarinin bir parçasını alıp götürüyor. Ben mimari mesleğinin böyle parçalanmasını doğru görmüyorum. Evet, her dalın uzmanıyla takım olarak çalışalım, ama mimar aralarındaki bütünselliği sağlasın.

S. K.- Mimari bir organizasyon içerisinde tasarlanmalı ve mimar bir orkestra şefi gibi olmalı.

K. A.- Aynen öyle. Mimar Orkestra şefi gibi tek bir enstrümanı solist kadar çalamaz, ama aralarında tüm harmoniyi o kurar ve bütünü yoğurmak da onun görevidir.

S. K.- Ve o kişinin inisiyatifine de bırakmaz hiç bir zaman.

K. A.- Evet, tüm yaşam alanımızın uyumlu tasarlanması gerekiyor. Mimarın en önemli rolü o tasarımı yapmak. Yani tüm mühendisler, iç mimari, dış mimari, peyzaj arasında bir uyum sağlamak. Niye uyum gerekiyor diyeceksin, niye bunlar ayrı tellerden çalamaz? Çevresel estetik kopuk olursa o zaman şaşkınlık ortaya çıkar. Yani uyumsuzluğun da güzelliği var diyenler de olabilir, ama ben aynı fikirde değilim. Çünkü uyumsuzluğun güzelliği olamaz, çünkü doğada uyum vardır ve bu güzelliği biz hissederiz. Adana'da ortak bir karakterin yaratılması lazım. Bir ziyaretçi buraya gelince bir sürü kargaşa göreceğine bir uyumdan etkilenmesi iyi olur. Yani kebabın dışında yaşantımızda bir şeyler katmalıyız.

S. K.- Mimarlık yarışmalarına gelmek istiyorum. Mimarlık yarışmaları konusunda ne düşünüyorsunuz, yarışmalara katılıyor musunuz?

K. A.- Katılmak istediğim kadar katılamıyorum. Neden katılamıyorum diye düşünürsem; bir kere enerjimin azaldığı için katılamıyorum. Çünkü elimizdeki projeler çok vaktimi alıyor. Çok büyük bir ofis değiliz. Katılmak ister miyim, bazı projelere evet, yarışma projelerine katılmak isterim, vakit ayırmak isterim, çünkü heyecanlı ve yoğun bir çalışma yaratabilir.

S. K.- Peki, son olarak genç meslektaşlarımıza tavsiyelerinizi almak istiyorum. Yeni üniversiteye giren, girmek üzere olanlara ne diyebilirsiniz.

K. A.- Gençlere tavsiye derken onlardan biraz bahsetmek istiyorum. Ben Amerika'da hocalık yaptım ve orada genç mimarlara eğitim verdim ve daha sonra Çukurova Üniversitesi'nde 4-5 yıl hocalık yapma imkânını buldum. Bizim genç mimarlarımıza rahatlıkla şunu söyleyebilirim; "Sizin başka ülkelerdeki mimarlık öğrencilerinden hiçbir eksikliğiniz yok ve hatta artınız var." Sizin saygınız, beceriniz, dünya görüşünüz ve hatta yeteneğiniz onların normlarının üstünde. Eğer eğitiminizde bir eksik varsa o da eğitim ortamının altyapı yetersizliğinden kaynaklanıyor. Mimarlık sevgisiyle mezun oldunuz ve lisansınızı aldınız ama mesleğinizin tüm sorumluluklarını kaldıracak deneyiminiz ve özgüveniniz henüz oluşmamış. Bu sorumluluğun altında ezilip, pes edip mimarlıktan vazgeçmeyin. Size sabırlı olmanızı tavsiye edeceğim. Olgun bir mimar olmak için öncelikle mesleğinizi sevip saymanız, bilgi eksiklerinizi iyi bürolarda çalışarak tamamlamanız ve kendinizi her açıdan eğitip geliştirmeniz gerekiyor. Mimarlık eğitiminizin diploma almanızla bittiğini sanmayın. Diploma size sadece bir yetki verir. Bu yetkiyi erken kullanmak gaffetine düşmeyin. Mezuniyet sonrası Adana dışına çıkın, dergileri takip edin ve ek kurslar alarak kendinizi eğitmeye devam edin. Deneyimli mimarlar bile oldukları seviyeyi korumakla yeterli kalamıyorlar. Her yaşta öğrenmeye devam etmeliyiz ve ancak olgunlaşmamızla mimarlığımızı sürdürebiliriz. Küresel dünyada iyi mimar olmak için bahsettiğim deneyimin birikimi çok önemli.

Mimarların olgunlaşarak gelişmeleri ve yaşlanarak bilgilenmeleri mesleğimizin en güzel yanıdır. Biz geç yaşta sizlerle çalışarak bilgilerimizi artırıyorsak aynı şekilde siz de bizimle çalışarak olgunlaşabilirsiniz. Bizim enerjimiz azalsa bile tecrübemiz artmaya devam eder. Biz yaşlanırken düşünme gençliğimizi kaybetmek istemiyoruz. Sizlerle çalışmaktan büyük zevk alıyoruz.

S. K.- Söyleşi için size teşekkür ederiz... ■

“ARIKOĞLU PLAZA” APARTMANI

Kaya ARIKOĞLU
Y. Mimar
NCARB

Ben konut mimarimde doğaya yakın bir ilişki kurmaya çalışırım. Genelde çok katlı apartman yapılaşmasını doğru bulmam ve dairelerdeki yaşamın ağaç seviyelerinin üstüne çıkmasını istemem. Yüksek konutlarda aile yaşamının, görsel olarak, dış dünyaya yansımaları ve hatta afişe edilmesini doğru bulmam.

Adana'nın TEM Otoyolu üzerinde bulunan ve Seyhan nehir kıyısı şeridinde cephe veren Arıkoğlu Plaza Apartmanı'nın çok özgün bir konumu var. Bu binanın cephesi direkt olarak Adana'nın Dilberler Sekisine bakıyor. Yapı ayrıca TEM Otoyolunun bağlantısında yer alırken, Adana girişi için simgesel bir önem taşımış oluyor. Dolayısıyla bu yapının yükselmesi için anlam olduğunu düşünüyorum. Arsanın çok eğimli olması, zemin oturumunun yatay olmasına ve yapının az katlı olmasına ciddi bir engel yaratıyordu.

Otoyol üzerinde yüksek bir yapı tasarlamak bir kent dokusunun içine bina yapmaktan çok farklı bir tavır gerektirdi. Kent içinde yapılan binaların bulunduğu çevreleriyle uyumlu olmaları ve cephelerinin daha insani ölçülerde tasarlanmaları gerekirken, kentin çevresindeki otoyola bakan ve çok geniş bir açık alana cephe veren bir yapının başka ölçekte tasarlanması gerekiyordu. Bu anlamda, çok uzak mesafelerden algılanan ve akıcı bir trafiğin üzerinde bulunan yapının cephesini daha sade, yatay ve akışkan olarak tasarladım. Güney cephesindeki nehir manzarasından her dairenin eşit faydalanması için yapının "belini kırdım" ve batı dairelerini doğudaki manzaraya yönlendirdim. Bu sebeple normal katlarda, doğu ve batı olmak üzere, iki ayrı daire planı tasarlamış oldum.

Daire planlarında servis ve ıslak hacimleri evin ortak ve özel odalarından ayıran diyagramı bu yapımda da tekrarladım. Bu diyagram ses izolasyonu sağlamak ve tesisatları toplamak için bir avantaj yarattı. Dairelerin manzaraya bakan, boydan boya uzanan camları güneşten korumak ve temiz kalmalarını sağlamak için güney cephesini gölgeleyen dar balkonlar tasarladım. Bu balkonlar cepheye yataylık kazandırırken aynı zamanda kapı önleri, evlerin içinden geçirmeden, büyük teraslara bağlanabildi.

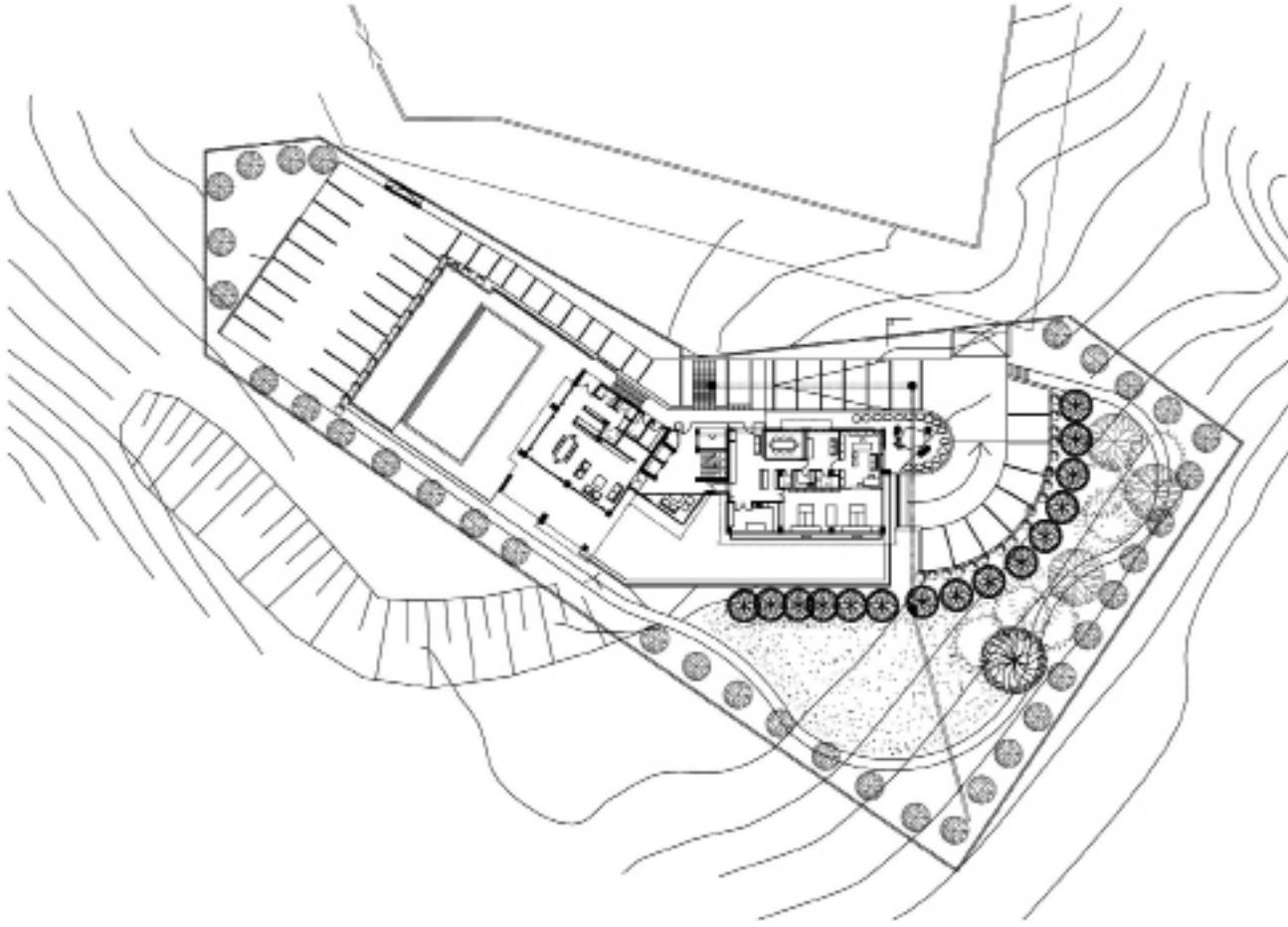
Binanın zemininde daire olmaması ve apartman girişinin ortak kullanım alanlarına açılmasıyla otoparkın üstündeki geniş teraslardan faydalanıldı. Böylelikle zemin kattaki ortak salon hem terasa hem de batıdaki havuza açılabilirdi. Taşıyıcı sistemin muntazam aralıklı kolon mesafeleri bodrumda otopark yerleşimini kolaylaştırdı. Yapıyı arazi çapına uygun "beli bükük" yerleştirmekle kuzey girişi kucaklaması ve güneydeki geniş bahçeye yönlendirilmesi sağlandı.

Ben bu binayı yerine ve konumuna göre, bir kereye mahsus tasarladığım için başka bir araziye uygulanmasını asla düşünmem. Konut mimarimde bazı benzerlikler görünüyorsa bunların mimari formla ilgili değil yaşam anlayışından köklendiğini düşünmek isterim. Arıkoğlu Plaza'da "yerel ve modern olmaya" verdiğim önemi tekrarlayarak daha "sade ve sessiz" bir bina tasarladığımı ümit ediyorum. ■

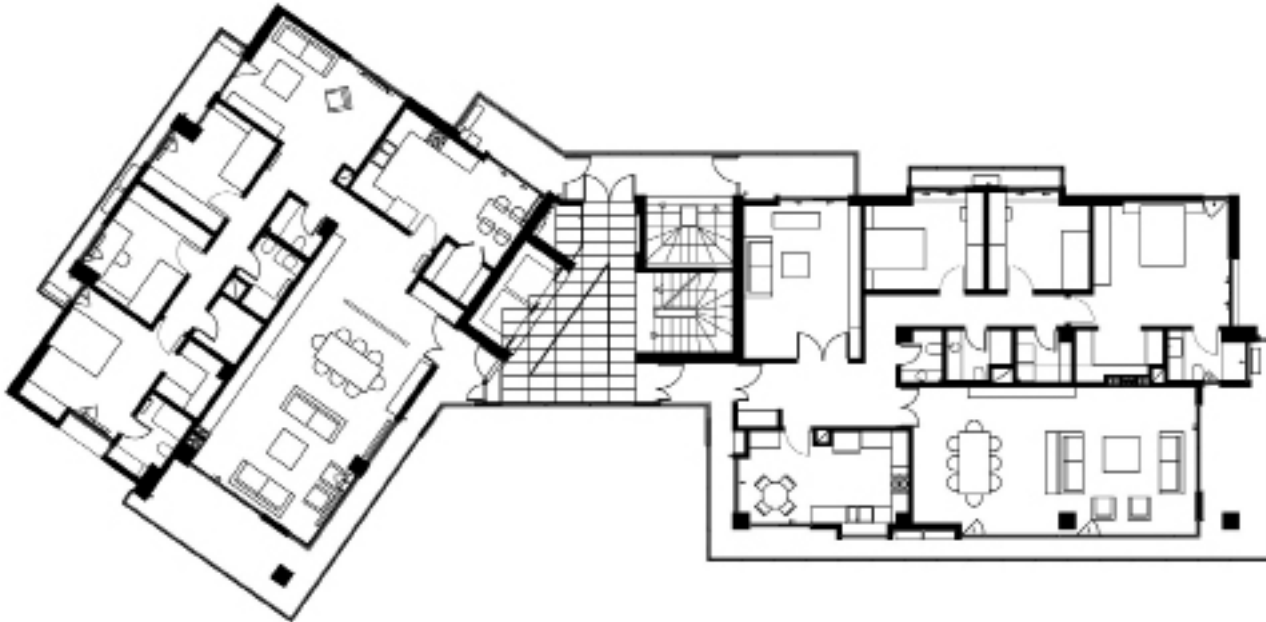

Güney Cephesi.

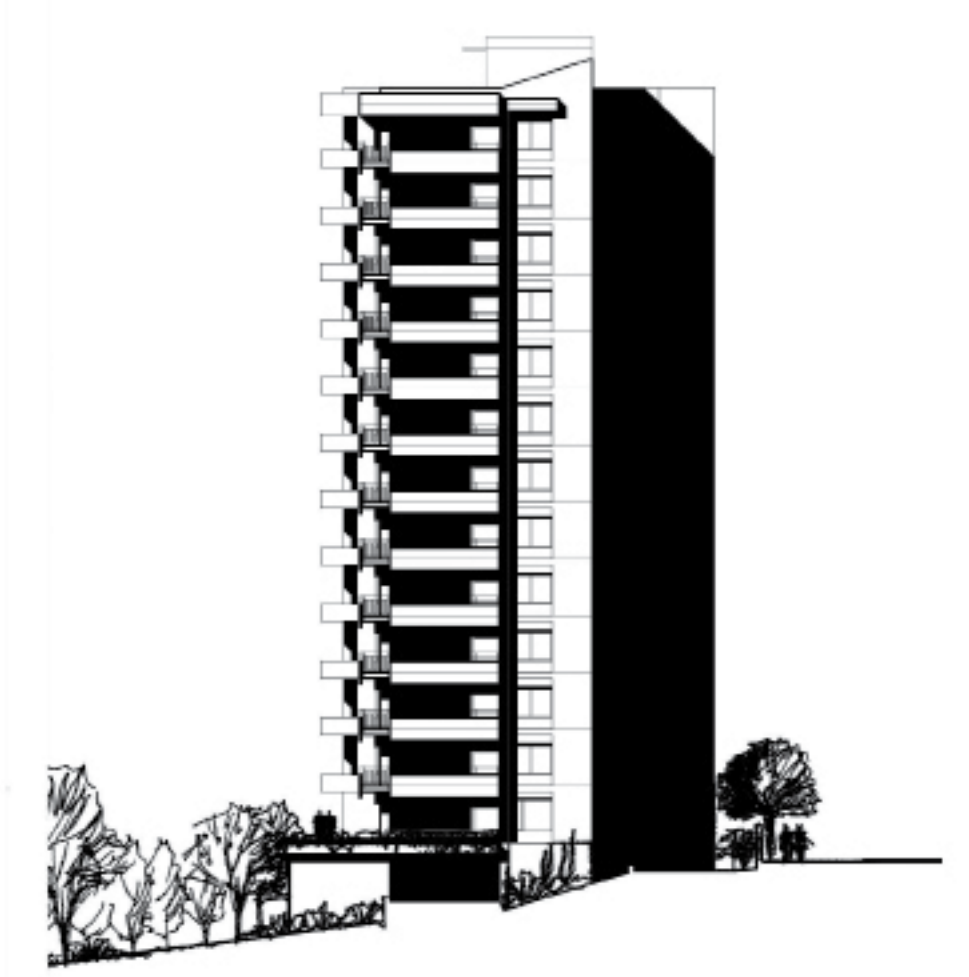

Zemin Kat Planı.

Kat Planı.

Doğu Cephesi.

Kuzey Cephesi.

ADANA SEYHAN NEHRİ KİYİSİ KÜLTÜR ODAKLI KENTSEL CANLANDIRMA PROJESİ

Yıldız Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
2010 - 2011 Güz Dönemi
Bitirme Projesi

Proje Ekibi:

Doç. Dr. Feride Önal
Yrd. Doç. Dr. Güven Şener
Yrd. Doç. Dr. Zafer Akdemir
Yrd. Doç. Dr. Ali Kılıç
Arş. Gör. Serhat Başdoğan

Tarıma dayalı ekonomi, genç nüfus, üniversite, sağlık sektörünün gelişmişliği, son yıllarda Suriye ve Irak ile gelişen ticaret, önemli bağlantı ve enerji yolları üzerindeki konumu ile Adana, Türkiye'nin güneyinde önemli bir merkez olma durumu oluşturmaktadır. Ancak son yıllarda kentteki sanayinin ve özellikle tekstil sektörünün zayıflaması ile birlikte, işsizlik oranının arttığı, kentin fiziksel yapısının bozulduğu, eğitim düzeyi yüksek orta ve üst gelir grubunun kentten göçü ve ekonomik etkinliklerin zayıfladığı gözlenmektedir. Kalkınma planlarında pilot bölge seçilen Adana ve Mersin için alternatif stratejik bir rol modeli oluşturulamamış olması, kent merkezine göç, gelir dağılımındaki eşitsizlik bölgenin diğer sorunları arasındadır.

Proje Konusu ve Alanı

Proje konusu; Seyhan nehri kıyısında yer alan çalışma alanının kent bütünü adına sosyal ve kültürel kullanımlar, yeşil ve açık alan gibi işlevlerle yeniden değerlendirilerek farklı bir kimlikle kente kazandırılmasını kapsamaktadır. Kentin doğu ve batı yakasını sosyal ve ekonomik anlamda bölen Seyhan nehrinin batı kıyısında yapılacak çalışmada; Adana'nın tarihi, kültürü ve sosyal yaşantısına atıflar yapan, toplumun farklı kesimlerinin yan yana gelebileceği özgün ve nitelikli mekânlar

üretmek kent ve kentlinin sosyal ve kültürel etkinliklerini zenginleştirmek, kentin mekânsal ve görsel kalitesini arttırmak amaçlanmaktadır.

Geçmişte (1984) bir kentsel tasarım yarışması içinde yer alan Seyhan Nehri kıyı alanına bugün gerek arazi kullanma kararları, gerekse tasarım yaklaşımları açısından yön verecek bir üst plan kararı yoktur. Ancak örneği öğrencilere aktarıldığı gibi onay sürecinde olan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı mevcuttur. Bu nedenle belediye yönetimi soruna stratejik bir yaklaşım olarak bakmıştır.

Çalışma alanı yaklaşık 7,2 hektar büyüklüğünde olup, Adana için önemli bir rekreasyon alanı ve kent merkezinin bir parçasıdır. Bir yandan güneyden kuzeye uzanan bir alanın içinde kalmakta, diğer yandan proje alanının içinden geçen arterle bu alandan soyutlanmaktadır. Alanın güneybatı kesiminde, kentin çok eski yerleşik tarihi alan dokusu yer almakta ve bu doku genel eğilim içinde yenilenme talep ve baskısı altında görünmektedir. Alanı kuzeyde kat eden Mustafa Kemalpaşa Bulvarı ve diğer caddelerde de gözlemlendiği gibi ticaretin geliştiği ve yenilenmenin hızlı olduğu mekânlardır. Sağ-
lıklılaştırma ya da yenilenmesi önerilecek nehrin doğu kısmında kalan konut alanlarında da henüz belirlenmiş bir müdahale modeli ya da

Çalışma Alanı.

organizasyonu yoktur. Ancak alanın bütününde olduğu gibi mevcut konut alanlarında da çok ciddi bir rant artışı bahse konudur.

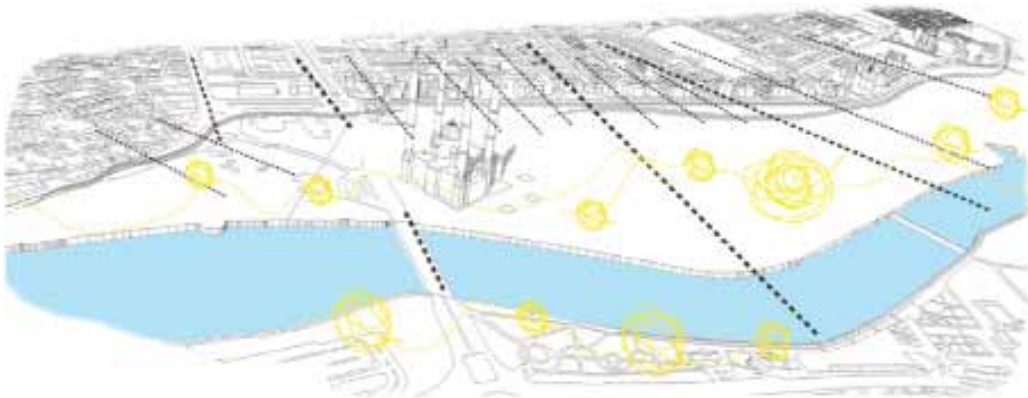
Var olan rant baskısı; proje alanı sınırları içerisinde kalan bu alan için bir kültür, turizm, konut ve bu işlevlere dayalı ticaret eksenini bağlamında dönüşüm sürecinin hızla başlayacağını ifade etmektedir. Bu bağlamda söz konusu alana ilişkin öğrencilerin farklı boyutlardaki gözlemleri önem kazanmaktadır.

Projenin Hedefleri ve Beklenenler

Seyhan Nehir kıyısı projenin temel senaryosunu oluşturmakta, kent kimliği ve sosyal-kültürel-ekonomik gelişim stratejileri açısından bölgenin yeniden düzenlenmesini içermektedir. Ekonomik gelişme beklentisi projede kültür endüstrisi etrafında şekillenmiş ve bu anlamda, Seyhan Nehri kıyısı kente ve kent ekonomisine canlılık getirecek kültür odaklı canlandırma proje alanı olarak ele alınmıştır.

Alan düzenlemesinin önemli hedeflerinden biri de, "buluşma, toplantı, konser, gösteri ve benzeri eylemlerin" gerçekleşmesini sağlayacak bir mekânın kurgulanması olmaktadır. Seyhan Nehri kıyısının yaya, araç, bisiklet ve toplu ulaşım bağlantılarının yeniden düzenlenmesi ile kentin hedeflenen beklentilerinin stratejik merkezine oturtulması, kentin farklı noktalarından alana ulaşılabilirliğin sağlanarak alanın işlevselliğinin artırılması beklentiler arasındadır.

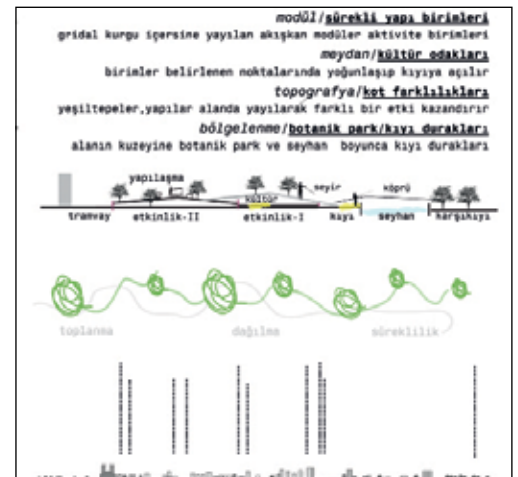
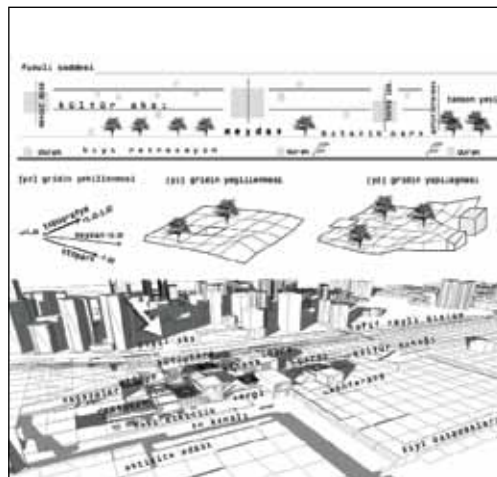
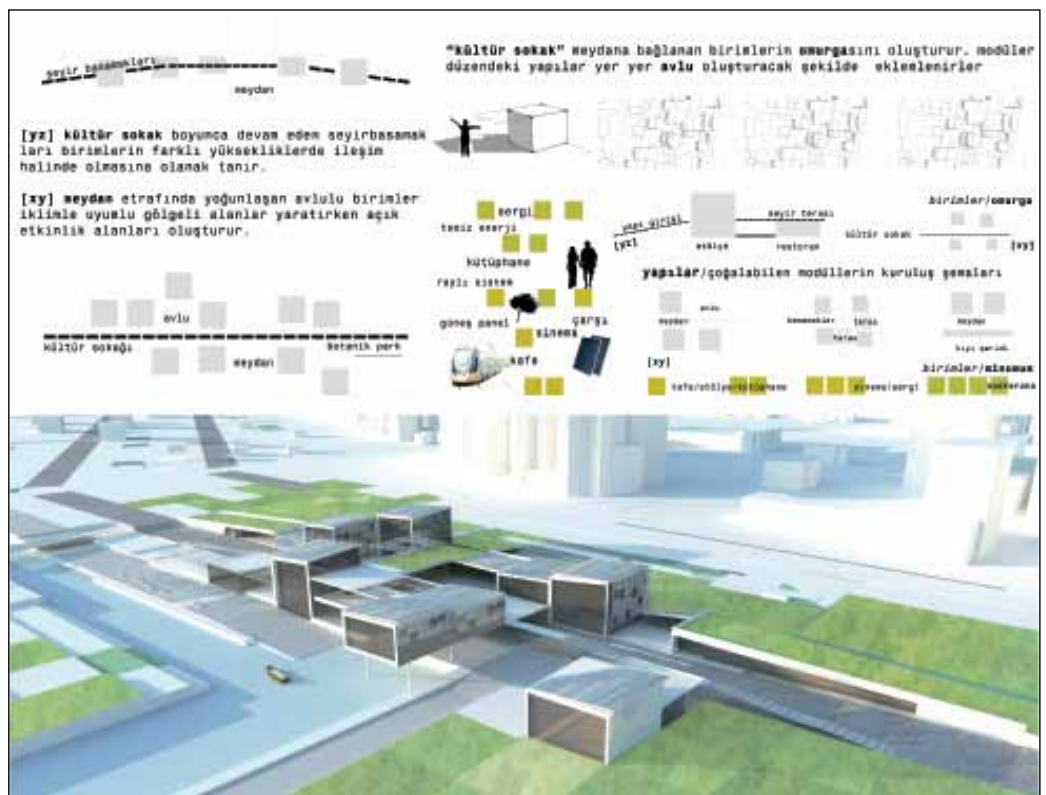
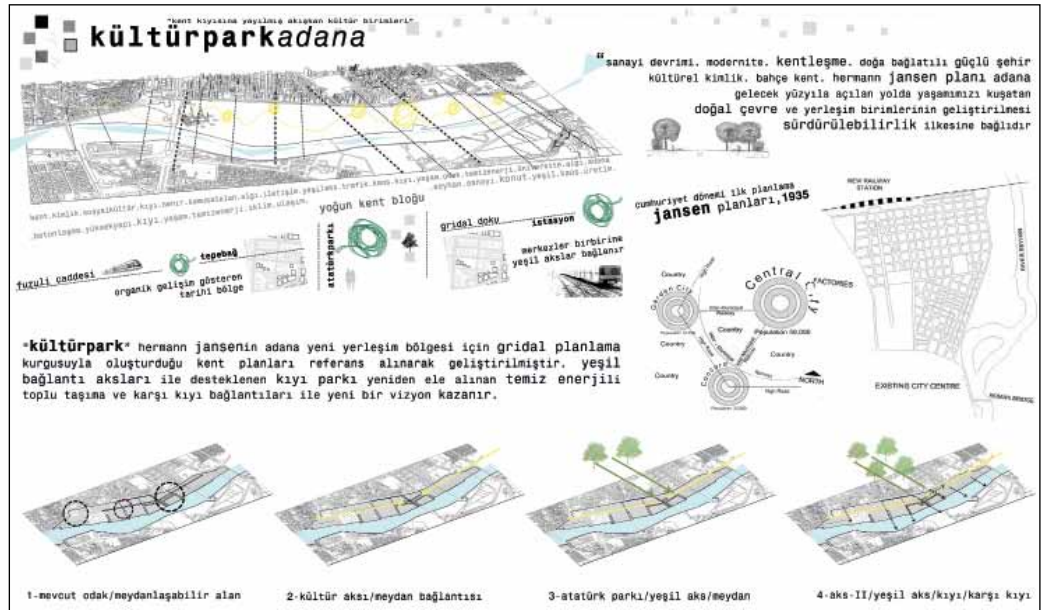
Farklı organizasyonlar ile farklı grupların bir araya gelmesini sağlayacak girişimlerin bölgeyi canlandırarak alanın yirmi dört saat yaşamasının sağlanması ve dolayısıyla sosyal, kültürel ve ticari bir odak yaratılması son derece önemlidir. Böyle bir cazibe merkezinin oluşmasının yalnız kent ile değil yakın çevredeki merkez ve konut alanları için de önemi büyüktür. Bu nedenle özellikle yakın çevredeki kentsel değişim ve dönüşüm düşüncelerine bir örnek oluşturmak da projenin beklentilerinden biridir. ■

Duygu Ergin "Kültür Park Adana"

Kültürpark, Hermann Jansen'in Adana yeni yerleşim bölgesi için gridal planlama kurgusuyla oluşturduğu kent planları referans alınarak geliştirilmiştir. Yeşil bağlantı aksları ile desteklenen kıyı parkı, yeniden düzenlenen temiz enerjili toplu taşıma araçları ile yeni bir vizyon kazandır. Kente Fuzuli Caddesi boyunca devam eden bir hafif raylı sistem önerisi getirilir. Seyhan kıyısı boyunca kıyı durakları ile de kentin kıyı ve su ile olan ilişkisi desteklenir. Organik gelişim gösteren tarihi Tepebağ bölgesi, proje alanının Fuzuli Caddesi eşiğinde gelişen gridal doku içindeki Atatürk Parkı ve istasyon meydanı Jansen'in planlarında öngördüğü üzere birbiri ile ilişkilendirilerek Seyhan kıyısı boyunca uzanan proje alanına bağlanır.

Alan boyunca tarihi bölgeden bağlayarak devam eden bir kültür aksı oluşturulur. Kıyı boyunca alan güneyde tarihi meydan-mevcut müze, kültür merkezi; kuzeyde şehirlerarası yolu kesen tampon yeşil ile botanik park ve diğer alanlarda akışkan etkinlik birimlerinin yoğunlaşp dağılmasıyla oluşacak kültür odaklarından oluşur. Plan düzleminde yer yer avlular oluşturacak şekilde birbirine bağlanır. Bu avlulu birimler iklimle uyumlu gölgeli alanlar yaratırken açık alanlar oluşturur.

Fatih Cin "Adana Kültür Platformu"

Proje, Adana'nın tarihi merkezi ile yeni gelişen Adana dokusunun tam arasında kalan alan ile Seyhan nehrinin kenarında bulunur. Mevcut kültür merkeziyle ilişkisi arasında oluşturduğu bir nevi toplanma meydanı ile sağlar. Bu meydan kent parkından ve tarihi Adana dokusundan gelen hareketi toplayıp oluşturulan yaşam alanlarıyla Seyhan nehrine ulaştırır. Mevcut kültür yapısının yanında, onun yatay ve dikey sınırlarını göz önünde bulundurarak 2 koldan oluşan yapı tasarlanmıştır. Kollar ayaklar üzerine alınmış ve eğimden de yararlanarak 2 kol arasında kalan dolaşım alanı alt kota taşınmıştır. Bu sayede projenin açık alanlarının büyük çoğunluğunda gölgeli mekânlar oluşması sağlanmıştır.

İçeride dönük yapılar olan müze, kütüphane, konferans salonunun üst ve alt kotlara alınması ile dışarıya açık mekânlarda kullanıcı ile sürekli etkileşim içinde olan kafe, oturma birimleri, satış, açık sergiler ve seyir alanları için yer açıldı, bu sayede sürekli yaşayan bir yapı grubu yapılmaya çalışıldı.

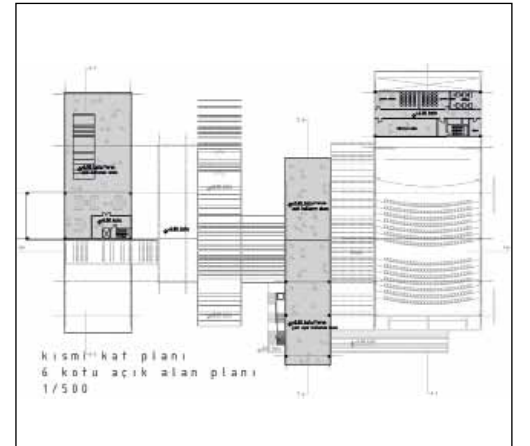
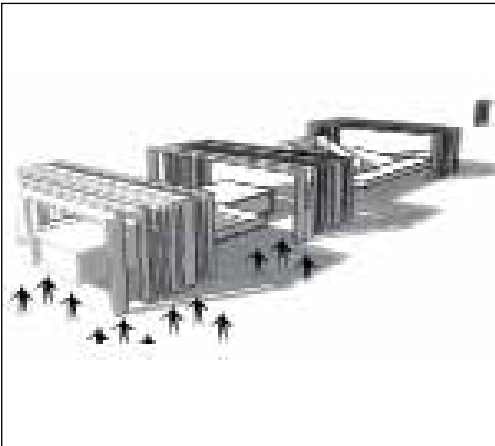
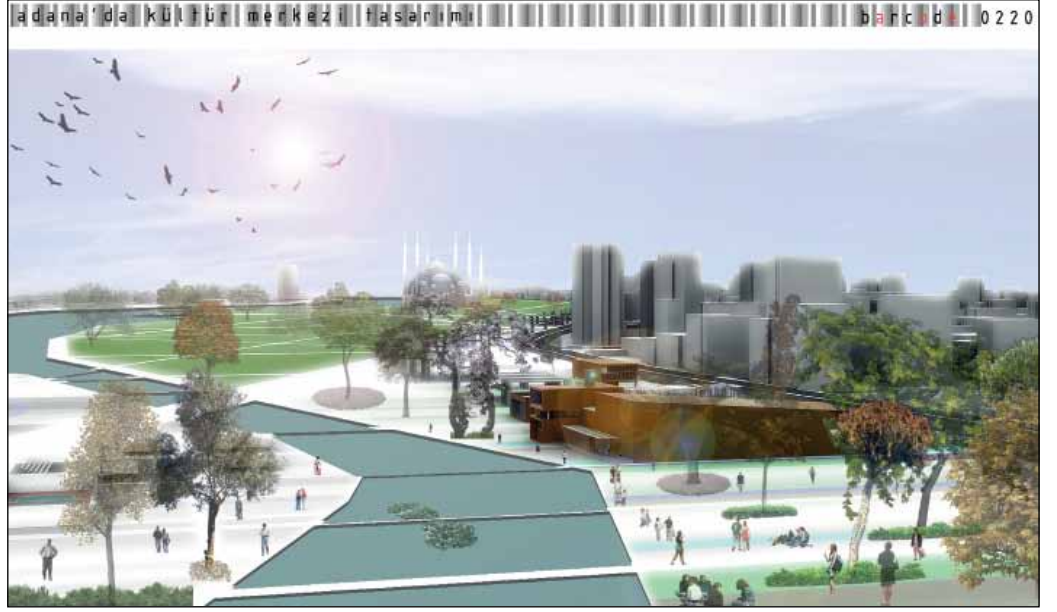
Zemin düzleminde oluşan hareketin sürekliliği ile -yapının tarihi Adana'nın dokusu ile yeni Adana dokusu arasında bir duvar olması yerine- yapının mevcut kent kullanımına dahil eden bir yönünün olması sağlanmıştır.

Soner Akçam "Adana Kültür Merkezi"

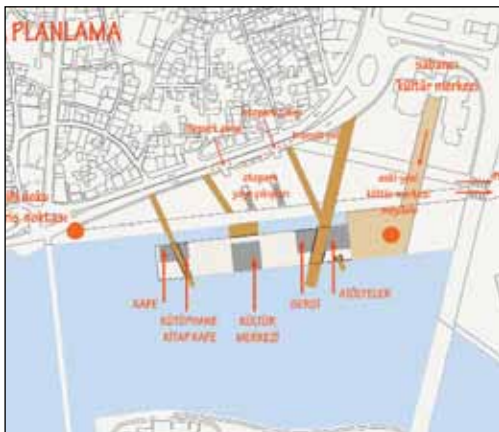
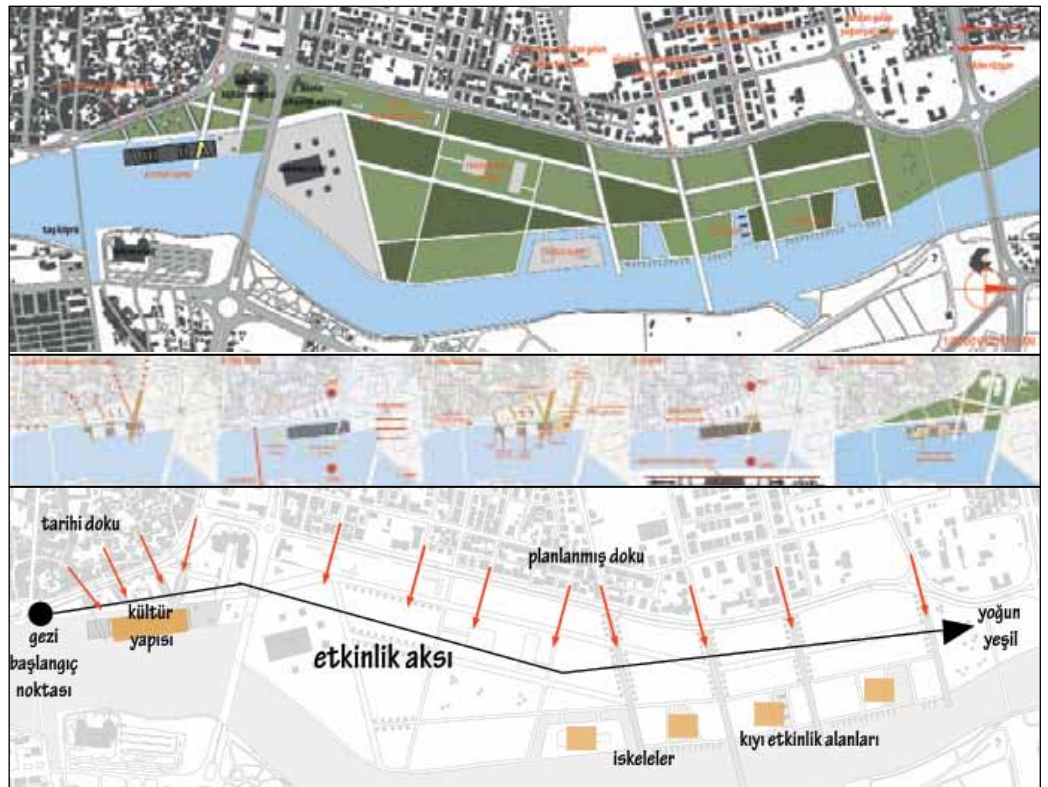
Jansen Planı ile getirilen yeşil dokunun eşit dağılımının kentin gelişimiyle beraber korunması ve konut + ticaret dokusunun tek yeşil dokusunun proje alanı olması sorunlu görülmüş ve yeşil alan dağılımında dengeli bir tasarım yapılması amaçlanmıştır. Alanın Seyhan Nehri kıyısında olması su ile kurulan ilişkinin boyutunu arttırmaktadır.

Proje alanında mevcut caddede bulunan ticaret dokusuna bakılarak ticaret işlevi yol kenarında önerilmiştir. Tepebaşı'ndan gelen aks projede alanı iz olarak devam ettirilerek bir aks oluşturulmak istenmiş ve bu aksın mekanlara ve etkinliklere dağıtılması önerilmiştir. Mekanlar oluşturulurken gölgelikli ve dışarının kullanılması önemsenirken bazı mekanlar yükseltiyle tam gölgelik alanlar oluşması sağlanmıştır. Oluşturulan bu saçak aynı zamanda yol ile proje alanı arasında bir eğik oluşturmaktadır. Saçaklar mekan kullanım alanlarını da tanımlayarak yarı özel alanlar oluştururlar. Projede hacimler üretilirken birbiri ile ilişkili mekanlar üst üste konmak yerine parçalı yerleştirilerek hem yol yaya görsel algısı kapatılmamış hem de oluşan boşluklar havalandırma için kullanılmıştır.

Özge Öztürk "Kültür Park Adana"

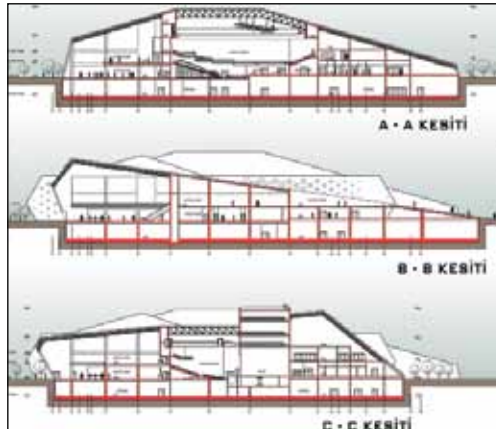
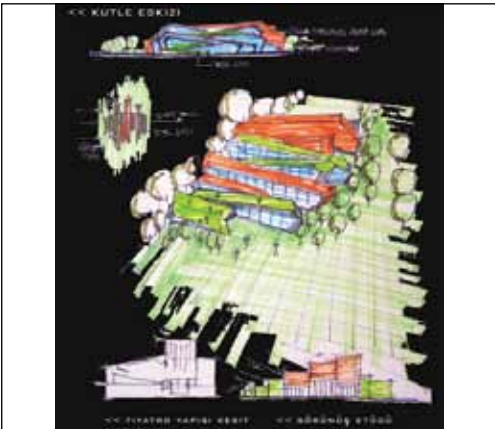
Projenin temel çıkış noktası tarihi bölge ile proje alanının ilişkisinin güçlendirilmesidir. Planlanmış dokunun besleneceği rekreasyon alanı mevcutta neredeyse yok olmasından dolayı, planlanmış dokunun besleneceği alan Sabancı Camisi'nden tren yoluna kadar olan alan olarak belirlenmiştir. Bu alan tüm bu konut alanına hizmet vermesi için yeşile bırakılmıştır.

İlknur Karlı "Seyhan Nehri Kıyısı Parkı ve Kültür Merkezi"

Proje alanı nehir doğrultusunda uzun bir mesafeye sahip olduğundan bu alanın yaya sirkülasyonunu düşünerek çoğunluğu kamusal kullanıma yönelik kültür işlevine sahip bazı yapı ögeleri ile parçalamak, yaklaşık 2.5 km olan bu hattı zengin bitki çeşitleri ile donatmak ve mesafeyi parçalamaya çalışmak projenin temel hedefidir. Mevcut kullanımda alanın KIYI PARKI özelliğini koruması sağlamak bu alan için tartışılmaz bir işlevdir. Amaç: alanın bütünlüğünü yeniden sağlamak ve kent için ciddi bir çekim merkezi haline gelmesini oluşturmaktır.

Yapı blokları ana bir yol aksı (path) üzerine yerleştirmek birbirini tamamlayan kültür işlevlerini bu parçalı yapı bloklarına dağıtmak, tasarım konsepti olarak da bir kaç dokuyu bir arada kullanarak yeşil örüntü ile bir kolaj yaratmak, alana hem organik bir form niteliği kazandırmak hem de peyzaj olarak alan kullanımlarını çeşitlendirmek amaçlanmıştır. Kıyıda Kültür Yapısına bakıldığında zeminden gelip yükselen, üzerinde yürünebilen çatılara sahip bir yapı kent çepelerinden bakıldığında da ön cephedeki şeffaf etki yüksek tutulmuştur, bunun amacı da kültür yapısı içindeki etkinliklerin dışardaki insanlara fikir verici özellikte olmasını sağlamak içindir.

KONUT SEMPOZYUMU

Mayıs 2011, Mimarlar Odası İstanbul
Büyükkent Şubesi Yayını, İstanbul, 514
sayfa.

Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi tarafından 3-4 Aralık 2009 tarihlerinde İstanbul Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen Konut Sempozyumu'na sunulan tebliğler ve bant kayıtları yayımlandı. Türkiye'de gerçekleştirilen konut uygulamalarını masaya yatırmayı, enine boyuna tartışmayı, değerlendirmeyi ve bu bağlamda yöneticilere öneriler sunmayı, topluma bilgi aktarmayı amaçlayan sempozyumun kitabında, ayrıca tematik sunuşlara ve forum bölümüne de yer veriliyor.

Sempozyum boyunca yapı kültürü ve mekân anlayışındaki gelişmelerin hangi yönde olduğu, sağlıklı mekânlar üretilemesinin nedenleri ve sorumlularının kimler olduğu sorgulanırken, mekân anlayışı, konut, insan yerleşmeleri ve kentleşme süreçlerine yönelik çözüm önerileri üzerinde de tartışmalar sürdürülüyor. Tartışmalar, insan hakkı olarak konut, yaşama kültürünün konut tasarımına etkisi, TOKİ ve konut kooperatifleri, İstanbul'daki konut uygulamaları, kent çeperlerindeki toplumsal değişim ve konut, konut stokunun sağlıklılaştırılması ve konut alanındaki lisansüstü çalışmalar gibi temalar etrafında şekilleniyor. Bu tartışmaların yanı sıra, 1950'lerden bu yana Türkiye'deki konut politikaları İstanbul örnekleri üzerinden irdeleniyor; kentsel arsa üretimini yönlendiren yasalar, yeni düzenlemeler ve yönetim biçimleri ele alınıyor.

Derya Karadağ

MODERN VE SÜRGÜN: Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye'de 1925-1955

Bernd Nicolai, 2011, Çev. Yüksel Pöğün
Zander, Mimarlar Odası Yayınları,
Ankara; 342 sayfa.

Bernd Nicolai'nin 1998 yılında Almanca basılan *Moderne und Exil* kitabı, Mimarlar Odası Yayınları tarafından Yüksel Pöğün Zander'in çevirisiyle Türkçeye kazandırıldı. Kitap ilk basıldığında erken Cumhuriyet dönemi Türkiye mimarlığı konusunda Almanya, Avusturya ve İsviçre'deki arşiv belgelerini kullanarak yazılmış tek kitap olma özelliğini taşıyordu. Nicolai'nin sunduğu belgelerle ortaya çıkardığı gibi, Türkiye mimarlığı konusunda bilinmeyen birçok proje ve inşa edilmiş binaları anlamlandırmamızı sağlayan çoğu bilgi, Orta Avrupa arşivlerinde gizliydi. Kitap, Türkiye mimarlığı tarihi açısından bir ilk olduğu kadar, Almanya mimarlık tarihi için de önemli bir açığı kapatıyordu.

Modern ve Sürgün bölümlerini teker teker bu mimarların Türkiye'de geçirdiği yıllara adıyor. Kitap, sırasıyla Robert Oerley, Ernst Egli, Clemens Holzmesiter, Hermann Jansen, Martin Elsaesser, Martin Wagner, Hans Poelzig, Bruno Taut, Margarete Schütte-Lihotzky, Wilhem Schütte, Robert Vorhoelzer ve Paul Bonatz için ayrılan bölümlerle kurgulanıyor. Nicolai bu bölümleri bir arada tutan çerçeveyi ise "sürgün" kavramı olarak kuramlaştırıp, "Giriş" bölümünde kitabını modern mimarlığın sürgün tarihine bir katkı olarak öne çıkarıyor.

Kitapta Türkiye mimarlık tarihi açısından çok sayıda detaylı bilgi, proje ve ilginç anekdot bulunmaktadır. Kitap, fotoğrafları ve görsel belgeleri ile çok önemli bir kaynak olacaktır. Hem görülmemiş arşiv fotoğrafları, hem 1995 yılında bu kitap için profesyonelce çekilmiş fotoğrafların katkısı çok büyük. Bunlar arasında özel izinler alarak devlet yapılarının içlerine girenler ya da Cumhurbaşkanlığı Köşkü gibi yaklaşılması zor binalara yaklaşanlar kuşkusuz çok önemli kaynaklar sunuyor.

ONLAR NASIL BAŞARIYOR? Avrupa'da Kültürel Miras ve STK'lar

Derleyen: Orhan Silier, Mayıs 2011,
Çeviriler: Çelen Birkan, Figen Kösebay,
Özgün Forta, Europa Nostra Yayınları,
İstanbul; 172 sayfa.

Bu kitap Europa Nostra'nın başlıktaki tema çerçevesinde düzenlediği bir dizi panelin yayına dönüştürülmesiyle oluşturulmuş. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti'nin katkılarıyla düzenlenen bu panellerde Avrupa'nın pek çok ülkesinden koruma alanında etkinlik gösteren kuruluşların temsilcileri sunuşlar gerçekleştirmişler ve oldukça önemli bir birikim sağlanmasına vesile olmuşlardı. Bu derleme yoğun etkinlikler içerisinde katılma olanağı bulamayanlar için bu etkinliklerde dile getirilenleri izlemek için önemli bir fırsat sunuyor. Kitabın arka kapağındaki yazıda şunlar dile getiriliyor:

"Türkiye'nin 200 yıllık modernleşme sürecinin en başarısız alanı kültürel mirasın korunması olmuştur. Bu alandaki büyük kayıpların mali ve teknik gücü geçmiştekilerle kıyaslanmayacak ölçüde büyük, yeni saldırılarla artma eğilimi gösterdiği günümüzde, Avrupa'da sivil toplumun korumacılık alanında nasıl başarılı olabildiğine bakmak öğretici olabilir. Elinizdeki kitap Avrupa Kültürel Miras Kuruluşları Federasyonu'nun (Europa Nostra) 2010 yılında İstanbul'da düzenlediği dört panelin tebliğlerini kapsıyor. Hollanda, Almanya, İngiltere ve Fransa'dan çoğu STK yöneticisi 21 kişi ülkelerindeki yapıyı, günlük mücadelelerini ve Türkiye için önerilerini anlatıyor."

Çalışmayı Europa Nostra Yönetim Kurulu Üyesi ve EN İstanbul 2010 Projesi Koordinatörü Orhan Silier derlemiştir. Silier ayrıca kitabın başında kapsamlı bir giriş yazısı da kaleme alarak bu konudaki görüşlerini paylaşmıştır.

Bugünlerde hükümetin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları üzerinde çok ciddi sonuçlara yol açabilecek yapılanma adımlarını endişeyle izliyoruz. Konunun dikkatli bir şekilde izlenmesi ve gerekli uyarılarla kamuoyunun aydınlatılması sürecinde bu yayının önemli bir katkısı olacağına inanıyoruz.

NE KALDI Kİ, GEÇMİŞE?

Ağustos 2011, Mimarlık Vakfı İktisadi
İşletmesi Yayınları, İstanbul; 184 sayfa.

Demokrasi Ne Menem Bir "Menemendir?" şeklinde bir yazı başlığı tam üç yıl önce dikkatimi çektiğinde, "yine ne muzip bir yazı çıkacak altından?" diye tebessüm ederek okumaya başladığım yazının sonunda ağzımın sulanı akıyordu. Aynı anda yemeğin hukukundan demokrasiyi de tatmıştım.

Metin Karadağ ismini duymaya başladığım dokuz yıl kadar öncesinde "Mimarlığın da Nasrettin Hoca'sı varmış" diyerek ne kadar sevindiğimi hatırlıyorum. Bugüne kadar da yanılmadığımı gururla görüyorum. Karikatürle, bilimle, sanatla, felsefeyle, sanayile ve mimarlıkla aynı ömür içerisinde o kadar iç içe olunca insan, bu kadar keyifli bir sonuç çıkıyor demek ki.

"Ne Kaldı ki, Geçmişe?" isimli kitap, bu keyifli sonucun bilimi, felsefeyi, mimarlığı bir araya harmanlayarak ortaya çıkardığı yazıların bir derlemesini sunuyor. Bu yazıları hiç okumamışlar adına ne çok seviniyorum ki, ikinci yazıyı okumak için benim gibi bir ay beklemek yerine sadece bir sayfa çevirecekler. 2005 yılından itibaren TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi'nin Mimarlar Mektup Bülteninde yayımlanan bu yazılar, gündemi ve mimarlık mesleğini bir de kitap tadında sunarken gelirlerini de Mimarlık Vakfı'nın "Eğitim ve Burs Fonu"na aktarıyor.

İlker Ertuğrul

ARADIĞINIZ KİTAPLAR MİMARLAR ODASI KİTABEVİNDE

www.mivkitabevi.com

MİMARLIK VAKFI
FOUNDATION FOR ARCHITECTURE-TURKEY

MİMARLIK VAKFI İKTİSADİ İŞLETMESİ

KARAKÖY KEMANKEŞ CADDESİ NO: 31 BEYOĞLU 34425 İSTANBUL

T: (0212) 244 86 87 / F: (0212) 244 86 88

tmmob mimarlar odası
istanbul büyükşehir şubesi

ENERJİNİ VERİMLİ KULLAN!

Enerji Üretici Model	YTONG®
Tasarruflu Bina Enerji Tüketimi Yüksek Bina	 A
Isı Yalıtımı W/mK YTONG yüksek ısı yalıtımı özelliğine sahiptir. Bu nedenle YTONG'lu duvarların ilave ısı yalıtım malzemesi ile kaplanmasına gerek yoktur.	0,13
İç Ortam Sıcaklığı °C YTONG ile yapınız yazın serin, kışın sıcak olur.	20°
Enerji Performansı Ayrıntılı bilgi için; www.ytong.com.tr	★★★★★

YTONG yüksek ısı yalıtımı sağlar...

YTONG hafiftir...

YTONG sağlamdır...

YTONG yanmaz...

YTONG ses yalıtımı sağlar...

YTONG kolay işlenir...

YTONG milimetrik ölçülerdedir...

YTONG sağlıklı mekanlar yaratır...

YTONG çevre dostudur...

GAZİANTEP YTONG SAN. A.Ş.

3. Organize Sanayi Bölgesi Başpınar / GAZİANTEP

Telefon: 0 342 211 57 00 Faks: 0 342 337 90 28-29 E-mail: gytong@sanko.com.tr

YTONG
Gaziantep Ytong Sanayi A.Ş.

